

DOSYA

Emek ve Kadın

**İşsizliğe ve Yoksulluğa Hayır!
Emek ve Demokrasi Mitingi**

TÜRK-İŞ

TÜRKİYE İŞÇİ SENDİKALARI KONFEDERASYONU

Yayın Organı

Ocak - Şubat 2009 • Sayı : 383
ISSN 1300-6843

TÜRK-İŞ YÖNETİM KURULU

Mustafa KUMLU
Genel Başkan

Mustafa TÜRKEL
Genel Sekreter

Ergün ATALAY
Genel Mali Sekreter

Nihat YURDAKUL
Genel Eğitim Sekreteri

Pevrul KAVLAK
Genel Teşkilatlandırma Sekreteri

SAHİBİ:

TÜRKİYE İŞÇİ SENDİKALARI
KONFEDERASYONU
TÜRK-İŞ Adına
Genel Başkan
Mustafa KUMLU

•
**GENEL YAYIN YÖNETMENİ ve
YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ:**
Hasan Tahsin BENLİ
hasantahsin@turkis.org.tr

•
GRAFİK - TASARIM:
Münir GÜRAN
munirguran@turkis.org.tr

•
FOTOĞRAFLAR:
Necdet UZMAN

•
YÖNETİM YERİ
TÜRK-İŞ Genel Merkezi
Bayındır Sokak No. 10
06410 Yenışehir / ANKARA
Tel: 433 31 25 (4 Hat)
Faks: 433 68 09 - 433 85 80
http://www.turkis.org.tr
e-posta: turkis@turkis.org.tr

•
Dergimiz Basın Ahlak Yasalarına Uyar

•
Yayın Türü: Yaygın Süreli, 2 Aylık

•
Baskı :
Gurup Matbaacılık A.Ş.
Ziraat Bankası Tesisleri
İstanbul Yolu Trafo Karşısı
Varlık-Ankara
Tel : 384 73 44 - 45

•
Baskı Tarihi: 23.03.2009

156 | İşçinin Kitaplığı

149 | Çalışma Yaşamında
Ocak-Şubat 2009

147 | TÜRK-İŞ'in Gündeminden

144 | Sendikalarımızdan

140 | Yerel Seçimler "Yoksulluk
Ticaretini" Yaygınlaştırdı

138 | Teknolojik Gelişmeler
Uğur ERDOĞAN
TÜRK-İŞ Bilgi İşlem Uzmanı

136 | Ormanlarımız ve 2B Sorununda Gelinek Nokta

126 | Küresel Sendikaların Ekonomik Krize Bakışı
Burak EKMEKÇİOĞLU
TÜRK-İŞ Dış İlişkiler Uzmanı

122 | Türk Sendikacılık Tarihinde Gazetecilik
Girişimi: Gündem Gazetesi
İsmail ÖZKAN

120 | Uluslararası Sendikal Hareket
Uğraş GÖK
TÜRK-İŞ Dış İlişkiler Uzmanı

117 | Küresel Krizde Tüketiciye Kendi
Malını Tüket DiyeBilmek...
Sinan VARGİ
TÜRK-İŞ Teşkilatlandırma Uzmanı

114 | AB ve Türkiye'de Endüstri İlişkileri
Namık TAN
TÜRK-İŞ Araştırma Müdür Yardımcısı

112 | Sosyal Güvenlik
Celal TOZAN
TÜRK-İŞ Sosyal Güvenlik Danışmanı

2 İşsizlik Felakete Dönüşüyor
Mustafa KUMLU
Genel Başkan

4 Emek ve Demokrasi Mitingi

12 Başkanlar Kurulu Miting Öncesinde Toplandı

16 Ekonomik ve Sosyal Konsey Toplandı

19 TÜRK-İŞ'ten Özbek'e Destek

22 8 Mart Dünya Kadınlar Günü Kutlandı

25 Hür-İş Genel Kurulu Yapıldı

26 Kısa Çalışma Ödeneği'nde Değişiklik Yapıldı

28 "İşsizlik Krizle Arttı"

30 "İnsan Onuruna Yakışır İş" Panelleri Sürüyor

64 TÜRK-İŞ Raporları

79 İşsizlik Sigortası Fonunun Cazibesi
Hamit TİRYAKİ
Türkiye İş Kurumu Başmüfettişi

88 Türkiye'de Sendikalaşma ve Özel
Sektörde Sendikal Örgütlenme
Onur BAKIR - Deniz AKDOĞAN
Liman-İş Sendikası Uzmanları

96 İşgücünü Koruma Politikaları, Modelleri
ve Araçlarındaki Temel Değişiklikler ve
İşgücü Açısından Sonuçlar
Yasemin YÜCESOY GÜNGÖR
Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Müfettişi

104 Krizler ve Kapitalizm
Prof. Dr. Vedat BİLGİN
TÜRK-İŞ Genel Başkan Danışmanı

107 Politik Psikoloji
Dr. Naci ÖNSAL
TÜRK-İŞ Genel Sekreter Yardımcısı

108 Kriz ve İşten Çıkarmalar
Enis BAĞDADIOĞLU
TÜRK-İŞ Araştırma Müdür Yardımcısı

DOSYA
Emek ve
Kadın

İşsizlik Felakete Dönüşüyor

Konfederasyonumuz, 15 Şubat 2009 tarihinde İstanbul Kadıköy Meydanı'nda "Krizin Bedelini Ödemeyeceğiz, Emek ve Demokrasi Mitingi" düzenlemiştir. DISK ve KESK ile birlikte düzenlediğimiz ve tüm emek ve meslek örgütlerince desteklenen mitingte, gösterdiği yoğun, coşkulu ve disiplinli katılımla TÜRK-İŞ, meydanlara çıkmanın ne anlama geldiğini herkese bir kez daha hatırlatmıştır. On binlerin, "krizin bedelini ödemeyeceğiz" diye haykırdığı mitingte yaşanan kısa süreli arbede, her ne kadar kimi basın ve yayın organlarınca öne çıkarılmaya çalışılmışsa da, mitingin görkemi gölgelenememiş, anlamı ve verdiği mesaj capcanlı hafızalara kazınmıştır. Mitinge katılımı, coşkusu ve disiplini nedeniyle teşkilatımıza teşekkür ediyorum.

— * —

TÜRK-İŞ, Ocak ve Şubat aylarında iki kez Başkanlar Kurulu Toplantısı düzenlemiştir. Şubat ayında yapılan ikinci toplantı, 15 Şubat Mitingi'nin hazırlıklarını içermiştir. Ocak ayındaki ilk toplantı ise Ergenekon adı verilen operasyon çerçevesinde Türk Metal Sendikamıza yapılan baskın, Sendikamızın Genel Başkanı Mustafa Özbek ile TÜRK-İŞ Genel Teşkilatlanma Sekreteri Pevrul Kavlak'ın da aralarında bulunduğu bazı yöneticilerinin gözaltına alınması nedeniyle gerçekleştirilmiştir. Özbek'in tutuklanmasıyla sonuçlanan bu süreç, teşkilatımızda büyük bir üzüntüye neden olmuş, TÜRK-İŞ, bağımsız yargının adil kararı açıklanıncaya kadar Özbek'in yanında olduğunu açıklamıştır. TÜRK-İŞ, Ergenekon adı verilen örgütle TÜRK-İŞ'e bağlı hiç bir sendikanın ilişkilendirilemeyeceğini düşünmekte, Özbek'in suçsuzluğunun ispat edilerek, aramıza döneceği günü beklemektedir.

— * —

Ekonomik krizin etkileri, teşkilatımızda, giderek daha yoğun bir şekilde hissedilmektedir. TÜRK-İŞ bünyesinde kurulan kriz masası verilerine göre, Kasım ayında TÜRK-İŞ'e bağlı sendikalara üye 25 bin, Aralık ayında

27 bin, Ocak ayında 30 bin, Şubat ayında ise 35 bin işçi işini kaybetmiştir. Şubat ayı itibarıyla ücretsiz izne ayrılanların sayısı 10 bini, yarı ücretli izne ayrılanların sayısı ise 19 bini bulmuştur. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, kriz döneminde işten çıkarılanların sayısını 217 bin kişi olarak açıklamaktadır. Ancak TÜİK'in işsizlikle ilgili Aralık 2008 verileri durumun çok daha ciddi olduğunu göstermektedir. Resmi rakamlar bile bir önceki yılda 10.6 olan işsizlik oranının Aralık 2008 itibarıyla 13,6'ya yükseldiğini göstermektedir. İşsizlik, 3 milyon 274 bin kişi ile Cumhuriyet tarihinin en yüksek rakamına ulaşmıştır. TÜİK'in açıkladığı rakamlar, Türkiye'nin ekonomik bakımdan endüstri ve hizmetler sektöründe hızla küçülmeye başladığının yeni bir ifadesidir. Görülmektedir ki, IMF programı çerçevesinde uygulanan sosyal ve ekonomik politikalar açık bir şekilde Türkiye'ye zarar vermektedir.

Türkiye ekonomisinin yaşadığı bu işsizlik sorununun önümüzdeki aylarda daha da derinleşeceği her gün kapanan fabrikalardan, indirilen kepenklerden anlaşılmaktadır. Bir yıllık toplam işsizlik oranının iş arama ümidini kaybedenlerle birlikte yüzde 20 sınırının üzerine çıkma eğilimi, Türkiye'nin nasıl bir felakete sürüklendiğinin göstergesidir. Bugün yaşadığımız ekonomik kriz ortamı içinde her dört gençten birisi işsizdir ve bu oran artmaktadır. Türkiye geleceğini kaybetme tehlikesi ile karşı karşıyadır. Türkiye'yi yönetenlerin ekonomik kriz karşısında hala IMF ile yürüttükleri görüşmelere ümit bağlaması, kararsızlık içerisinde bulunması, önlem diye bir takım yetersiz tedbirlerle meseleyi geçiştireceğini sanması büyük bir talihsizliktir.

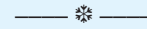
Ekonomik krizin işsizliği artırmasına izin verilmemelidir. Sadece sermaye kesiminden gelen şikayetlere çözüm arayarak; lüks konut satışlarını vergi dışı bırakarak; otomobil satışları üzerinden alınan vergileri düşürerek istenilen ölçüde istihdamı korumak mümkün olamayacaktır.

Türkiye bir an önce ulusal istihdam stratejisi uygulamasına geçmelidir. İstihdamı artırmak için doğrudan ve dolaylı tüm tedbirler hayata geçirilmelidir. Türkiye'yi yönetenlerin sosyal ve ekonomik meseleyi birlikte değerlendirecek bir vizyona sahip olamamaları sadece toplumsal sorunları derinleştirmekte, işsizliği ve yoksulluğu artırmakla kalmayıp giderek ekonomiyi de içinden çıkılmaz problemlerle karşı karşıya bırakmaktadır.

TÜRK-İŞ olarak açıkça ifade ediyoruz ki sosyal ve ekonomik politikalar birbirinden bağımsız düşünüldükçe sorunun altından kalkılması mümkün değildir. Ekonomiyi canlandıracak, disipline edecek

ve sürdürülebilir bir büyümeyi taşıyacak unsurlar toplumsal aktörlerdir. Yani çalışanlar, üretenler bu ülkenin katma değer yaratan insanlarıdır. O halde yapılması gereken üretimi bu toplumsal aktörlerin konumlarını dikkate alarak yeniden organize etmektir.

TÜRK-İŞ, işsizlik ve ekonomik krize ilişkin önerilerini, defaatle kamuoyu ile paylaşmış, başta hükümet olmak üzere yetkili tüm kurumlara görüşlerini iletmıştır. Geline nokta artık gerçek çözümlerin üretilmesini gerekli kılmakta, bu konuda da en büyük görev Hükümete düşmektedir.

Hükümetin, destek verdiği sendikalar aracılığıyla her alana nüfuz etme çabaları, örgütlülüğümüzü olumsuz etkilemektedir. Orman-İş sendikamızın ardından, Tek Gıda-İş Sendikamız, Belediye-İş Sendikamız ve son olarak da Hava-İş sendikamız, tehdit altındadır. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, konuya adil yaklaşmamakta, hak gasplarının öncelikli sorumlusu olmaktadır. Taraflı yaklaşımlar, yargı süreci nedeniyle toplu iş sözleşmesi müzakerelerini kilitlemekte, binlerce işçimiz toplu iş sözleşmesi hakkından mahrum edilmektedir. Türk sendikacılığı, bu güne kadar görülmemiş bir düzeyde siyasi tahakküm altına alınmak istenmektedir.

Tüm bu yaşananlardan elbette ki TÜRK-İŞ ile TÜRK-İŞ'e bağlı sendikalar ve onların üyeleri zarar görmektedir. Ama en büyük zarar Türk demokrasisine verilmektedir. Çünkü vesayet altında yapılan sendikacılığın, hür ve demokratik ülkelerdeki çağdaş sendikacılık ile hiçbir ilişkisi olamayacaktır. "Türkiye'de işçi sendikaları var" diyebilmek için onların siyasetten bağımsız bir yapılanmaya sahip olmaları gerektiğini kabul etmek şarttır. Sendikalar siyasi iktidarların aynasıdır. Siyasi iktidarlar o aynaya bakarak kendisine çeki düzen vermemelidir. Kendine çeki düzen vermeyip, o aynayı kırmayı tercih edenler ise, bu yaklaşımlarının kendileri için sonun başlangıcı olduğunu bilmelidir.

Bugün TÜRK-İŞ'e bağlı sendikaların üyesini çalarak kendilerini var etmeye çalışanlar ve onlara yardımcı olanlar bilmelidir ki, "başarı" diye isimlendirdikleri o durum, gelip geçicidir. Kurulduğundan bu yana siyasi iktidarlara yaslanarak değil, kendi öz gücüyle varlığını koruyan TÜRK-İŞ, bundan böyle de aynı çizgiyi sürdürecektir ve tam da bu nedenle Türkiye'nin en büyük örgütlü işçi gücü olmaya devam edecektir. Siyasi iktidarlar ve onların desteği ile ayakta kalan yapılanmalar gelip geçicidir. Kalıcı olan siyasete emek penceresinden bakan ve bu çerçeveden baktığı için her dönem tüm siyasi partilerle aynı mesafede olmayı bir gereklilik sayan TÜRK-İŞ olacaktır.

EMEK VE DEMOKRASI

✓ TÜRK-İŞ, DİSK ve KESK'in, ekonomik krize ve işten çıkarmalara karşı birlikte düzenledikleri "İşsizliğe ve Yoksulluğa Hayır! Emek ve Demokrasi Mitingi" İstanbul'da Kadıköy İskele Meydanı'nda yapıldı.

✓ Mitinge İstanbul, Bursa, Eskişehir, Sakarya, Kocaeli ve diğer illerden gelen yaklaşık yüz bin kişi katıldı. Çeşitli işkollarından mitinge katılan işçiler hep bir ağızdan "Bu krizin bedelini ödemeyeceğiz" diye haykırdı.

DEMOKRASİ MİTINGİ

✓ Mitinge katılanlara seslenen TÜRK-İŞ Genel Başkanı Mustafa Kumlu, “İşçiler çalışmazsa, emek olmazsa ülkenin hali ne olur? Biz Türkiye’yi sözde değil, alınterimizle, emeğimizle seviyoruz” diye konuştu.

✓ Coşkulu bir şekilde yapılan “İşsizliğe ve Yoksulluğa Hayır! Emek ve Demokrasi Mitingi” daha sonra DİSK Genel Başkanı Süleyman Çelebi ve KESK Genel Başkanı Sami Evren’in konuşmalarının ardından sona erdi.

“Ey Hükümet! Sözümüz sesidir: Krizin bedde

6

TÜRK-İŞ, DİSK ve KESK, yaşanan ekonomik kriz ve ülkemizdeki etkileri sonucunda, binlerce işçimizin işsiz kalmasını ve krizin faturasının emekçilere ödetilmesini protesto etmek üzere, 15 Şubat 2009 günü İstanbul'da Kadıköy Meydanı'nda bir miting düzenledi.

Miting öncesinde İstanbul'da genel başkanların katıldığı bir basın

toplantısı yapıldı. Basın toplantısında TÜRK-İŞ Genel Başkanı Mustafa Kumlu, aşağıdaki metni okudu ve tüm emekçileri mitinge davet etti. Kumlu şunları söyledi:

“2008 küresel krizi tüm dünyada ağır ekonomik ve toplumsal sorunlar yaratarak derinleşmektedir. Sermayeyi kurtarma programları için trilyonlarca dolar ayrılırken, emek-

çilere dönük kamu hizmetlerini daraltma önlemleri yaygınlaşmaktadır.

Asgari ücretten bile düşük ücretler, mesailerin ödenmemesi, iş güvenliği standartlarının ihlal edilmesi, ücretli tatil izninin ihlali, yarım ücretli çalıştırma gibi uygulamalar kural haline dönüşmekte, sermaye, iktidarlar ve uluslararası mali kurumlar, bu saldırıları krizden çıkış yolu olarak savunmaktadır.

sana, bu ses halkımızın lini ödemeyeceğiz.”

Halbuki krizin etkilediği gelişmiş ülkelerin çoğunda, kamu müdahalesiyle istihdamı artırma, işçi çıkarmalara karşı tedbir alma biçimindeki politikalar tartışılmaya başlanmıştır.

Dünya Bankası son tahminlerinde, gelişmekte olan ülkelerdeki yoksulların sayısına 400 milyon kişi daha eklemiştir. Kriz bir işsizlik krizine dönüşmektedir. İşsizlerle birlikte, çalışan yoksulların sayısı artmaktadır. Küresel krizin yanında AKP iktidarının izlediği ekonomik politikalar, emekçi sınıfların çalışma ve yaşam koşullarının daha da kötüleşmesini beraberinde getirmektedir. Krizin Türkiye’de emekçileri teğet geçmediği gün gibi ortadadır. Ülkemizde krizin etkisi, gün geçtikçe artan yaygın ve kitlesel işten çıkarmalarla en çarpıcı biçimde yaşanmaktadır. Resmi işsizlik oranı her geçen gün artmakta, kayıt dışı işsizliğin hesabı bile yapılamamaktadır.

Denizli, Bursa, Kocaeli, Gaziantep gibi ucuz emeğe dayalı ihracat merkezlerindeki faaliyetler durma noktasına gelirken, işten çıkarmalarda metal ve tekstil işkolları başı çekmekte, işsizlik, alt ve yan sektörlerde giderek yaygınlaşmaktadır. Hizmetler alanında bankacılık, medya gibi sektörlerden başlayan işten çıkarmalar, turizm, inşaat gibi sektörlerde yaygınlaşarak sürmektedir. Emekçilerin reel ücretleri ve özellikle asgari ücretin gerçek karşılığı sürekli erimektedir. Krizin alevleri bazı sektörleri yalarken, tarım sektörü çoktan yanmaya başlamıştır.

Krizin tarımdaki gerçek etkisinin yaz aylarından itibaren daha çarpıcı bir biçimde ortaya çıkması beklenmektedir.

Bu nedenle, ekonomide 2008 Temmuz-Eylül aylarında gözlenen yaklaşık sıfır büyümenin, 2009’da daha da daralacağı açıktır. İşsizlik krizine dönüşen kriz, aynı zamanda bir demokratikleşme krizine dönüşmektedir. Çalışanları yoksullaştırmakla kalmayan kriz, onların eşit, barışçıl ve demokratik bir ülkede yaşama zeminini de tahrip etmektedir. Krizi daha az yara ile atlatabilmek, emekçilerin karar alma mekanizmalarına doğrudan katılımı, toplumsal alanın demokratikleştirilmesi, sorunların çözümünde diyalogun esas alınmasıyla mümkün olacaktır.

Krizin etkilerini son iki yıldır dalga dalga yaşamaya başlayan emekçiler, çalışma, örgütlenme, iş güvence-

si haklarını ve ücretlerini korumak için giderek daha da yaygınlaşan bir eylemlilik içine girmektedir. Grevler, işgaller, mitingler, basın açıklamaları, yürüyüşler ile yaygınlaşan bu direnme eğilimi, emek hareketinde belirgin bir canlanmaya işaret etmektedir.

Her gün ülkemizin bir yerinde, kurumlarımızın alt birimleri il ya da bölgesel bazda omuz omuza yürüyüşler mitingler gerçekleştirmektedir. Bıçak kemiğe dayanmıştır.

ETUC üyesi üç emek örgütü TÜRK İŞ-DISK-KESK olarak; bu tespitlerden hareketle başta TTB, TM-MOB, TÜRMOB olmak üzere diğer emek ve meslek örgütleri ile güçlerimizi birleştirerek krize ve krizin yarattığı sonuçlara yönelik Emek Cephesi’nin sesini ve mücadelesini yükseltmeye kararlıyız.

Acil çalışma ve mücadele programı olarak;

1- Krizin yol açtığı işten çıkarılmalara, işyerlerinin kapatılmasına, işsizliğe, pahalılığa ve yapılan zamlara karşı örgütlerimizin verdiği mücadele ortaklaşılacak ve dayanışma yükseltilecektir.

2- Örgütsüz halk kesimlerinin mücadelesine destek olunacak, onları yalnız bırakmayan bir anlayışla, sorunlarının çözümü için kamuoyu oluşturulacaktır.

3- Yapılan zamlara sessiz kalınmayacak, etkili bir muhalefet ile zamların geri alınması için mücadele verilecektir.

4- Illerde ve bölgelerde kurumlarımızın planladıkları etkinlikler birleştirilecek, yerel birimlerimizin

ortak etkinliklerine merkezi destek verilecektir.

Örgütlerimizin etkin katılımı, emek ve meslek örgütlerinin aktif desteği ile 15 Şubat 2009 Pazar günü İstanbul Kadıköy'de "İşsizliğe ve Yoksulluğa Hayır! Emek ve Demokrasi Mitingi" gerçekleştirilecektir.

İşçileri, emekçileri, işsizleri, ayın sonunu getiremeyen emeklileri, tencere kaynatmakta zorlanan ev kadınlarını, geleceği karartılan gençlerimizi, yok edilmek istenen çiftçilerimizi ve tarım emekçilerini, işsizliğe, yoksulluğa, pahalılığa karşı omuz omuza İstanbul'a, Kadıköy Meydanına davet ediyoruz. Krizin bedelini ödemeyeceğiz. Haydi Türkiye! Yaşadıklarımız kader değil, yaşanılması bir Türkiye mümkün."

Mitinge Büyük Katılım

15 Şubat 2009 günü, başta İstanbul olmak üzere, Kocaeli, Sakarya, Bursa, Eskişehir ve diğer illerden büyük bir katılım oldu. Haydarpaşa'da toplanan TÜRK-İŞ korteji, Kadıköy'e gelerek İskele Meydanı'ndan alana girdi. DISK, KESK, siyasi partiler ve diğer katılımcılarla birlikte yüz bine ulaşan katılımcılar, Türk bayrakları ve flamalarla görkemli bir görüntü oluşturdu.

TÜRK-İŞ kortejinin başında Genel Başkan Mustafa Kumlu, Genel Sekreter Mustafa Türkel, Genel Mali Sekreter Ergün Atalay, Genel Eğitim Sekreteri Nihat Yurdakul, Genel Teşkilatlanma Sekreteri Pevrul Kavlak, TÜRK-İŞ eski genel başkanı ve CHP

Milletvekili Bayram Meral, Başkanlar Kurulu üyeleri, Sendikalarımızın yöneticileri ve işçiler yer aldı.

Sendikaların alana yerleşmelerinin ardından başlayan mitingde ilk sözü Genel Başkan Mustafa Kumlu aldı. Konuşması sık sık alkışlarla kesilen Kumlu şunları söyledi:

“İşçiler, memurlar, emekliler, işsizler, gençler, bacılarım, kardeşlerim;

Türkiye’nin dört bir yanından, bu kış günü yağmuru çamuru hiçe sayıp, yollara düşüp gelen cesur arkadaşlarım.

Hepinizi Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu ve şahsım adına sevgilerimle, saygılarımla selamlıyorum. Hoş geldiniz.

İşte on binler burada.

On binler burada, çünkü kaderciliğin ötesine geçtik, umudu tercih ettik. On binler burada.

Çünkü kriz fırsatçılığı yapanlara, krizin emekçileri yüreğinden vurmasına sebep olanlara karşı, birleşmeyi tercih ettik.

Herkesin eşit olmaya, herkesin özgür olmaya, herkesin mutluluğun peşinden koşmaya hakkı olduğu gerçeğini, yeniden, yeniden hatırlatmak için bir araya geldik.

İşte biz bugün burada, artık acı çekmek istemediğimizi haykırmak için bir araya geldik.

Bizler, fabrikalarımız çalışsın istiyoruz. Bizler, toprağımızı ekmek, kazandığımızla geçinebilmek, gelecek kaygısı duymadan ülkemiz için alın teri dökmek, çocuklarımızı okutmak, onları sağlıklı büyütmek, memleketimiz için çalışmak, çalışmak, çalışmak istiyoruz.

Bu memleketin ürettiği her değerde bizlerin alın teri var.

Eğer bugün memleketimiz Avrupa Birliği kapısına dayanabildiyse, bunun nedeni nesilden nesile devrettiğimiz çalışkanlığımız, üretkenliğimiz, demokrasiye olan aşkımız değil mi?

Bu gerçekler Türkiye’yi var etmedi mi?

Öyleyse neden?

Neden ilk fırsatta işsiz aşız kapıya bırakılan, açlığa yoksulluğa mahkum edilen bizler oluyoruz?

Bunu kabul edecek miyiz arkadaşlar? Buna boyun eğecek miyiz?

Değerli Kardeşlerim, “Mühür kimdeyse Süleyman odur” diyorlar. Para kimdeyse güç ondadır demek için.

Daha fazla kar için, çocuklarımızın, gençlerimizin geleceğini karartıyorlar, bizi katıksız, bizi umutsuz bırakmaya çalışıyorlar.

Olmuyor beyler, olmuyor. Yanlış yoldasınız. Bu kriz öyle yoksullaştırarak, işsiz bırakarak aşılabacak bir kriz değil.

Böyle gitmeye devam ederseniz, kendi kazdığınız kuyuya kendiniz düşeceksiniz, haberiniz var mı?

Çünkü dünya biliyor, görüyor, önlemini alıyor. Sadece zenginler korunarak bu çark artık dönmüyor.

Ey Hükümet, sen de gör, sen de bil artık, al önlemini.

Herkes bilsin, herkes beynine kazısın, işçiler, emekçiler için iyi olan, Türkiye için de iyidir.

İşçiler çalışmazsa, emek olmazsa, ülkenin hali ne olur? Biz Türkiye'yi sözde değil, alınterimizle, emeğimizle seviyoruz.

Sözüm kriz fırsatçılığı yapan işverenlere. Krizi bahane ederek emekçilerin ekmeği ile oynamayın.

Bilin ki ana babası işsiz çocukların vebali sizin üzerinizdedir. Sizin paranız çok olabilir. Ama bilin ki, bu sefalet karşısında refahınız tehlikeydedir.

Hükümete sesleniyorum. Bugün hükmediyor olabilirsiniz. Ama güç bizde.

Güç, emeği ile geçinen milyonlarca kadın ve erkekte, yani emekçi halkta, yani bu meydana.

Bunu unutmayın ve işçilerin ekmeğini kaybetmesine yol açan politikaları terk edin.

Bazıları çok unutkan. Geçmişte bu halka zulüm edenlerin sandıktan

çıkamadıkları unutulmuş gibi. Aynı-sı başımıza gelmez sananlar var.

Evet, ağır başlıyız. Evet, olgunuz. Evet, kimi zaman kan kusarız “kızıl-cık şerbeti içtik” deriz.

Ama o sandık önümüze konduğunda var ya, yeri göğü inletiriz.

İnletir miyiz arkadaşlar? İnletiriz elbette. Herkes aklını başına toplasın.

Bizim gücümüzün temelinde para yok, kar yok, tahakküm yok.

Bizim gücümüzün temelinde inanç var, masumiyet var, savunuklarımızın haklılığı var.

Bizim gücümüzün temelinde, hukukun üstünlüğüne ve insan haklarına duyduğumuz saygı var.

Ey Hükümet, sözüm sana.

İşçileri, emeği ile geçinenleri sefaletle baş başa bırakmamak, sizin görevinizdir. İşsize iş, aş yaratmak sizin görevinizdir.

İşsizlik ve sefaletin yok edilmesi-
nin yolu, sosyal adaletin sağlanma-
sından, insanları aç, işsiz bırakma-
maktan geçiyor.

Bakın, şu çok iyi bilinsin ki, emeği ile geçinenler, haklarına el uzatanları, çocuklarının geleceğini karartanları, acı ve mutsuzluk yaratanları affetmeyecektir.

Şu da bilinsin ki, tahammülün de bir hududu vardır. Bilinsin ki, sorumluluk hatada ısrar edenlerin olacak, bu meydana dolduranların değil.

Bugün işçiler memurlar emekliler kazanılmış haklarını kaybetmemek için, işsizliğe ve yoksulluğa hayır demek için, krizin bedelini ödeme-yeceğiz demek için ayağa kalkmış, bu meydanı doldurmuştur.

Bu miting gelineen noktada artık bir ihtiyaç olmuştur.

Hükümete düşen görev vurdumduymazlıktan vazgeçip, artık hiç vakit kaybetmeden taleplerimizi dikate almak, gereğini yapmaktır.

Bu ses, Türk halkının sesidir. Haykırılım hep beraber, krizin bedelini ödemeyeceğiz.

Sizlere selam olsun. Yurdumuzun dört bir yanındaki emekçi kardeşlerime selam olsun. İş kazalarında yitirdiğimiz emekçi kardeşlerimize, Tuzla şehitlerine selam olsun, ruhları şad olsun. Sağ olun, var olun.”

Mitingde daha sonra DİSK Genel Başkanı Süleyman Çelebi ve KESK Genel Başkanı Sami Evren birer konuşma yaptılar. Bu konuşmaların ardından miting dağıldı.

Başkanlar Kurulu Miting Öncesinde Toplandı

12

Kumlu: “İşsizlik ve sefaletin yok edilmesi için sosyal adalet mutlaka sağlanmalıdır.”

TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu, 15 Şubat mitingi öncesinde toplanarak gelişmeleri değerlendirdi. 14 Şubat 2009 günü İstanbul'da Petrol-iş Sendikamız salonunda bir araya gelen TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu, Genel Başkan Mustafa Kumlu'nun açış konuşmasıyla başladı. Kumlu konuşmasında şu görüşlere yer verdi:

“TÜRK-İŞ, DISK, KESK ve yaşayanlar karşısında söyleyecek sözü olan tüm kesimler, yarın Kadıköy meydanında bir arada olacağız. Şikayetlerimizi, itirazlarımızı, taleplerimizi yüksek sesle dile getireceğiz. Öyle umuyorum ki, yarın Kadıköy Meydanı'nı on binler dolduracaktır.

Yarın Kadıköy'de işçiler, memurlar, işsizler, emekliler, tarım emekçileri, ev kadınları, kriz nedeniyle

nasıl da tam 12'den vurulduklarını haykıracak ve çözümünü de göstereceklerdir.

Hep söyledik, söylemeye devam edeceğiz. Eğer bugün dünyada bir kriz yaşanıyorsa, bunun temel nedeni, sosyal devlet politikalarından uzaklaşılmasıdır. Kriz, 'hep bana, hep bana' anlayışıyla, ücretleri düşüren, yoksulların vergilerini artıran, kamu hizmetlerini paralı hale getiren, kamu yatırımlarını azaltan ve kamuyu üretim alanından çekip, her şeyin özelleştirilmesini savunan ekonomik ve siyasi politikaların sonucu olmuştur.

Krizden çıkabilmenin yolu, üretilen değerlerin hakça paylaşımından, sosyal devletin yeniden ve daha güçlü olarak uygulanmasından geçmektedir. İşsizlik ve sefaletin yok

edilmesi için ilk şart sosyal adaletin sağlanmasıdır. Bu kriz IMF tarafından tüm ülkelere önerilen reçetelerin sonucudur. Şimdi yapılması gereken bu politikaların tam aksinin hayata geçirilmesidir. Krizden çıkışın yolunun işçileri işten çıkartmak olduğunu sanan bazı işverenlerimiz büyük hata yapmaktadır. Dönem işsizleştirme değil, istihdamı genişletme dönemidir. İşverenlerimiz iflas korkusu ve kar hırsıyla bunun farkına varamıyor olabilir. Ama devlet işsizleştirmeye karşı önlemini almalıdır.

1994 ve 2001 yıllarında Türkiye iki kriz yaşamıştır ve çalışanların bu krizlere ilişkin acı deneyimleri vardır. Her iki krizden de çalışanlar zararlı çıkmıştır. 2001 krizi bankacılık sektörü krizidir ve bankaların yeniden yapılandırılması ile rahat-

lama sağlanmıştır. 2001 krizi ile o zamana kadar yüzde 6-7'lerde olan işsizlik yüzde 9-10'lara yükselmiştir. Yaşadığımız krize ilişkin önlem alınmazsa bizim endişemiz, işsizliğin yüzde 12-13'lere oturmasıdır.

Tüm bu gerçeklere rağmen Türkiye'de kriz maalesef bir işsizlik krizi olarak kendini göstermeye başlamıştır. Aralık ayı verilerine göre sadece TÜRK-İŞ'e bağlı sendikalara üye 30 bini aşkın işçimiz kriz nedeniyle işten çıkarılmış, binlerce işçi de ücretsiz izne ayrılmıştır. Bu sayının örgütsüz ve kayıt dışı kesim dikkate alındığında daha da fazla olduğu ortadadır. TÜRK-İŞ Bölge ve il Temsilcilerimizden aldığımız bilgiler kriz nedeniyle işsiz kalanların sayısının 400 bini aştığını göstermektedir. Nitekim, daha önceki gün, sadece Ocak ayında İş-Kur'a başvuranların sayısının yüzde 95 arttığı açıklanmıştır.

Bugünkü kriz ortamının, Türkiye'de mümkün olduğu kadar az hissedilmesi veya çok düşük bir maliyetle atlatılması, her şeyden önce istihdamın korunması ve geliştirilmesine bağlıdır.

Ülkemizde iş güvencesi yetersizdir. Uluslararası Çalışma Teşkilatı standartlarında bir iş güvencesi, işe iadeyi sağlayacak biçimde yeniden ve öncelikle düzenlenmelidir. Kamu kurum ve kuruluşlarının personel ihtiyaçlarının bekletmeden giderilmesi ve emekli olanların yerine yeni personel istihdam edilmesi işsizliği azaltacaktır. Ekonomik kriz

döneminde işyerlerinde fazla mesai uygulaması yapılmaması, yasal çalışma saatlerine uyulmasının sağlanması, çalışma saatleri düşürülerek istihdam artırılması yoluna gidilmesi, krizin atlatılması için önemli uygulama alanları olacaktır. Esnek çalışma biçimlerinin kriz gerekçesiyle yaygınlaştırılmaması; kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınmasına öncelik verilmesi; bunun bir aracı olarak sendikal örgütlenmenin önündeki engellerin kaldırılması, üzerinde durulması gereken diğer önemli hususlardır.

Kriz ilk baş gösterdiğinde söyledik. 'Asgari ücret Türkiye'de uygulanan en yaygın ücrettir ve asgari ücrette yapılacak iyileşme krizi aşmada önemli bir adım olacaktır' dedik. Dedik ki, asgari ücreti vergi dışı bırakın, bir ailenin geçimini sağlayacak şekilde belirleyin. Dinlemediler. Böylece, krizin aşılmasında önemli fırsatlardan birini kaçırmış olduk. Ama şimdi kamu sözleşmelerinin bağitlanma dönemidir ve elimizde bir fırsat daha vardır. Hükümet kriz döneminde kamu işçileri için belirnecek yeni ücreti bir maliyet unsuru olarak değil, çalışanların satın alma güçlerini geliştirmek ve böylece talebi artırarak ekonomiyi canlandırmak için araç olarak görmelidir.

Özelleştirme ve yabancılaştırma uygulamalarından vazgeçildiği; ağırlıklı olarak dar ve sabit gelirli kesimlerin tükettiği zorunlu temel ihtiyaç maddeleri üzerindeki dolaylı vergilerin kaldırıldığı, sanayide üretimi

ve özellikle ara malı üretimini teşvik eden politikaların geliştirildiği; nihai ürün içinde yerli katma değer oranını artıracak teşvik politikalarının uygulandığı bir Türkiye'de, krizin çok daha kolay atlatılacağı açıktır. Elektrik ve doğalgaza yapılan zamlar hem üreticiyi hem de tüketiciyi olumsuz etkilemektedir. Doğalgaza yapılan zammın indirilmesi olumlu bir adım olmuştur. Elektrik ve doğalgaz fiyatları halen olması gerekenin çok üzerindedir. İndirimler devam etmelidir.

Kısa çalışma ödeneğinden yararlanma süresi ve miktarının artırılması olumludur. Ancak, işsizlik sigortası fonundan yararlanma koşulları da geliştirilmeli; fona erişim imkanları kolaylaştırılmalı, fondan yararlanma süresi uzatılmalı, işsizlik ödeneği miktarı büyütülmeli, fon, amacı dışında kullanılmamalıdır.

Geçen hafta yapılan Ekonomik ve Sosyal Konsey toplantısı ise krizden çıkış önerilerimizin bir kez daha tekrarlandığı bir toplantı olmuştur. Bu toplantı yeniden göstermiştir ki, işverenler krizden çıkışın yolunu hala kıdem tazminatlarımıza el uzatmakta, işsizlik sigortası fonunun amacı dışında kullanılmasında, taşeron uygulamasının yaygınlaştırılmasında, özetle işçi hak ve özgürlüklerinin daha da kısıtlanmasında görmektedir. Kimi işverenlerimizin 'hep bana' anlayışını sürdürerek kendi sonlarını hazırladıklarını hala fark etmemeleri üzücüdür. Kriz fırsatçılığı yapılarak çalışma mevzuatımızda ILO ve AB

normlarından uzaklaşılması gündeme getirilmemeli, TÜRK-İŞ'in buna izin vermeyeceği bilinmelidir.

Hükümet krizin başlangıcında konuya gereken ciddiyette yaklaşmamıştır. Öyle ki 2009 yılı bütçesi hükümetin krizi yeteri kadar algılayamadığının göstergesi olmuştur. Hükümet sorunun çözümü doğrultusunda bütüncül bir yaklaşımı kapsayan bir paketi kamuoyuna hala su-

namamıştır ve Ekonomik ve Sosyal Konsey toplantısında da görüldüğü gibi Hükümet hala öneri alma noktasındadır.

Bizim gündemimiz ülkemizde krizin de etkisiyle daha da artan işsizliktir, yoksulluktur.

Mücadelemiz, işsizliğe ve yoksulluğa karşıdır. Mücadelemiz uygulanan ekonomik ve sosyal poli-

tikaların insanı temel alan yapıya dönüştürülmesi içindir. Bunun için her fırsatı ve platformu kullanacağız. Yarın Kadıköy'de, bunun bir adımını atarak bugün burada bir kısmını sizlerle paylaştığımız taleplerimizi, itirazlarımızı, on binlerce kişi el ele verip, tek bir yürek, tek bir ses olup haykıracağız. Mitingimize, tüm emek ve meslek örgütleri davetlidir."

Sabah-ATV Grevini Ziyaret

Genel Başkan Mustafa Kumlu başkanlığındaki TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu, greve çıkan Turkuvaz (ATV, Sabah gazete ve dergi grubu) işçilerine destek ziyaretinde bulundu. Başkanlar Kurulu, Sabah ve ATV'nin Balmumcu'daki merkez binasına giderek grevdeki gazetecilerle dayanışmalarını gösterdiler. Ziyaret sırasında konuşan Kumlu, ATV, Sabah ve dergi grubunun içinde bulunduğu Turkuvaz'da greve çıkılmadan, grev ilanı asılmadan önce TGS Genel Başkanı Ercan İpekçi ile

sözleşmenin masa başında bitirilmesi için gösterdikleri tüm çabaya rağmen sonuç alamadıklarını söyledi. Kumlu, amaçlarının toplu sözleşmeyi masa başında bitirmek olduğunu ifade ederek, grevdeki gazetecilere şöyle seslendi:

"Maksadımız üzüm yemek, bağcıyı dövmek değil. Maalesef prosedür gereği grev yapmak ile karşı karşıya bırakan bir iletişimsizlik oldu. En kısa zamanda tarafları bir araya getirip bu iletişimsizliği de gidere-

rek sözleşmeyi bitirmeye çalışacağız. Başkanlar Kurulumuzun aldığı karar gereğince, maddi manevi TGS'nin ve sizlerin yanında olduğumuzu bilmenizi istiyoruz. Şimdiden başarılar diliyoruz."

TGS Genel Başkanı Ercan İpekçi de desteklerinden dolayı sendika başkanlarına teşekkür etti. Genel Başkan Mustafa Kumlu ve Başkanlar Kurulu üyeleri, TGS tarafından açılan dayanışma defterini de imzaladılar.

TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu Bildirisi

14 Şubat 2009 - İstanbul

TÜRK-İŞ Başkan Kurulu, dünyada yaşanan ekonomik krizi, sosyal devlet politikalarından uzaklaşılmasının bir bedeli olarak görmekte, çözümünü de sosyal devletin yeniden ve daha güçlü olarak uygulanmasında görmektedir.

TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu, krizin bedelinin çalışanlara ödettilirilmesi yönelik uygulamaları kınamakta, Hükümeti, ekonomik krize karşı işçileri ve çalışanları koruyacak, yatırım ve istihdamı artıracak uygulamalar yapmaya çağırılmaktadır.

TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu, krizin daha kolay atlatılması için Hükümete ve işverenlere şu önerileri yapma kararı almıştır:

1- İstihdamın korunması ve geliştirilmesi temel yaklaşım olmalıdır. Kriz gerekçesiyle işten çıkarılma önlenmelidir.

2- Halen çalışmakta olan işçilerin dışında ilave istihdam yaratan işletmelerin sosyal güvenlik prim ödemeleri belli bir süre hazine tarafından üstlenilmelidir.

3- Uluslararası Çalışma Teşkilatı standartlarında bir iş güvencesi, işe iadeyi sağlayacak biçimde yeniden ve öncelikle düzenlenmelidir.

4- Kamu kurum ve kuruluşlarının personel ihtiyacı bekletilmeden giderilmeli, emekli olanların yerine yeni personel istihdam edilmelidir.

5- Ekonomik kriz döneminde işyerlerinde fazla mesai uygulaması yapılmamalı, yasal çalışma saatlerine uyulması sağlanmalı, çalışma saatleri düşürülerek istihdam artırılması yoluna gidilmelidir.

6- Esnek çalışma biçimleri kriz gerekçesiyle yaygınlaştırılmamalıdır.

7- Kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınmasına öncelik verilmeli,

bunun bir aracı olarak sendikal örgütlenmenin önündeki engeller kaldırılmalıdır.

8- İşsizlik sigortası kapsamında olan işçilerin fondan yararlanma koşulları geliştirilmelidir. Bu çerçevede işçinin Fona ulaşımı kolaylaştırılmalı, Fondan yararlandırılma süresi ve miktarı artırılmalıdır.

9- Ekonomik kriz fırsatçılığı yapılarak çalışma mevzuatımızda ILO ve AB normlarından uzaklaşılması gündeme getirilmemelidir.

10- Kıdem tazminatı işçiler bakımından vazgeçilmez ve tartışılmaz bir haktır. İşçilerin kıdem tazminatı hakkı tartışma konusu yapılmamalıdır.

11- Ağırlıklı olarak dar ve sabit gelirli kesimlerin tükettiği zorunlu temel ihtiyaç maddeleri üzerindeki dolaylı vergiler kaldırılmalıdır.

12- İşsizlik sigortası kapsamında olmayan işten çıkarılan işçilerin zorunlu giderlerini karşılamaya yönelik olarak "dayanışma geliri" uygulanmalı, ayrıca elektrik, su, doğalgaz, yakacak, kira gibi ödemeleri belirli bir süre zamana yayılmalı ya da kamu bütçesinden sağlanmalıdır.

13- Elektrik ve doğalgaza yapılan zamlar hem üreticiyi hem de tüketiciyi olumsuz etkilemektedir. Doğalgaza yapılan zammın indirilmesi olumlu bir adım olmuştur. Elektrik ve doğalgaz fiyatları halen olması gerekenin çok üzerindedir. İndirimler devam etmeli, zamlar geri alınmalıdır.

14- 2009 yılında bağitlanacak kamu kesimi toplu iş sözleşmeleri, çalışanların satın alma güçlerini geliştirmek ve böylece talebi artırarak ekonomiyi canlandırmak için araç olarak görülmelidir.

15- Sanayide üretimi ve özellikle ara malı üretimini teşvik edecek bir politika geliştirilmelidir. Nihai ürün içinde yerli katma değer oranını artıracak teşvik politikaları geliştirilmelidir. Dışa bağımlılık ve ithalata dayalı büyümenin yarattığı sorunlara karşı yeni bir politika olarak benimsenmelidir.

16- Türkiye'yi böylesi bir krizde zayıf kılan özelleştirme ve yabancılaştırma uygulamalarına devam edilmemelidir.

TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu 15 Şubat 2009 tarihinde İstanbul Kadıköy Meydanı'nda DISK ve KESK ile birlikte yapılacak olan "Krizin Bedelini Ödemeyeceğiz. İşsizliğe ve Yoksulluğa Karşı Birleşik Mücadele. Emek ve Demokrasi Mitingi"ni "krizin bedelinin çalışanlara ödettilirilmesi politikalarına karşı kitlesel ilk uyarı eylemi" olarak tanımlamakta, Hükümetin ve işverenlerin bu uyarının gereklerini yerine getirmemesi halinde yasalardan kaynaklanan demokratik hakların kullanılmaya devam edileceğini bildirmektedir.

TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu, 13 Şubat 2009 tarihinde ATV-Sabah Grubu'nda başlayan grevi desteklemekte, işvereni uzlaşmaz tutumu nedeniyle kınamakta, sorunun bir an önce toplu iş sözleşmesi masasında çözülmesini dilemektedir.

TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu TÜMTİS sendikamızın Mersin Limanı'nda verdiği örgütlenme mücadelesini desteklemekte, işverenin yaptığı işçi kıyımını kınamaktadır.

TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından Konfederasyonumuz üyesi sendikalara karşı uygulanan olumsuz tutumların derhal terk edilmesini ve Bakanlığın tarafsız davranmasını istemektedir.

Ekonomik ve Sosyal Konsey Toplandı

Kumlu: “Faturayı yoksul halka yükleyerek kriz aşılmaz.”

Ekonomik ve Sosyal Konsey, 2009 yılının ilk toplantısını Başbakan Recep Tayyip Erdoğan başkanlığında yaptı. Başbakan Erdoğan, toplantının açılışında yaptığı konuşmada, finansal krizin faturasını çalışanların ödemesi için tedbirleri kararlılıkla aldıklarını belirterek, şu ana kadar Türkiye'nin, bu noktada son derece başarılı bir performans izlediğini kaydetti. Erdoğan, “Aldığımız ve alacağımız tedbirlerle krizi, Türkiye'nin mümkün olduğunca uzağında tutmaya devam edeceğiz. Türkiye ekonomisi bu güce, bu dirence sahiptir” dedi.

Toplantının açılışında konuşan Başbakan Erdoğan, krizin, başta çalışanlar olmak üzere, dar gelirli ve yoksul kesim üzerinde etkilerini en aza indirme noktasında samimi bir gayret içinde olduklarını belirtti ve şöyle konuştu:

“Bu krizin faturasını çalışanların ödememesi için tedbirlerimizi kararlılıkla alıyoruz. Şu ana kadar Türkiye, bu noktada son derece başarılı bir performans izlemiştir. Aldığımız ve alacağımız tedbirlerle krizi, Türkiye'nin mümkün olduğunca uzağında tutmaya devam edeceğiz. Türkiye ekonomisi bu güce, bu dirence sahiptir. Hiç kuşkusuz, sosyal

diyalog en önemli araçtır. Sosyal diyalog mekanizmasını her anlamda işletmeye de devam edeceğiz.”

Hükümet olarak işsizliğin artışı- nı önlemek için çok boyutlu tedbirler uyguladıklarını anlatan Başbakan Erdoğan, geçen yıl yürürlüğe konulan istihdam paketi ile işverenlerin üzerindeki idari ve mali birçok yükü kaldırdıklarını kaydetti.

Bu paketle, kadınlar, gençler ve özürllüler başta olmak üzere istihdamı teşvik ettiklerini belirten Erdoğan, ‘Kriz sürecinde işsizliğin artmasını önlemek için de tedbirlerimizi kademe kademe uyguluyoruz’ diye konuştu.

En son Bakanlar Kurulu'nda alınan karar ile "kısa çalışma ödeneği" üzerinde bir takım düzenlemeler gerçekleştirdiklerini anımsatan Başbakan Erdoğan, "kısa çalışma ödeneği" ile istihdamı korumayı hedeflediklerini söyledi.

Toplantıya Hükümet kesiminden, Devlet Bakanı ve Başbakan yardımcıları Nazım Ekren, Hayati Yazıcı ve Cemil Çiçek, Devlet Bakanları Mehmet Şimşek ve Murat Başesgioğlu, Tarım ve Köyişleri Bakanı Mehdi Eker, Sanayi ve Ticaret Bakanı Zafer Çağlayan, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Hilmi Güler, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Faruk Çelik katıldılar.

Sosyal taraflardan ise TÜRK-İŞ Genel Başkanı Mustafa Kumlu ve Genel Sekreter Mustafa Türkel, TÜSİAD Yönetim Kurulu Başkanı Arzuhan Doğan Yalçındağ, TESK Başkanı Bendevi Palandöken, TZOBB Genel Başkanı Şemsi Bayraktar, TİSK Yönetim Kurulu Başkanı Tuğrul Kudatgobilik, MÜSİAD Genel Başkanı Ömer Cihad Vardan, Hak-İş Genel Başkanı Salim Uslu, Türkiye Kamu-Sen Genel Başkanı Bircan Akyıldız, Memur-Sen Genel Başkanı Ahmet Gündoğdu, TOBB Başkanvekili Faik Yavuz, TUSKON Başkanvekili Ahmet Cığır katıldılar.

Toplantıda Genel Başkan Mustafa Kumlu da bir konuşma yaptı. Kumlu konuşmasında şu görüşlere yer verdi:

"Bugün burada, dünyada baş gösteren ekonomik krizin Türkiye'ye yansımaları ve alınması gereken önlemleri konuşmak üzere bir araya gelmiş bulunuyoruz. TÜRK-İŞ, dünyada yaşanan krizin temel nedenini, sosyal devlet politikalarından uzaklaşılmasının bir bedeli olarak görmektedir. Bu kriz neoliberal diye adlandırılan ve ücretleri düşüren, kamu harcamalarını azaltan, zenginlerin vergilerini düşürüp yoksul sınıfların doğrudan veya dolaylı ver-

gilerini arttıran, tüm kamu hizmetlerini paralı hale getiren ve kamuyu üretim alanından çekip her şeyin özelleştirilmesini savunan ekonomik ve siyasi politikaların sonucudur. Bu politikalar sistemin aynı zamanda en büyük müşteri kitlesi olan emekçilerin toplam gelirlerini en az seviyeye indirmiştir.

Nitekim, krizin baş gösterdiği ülkenin yeni Başkanı Barak Obama, yemin töreninin ardından yaptığı konuşmada, ülkesi adına ibret verici bir itirafta bulunmuştur. Hatırlanacağı üzere Obama demiştir ki; 'Bu kriz bize öyle bir ders verdi ki, artık piyasa sadece zengin olanların yanında olursa, sürdürülebilirlikten bahsetmek söz konusu bile olamayacaktır. Artık bu fırsatları herkese götürebildiğimiz sürece zenginleşebileceğiz.'

Toplantımızın benzeri bir hassasiyetin bir ürünü olduğunu düşünüyorum. Bu nedenle Sayın Başbakana konseyi toplantıya çağırıldığı için teşekkür ediyorum.

Şu çok açık ki bu kriz faturayı yoksul halka daha da yükleyerek aşılabilecek bir kriz değildir.

Dönem işsizleştirme değil, istihdamı genişletme dönemidir. Kriz sosyal devletin tahribi sonucu ortaya çıkmıştır, çözüm de sosyal devletin yeniden ve daha güçlü olarak uygulanmasındadır.

Tüm bu gerçeklere rağmen Türkiye'de kriz maalesef bir işsizlik krizi olarak kendini göstermeye başlamıştır. Aralık ayı verilerine göre sadece TÜRK-İŞ'e bağlı sendikalara üye 30 bine yakın işimiz kriz nedeniyle işten çıkarılmış, 15 bine yakın işçi de ücretsiz izne ayrılmıştır. Bu sayının örgütsüz ve kayıtdışı kesim dikkate alındığında daha da artacağı ortadadır. TÜRK-İŞ Bölge ve il Temsilcilerimizden aldığımız bilgiler kriz nedeniyle işsiz kalanların sayısının 400 bini aştığını göstermektedir.

Gelinen noktada önerilerimiz şöyle şekillenmektedir:

- 1- İstihdamın korunması ve geliştirilmesi temel yaklaşımlardır. Kriz gerekçeyle işten çıkarılma önlenmelidir.
- 2- Halen çalışmakta olan işçilerin dışında ilave istihdam yaratan işletmelerin sosyal güvenlik prim ödemeleri belli bir süre hazine tarafından üstlenilmelidir.
- 3- Uluslararası Çalışma Teşkilatı standartlarında bir iş güvencesi, işe iadeyi sağlayacak biçimde yeniden ve öncelikle düzenlenmelidir.
- 4- Kamu kurum ve kuruluşlarının personel ihtiyacı bekletilmeden giderilmesi, emekli olanların yerine yeni personel istihdam edilmelidir.
- 5- Ekonomik kriz döneminde işyerlerinde fazla mesai uygulaması yapılmamalı, yasal çalışma saatlerine uyulması sağlanmalı, çalışma saatleri düşürülerek istihdam artırılması yoluna gidilmelidir.
- 6- Esnek çalışma biçimleri kriz gerekçesiyle yaygınlaştırılmamalıdır.
- 7- Kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınmasına öncelik verilmeli, bunun bir aracı olarak sendikal örgütlenmenin önündeki engeller kaldırılmalıdır.
- 8- Kısa çalışma ödeneğinin süre ve miktarının iyileştirilmesi olumlu bir adımdır. Aynı şekilde işsizlik sigortası kapsamında olan işçilerin fondan yararlanma koşulları geliştirilmelidir. Bu çerçevede işçinin Fona ulaşımı kolaylaştırılmalı, Fondan

yararlandırılma süresi ve miktarı artırılmalıdır.

- 9- Ekonomik kriz fırsatçılığı yapılarak çalışma mevzuatımızda ILO ve AB normlarından uzaklaşılması gündeme getirilmemelidir.
- 10- Kıdem tazminatı işçiler bakımından vazgeçilmez ve tartışılmaz bir haktır. Buna yönelik gündeme getirilen değişiklik istekleri işçi kesimini rahatsız etmektedir.
- 11- Asgari ücret bir ailenin geçimini sağlayacak şekilde olmalı ve her şeyden önce vergi dışı bırakılarak ulusal düzeyde yeniden belirlenmelidir.
- 12- Ağırlıklı olarak dar ve sabit gelirli kesimlerin tükettiği zorunlu temel ihtiyaç maddeleri üzerindeki dolaylı vergiler kaldırılmalıdır.
- 13- İşsizlik sigortası kapsamında olmayan işten çıkarılan işçilerin zorunlu giderlerini karşılamaya yönelik olarak 'dayanışma geliri' uygulanmalı, ayrıca elektrik, su, doğalgaz, yakacak, kira gibi ödemeleri belirli bir süre zamana yayılmalı ya da kamu bütçesinden sağlanmalıdır.
- 14- Elektrik ve doğalgaza yapılan zamlar hem üreticiyi hem de tüketiciyi olumsuz etkilemektedir. Doğalgaza yapılan zammın indirilmesi olumlu bir adım olmuştur. Elektrik ve doğalgaza yeni zam yapılmamalıdır.
- 15- 2009 yılında bağitlanacak kamu kesimi toplu iş sözleşmeleri, çalışanların satın alma güçlerini geliştirmek ve böylece talebi artırarak ekonomiyi canlandırmak için araç olarak görülmelidir.

Dönem işsizleştirme değil, istihdamı genişletme dönemidir. Kriz sosyal devletin tahribi sonucu ortaya çıkmıştır, çözüm de sosyal devletin yeniden ve daha güçlü olarak uygulanmasındadır.

- 16- Sanayide üretimi ve özellikle ara malı üretimini teşvik edecek bir politika geliştirilmelidir. Nihai ürün içinde yerli katma değer oranını artıracak teşvik politikaları geliştirilmelidir. Dışa bağımlılık ve ithalata dayalı büyümenin yarattığı sorunlara karşı yeni bir politika olarak benimsenmelidir.
- 17- Türkiye'yi böylesi bir krizde zayıf kılan özelleştirme ve yabancılaştırma uygulamalarına devam edilmemelidir.

Saydıklarım önerilerimizin bir kısmıdır. Konuya ilişkin daha geniş değerlendirmelerimizin yer aldığı rapor, sizlere sunulmuştur.

Bu süreçte karşı karşıya olduğumuz sorunların aşılması için ortak aklın oluşturulmasının gereği açıktır. Konfederasyonumuz krizin özellikle sosyal alanda ve çalışanlara yönelik ortaya çıkarttığı olumsuzlukların giderilmesinde uygulanacak politikalarda aktif sorumluluk üstlenmeye hazırdır.”

Toplantının ardından Devlet Başkanlığı ve Başbakan Yardımcılığı'ndan yapılan açıklamada, küresel ekonomik krizin başta işsizlik olmak üzere her alanda önemli etkiler yarattığı belirtilerek, işsizliğin top-

lumsal ve bireysel yaşam kalitesini etkilediği ve bu açıdan istihdamın artırılması ve işsizliğin azaltılmasının hayati önem arz ettiği belirtildi.

Açıklamada, kısa çalışma ödeneği miktarının yüzde 50 artırılmasına, ödeneğin süresinin 3 aydan 6 aya çıkarılmasına, kadın ve gençlerin istihdamına yönelik sağlanan teşvike başvuru süresinin ve 49 ile yönelik yatırım teşviklerinin süresinin 1 yıl uzatılmasına, stopaj ve primde tek bildirge sistemine geçilmesine ve kimi işlemlerde vergi ve harçların düşürülmesine yönelik hazırlanan yasa tasarısının TBMM'ye sevk edildiği kaydedildi.

Açıklamada, geçen yıl çıkarılan istihdam paketine ve alınacak yeni önlemlere yönelik bilgilerin paylaşıldığı ifade edilirken, sektörel önlemlerin sonuçlandırılması ve bu kapsamda alınacak önlemlerin istihdam üzerinde olumlu etkileri olacağı üzerinde durulduğu ifade edildi.

İstihdamla ilgili yapılması gereken çok boyutlu çalışmalara da yer verildiği belirtilen açıklamada şöyle denildi:

“İşgücüne katılım oranları, işgücü talebi, istihdam yaratma kapasitesi anlamında KOBİ'ler istihdam ve işsizliği etkileyen iç ve dış talepteki değişimler, meslek edindirmeye odaklanılması, yapısal sorunlar için farklı yaklaşımlar benimsenmesi ve alınan tedbirlerin izleme ve değerlendirmesinin DÖİK tarafından yapılabilmesi konuları üzerinde duruldu. Toplumda alınması gereken tedbirlerin bir an önce uygulamaya getirilmesi, işçi-işveren ve hükümet arasındaki işbirliğinin güçlendirilmesi vurgulandı. Konseyin daha sık aralıklarla periyodik olarak toplanması ve yapısının güçlendirilmesi kararlaştırıldı.”

Toplantıda Ekonomik ve Sosyal Konsey'in 2 ayda bir toplanmasına da karar verildi.

TÜRK-İŞ'ten Özbek'e Destek

Kumlu: “Bağımsız yargının vereceği adil karar ortaya çıkıncaya kadar TÜRK-İŞ Özbek’in yanında olacaktır.”

19

TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu 26 Ocak 2009 günü olağanüstü toplanarak, kamuoyunda Ergenekon soruşturması adı verilen davayla ilgili olarak tutuklanan, Türk Metal Sendikamız Genel Başkanı Mustafa Özbek'e destek verdi.

Konfederasyonumuza bağlı tüm teşkilatların genel başkanları ve temsilcilerinin katıldığı toplantıda bir konuşma yapan Genel Başkan Mustafa Kumlu, operasyonlarda “sapla samanın birbirine karıştırıldığını”, Hükümete muhalefet etmiş insanların bu dalgaların içinde yer almasının inandırıcılık sorunu yarattığını belirtti.

Kumlu konuşmasında şu görüşlere yer verdi:

“Ülkemiz küresel krizin etkisi altındadır. İşten çıkarmalar gün geçtikçe artmakta, işçiler, emekliler, memurlar her geçen gün daha da

ağırlaşan yaşam koşulları ile boğuşmaktadır. Her fırsatta ifade ettiğimiz gibi ülkenin gerçek gündemi işsizlik ve yoksulluktur. Ülke olarak çözümlüne odaklanacağımız temel mesele bu iken, siyasi gündemin yanı sıra, etkisi günlerce süren Ergenekon adı verilen operasyonlarla, gerçek gündem gölgelenmektedir.

Türkiye 12 Haziran 2007 tarihinden bu yana, tam 11 kez Ergenekon adı verilen operasyonun şoku ile uyanmıştır. Basın tarafından “dalga” olarak adlandırılan bu operasyonların “şok” etkisi yaratmasının en önemli nedenlerinden biri, yan yana gelebilmeleri pek mümkün görünmeyen isimlerin aynı gün aynı yöntemlerle gözaltına alınmasıdır.

Operasyonların her birinde gözaltına alınan isimlerin bir “harmanlama” ile belirlendiği anlaşılmaktadır. Çünkü her operasyonda,

silah, bomba, patlayıcı barındırıp suikast yaptığı iddia edilen isimlerle, Türkiye'nin icraatları, mevkileri ve fikirleriyle tanıdığı insanlar bir araya getirilmiş ve belki de bu davaya en büyük zararı bu harmanlama anlayışı vermiştir.

Operasyonların her biri “sapla samanın birbirine karıştırıldığı” intibayı uyandırmış ve hükümete bir biçimde muhalefet etmiş insanların bu dalgaların içinde yer alması bir inandırıcılık sorunu ortaya çıkarmıştır. Demokratik yollardan eleştiri hakkını kullanan insanlara yönelik baskı oluşturulmak istenildiği şüphelerini de beraberinde getirmiştir.

Tüm bu süreçte yaygınlaşan yargının siyasallaştırıldığı yönündeki iddialar ve buna temel teşkil eden uygulamalar son derece rahatsız edicidir. Bağımsız yargı bizim en büyük güvencemizdir ve laik demokratik düzenin teminatıdır.

Sendikalar demokrasinin vazgeçilmez kurumlarıdır ve talep müessesesidir. Sendikaların en önemli görevlerinden biri hükümetlerin uygulamalarındaki yanlışları dile getirmek ve işçinin emekçinin hakları için hükümetleri uyarmaktır. Sendikalar hükümet uygulamalarının aynasıdır. Sendikaları susturmayla, sindirmeye çalışmak, bu aynanın kırılması anlamına gelecektir ki, bunun yapıldığı bir ülkede demokrasi-den söz edilemez. Bu nedenle sendikalara yönelik atılacak her adımda sarf edilecek azami dikkat Türk demokrasisi açısından elzemdir.

Ergenekon operasyonunun 11'nci dalgası ile Türk Metal Sendikamızın Genel Başkanı Mustafa Özbek, aynı zamanda TÜRK-İŞ'in Genel Teşkilatlandırma Sekreteri olan Türk Metal Sendikası Genel Başkan Yardımcısı Pevrul Kavlak, Türk Metal Sendikası Genel Başkan Yardımcısı Mecit Hazır, Sendika Genel Sekreteri Muharrem Ashiyüce ile eski sendika yöneticisi, yeni sendika personeli Süleyman Erdiñ gözaltına alınmış, evleri aranmıştır.

Özbek'in onursal başkanlığını yaptığı Avrasya Radyo Televizyonu saatlerce aranmıştır.

Türk Metal Sendikası'nın Genel Merkez binası da, sanki bir örgüt karargahıymış gibi saatler süren bir aramaya maruz bırakılmıştır. TÜRK Metal Sendikası aranarak on binlerce işçi, sendikacı arkadaşlarımızın evleri aranarak onların manevi şahsiyetleri, eş ve çocukları mağdur edilmiştir. Yaşananlar Konfederasyonumuzda büyük bir üzüntü ve tepkiye neden olmuştur.

Gelinen noktada, emniyet ve savcılık sürecinin ardından, Sayın Özbek tutuklanmış, diğer sendikacılar serbest bırakılmıştır.

Mustafa Özbek işçi sınıfı hareketinde büyük emeği olan bir işçi lideridir. Hukukun üstünlüğüne inanan

TÜRK-İŞ, bağımsız yargının vereceği adil karar ortaya çıkıncaya kadar Sayın Özbek'in yanında olacaktır.

Mustafa Özbek ve başkanı olduğu sendika ile ilgili bazı televizyon ve gazeteler aylardan beri aleyhte yayın yapmıştır. Bu yayınlarda mal varlığından tutun da Ergenekon bağlantısına kadar her türü yargısız infaz yapılmıştır. Özbek'in iddialara verdiği yanıtlara ise ne yazık ki ya aynı büyüklükte yer verilmemiş ya da hiç değerlendirilmemiştir. Yapılan yayınlar nedeniyle bahsi geçen gözaltıların artık beklenir hale gelmesi, Türkiye'nin acı gerçeğidir. Çünkü bir süredir, gözaltına alınacak olanlar, ilgili suçlamalarla birlikte ne yazık ki önce gazete sayfalarında yer almaktadır.

Sendikalar, ancak laik, demokratik ve hukukun üstünlüğünün geçerli olduğu rejimlerde varolabilir. Sendikaların, demokrasiye sekteye uğratabilecek her hangi bir girişim içinde yer almaları var oluş nedenlerine aykırıdır. Elbette darbe hazırlığı yapan, bu hazırlık için silah, bomba, mermi saklayan, suikast düzenleyen veya suikast düzenleme hazırlığında olanlar yakalanmalı ve cezalandırılmalıdır. Bu, sendikaların varlığını devam ettirebilmesi açısından bir gerekliliktir. Bu çerçevede sendikaların Ergenekon adı altında yürütülen soruşturma kapsamında gündeme getirilen suçlamalarla ilişkilendirilmesi TÜRK-İŞ açısından mümkün görülmemektedir.

TÜRK-İŞ, çoğulcu ve katılımcı demokrasiyi, laik düzeni, hukukun üstünlüğünü ve parlamenter sistemi sonuna kadar savunan ve bu temel ilkeleri varlık sebebi gören bir kuruluş olarak hukukun tüm kişi ve kuruluşlar için bir güvence olduğuna inanmaktadır."

Başkanlar Kurulu toplantısında söz alan diğer sendika temsilcileri de Özbek'in tutuklanmasına tepki gösterdiler.

Başkanlar Kurulu toplantısının ardından Genel Başkan Mustafa Kumlu, Yönetim Kurulu ve Başkanlar Kurulu üyeleri, topluca Türk Metal Sendikası'na gittiler. Burada Genel Başkan Mustafa Kumlu, Başkanlar Kurulu sonuç bildirisini basına ve orada hazır bulunanlara okudu. Bildiride şu görüşler yer aldı:

"TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu, Türkiye'nin gerçek gündeminin küresel kriz ile birlikte daha da vahim hale gelen işsizlik ve yoksulluk olduğuna inanmakta, gerek siyasi gündemdeki gerginlikler, gerekse Ergenekon adı verilen süreç nedeniyle bu gündemin gölgelenmesinden rahatsızlık duymaktadır.

TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu, yargının siyasallaştırıldığı iddialarının ve buna yol açan uygulamaların Türk Hukuk sistemine ve demokrasisine büyük zarar verdiğini düşünmektedir.

TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu, ilgili davanın, fikir ve ifade özgürlüğü, toplumsal muhalefet ve nihayet demokrasinin vazgeçilmez kurumlarından olan sendikalar üzerinde bir baskı ve sindirme aracı olarak kullanılma girişimlerini demokrasimizin geleceği açısından endişe ile karşılamaktadır.

Yargının bağımsızlığı korunmalı ve kararlarına saygı gösterilmelidir. Ancak bu yapılırken "masumiyet karnesinin" korunmasına özen gösterilmelidir. Kişi hak ve özgürlüklerinin yok edilmesine yol açan yargısız infazların önüne geçilebilmesi için "soruşturmanın gizliliği" ilkesine bizzat soruşturmayı yürüten güvenlik güçleri ve yargı temsilcilerinin yanı sıra Hükümet edenlerce de uyulmasına dikkat edilmelidir.

TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu, kimi yayın organlarındaki yargısız infaz yaklaşımını son derece sakıncalı bulmakta, gözaltına alınacak olan

Genel Başkan Mustafa Kumlu, Başkanlar Kurulu Sonuç Bildirgesi'ni Türk-Metal Sendikası yöneticileriyle birlikte okudu.

kişilerin günlerce önceden gazete-lerde suçlu gösterilerek teşhir edilmesini objektif yayıncılık ilkeleri ile bağdaştıramamaktadır.

TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu, aynı çerçevede operasyonlarda izlenen yöntem nedeniyle toplumun en sade bireylerinin bile korku hissine kapıldıkları gerçeğinden hareketle, 'korkan ve susan toplum' yaratmak istemenin demokrasi açısından sakinçalarına dikkat çekmektedir.

Sorunların demokrasi içinde çözüleceğine inanan TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu, demokratik rejimi yok etmeye yönelik her türlü demokrasi dışı örgütlenme ve çeteleşme girişiminin karşısındadır. TÜRK-İŞ'e bağlı tüm sendikalar kuruldukları günden bu yana demokratik laik Türkiye Cumhuriyeti'nin savunucusu olmuş, işçi hak ve özgürlükleri için her türlü mücadelede en ön saf- ta yer almıştır.

TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu, TÜRK-İŞ'e bağlı hiç bir sendikamızın Ergenekon adı verilen süreç ile ilişkilendirilmesini doğru ve haklı bulmamaktadır.

TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu, Türkiye'nin konuyla ilgili olarak bugünkü ihtiyacının Ergenekon adı altındaki hukuk sürecinin kaos oluşturan tüm yaklaşımlardan ay- rıştırılarak berrak ve şeffaf hale getirilmesi, her türlü şaibeden arındırılması, bu süreç ile ilgili atılan her adımda yargı bağımsızlığının ve hukukun üstünlüğünün hakim kılın- dığına ilişkin toplumsal güvenin sağ- lanması olduğunu düşünmektedir. Başkanlar Kurulu, bu güvenin sağ- lanmasını öncelikle AK Parti Hükü- metinin görevi olarak görmektedir.

TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu, TÜRK Metal Sendikası'nın bir suç ve suçlu barındıran örgüt karargahı- mış gibi basılmasını ve aranmasını

kınamakta, bu muameleyi sendikal hak ve özgürlüklere yapılan bir saldırı olarak görmektedir.

TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu, Er- genekon adı verilen operasyon çer- çevesinde evi adresi belli insanların şafakta evlerine baskın yapılmasını, kendilerinin ve ailelerinin manevi şahsiyetlerinin mağdur edilmesini kınamaktadır. Bu çerçevede sendika- cılara yönelik şafak baskınlarını da kınayan TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu, TÜRK-İŞ'in bir yöneticisinin söz ko- nusu dava ile ilişkilendirilmeye ça- lışılmasını Konfederasyon açısından kabul edilmez bulmaktadır.

Mustafa Özbek işçi hareketinde büyük emeği olan bir işçi lideri- dir. Hukukun üstünlüğüne inanan TÜRK-İŞ, bağımsız yargının, toplum vicdanını tatmin edecek adil kararı- nı bir an önce vermesini beklemek- te, bu karar çıkıncaya kadar Sayın Özbek'in serbest bırakılarak tutuk- suz yargılanmasını istemektedir."

8 Mart Dünya Kadınlar Günü Kutlandı

“Yaşamak için ekmek, ruhumuz için gül istiyoruz!”

22

“Emekçi Kadınlar Krizin Faturasını Ödemek İstemiyor” Toplantısı Adana’da Yapıldı. Toplantıya çoğunluğu kadın yaklaşık 300 kişi katıldı.

Toplantıda Genel Başkan Kumlu’nun yanı sıra ILO Türkiye Temsilcisi Gülay Aslantepe de bir konuşma yaptı.

İşyerlerinden katılan 4 kadın temsilci de konuşma yaparak işyerlerindeki sorunları üzerinde durdular, çözüm önerilerini dile getirdiler.

TÜRK-İŞ, 8 Mart Dünya Kadınlar Günü’nü Adana’da, Büyükşehir Belediyesi Tiyatro Salonunda düzenlediği “Emekçi Kadınlar Krizin Faturasını Ödemek İstemiyor” konulu toplantıyla kutladı. Toplantının açılış konuşmalarından önce, Adana Büyükşehir Belediyesi Türk Halk Oyunları Topluluğu tarafından bir halk oyunları gösterisi sunuldu, günün anlam ve önemini anlatan bir film gösterildi. TÜRK-İŞ’in hazırladığı “8 Mart Dünya Kadınlar Günü” kısa filminde, 8 Mart kadın hareketinin tarihçesine, Türkiye’deki kadın haklarının gelişi-

mine, Novamed ve Desa grevlerine, kadın işçilerin sorunlarına ve çözüm yollarına yer verildi.

Toplantının açılış konuşmasını yapan TÜRK-İŞ Genel Başkanı Mustafa Kumlu, “8 Mart, bizlere, ezilen ve hor görülen kadınların 150 yıl önce ağır çalışma koşullarına karşı başlattıkları mücadelenin bir armağanıdır” diyerek başladı.

Kumlu konuşmasında şu görüşlere yer verdi:

“Bu armağanın verildiği günden bu yana kadınların hak ettikleri yerde olabilmesi için önemli adımlar

atılmış, ama ülkemiz de dahil kimi ülkelerde halen istenilen noktaya gelinememiştir. Mustafa Kemal Atatürk, kadını zayıf ve ikinci sınıf sayan çağdışı anlayışa karşı çıkmış, Türk Kadını birçok Avrupalı kadından önce seçme ve seçilme hakkına kavuşmuştur. Atatürk, toplumun her alanında kadın ve erkeğin omuz omuza yürüdüğü bir Türkiye hedeflemiştir. Ama bu hedefin gerekleri henüz ülkemizde tam olarak yerine getirilememiştir. Atatürk demiştir ki; şu kanaati kabul etmek gerekir ki, dünya yüzünde gördüğümüz her şey kadının eseridir. Bir toplum, cin-

sinden yalnız birinin çağdaşlığın gereklerini elde etmesiyle yetinirse, o toplum yarından fazla zayıflık içinde kalır.”

Kumlu devamla, ”Dünya maa-
lesef bugün bu denge ve adaletten
yoksundur. Bu yoksunluğun bir
tezahürü de bugün yaşanan ekono-
mik kriz olmuştur. Bu kriz, büyük
sermaye gruplarının daha fazla kar
hırsının, ‘hep bana’ anlayışının so-
nucudur. Bu anlayış, tüm dünyada
sosyal devleti budamış, özelleştir-
melerle kamu alanını daraltmış,
kamu harcamalarını kısıtlayıp, ge-
niş halk kitlelerini her türlü sosyal
haktan mahrum piyasa ekonomisine
terk etme yolunu seçmiştir. İşte tüm
bu yaklaşımların sonucunda bugün
tüm dünyada ve ülkemizde bir kriz
yaşanmakta, bu kriz yine emeği ile
geçinenleri vurmakta ve işsizlik
olarak kendini göstermektedir. Bu
krizden kadınlarımız daha çok et-
kilenmektedir. Kriz, kadınlarımızı
maddi manevi vurmuştur. Acılarını
artırmış, yaşam koşullarını daha da
ağırлаştırmıştır.

Şu bir gerçek ki kadınlar, çalış-
ma yaşamına erkeklere göre daha az
avantajla başlamaktadır. Bu dünyada
da böyledir, Türkiye’de de böyledir.
Kadınlar daha çok, küçük ölçekli,
işten atılmaların kolay olduğu, tek-
nolojik yatırımın en az olduğu sek-
törlerde, genellikle de kayıt dışı sek-
törlerde çalışmaktadır. Krizden ilk
darbeyi yiyen ve çabuk işçi çıkarılan
işyerleri de bu tür iş yerleri olmakta-
dır. Ülkemizde tekstil işkolu bunla-
rın başında gelmektedir.

Ayrıca kadınlar dışarıda çalışsın-
lar ya da çalışmasınlar, kriz onları,
en çok evde etkilemektedir. Biliyor-
sunuz, yaşıyorsunuz. Kriz dönemle-
rinde kadınların ev işlerine ayırdık-
ları zaman artmaktadır. Kadınlar,
ekonomik zorlukla baş edebilmek
için en ucuz olan yerlerden alış ve-
riş yapmaya çalışmakta, daha ucuz
olduğu için, evine daha uzak mar-

Gülay Aslantepe ILO Türkiye Temsilcisi

ketleri, pazarları tercih etmektedir.
Üstelik bu uzak yolculuğu da daha
önce otobüsle yapabilirken, artık
genellikle yürüyerek yapmaktadır.
Eskiden satın alabildiği tekstil ürün-
lerini artık alamamakta, çocuklarını
giydirebilmek için eskileri bozup,
yeni giysiler haline getirmek yine
kadına düşmektedir. Kılı kırk yar-
ıp sofraya yemek koymak, kirasını,
faturasını ödeyebilmek için ev har-
camalarını asgariye indirebilmek,
erkekler kusura bakmasın, genelde
kadının görevi olmaktadır. Bunlar
krizin kadınların yükünü artırdı-
ğına dair sadece birkaç örnektir.
Sizler kendi yaşamınızdaki onlarca
başka örnekle zaten bu zorluğu ya-
şıyorsunuz.

İstiyoruz ki, sizler aile içi şiddete
maruz kalmayın. Sizlere toplumsal
baskı yapılmasın. İstiyoruz ki, eği-

tim-öğretim imkanlarından, çalışma
hakkından yoksun bırakılmayın, iş
yerinde ayrımcılık ve gelir adalet-
sizliğine maruz kalmayın. İstiyoruz
ki, yaşam ve çalışma koşullarınız biz
erkeklerden daha iyi olsun. Ve diyo-
ruz ki, “Emekçi kadınlar krizin fatu-
rasını ödemek istemiyor” dedi.

Toplantının açılış bölümünde
konuşan ILO Türkiye Temsilcisi
Gülay Aslantepe, kadın işçilerin so-
runlarına küresel bir açıdan bakarak,
Uluslararası Çalışma Örgütü’nün
yaklaşımı üzerinde durdu, ILO söz-
leşmelerinin önemine dikkat çekti
ve kadınların haklarını, çalışan ka-
dın kimliğini önceleyerek, kendi
mücadeleleriyle korumaları ve ka-
zanmaları gerektiğini ifade etti.

Toplantının ara bölümünde,
“Slayt Gösterisiyle TÜRK-İŞ Kadın
İşçiler Fotoğraf Sergisi”ne yer veril-

Ekmek ve Gül

di. Daha sonra kadın temsilcilerin konuşmasına geçildi. Toplantıya Tekgıda-İş'ten katılan Naciye Tulukçu, Basisen'den katılan Tuğba Hotlar, Tezkoop-İş'ten katılan Hülya Özcan ve Harb-İş'ten katılan Meltem Şahiner kadın işçilerin işyerlerinde yaşadıkları sorunlara dikkat çektiler, çözüm yollarını ifade ettiler. Konuşmasının sonunda Meltem Şahiner, Genel Başkan Mustafa Kumlu'ya kadın işçi fotoğraflarının yer aldığı üç tablo armağan etti.

Toplantı, Genel Başkan Kumlu'nun özetle şu sözleriyle son buldu: "Dileğimiz, kadına dair her türlü sorunun çözüldüğü bir Türkiye'de yaşamaktır. Çünkü, kadınların yaratıcı güçlerini ve yeteneklerini toplumsal ve siyasal yaşamda hissetmeyen toplumlar gelişemez, kalkınamaz. Bir toplumun yönünü bulabilmesi için kadın sezgisi ve sağduyusu şarttır. Çünkü kadınlar yaratıcı ve yetenekli oldukları kadar anaçtır, şefkatlidir, sevgi doludur. Sevgi, şefkat, merhamet dolu kadın yüreği, acımasız olamaz. Çünkü ne olursa olsun bir kadın, yüreğini 'bir kenara' bırakamaz."

Yürüyoruz yürüyoruz, günün aydınlığında
Donuk fabrika bacalarına, yoksul mutfaklara
Çarpıyor sesimiz ve birden parlayan
Bir ışık gibi ulaşıyor insanlara
"Ekmek ve gül! Ekmek ve gül!"

Yürüyoruz yürüyoruz, erkekler için de yürüyoruz
Çünkü hâlâ bizim oğullarımızdır onlar
Ve biz hâlâ analık ederiz onlara
En zorlu iş, en ağır emek
Ve çalışmak doğuştan mezara dek
Ve böyle sürüp gitsin istemiyoruz
Yaşamak için ekmek
Ruhumuz için gül istiyoruz!

Yürüyoruz yürüyoruz kol kola
Saflarımızda ölüp gitmiş arkadaşlarımız
Ve türkümüzde onların kederli "Ekmek!" çığlıkları
Çünkü bir köle gibi çalıştırıldı onlar
Sanattan, güzellikten, sevgiden yoksun
Biz de bugün hâlâ onların özlemini haykırıyoruz
İş ve ekmek istiyoruz
Ama gül de istiyoruz

Yürüyoruz yürüyoruz, yan yana, güzel günler adına
Kadınız, insanız, insanlığı ayağa kaldırıyoruz
Paydos bundan böyle köleliğe, aylaklığa
Herkes çalışsın, bölüşülsün kardeşçe, yaşamın sundukları
İşte bunun için yükseliyor yüreklerimizden
Bu ekmek ve gül türküleri
Ve yineliyoruz hep bir ağızdan
"Ekmek ve gül! Ekmek ve gül!"

James Oppenheim
Çeviri: Metin Demirtaş

Hür-İş Genel Kurulu Yapıldı

Konfederasyonumuz üyesi olan ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde bulunan Hür-İş Federasyonu'nun 4. Olağan Genel Kurulu 16 Ocak 2009 günü yapıldı.

25

Genel Kurulda Divan Başkanlığını Şener Özburak yaptı. Genel Kurula, KKTC Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Sonay Adem, milletvekilleri, TÜRK-İŞ Genel Mali Sekreteri Ergün Atalay, Şeker-İş Genel Başkanı İsa Gök, Koop-İş Genel Başkanı Eyüp Alem-dar ve konuklar katıldı.

Genel Kurulda KKTC Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Sonay Adem bir konuşma yaptı. Adem, dünyanın bir parçası olarak KKTC'de de ekonomik krizden bir etkilenme olmasının doğal olduğunu kaydetti. Herkesin ekonomik krize yönelik önlemler konusunda görüşlerini ortaya koyması gerektiğini belirten Sonay Adem, hükümetin bu konuda bazı tedbirler aldığını ve bunların uygulamaya da girdiğini söyledi.

Çalışma hayatını ve zora giren sektörleri rahatlatacak borçların belli bir zamana yayılmasını sağlayacak ve taze parayı ülkeye getirecek önemli tedbirler üzerinde çalışmakta olduklarını ifade etti. Dört önemli konuda adım attıklarını belirten Adem, bunlara Hür-İş'in destek verdiğini de kaydetti ve teşekkür etti. Adem şöyle konuştu:

“Yabancıların Çalışma İzinleri Yasası, Sosyal Güvenlik Yasası, Basın İş Yasası ve İş Sağlığı ve Güvenliği Yasası geçirilerek çalışma yaşamında devrim sayılabilecek adımlar atıldı. Bu adımlara devam ettirilmesi gerekiyor.”

Genel Kurulda bir konuşma yapan TÜRK-İŞ Genel Mali Sekreteri Ergün Atalay da dünyada hareketli günlerin yaşandığını ve son üç ayda bir krizin görüldüğünü belirtti. Bu ekonomik krizin faturasının birlikte paylaşılması gerektiğini kaydeden Atalay, “Bu defa fatura çalışanlara kesilmemeli çünkü çalışanların artık bu yükü kaldıracak gücü kalmadı” dedi. “İşçi, işveren, hükümet ve mu-

halefet toplanıp yol haritası çizmeli” diye konuşan Atalay, “Sendikalar olmadan demokrasi olmaz, sendikaların önü açılmadan problemler çözülemez” dedi.

Hür-İş Genel Başkanı Özay Andıç da yaptığı açılış konuşmasında, KKTC'nin ekonomik açıdan her 7-8 yılda bir deprem yaşamakta olduğunu, 1994 ve 2001'de ülkenin büyük ekonomik sıkıntılar yaşadığını anlattı. Andıç, “Ekonomimizin bu sıkıntılı durumu ortada iken geçen yıl yaşadığımız ve bugün de devam eden kuraklık tehlikesi ile dünyayı saran ekonomik bunalım ülke insanımızı derinden etkilemektedir” dedi.

Genel Kurulda yapılan seçimler sonunda Hür-İş Federasyonu yeni Yönetim Kurulu şu şekilde oluştu:

Genel Başkan	: Yakup Ö. LATİFOĞLU
Genel Başkan Yardımcısı	: Ahmet ÇAKARTAS
Genel Başkan Yardımcısı	: Mudahan AKAR
Genel ve Mali Sekreter	: Şener ÖZBURAK
Genel Teşkilat Sekreteri	: Erdoğan ÖZKAN
Genel Eğitim Sekreteri	: Ahmet ÇALUDA
Üye	: Buran ATAKAN
Üye	: Hüseyin KÖPRÜLÜ

Kısa Çalışma Ödeneği'nde Değişiklik Yapıldı

Dünyada ve Türkiye'de yaşanan küresel ekonomik krize karşı önlemler alınmaya başlandı. Ülkemizde yaşanan istihdam daralması da dikkate alınarak kısa çalışma ödeneğinden yararlanma şartları ve ödeme miktarı iyileştirildi.

28 Şubat 2009 günlü ve 27155 mükerrer sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 5838 sayılı Kanunla İşsizlik Sigortası Kanuna geçici bir madde eklenerek "Kısa çalışma için öngörülen azami üç aylık süre altı aya ve kısa çalışma ödeneği miktarının da yüzde 50 oranında artırılarak ödenmesi" biçiminde düzenlendi. Ayrıca "Kısa çalışma ödeneği olarak yapılan ödemelerin, başlangıçta belirlenen işsizlik ödeneği süresinden düşülmeyeceği" de kararlaştırıldı.

Konu ilk olarak Üçlü Danışma Kurulu'nun 28 Ocak 2009 günü yapılan toplantısında sosyal taraflar arasında görüşüldü. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Faruk Çelik'in başkanlığında işçi ve işveren sendikaları konfederasyonlarının genel başkanlarının katılımıyla gerçekleştirilen toplantıda TÜRK-İŞ'i Genel Başkan Mustafa Kumlu temsil etti.

Üçlü Danışma Kurulu'nda oluşturulan "altı komite" ekonomik krizden etkilenen çalışanların kısa çalışma ödeneğinden yararlanma koşulları, kapsamı ve uygulamanın

nasıl yapılacağı konusunda teknik çalışmaları yürüttü.

Neden Gerek Duyuldu?

Bilindiği gibi, ekonomik kriz dönemlerinde çalışanların koruyucu sosyal politikalarla güvenceye kavuşturulması önem kazanıyor. Tüm dünyayı etkileyen genel ekonomik krizin yansımaları ülkemizde de olumsuz sonuçlar doğurmaya başlayınca, krizden ilk etkilenenler yine çalışanlar oldu. Çünkü işyerlerinde krizin atlatılması için genelde akla gelen ilk çözüm, işçi sayısının azaltma olarak görülüyor.

Kaç İşçi Yararlandı?

Oysa mevzuatımızda, genel ekonomik kriz veya zorlayıcı nedenlerle işyerinin faaliyetinin tamamen veya kısmen durması durumunda işverenlere "kısa çalışma ödeneği"nden yararlanılması imkanı veriliyor. İşyerindeki işçilerin tamamının veya bir kısmının haftalık ortalama çalışma sürelerini en az üçte bir oranında azaltan veya işyerinde faaliyetini tamamen veya kısmen durduran işverenlerin kısa çalışma ödeneklerinden yararlanması mümkün bulunuyor. Ancak bu uygulamadan yararlanma şimdiye kadar sınırlı sayıda kaldı. Nitekim 2005 yılında 21 kişiye 10.566,94 YTL, 2006 yılında 217 kişiye 64.398,01 YTL,

2007 yılında 40 kişiye 22.051,13 YTL kısa çalışma ödeneği ödenmiş. 2008 yılında ise ödeme yapılan kişi sayısı -krizle ilgili değerlendirmelerin devam etmesi nedeniyle- olmazken 2009 yılının daha başlangıcında 5.600 kişiye ulaşmış durumda. Ancak son dört ayda kısa çalışma ödeneğinden yararlanmak için başvuruda bulunan firmalarda çalışan sayısı 100 bini aştı.

Yararlanma Koşulları Nedir?

4857 sayılı İş Kanunun 65. maddesi kısa çalışma ve kısa çalışma ödeneğini düzenliyor. Ancak daha sonra bu düzenleme 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanununa Ek 2. Madde ile eklendi.

Buna göre:

- Genel ekonomik kriz veya zorlayıcı sebeplerle işyerindeki haftalık çalışma sürelerini geçici olarak önemli ölçüde azaltan veya faaliyeti tamamen veya kısmen durduran işverenin talebinin Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca uygun bulunması,
- İşyerinde genel ekonomik kriz veya zorlayıcı sebeplerle haftalık çalışma sürelerinin geçici olarak üçte bir oranında azaltılması veya faaliyetin kısmen veya tamamen durma-

sına neden olan sebeplerin en az dört hafta sürmüş olması,

- Kısa çalışmanın başladığı tarihte, 4447 sayılı Kanunu hükümlerine göre işçilerin, çalışma süreleri ve işsizlik sigortası primi ödeme gün sayısı bakımından işsizlik ödeneğine hak kazanmış olması,
- İşin, 4857 sayılı İş Kanununa tabi olması,
- İşçinin Kısa Çalışma Ödeneği Bildirgesi ile birlikte işyerinin bağlı bulunduğu yerdeki Kurum birimine müracaat etmesi,

gerekıyor. Koşullar uygun olması durumunda işverenlerin gerekçeleri ile birlikte, Türkiye İş Kurumu ilgili birimine, varsa toplu iş sözleşmesi tarafı sendikaya yazılı bildirimde bulunmaları şartı var.

İşçinin kısa çalışma ödeneğinden yararlanabilmesi için; kısa çalışmanın başladığı tarihte son 120 gün prim ödeyerek sürekli çalışmış ve son üç yıl içinde en az 600 gün sigortalı olarak çalışıp işsizlik sigortası primi ödemiş olması da gerekiyor.

Genel Ekonomik Krizin Tanımı

Kısa Çalışma ve Kısa Çalışma Ödeneği Hakkında Yönetmelik 13 Ocak 2009 günü resmi gazetede yayımdı. Yönetmelik genel ekonomik krizi “ulusal veya uluslararası ekonomide ortaya çıkan olayların, ülke ekonomisi ve dolayısıyla işyerini ciddi anlamda etkileyip sarstığı durumları” olarak tanımlıyor.

Miktarı ve Ödenmesi Ne Kadardır?

Günlük kısa çalışma ödeneğinin miktarı 28 Şubat 2009 günü yapılan değişiklikle artırıldı. Eski düzenleme

sigortalının son dört aylık prime esas kazançları dikkate alınarak hesaplanan günlük ortalama brüt kazancının yüzde 40'ı (halen 266,40 TL) iken brüt kazancın yüzde 60'ına (399,60 TL) çıkarıldı. Bu şekilde hesaplanan ödenek miktarı, 16 yaşından büyük işçiler için uygulanan aylık asgari ücretin brüt tutarının yüzde 80'ini (halen 532,80 TL) geçemezken yeni düzenleme ile üst sınır yüzde 120'ye (799,20 TL) çıkartıldı.

Kısa çalışma uygulaması ile kısmen de olsa işçilerin işsiz kalması önlenabiliyor. Genelde amaç, çalışanı istihdamda tutabilmek. Çünkü işten çıkarılan bir işçinin yeniden iş bulması, istihdam edilmesi güç oluyor. İşçinin işyerinden çıkarılması yeni düzenleme ile altı ay daha geciktirilmiş oluyor, ama ay boyunca da işçi daha düşük ücret almak durumunda kalıyor.

Toplu İş Sözleşmeleri Başladı

Konfederasyona bağlı 27 sendikanın örgütlü olduğu 125 işletme-işyeri düzeyinde toplam 315 bin işçiyi kapsayan 2009 yılı kamu kesimi toplu iş sözleşmeleri görüşmeleri başladı. TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu'nca alınan karar gereği, sendikalarımızın Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na çoğunluk tespit başvuruları, toplu olarak 10 Kasım 2008 günü yapılmıştı.

2009 yılında yenilenecek Kamu Kesimi Toplu İş Sözleşmeleri Koordinasyon Kurulu oluşturulmuş, birinci

toplantı 29 Aralık 2008 günü, ikinci toplantı 20 Ocak 2009 günü yapılmıştır. Komisyon toplantılarında, geçmiş dönemlerde olduğu gibi, bu dönemde de birlikte ve kazanılmış haklardan ödün vermeden görüşmelerin sürdürülmesi ve Hükümet ile görüşmelerin başlaması kararı alındı. Bu karar çerçevesinde TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu, kamu toplu iş sözleşmelerinin koordinasyonunu ile görevli Devlet Bakanı Murat Başesgioğlu ile 04 Mart 2009 günü ilk görüşmeyi yaptılar.

“İşsizlik Krizle Arttı”

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) hanehalkı işgücü araştırmasına göre 2008 yılının son çeyreğinde işsizlik arttı. Türkiye genelinde işsiz sayısı 2 milyon 995 bine ve işsizlik oranı yüzde 12,3'e yükseldi. İşsizlerin yüzde 17,5'i (524 bin kişi) bu dönemde etkisiz ayrıldı.

Küresel krizin etkisi özellikle istihdam ve işsizlik verilerinde gecikmeli olarak izlenebiliyor. TÜİK, Kasım 2008 ayı sonuçlarını ancak bu yılın Şubat ayının ortalarında açıkladı. Önümüzdeki aylarda açıklanacak rakamlarla ekonomik krizin işsizliğe etkisi çarpıcı olarak ortaya çıkacak.

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) temel alınarak yapılan hesaplama göre, Türkiye'nin nüfusu 2008 yılı Kasım döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre 758 bin kişilik artış ile 69 milyon 943 bin kişiye ulaştı. Ancak nüfusun 19 milyon 675 bini, çalışma çağına kabul edilmeyen çocuklardan, yani 15 ve daha aşağı yaştaki nüfustan oluşuyor. İktisaden faal olan, yani çalışabilecek çağıda olan nüfus 50 milyon 268 bin olarak hesaplanıyor.

Buna göre Türkiye'de işgücü olarak kabul edilenlerin toplamı 24

milyon 310 bin olarak kabul ediliyor. Bu durumda işsiz sayısı, Tablo-1'den de görüleceği üzere, 2 milyon 995 bin kişi gözüküyor. Türkiye genelinde işsiz sayısı geçen yılın aynı dönemine göre 645 bin kişi artıyor. Türkiye'de işsizlik oranı da bir önceki yıla göre 2,2 puanlık artışla yüzde 12,3 oluyor. Ancak TÜİK işsiz sayısını hesaplarken 25 milyon 958 bin kişiyi işgücüne dahil etmiyor. Diğer bir ifadeyle, iş bulma ümidi kalmayan, bu nedenle iş aramayan, ancak iş bulursa çalışmaya hazır olan 1 milyon 968 bin kişiyi, mevsimlik çalışan 405 bin kişiyi hesaplama yaparken dikkate almıyor. Aynı şekilde öğrenci, ev hanımı, emekli durumunda olanları da hesaplama yaparken dikkate almıyor.

TÜİK'in resmi hesaplama yöntemi böyle olunca, Türkiye genelinde işsiz sayısı yüzde 12,3 olarak açıklanıyor. Oysa iş bulma ümidi kalmayanlar ile mevsimlik çalışanlar işsiz sayısına katılsa, Türkiye'de işsizlik oranı resmi açıklamaların iki katına yükseliyor.

TÜİK'in hanehalkı işgücü araştırması değerlendirildiğinde şu sonuçlara ulaşıyor:

- Ülkenin ekonomik ve sosyal gündeminde istihdam ve işsizlik sorunu ağırlıklı olarak yer almaktadır ve bu sorun giderek önem kazanmaktadır. İşsizlik, yoksulluğun ve gelir dağılımındaki adaletsizliğin temel sebeplerinden birisidir.
- İstihdam edilenlerin yüzde 25,8'i tarım, yüzde 19,8'i sanayi, yüzde 5,8'i inşaat, yüzde 48,6'sı hizmetler sektöründedir.
- İstihdam edilen 21 milyon 315 bin kişinin yaklaşık yüzde 60'ı ücretli-yevmiyeli olarak çalışmaktadır. Ücretli olanların sayısı 11 milyon 173 bin kişi (toplam çalışanların yüzde 52,4'ü) yevmiyeli olanların sayısı ise 1 milyon 517 bin kişidir (toplam çalışanların yüzde 7,1'i). Türkiye'deki toplam işveren sayısı 1 milyon 259 bin kişi (yüzde 5,9), kendi hesabına çalışanların sayısı ise 4 milyon 593 bin kişidir (toplam çalışanların yüzde 21,5'i). Ücretsiz aile işçisi olanlar ise halen önemini korumakta ve 2 milyon 775 bin kişi olarak hesaplanmaktadır.

TÜRK-İŞ: “Türkiye'nin en acil sorunu istihdam ve işsizliktir. Türkiye yangın yerine dönmeden soruna çözüm bulunmalıdır.”

TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından açıklanan “Hanehalkı İşgücü Araştırması”nın 2008 Kasım dönemi sonuçlarını değerlendirdi. Açıklamada, Türkiye'nin en acil sorununun istihdam ve işsizlik olduğu belirtilerek “Türkiye yangın yerine dönmeden soruna çözüm bulunmalıdır” denildi. Açıklamada şu görüşlere yer verildi:

“Ülkemizin ekonomik ve sosyal gündeminde bugün en öncelikli sorun istihdam ve işsizliktir. TÜİK tarafından açıklanan veriler çarpıcıdır. Devletin resmi verileri işsizlik alanında yaşanan tehlikeli gelişmeyi artık gizleyememektedir. İşsizlik oranı yüzde 12,3 olmuştur. Tarım dışı işsizlik oranı ise geçen yıla göre 2,8 puanlık artışla yüzde 15,4'dür. Türkiye'de işsiz sayısı 3 milyon kişiye ulaşmıştır. Çalışmaya hazır olanlarla birlikte bu sayı katlanmaktadır.

Yaşanan ekonomik kriz çalışanları vurmaktadır. Türkiye yangın yerine dönmeden acil olarak soruna çözüm bulunmalıdır.

Devletin iktisadi yaşamdaki konumunu üretici veya yatırımcı değil, düzenleyici olarak görmek yönündeki anlayışın “iflas ettiği” artık görülmelidir. Uygulanan

Tablo 1: İşgücü Durumu (Kasım)

	TÜRKİYE		KENT		KIR	
	2007	2008	2007	2008	2007	2008
Kurumsal olmayan sivil nüfus (000)	69 185	69 943	43 819	44 730	25 365	25 213
15 ve daha yukarı yaştaki nüfus (000)	49 511	50 268	31 800	32 535	17 711	17 734
İşgücü (000)	23 217	24 310	14 252	15 056	8 965	9 254
İstihdam (000)	20 867	21 315	12 538	12 919	8 329	8 396
İşsiz (000)	2 350	2 995	1 714	2 137	636	858
İşgücüne katılma oranı (%)	46,9	48,4	44,8	46,3	50,6	52,2
İstihdam oranı (%)	42,1	42,4	39,4	39,7	47,0	47,3
İşsizlik oranı (%)	10,1	12,3	12,0	14,2	7,1	9,3
Tarım dışı işsizlik oranı (%)	12,6	15,4	12,3	14,7	13,6	18,0
Genç nüfusta işsizlik oranı(1)(%)	20,0	23,9	21,6	25,5	17,0	21,2
Eksik istihdam oranı (%)	2,8	3,5	2,3	3,0	3,6	4,3
Genç nüfusta eksik istihdam oranı(1)(%)	2,6	3,6	2,3	3,0	3,1	4,8
İşgücüne dahil olmayanlar (000)	26 294	25 958	17 548	17 479	8 746	8 479

(1) 15-24 yaş grubundaki nüfus

Kaynak: TÜİK 16.02.2009 günlü Haber Bülteni

- Kayıtdışı istihdam halen yaygındır. Türkiye’de 21 milyon 315 bin kişi olan toplam istihdamın neredeyse yarıya yakını (yüzde 44,5’i) kayıt dışıdır. Ücretli-yevmiyeli olarak çalışıp kayıt dışı olanların

sayısı 3 milyon 441 bin kişiye ulaşmaktadır. İşin ilginç tarafı, işveren konumunda olanların üçte birinin de kayıt dışı olmasıdır. Ücretsiz aile işçisi konumunda olanların büyük bir çoğunluğu (yüzde 94,8)

sosyal güvenlik kapsamında değildir.

- TÜİK verilerinin en ürkütücü tarafı ise her 4 gençten 1’inin işsiz olmasıdır. Kasım 2008 döneminde genç nüfusta işsizlik oranı yüzde 23,9’dur.

politikaların “piyasa odaklı” olmaktan, “insanı merkeze alan” bir noktaya dönüştürülmesi gerekmektedir.

İşsizlik, yoksulluğun ve gelir dağılımındaki adaletsizliğin temel sebeplerinden birisidir. İşsizliğin yarattığı sorunlara ve gelir yoksunluğuna mevcut yaklaşımlarla çözüm bulmak mümkün değildir. Hükümetin öncelikli yaklaşımı “ekonomiyi istihdam odaklı hale getirmek” ve istihdamı artırıcı, işsizliği önleyici politikaları uygulamak olmalıdır.

Ülkemizde çok boyutlu olan istihdam ve işsizlik sorununa karşı izlenecek politikalar geniş odaklı ve geniş kapsamlı olmalı ve bütünlük içerisinde ele alınmalıdır. Bütüncül yaklaşım içermeyen, genelde sermaye kesiminin temel şikayet konusu ettikleri sorunlara öncelikle çözüm getirmeye çalışan bir yaklaşım yanlış ve kabul edilemez niteliktedir.

Türkiye’de bir an önce “Ulusal İstihdam Stratejisi” uygulamaya konulmalıdır. İstihdam alanında izlenmesi gereken politikalar sistematik bir biçimde ele alınmalı ve uygulanması gereken öncelikler belirlenmelidir.“

“İnsan Onuruna Yakışır İş” Panelleri Sürüyor

30

Atalay: “Krizin bedelini işçiler ödüyor, bağırıp çağıranlar krizlerden güçlenerek çıkıyor.”

Daha önce Ankara, Bursa ve İzmir’de düzenlenen “İnsan Onuruna Yakışır İş” panelinin dördüncüsü, TÜRK-İŞ ve Sakarya Üniversitesi işbirliğinde Sakarya’da Demiryol-İş Sendikası Adapazarı Şubesi’nin 17 Ağustos salonunda yapıldı.

TÜRK-İŞ Genel Mali Sekreteri ve Demiryol-İş Sendikası Genel Başkanı Ergün Atalay’ın açış konuşmasıyla başlayan toplantıya, Sakarya Büyükşehir Belediye Başkanı Aziz Duran, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Türkiye Temsilcisi Gülay Aslantepe, bürokratlar, işçi, işveren ve meslek odalarının temsilcileri, Sendikalarımızın Şube Başkanları ve Yöneticileri, TÜRK-İŞ uzmanları, sivil toplum

örgütü temsilcileri, akademisyenler ve işverenler katıldı.

Genel Mali Sekreterimiz Ergün Atalay burada yaptığı konuşmada, onurlu bir işin kriterlerinin iş güvenliği, iş huzuru, eşitlik gibi unsurlar olduğunu dile getirerek, “Ülkemizde 1,5 milyon çocuk çalışıyor. 10 binlerce çocuk ise, sokaklarda yaşıyor. Ülkemizde, tersanelerde ölen işçilerimizin neden öldüğü konusu araştırılmıyorsa, onurlu bir iş var diyemeyiz. Sendikalara üye olan işçiler, işten çıkartılıyor. Ekonomik krizin bedeli, işçilerimize ödettiliriliyor. Krizde bağırıp çağıranlar ise her krizden güçlenerek çıkıyor” dedi.

Atalay, 15 Şubat günü İstanbul’da büyük bir miting yaparak kriz nede-

niyle işten çıkarmaları protesto ettiklerini ve krizin bedelini ödemek istemediklerini tüm Türkiye’ye duyurdıklarını belirtti.

Atalay, “Ülkemiz daha önce iki büyük kriz daha yaşadı. Bu krizlerde bedeli yine çalışanlar ödedi. Özellikle 2001 krizinde başta bankacılık olmak üzere bazı sektörlerde çok sayıda çalışan işsiz kaldı. Şimdi de aynı şey yapılmak isteniyor. Tekstil sektöründe, gemi inşa sektöründe, metalde ve daha birçok sektörde binlerce işçimiz işsiz kaldı, zorunlu izne çıkarıldı, ücretleri düşürüldü.

Kârlarından fedakarlık etmek istemeyenler işçileri işten atarak krizi atlatmak istiyorlar. Bunu yapanları kınıyorum.

Kriz nedeniyle işten atılmak korkusu, henüz işten atılmamış işçilerimizde çok ağır bir psikolojik etki yaratıyor. Her gün işten atılacağı korkusuyla yaşayan işçilerin iş verimi de düşüyor. Evlerinde huzur olmuyor. Türkiye bu ağır şartları daha fazla kaldıramaz. Buna mutlaka kalıcı ve etkili bir çözüm bulunmalıdır. Aksi takdirde ülkemizde iş barışını sağlamak mümkün olmayacaktır. Hükümet emek örgütlerinin bu yöndeki taleplerini dikkate almalı ve biran önce uygulamaya koymalıdır” dedi.

Panelde bir konuşma yapan Sakarya Üniversitesi İİBF Dekanı Prof. Dr. Engin Yıldırım, insanlara onurlu bir iş sunmanın mümkün olabileceğini ve bu nedenle bu yolda belirlenmiş kriterlerin uygulanması gerektiğini belirtti.

Daha sonra söz alan ILO Türkiye Temsilcisi Gülay Aslantepe ise, Türkiye'nin insanlara onurlu bir iş konusunda dört eksiği bulunduğunu ve bu konuda sözler verildiğini söyledi. Aslantepe, “Bunlardan ilki çocuk emeğinin sonlandırılması. Türk Hükümeti 2015 yılına kadar bitirme sözü verdi. İkincisi genç istihdamın sağlanması. Ne yazık ki genç işsizlik oranı genel işsizlik oranından daha fazla. Bu oran yüzde 24'lere kadar yükseldi. Üçüncü konu kadın istihdamının sağlanması. Bu konuda AB şartları kadın istihdam oranı yüzde 60, erkek istihdam oranı yüzde 70'tir. Türkiye'de ise erkek istihdam oranı yüzde 70, ama kadın istihdam oranı yüzde 24'lerde. Son olarak ise sosyal diyalogun sağlanması konusu. Bu konu-

larda Türk Hükümeti, çözüm için söz vermiştir” diye konuştu.

Konuşmaların ardından panelle geçildi. Paneli SAÜ İİBF Dekanı Prof. Dr. Engin Yıldırım'ın yönetti. Panelde SAÜ Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü'nden Yrd. Doç. Dr. Abdurrahman Benli 'Anayasal Sosyal Haklar', Yrd. Doç. Dr. Emel Çetinkaya 'Genç İşsizliği' ve Öğretim Görevlisi Şuayyip Çalış 'İnsan Onuruna Yakışır İş' konularında katılımcılara akademik bilgiler verdiler. Panelistler özellikle ülkemizde ve gelişmekte olan ülkelerde uzun çalışma saatleri ve kötü çalışma koşullarının sıkıntı oluşturduğunu belirterek, bu koşulların özellikle çocuk ve kadın işçileri oldukça olumsuz etkilediğini söylediler.

Sakarya'da yapılan İnsan Onuruna Yakışır İş Panelini Sakarya Üniversitesi İİBF Dekanı Prof. Dr. Engin Yıldırım yönetti. Panelde konuşmacı olarak Yrd. Doç. Dr. Emel Çetinkaya, Yrd. Doç. Dr. Abdurrahman Benli ve Öğretim Görevlisi Şuayyip Çalış katıldılar.

DOSYA

Emek ve Kadın

Faruk ÇELİK

Nesrin BAYTOK

Şenol BAL

Esengül CİVELEK

Prof. Dr. Meryem KORAY

Yrd. Doç. Dr. Abdülrezak ALTUN

Eylem ATEŞ

Sergül KESKİN

“Emek ve Kadın”

Gelişmiş ülkelerde kadınların işgücü piyasasına etkin katılımlarının, ülke ekonomisi ve sosyal kalkınma hedeflerine ulaşılmasında büyük önem taşıdığı bilinmektedir. Buna rağmen hemen her ülkede kadınların çalışma hayatında karşılaştığı sorunlar incelendiğinde, kadınların çalışmasına hala olumlu yaklaşmadığını da göstermektedir.

Editörden

Ülkemizde çalışan kadının kazancı halen aile gelirin bir katkı olarak görülmektedir. Bu sorun Medeni Kanunumuzda gerekli değişiklikler yapılmadan önce yer alan “aile reisliği” kavramından kaynaklanmaktadır. Medeni Kanunda yapılan değişiklikle, “aile reisi erkektir” kavramı kaldırılmış olmasına rağmen, ataerkil kültürlerde geleneklerin yoğun bir şekilde kendini hissettirmesiyle yasalardaki değişikliğin evlerimize uğramadığı, aile reisinin hala erkek olduğu ve özellikle bazı bölgelerde kadının hala söz söylemeye hakkının olmadığı da gerçektir. Kanun ne derse desin, gelenekler hala kadından yana değişime uğramamıştır. Kadınlarda okuma-yazma oranının düşüklüğü nedeniyle de uzunca bir süre değişime uğraması beklenmemelidir.

Kadınlarımız, pek çok ülkede olduğu gibi ülkemizde de ayrımcılık, farklı muamele ve şiddetle karşı karşıyadır. Cinsiyete dayalı ayrımcılık, işgücü piyasası ve yönetimde yer alma gibi hayatın tüm alanlarında kadınları ikinci sınıf vatandaş haline getirmektedir.

Yaşanan sorunlara- ilaveten, 2008 yılı Ağustos ayında başlayan ekonomik krizin faturası da önceki yıllarda tecrübe ettiğimiz gibi yine kadın çalışanlara çıkarılmıştır. Çalışanların aldığı ücretler, fiyat artışları nedeniyle erimekte ve işyerlerinin kapanması ve üretimin daraltılması nedeniyle de işçiler işlerini kaybetmektedir. Ekonomik kriz, özellikle kadınların yoğun olarak istihdam edildiği küçük ve orta ölçekli işletmelerin iflasıyla kadınların işsiz kalmasına neden olmaktadır. Büyük ölçekli işletmelerde de üretimin daraltılması ile ilk olarak kadınlar işten çıkarılmaktadır.

Erkeğin işten çıkarılması durumunda kadının sırtına ayrı sorumluluklar ve ayrı sorunlar yüklenmektedir. Kadın bir eş ve anne olarak, azalan gelir ile ailesinin karnını doyurmayı, aileyi moral olarak yüksek seviyede tutmayı da sağlamaktadır. Kadın bu durumda gelenekler ile yoksulluk arasında sıkışıp kalmakta ve psikolojik sorunları da artmaktadır. İşsizlik ve geçim sıkıntısı, evde stres ortamını artırmakta ve kadına karşı psikolojik baskıyı ve aile içi şiddeti de karıştırmaktadır.

Cinsiyete dayalı ayrımcılığın yaşanmadığı, ekonomik, sosyal ve kültürel tüm sorunların aşıldığı, işgücü piyasasında kadın ve erkek çalışanların dayanışma içerisinde stresten uzak çalıştığı, ekonomik krizlerin yaşanmadığı bir Türkiye’ye ulaşmak, tüm kurum ve kuruluşların ortak somut çalışmalar yapması ile mümkün olacaktır.

Dergimizin bu sayısında çalışma hayatında kadının rolünü artırmaya ve geliştirmeye yönelik konuları ele almaya gayret ettik. Dileğimiz bunun yalnızca 8 Mart’larda hatırlanan bir konu olmaktan çıkartılıp konunun bir “insan hakları sorunu” olarak sürekli gündemde tutulmasıdır.

Hülya UZUNER

Kadınların İşgücüne Katılımı ve İstihdamı Siyasal, Ekonomik ve Sosyokültürel Alanlardaki İlerlememize Eşsiz Bir Dinamizm Kazandıracaktır

■ Faruk ÇELİK / Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı

2002 yılından bu yana, bir yandan geçmiş krizlerin işgücü piyasasında yarattığı tahribatları gidermeye çalışırken, bir yandan da işgücü piyasamızdaki yapısal uyumsuzluklardan kaynaklanan bir dizi soruna çözüm bulmaya ve istihdamı artırmaya çalışıyoruz. Bu süreçte işsizlik oranını belli bir seviyede tutmayı başarırken, tarım dışı istihdamda da çok büyük artışlar sağladık. Bu konudaki hedeflerimize ulaşmak için yoğun bir çaba içindeyken küresel ölçekteki kriz patlak verdi ve hızla işgücü piyasasında etkisini göstermeye başladı.

Krizle birlikte, aylık istihdam kayıpları Amerika Birleşik Devletleri'nde 500 bine yaklaşmış, Avrupa Birliği'nde ise 200 binin üzerine çıkmıştır. İşten çıkarmalar “kelebek etkisi” yaratarak tüm ülkelere yayılmaktadır. Önümüzdeki birkaç ay içinde milyonlarca insanın işsiz kalacağı tahminleri yapılmaktadır.

Böylesi kritik bir süreçte, ülkemiz işgücü piyasasında da çok önemli gelişmeler yaşanmaktadır. TÜİK Ekim/2008 döneminde tarım dışı istihdamı geçen yılın aynı dönemine göre 251 bin kişi artırmamıza rağmen aynı dönemde işsiz sayımız 385 bin kişi artmış, işsizlik oranımız yüzde 9.7'ten 10.9'a, tarım dışı işsizlik oranı ise yüzde 14'e çıkmıştır.

Aslında, işsiz sayısındaki artış işgücü arzındaki olağanüstü artıştan kaynaklanmaktadır. Ortalama 500 bin dolayında olan tarım dışı işgücündeki yıllık artış 648 bine çıkmıştır. Yine işgücüne katılma oranı da yüzde 47.7'den yüzde 49.1'e yükselmiştir.

Geçtiğimiz yüzyılın son çeyreği, birçok kadın hakları ihlaline rağmen, kadınlarımız açısından kayda değer gelişmelerin de yaşandığı bir dönem olmuştur. ILO'ya göre, 1975 yılında dünyada kadın işgücü sayısı 575 milyon kişi iken 2000 yılında 900 milyon kişi olmuştur. 1980-1992 döneminde OECD ülkelerinde kadın işgücü sayısındaki artış oranı, erkeklere kıyasla iki kat olmuştur.

Kadınları destekleyici yasalar, demografik gelişmeler, eğitim, esnek çalışma biçimleri, ailenin küçülmesi, evlenme oranında azalış, boşanma oranında artış, toplumun kadına bakışındaki değişimler kadın işgücünün artışında önemli etkenler olmuştur. Ancak gelişme düzeyi ne olursa olsun kadınların işgücüne katılımı erkeklere oranla dünya genelinde daha düşüktür.

Şüphesiz tüm bu gelişmelerden en çok da dezavantajlı kesimlerin içinde önemli bir yer teşkil eden kadınlarımız etkilenmektedir. Şiddetten eğitime, cinsiyet ayrımcılığından politik temsile kadar birçok alanda mağdur konumda olan kadın nüfusumuzun en büyük sorunlarından biri de işgücü piyasasında yaşadıkları sıkıntıdır. Ülkemizde ise kadın işgücü hem yeni sanayileşmiş ülkelere hem de az gelişmiş ülkelere ait özellikler taşımaktadır. Dolayısıyla Türkiye'nin en temel sorunları arasında bulunan işsizliğin, kadınlar açısından bakıldığında, daha ciddi ve üzerinde durulması gereken bir problem olduğu görülmektedir.

TÜİK Ekim/2008 verilerine baktığımızda bu durum daha da netlik kazanmaktadır. 24 milyon 632 bin kişilik işgücümüzün sadece 6 milyon 649 bini kadınlardan oluşmaktadır. Erkeklerde yüzde 72.4 olan işgücüne katılma oranı kadınlarda yüzde 26.2'ye düşmektedir. İstihdam edilen 21 milyon 945 bin kişinin ancak 5 milyon 864 bini kadındır. Dolayısıyla erkeklerde yüzde 64.8 olan istihdam oranı kadınlarda yüzde 23.1'e gerilemektedir. Yine yüzde 10.9 olan genel işsizlik oranı kadınlarda yüzde 11.8'e çıkmaktadır. İstihdam edilen kadınların yarısı tarım sektöründe ve ücretsiz aile işçisi olarak, dolayısıyla sosyal korumadan yoksun bir şekilde çalışmaktadır.

Bununla birlikte kadınların eğitim ve beceri düzeyi yükseldikçe işgücü piyasasına girebilme ihtimalleri artmaktadır. Kentlerde yaşayan kadınların işgücüne katılım oranları ilkökul mezunları için yüzde 10'larda iken, lise ve dengi meslek okulları mezunları için yüzde 35'lerde,

üniversite mezunları için ise yüzde 70'lerde olması bunun en önemli göstergesidir. Yetersiz eğitim düzeyi ve bilgi beceri noksanlığı, toplum içinde kadına atfedilen rol, kadının aile içindeki konumu ve değer yargıları ve kadınlar için meslek ve aile yaşamını uyumlaştıracak destek programlarının yeterince geliştirilmemiş ve yaygınlaştırılmamış olması işgücüne katılma oranının düşük olmasının diğer nedenlerindendir.

Çalışan kadınların ortalama ücretleri mesleki farklılık, kadınların belli mesleklerde yoğunlaşması, iş tecrübesi, çalışma süresinden dolayı erkeklerinkinden düşüktür. Dünyanın büyük bölümünde kadınlar daha çok kadın işleri olarak nitelendirilen işlerde çalışmakta, düşük statülü ve düşük ücretli, güvencesiz, geçici statülü işlerde istihdam edilmektedir. Türkiye'de de kadınlar daha çok informal sektörde ve standart olmayan iş türlerinde çalışmaktadır. Kentteki kadın istihdamının belirleyici boyutu ise, kadının giderek artan oranda informal sektörde ve nitelsiz işlerde çalışmasıdır. Kentlerde çalışan kadınların yoğunlaştığı sektör ise tekstil, konfeksiyon ve gıda gibi geleneksel olarak kadın rollerine yakın olan sektörlerdir.

Mevzuatımız, ücret eşitliğini garanti altına almasına rağmen, ücret eşitsizliği devam etmektedir. Geleneksel "kadınlık-annelik" rolü ile evi dışında "çalışan birey" rolünü bir arada yürütme çabası istihdamdaki kadınların temel problemlerinden biri olarak görülmektedir. Kayıtdışı sektörde çalışan kadınlar ise tüm yasal korumaların dışında kalmaktadır.

Gerek hükümet olarak gerekse Bakanlık olarak kadın nüfusumuzun daha iyi eğitim alması, işgücüne daha fazla katılımının sağlanması ve istihdamının artırılması, toplumsal yaşamın her alanına aktif katılımında bulunması için yoğun bir çaba içerisindeyiz. Ülkemiz nüfusunun yarısından fazlasını oluşturan kadın nüfusumuzun ancak beşte birinin çalıştığı bir istihdam yapısıyla sosyoekonomik gelişmeyi sağlamamız olanaklı görünmemektedir.

Son bir yılda istihdam artışı konusunda, özellikle kadın nüfusumuzun mesleki eğitimi ve istihdamı konusunda önemli çalışmalar yürütüyoruz. İstihdamı teşvik edici her uygulamada kadınlarımıza özel bir yer teşkil ediyoruz. 2008 Mayıs'ında yürürlüğe soktuğumuz "İstihdam Paketi" bu uygulamalarımıza iyi bir örnektir. Söz konusu pakette yer alan birçok önemli düzenlemelerden biri de, genç ve kadın istihdamını artırmak amacıyla SSK işveren priminin 5 yıl boyunca kademeli olarak İşsizlik Sigortası Fonundan karşılanmasının öngörülmesidir. Bunların yanında İŞKUR vasıtasıyla, kadın istihdamının artırılması ve işgücü piyasasında fırsat eşitliğinin yaratılması konu-

sunda önemli çalışmalar yürütmekteyiz. Bu çalışmaların bazılarından kısaca bahsetmek gerekir.

Nisan 2006 tarihinde, Kamu kurum ve Kuruluşlarının Daimi Kadrolarına ilk defa işçi olarak alınacaklar hakkında usul ve esasları belirleyen tebliğde değişiklik yapılmış ve işgücü taleplerinde cinsiyet ayrımı kaldırılmıştır. İşe yerleştirme konusunda da önemli gelişmeler kaydetmekteyiz. 2008 yılı Aralık ayı itibarıyla kadınların işe yerleştirilme oranlarında bir önceki yıla göre yüzde 9.32 artış sağlanmıştır.

Öte yandan, gerek kendi kaynaklarıyla gerekse iç ve dış finansmanla gerçekleştirdiği projelerinde İŞKUR kadınlara özel bir önem vermektedir. 2008 yılı içindeki işgücü yetiştirme kursuna katılanların yaklaşık yüzde 37'si kadınlardan oluşmuştur. Yine Özelleştirme Sosyal Destek Projesi-2 programlarına katılanların da yüzde 45.5'i kadındır. 15 ilde yürütülen Sertifikalı Tarım İşçileri Programına kadın nüfusumuzun katılımı yoğun olmuştur. 2006 yılında gerçekleşen Bilişim Çırakları Projesi genç kadınlarımızı hedeflemiştir. "Ceza İnfaz Kurumlarında Girişimci Yetiştirme Projesi" kapsamında kadın hükümlülerin mesleki eğitimi gerçekleştirilmiştir. ILO işbirliği ile Yürütülen "Türkiye'de Yeniden Yapılanmaya Eşlik Edecek Aktif Politikalar: Kocaeli Pilot Projesi" kapsamında kadın kursiyerlerimize girişimcilik eğitimi verilmiştir.

Avrupa Eğitim Vakfının finanse ettiği 89 bin Avrölük "Cinsiyet Sorunları Üzerine Özel Bir Odaklanma ile Toplumsal Katılım ve Bütünleşmeyi Güçlendirici Pilot Aktif İstihdam Tedbirleri Projesi", 13 ilde Yetiştirme Yurtları çıkışlı kızlarımıza yönelik proje, UNICEF'le işbirliği çerçevesinde "Genç Kız ve Kadınların Mesleki Eğitimi ve İstihdamı Projesi" kadınlarımız için gerçekleştirilen projeler olmuştur.

22 Ekim 2003 tarihinde başlatılan ve Mart 2006 tarihinde biten AB destekli 50 milyon Avrölük Aktif İşgücü Programları Projesi kapsamında düzenlenen 245 kursun 30'u doğrudan kadınlara yönelik olarak düzenlenmiş ve bunlardan toplam 18 bin 401 kadın yararlanmıştır. Yine bu projenin devamı niteliğindeki 16 milyon Avrölük Aktif İstihdam Tedbirleri ve İŞKUR'a Yerel Düzeyde Destek Projesi uygulamaya başlanmıştır. Projenin hedef kitlesi kadınlar ve gençlerdir. Proje, 29 Ocak 2009 tarihinde 25 ilde 101 alt-projeyle uygulama aşaması için start alacaktır.

IPA kapsamında, AB 2007 yılı Mali Programlaması ile finanse edilen "Kadın İstihdamının Desteklenmesi Operasyonu", 15 cazibe merkezi ve onların art alanlarında (12 NUTS II bölgesi) uygulanacaktır. Süresi 24 ay olup,

bütçesi 17 milyon Avrodur. Projenin hazırlıkları yapıldı, bu yılın ilk yarısından itibaren proje başlayacaktır. Yine IPA kapsamında yürütülen “Tarımsal Çözülmeden Dola-yı İşgücü Piyasası Dışında Kalmış Kadınlar Başta Olmak Üzere Kadınların İstihdam Edilebilirliklerinin Arttırıl-ması” projesiyle de, kırdı ve kentte yer alan en az 5 bin kadının istihdam edilebilirliklerinin artırılması hedeflen-mektedir.

ILO ile ortaklaşa yürütülen “Türkiye’de Kadın İstih-damını Arttırmaya Yönelik Aktif Politikalar Pilot Projesi” ise, 15-29 yaş arası kadınlarımızı hedeflemektedir. Anka-ra, Gaziantep ve Konya’da uygulanacaktır. Ön fizibilite çalışmaları yakında başlanacaktır. İŞKUR bu alandaki çabalarını çeşitlendirerek sürdürecektir.

Kadın istihdamının artırılması, Türkiye’nin Avrupa Birliği istihdam stratejisine dahil olma süreci açısından da büyük önem kazanmaktadır. İstihdam edilebilirlik, girişimciliğin geliştirilmesi ve adaptasyonun yanında Avrupa İstihdam Stratejisinin dördüncü temel ayağı “eşit fırsat”lardır. Burada dezavantajlı gruplara yöne-lık geliştirilen bir pozitif ayrımcılık söz konusudur. Bu dezavantajlı grupların başında da kadınlar gelmektedir. Burada, kadın ve erkeklere eşit kariyer fırsatları sunul-ması, daha önce erkeklerin yoğun olarak çalıştığı meslek ve iş alanlarına kadınların da kolay girmesini sağlayacak tedbirlerin alınması, çocuk bakım ve yaşlı bakım imkan-larının geliştirilerek kadınların daha kolay iş piyasasına girmesinin sağlanması, özellikle kadınların doğumdan sonra işe dönüşlerindeki engellerin kaldırılması önemli yer tutmaktadır. Dolayısıyla Avrupa İstihdam Stratejisi temelinde oluşturacağımız ulusal istihdam politikamız, kadınların işgücü piyasasına katılım ve istihdam oranla-rının artırılması temelinde gelişecektir.

Kadın istihdamının yükseltilmesi, kadınların kent-sel işsizlik oranının düşürülmesi, kız ve erkek çocukla-rın ilköğretimde okula devam oranları arasındaki farkın ortadan kaldırılması, çalışan kadınların yaşam kalite-sinin yükseltilmesi, kadınların mesleki eğitim, yaşam boyu öğrenim ve hizmet-içi eğitim olmak üzere ihtiyaç duydukları her alanda eğitim almalarının sağlanması te-mel hedeflerimiz arasında olacaktır. Kadın nüfusumu-zun işgücü piyasasının gerektirdiği mesleki becerilerle donatılması, mesleki açıdan nitelikli hale getirilmesi ve günün koşullarına göre güncellenmiş becerilerle do-natılması için elimizden gelen çabayı harcamakta ka-rarlıyız. Bu aynı zamanda, ekonominin rekabet gücü, kaliteli mal ve hizmet üretimi açısından önemlidir. Ülkemizdeki kadınların Avrupa Birliği ülkelerindeki hemcinsleri gibi yüksek oranda hem çalışma yaşamına katılması, üretmesi, girişimci olarak işgücü piyasasına girmesi hepimizin dileğidir. Ancak bu kendiliğinden ger-çekleşecek bir olgu değildir. Burada ülkemizce uygu-lanacak kapsamlı bir stratejinin tüm sosyal ortaklarca sahiplenilmesi ve başta kadınlarımız olmak üzere top-lumun geniş kesimlerinin ilgi ve desteği önemli ve be-lirleyici olacaktır.

Kadın nüfusumuzun işgücüne katılımı, istihdam edilmesi ekonomik, toplumsal, siyasal ve sosyokültürel gelişme bağlamında ülkemiz için vazgeçilmez temel itici güçtür. Bu gücü mutlaka kullanmak zorundayız. Bununla birlikte, kadın nüfusun, ekonomik ve sosyal gelişmenin nimetlerinden yararlanması da ancak işgücü piyasasına daha fazla girmesiyle mümkün olacaktır. Bu konudaki “farkındalık”ı yaratmamız büyük önem taşımaktadır. Burada da en büyük görev kamu, işçi-işveren kesimi temsilcilerine ve kadın nüfusumuza düşmektedir.

Kadınlar Çalışmalıdır

■ Nesrin BAYTOK / Cumhuriyet Halk Partisi Ankara Milletvekili, CHP Bilim Yönetim ve Kültür Platformu Başkanı

İnsan, erkek ve kadın diye ikiye ayrılır. Erkek ve kadın insanı oluşturur.

Önce insan vardır...

Kadın ve erkek insandan sonra gelir.

Kadınla erkek eşittir.

Hayat insanla güzeldir. Hayatın içinde kadınlar da vardır, erkekler de... Eşit olarak vardır.

Kadınlar toplumun yarısıdır. Kadının içinde bulun-madığı toplum, eksik toplumdur. Yarımdır, tam değildir. O nedenle tamamlamak gerekir. Hayatın içinde nerede eksiklik varsa, onu tamamlamak gerekir.

Eksikliğe yol açan nedenleri ortadan kaldırmak gere-kir. Eksikliğe yol açan neden, erkeğin kadına, kadının er-keğe bakış açısı ise bunu düzeltmek gerekir. Eşitsizlik bu

bakış açısındaki yanlışlıktan kaynaklanır. O bakış açısını düzeltmeden eşitsizliği ortadan kaldıramayız.

Bizim toplumumuzda bu bakış açısındaki temel yanlışlık, kadının kendi hakları olduğuna kendisinin inanamamasıdır. Kendisi buna inanmayınca erkekleri de böyle yetiştirmektedir. Erkekler de kadınların eşit bireyler olduğuna inanmıyor ve temel hakları bulunduğunu kabul etmiyor. Bu durumda kadın insan olarak değil, erkeğin emrindeki bir çeşit köle olarak algılanıyor. Erkeğe ait birisi, kendi kaderini kendisi tayin edemeyen birisi...

Şu değerlendirme temel bir yanıltır: “Kadının adına başkaları karar alabilir.” Böyle bakılmaya başladığı anda iş bitiyor. Eşitsizlik orada başlıyor.

Kadın, kendi kararını kendisi verebilmelidir. Oysa önce babası ve varsa abisi, arkadan da kocası kadının hayatına yön veriyor. Okula gidip gidememe kararından, evlilik kararına kadar en yaşamsal kararları kadınlar adına erkekler alıyor. Nasıl eş seçimi kendisine bağlı değilse, daha sonra çalışıp çalışmama kararı da çoğu kere kendisine bağlı olmuyor.

Böyle eşitsizliklerle yola çıkınca olanlar oluyor. İstenildiği kadar yasalarda birtakım haklar tanınsın, o hakları kullanamayan milyonlarca kadın gerçeği ortaya çıkıyor.

Dünya Ekonomik Forumu tarafından açıklanan “Küresel Cinsiyet Uçurumu 2007” raporuna göre Türkiye, kadın erkek eşitliği açısından, 128 ülke arasında 121’inci sırada. Her beş kadından biri okuma yazma bilmiyor. 15-19 yaş arasında, 850 bin kişilik, okula gitmeyen, iş aramayan, ev işleri ile meşgul dev bir genç kadın ordusu mevcut. Kadınlarda istihdam oranı yüzde 23. Her üç kadından biri fiziksel şiddet görüyor.

En vahimi de bu olsa gerek, kadınların çeşitli nedenlerle şiddete maruz kalmaları. Dayak toplumda çok yaygın görülen bir şiddet türüdür. Erkek hiçbir nedene dayanmadan kadına dayak atmayı kendi hakkı olarak görmektedir. Türkiye’de kadınlara yönelik şiddet, belirgin olarak kadınların öldürülmesi şeklinde görülmektedir. Kadın, namus kavramı ile gerekçelendirilerek öldürülmektedir.

Özetle bakınca kadınların çoğu okuma-yazma bilmiyor, çoğu işsiz ve çoğu şiddete maruz kalıyor.

Bu ortamda elbette çalışma yaşamında fazla kadın göremiyoruz.

KAGİDER 2008 raporuna göre, “Sanayide ve hizmet sektöründe hem girişimci hem de çalışan kadın sayısının artması, bu sektörleri gerek nitelik gerekse kapasite olarak fevkalade olumlu etkileyecektir. Ekonomide kadının yerinin güçlenmesi, yalnızca Türk ekonomisinin güçlenmesi demek değil daha önemlisi sosyal olarak güçlenen

kadının sağlıklı bir toplumsal yapı oluşturulmasına katkısinın artması demektir.”

Oysa istatistiklere bakınca görüyoruz ki, kadınlar neredeyse iş dünyasının dışında bırakılmışlar. Devletin resmi rakamları fazla söze yer bırakmayacak kadar açıkça gösteriyor:

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğünün raporuna göre; “Kadınların işgücüne katılma oranı 1990’da yüzde 34,1 civarındayken, 2002 yılında yüzde 26,9, 2004 yılının yüzde 25,4, 2007 yılı için yüzde 24,8’dir.”

Çok açık bir şekilde kadınlar aleyhine bir durum söz konusu. Yaklaşık 20 yıl önce üç kadından birisi çalışırken, şimdi dört kadından birisi ancak çalışabiliyor. Bu düşüş eğilimi gelecekte çalışma yaşamında kadının daha da az yer bulabilmesi anlamına gelecek.

Özellikle bir ekonomik krizi yaşadığımız dikkate alınacak olursa işsizliğin çıg gibi büyümesi kadınların daha da aleyhine olacaktır.

Aynı rapordan devam edecek olursak; “2007 verilerine göre; kente göre (yüzde 20,2) kırsal alanda daha çok kadın işgücüne katılıyor (yüzde 32,7) gibi görünse de, kırdaki 100 kadından 83’ü tarım kesiminde ve bunların yüzde 77’si herhangi bir ücret almaksızın ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır.

Türkiye geneline baktığımızda 2007 yılı verilerine göre kadın istihdam oranı yüzde 22,2 iken AB-15’te yüzde 59,7, AB-27’de bu oran yüzde 58,3’tür.

Ülkemizde 2007 yılı verilerine göre istihdama katılan kadınların yüzde 47,3’ü tarım sektöründe, yüzde 14,2’si sanayi sektöründe, yüzde 38,5’i ise hizmetler sektöründe çalışmaktadır.

İşteki durumları açısından bakıldığında 100 kadından sadece 13’ü kendi hesabına ve işveren konumunda çalışmakta, 49’u herhangi bir ücret ya da yevmiye karşılığında çalışmakta ve 38’i ücretsiz aile işçisi olarak çalışma yaşamında yer almaktadır.”

Veriler hiç de iç açıcı değil. Avrupa Birliği ülkelerinde kadınların yarısından fazlası, yaklaşık yüzde 60’ı çalışma hayatının içindeyken, bizde yüzde 22’si. Bu yüzde 22 de maalesef, sigortalı ve tatmin edici bir ücret düzeyinde çalışma imkânına sahip değil. Çoğu kere asgari ücretle veya sigortasız çalışabiliyor.

Yeterli gelir düzeyine sahip çalışan kadınlar toplumda parmakla gösterilir halde. Hele çocuğuna bakıcı tutabilen veya kreşe bırakarak çalışabilen kadın sayısı çok az.

Bu kadınlar genellikle yüksek eğitim almış kadınlar arasından çıkıyor. Yine rapordan yararlanarak söyleyecek olursak:

“Eğitim düzeyine göre iş gücüne katılım oranı, yüksek öğretim mezunu kadınlarda yüzde 70, lise altı eğitimli-lerde ise yüzde 22 olarak gerçekleşiyor. Türkiye’deki öğretim elemanlarının yüzde 39’unu, profesörlerin, doktor ve operatörlerin yüzde 29’unu, mimarların yüzde 37’sini, avukatların ise yüzde 33’ünü kadınlar oluşturuyor.”

Görüldüğü gibi iş gücüne katılma oranı üniversite mezunu kadınlarda yüzde 70 gibi bir düzeye çıkıyor. Eğitim düzeyi arttıkça erkeklerle eşitliği yakalama imkânı da artıyor. Öğretim elemanlarının yüzde 39’u kadın. İyi bir oran. Yarıya yakın.

Yine rapora göre; “İlköğretimde çalışan kadın öğretmenlerin oranı yüzde 49, orta öğretimdeki kadın öğretmenlerin oranı yüzde 41 iken, okul müdürlerinin sadece yüzde 8,8’i, müdür yardımcılarının ise yüzde 11 kadın. Bu oran kırsal kesimde daha da düşük.”

Öğretmenlerin yarısı kadın...

Ancak iş müdürlüğe gelince değişiyor. Oran birden bire 49-50’lerden 8-10’lara düşüyor.

Rapora göre; “Karar alma mekanizmalarında kadın yönetici oranı Türkiye’de yüzde 6 iken, bu oran ABD’de yüzde 46, Rusya’da yüzde 39, Almanya’da yüzde 36, İngiltere’de yüzde 33, İtalya’da yüzde 29, Yunanistan’da yüzde 26.”

Bu neden böyle?

Başta bakış açısı demiştik. Demek ki işe bakış açısını değiştirerek başlayacağız. Yani eğitimle başlayacağız. Eğitim deyince önce kadınların eğitimdeki durumuna bir bakalım:

“Türkiye’de okuryazar olmayanların yüzde 75,5’ini kadınlar oluşturuyor. Hala 5 kadından biri, yani yaklaşık 5 milyon 732 bin kadın, okuma yazma bilmiyor. Bunun yanında, kadınların yüzde 21,5’i okur yazar ama herhan-

gi bir eğitim kurumundan mezun değil, yüzde 37,2’si ilkokul, yüzde 7,4’ü ortaokul ve dengi okul, yüzde 10,6’sı lise ve dengi okul ve sadece yüzde 3,9’u yüksek okul ve fakülte mezunu.”

Okuma yazma bilmeyen 6 milyon kadın.

6 milyon...

Okuyamıyor, yazamıyor...

Bir o kadarı da diploma alamamış. Okur-yazar ancak ilkokul diploması yok.

Kadınların yarısı bu durumda...

Okuyabilenler çalışma hayatında erkeklerle başa baş yarışıyor. Ancak geri kalan asıl büyük çoğunluğu ne yapacağız?

Herhalde işe buradan başlayacağız. Önce eğitim... Önce okuma-yazma... Arkadan diploma ve meslek sahibi olma gelecek.

Bu gerçekleşinceye kadar Cumhuriyet Halk Partisi olarak bizim bir projemiz var, onu uygulayacağız. Kadınlara, ailede hiç kimsenin işi yoksa, kimse çalışmıyorsa aile sigortası getirerek maaş bağlayacağız. Ailenin annesi, elindeki banka cüzdanı ile maaşını alacak ve ailenin temel unsuru olarak aileye destek olacak. Çoluk çocuğunu okutacak, kız veya erkek demeden çocuklarının iş hayatında yerini almasını sağlayacak.

Kadınları iş yaşamına katabildiğimiz oranda eşitliği sağlamış oluruz. Eşitliği sağlayabildiğimiz oranda, bütünü tamamlamış oluruz. Eksikliği gidermiş oluruz.

Eksiklik tamamlandığında dünyanın en ileri toplumu biz oluruz. Kadın haklarının yanında erkek haklarını da konuşmaya başlarız. Denge oluşur.

Doğada denge vardır, uyum vardır. Hayatın içinde de, insanların arasında da böyle bir dengeye ve uyuma ihtiyac vardır.

Kadınların Çalışma Hayatı ve Sorunları

■ Şenol BAL / Milliyetçi Hareket Partisi İzmir Milletvekili

Ülkemizin en önemli sorunlarından birisi hiç şüphesiz ki işsizlik ve istihdam sorunudur.

Genç nüfusumuz ile beslenen istihdam piyasamız kadınıyla erkeğiyle bugün ülkemizin hem en büyük kozu, hem de iyi değerlendirilmezse en büyük tehlikesini oluşturmaktadır.

Sürdürülebilir bir kalkınmanın önemli bir unsuru, kadınların işgücüne katılımını teşvik etmektir. Ne yazık ki her geçen yıl, nüfus artışına rağmen Türkiye’de kadının işgücüne katılım oranı düşmektedir. Son 6 yıldır bu oranin belirgin bir şekilde düşmesi yanlış, göstermelik ve popülist politikalarının neticesidir.

1990'lı yıllarda yüzde 34,1 civarında olan kadın işgücüne katılım oranı, 2007'de yüzde 24,8'lere gerilemiştir. 2008 ve 2009'da ise meçhul.

Ülkemizde genel olarak işgücüne katılım oranı olan yüzde 45,8, çoğu ülkeye nazaran çok düşüktür.

Ülkemizdeki istese çalışabilecek çalışma çağındaki nüfus (15-64 yaş arası) 50 milyondur.

İşgücüne katılım oranına baktığımızda çalışabilecek nüfusun yarısından fazlası çalışma durumundan uzak görülmektedir.

İşgücüne katılım oranı yüzde 45,8'inin yüzde 70,2'sini erkekler, yüzde 24,8'ini kadınlar teşkil ediyor. Genç Türk kadınlarının işgücü katılım oranlarının nine ve annelerinden bile daha kötü durumda olduğunu "ev kadını" sayısının her geçen gün artışı gösteriyor bu veriler. Türkiye'de yaklaşık 13 milyon ev kadını var.

İşgücüne katılmayan 100 kadından 63'ü işgücüne katılmama nedeni olarak "ev kadını" olmalarını gösteriyor. Bu durum kadının işgücüne katılma oranını azaltıyor.

Bugün işgücüne katılabileceklerin istihdamının çok zor hale geldiği, istihdam edilmişlerin son yıllarda işlerinden çıkarıldığı bir dönemi yaşıyor Türkiye.

Türkiye'de istihdam edilebilecek, çalışma çağındaki nüfus 50 milyon 217 bin (TUIK). Bu nüfusun yarısı kadın.

2008 yılı Ekim döneminde istihdam edilenlerin sayısı 21 milyon 945; istihdam edilen kadınlar ise 5,5 milyon civarında.

Yine büyük kitlenin çalışmadığı halde işsiz görünmesine rağmen, işsizlik oranı hiç durmadan yükseliyor.

Kanunlardaki eşitlikçi yapıya rağmen, kadının niteleksel gelişimini ve işgücü piyasasına girişini sağlayacak mekanizmalar oluşturulamamıştır.

Bu durum 6 yıllık AKP iktidarı döneminde ekonomik, kültürel, sosyal ve siyasi büyük yanlışlar ve tahribatın sonucudur.

Kırsal alanda 100 kadından 83'ü tarım kesiminde çalışmakta ve bunların yüzde 77'si herhangi bir ücret almaksızın ücretsiz aile işçisidir. Son 3 yılda 1,8 milyon kişinin tarımdan uzaklaşmasında en büyük darbe Tarımın yükünü çeken kadınlara vurulmuştur. Tarımdan uzaklaşan vatandaş kente göç etmiş iş bulamamış, ya kayıt dışı işlerde ucuz emek olarak, ya da işsiz kalmıştır.

2007 verilerine göre kadın istihdam oranı yüzde 22,2, bugün için bu oran yüzde 20'lerin altındadır. Avrupa ül-

kelerinde kadınların hem işgücüne katılım oranı yüksek, hem de istihdam oranı yüzde 60'lardadır.

Yine 2007 yılı verilerine göre istihdama katılan kadınların yüzde 47,3'ü tarım sektöründe, yüzde 14,2'si sanayi sektöründe, yüzde 38,5'i hizmet sektöründe çalışıyor.

İstihdamda yer alan 100 kadından 64'ü herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna kayıtlı değil.

Kayıt dışı çalışma Türkiye genelinde her geçen gün artıyor. Bu rakam tam bilinmese de yüzde 70'lerde ve bunun büyük oranını kadınlar teşkil ediyor.

Türkiye'de çağdaş anlamda ücretli çalışma yaygınlaşmamış, kırsal kesim ve kayıt dışı sektör temel istihdam alanları olmuştur.

İstihdama katılma kadının güçlenmesinin en önemli aracıdır. Ücretli istihdam, kadını evin dışında görünür kılan, toplumsal yaşamda bir birey olmasını sağlayan, kadının sosyal, kültürel ve politik haklara, fırsat eşitliğine ulaşmasının en etkili yoludur.

İşgücüne katılımı kadınların karşılaştığı engeller ve ekonomik güç paylaşımında yaşanan toplumsal eşitsizlik nedeniyle kadınlar her geçen gün yoksullaşmaktadır.

Kadınların ihtiyaç duyduğu eğitim, danışmanlık, rehberlik, fon, finansman vb. konuları içeren çalışmalara acilen ihtiyaç vardır.

Mikro krediler sağlanarak, kadınların iş kurmaları sağlanmalıdır.

Giderek yaygınlaşmakta olan en hizmetleri ve ev ek-senli çalışmaların kayıt dışı kalmasının önüne geçilebi-lecek yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Daha çok kadın-ların istihdam edildiği tarım sektörü için tarım iş yasası çıkarılmalıdır.

Ev kadınlarına isteğe bağlı sigortalılık, uygulama primlerinin yüksekliği, prim ödemede eşe bağlı olma ve bilgi sahibi olmama gibi nedenlerle çok sınırlı kalmakta-dır. Konu yaygın hale getirilip, düzenlemeler yeniden ele alınmalıdır.

Çalışma yaşamına girebilme şansına sahip olan kadın-ların çalışma yaşamlarında büyük sıkıntılar çekmektedir. Bir kısım istihdam edilen kadın bu zorluklar karşısında çalışma yaşamını ya ertelemekte ya da sonlandırmaktadır.

Hem kadının işgücüne katılım oranının artırılması ve istihdam teşvik etme hem de çalışan kadınların daha verimli çalışabilmesi ve işinde yükselebilmesi açısından belli konular üzerinde daha detaylı çalışmak ve çözüm üretmek gerekmektedir.

Türkiye'deki yapılan araştırmalar ve saha çalışmaları göstermektedir ki kadın düşük istihdam oranının arkasındaki en önemli nedenlerden biri, başta çocuk bakımı olmak üzere ailenin muhtaç, yaşlı, özürlü, hasta bireyle- rin bakımının neredeyse tamamını kadınların ev içindeki ücretsiz emeği üzerinden çözülmesidir.

Kadınların, uluslararası karşılaştırmalarda ücretsiz mesaisinin en yüksek olduğu ülke Türkiye'dir.

Yine okul öncesi eğitimi ve kreş oranının en düşük olduğu ülkelerden biri Türkiye'dir. Hem memur hem işçi kadınların çocukları için kreş sorunu vardır.

Çalışma hakkı bir insan hakkıdır.

Kadının istihdamını artırmak ve istihdamda yaşanan sınırları giderecek bütünlüklü politikalara ihtiyaç vardır.

Bu da bakım hizmetlerini, aile ve iş yaşamına uyum- laştıracak ve toplumsal cinsiyet rollerine dayalı iş bölü- münü dengeleyecek çalışmaları ebeveyn izinleri ile ilgili yasanın babaları da teşvik edecek biçimde düzenlenmesi- ni, ücret farklılıklarını azaltmaya yönelik iş sınıflandırma sisteminin artırılmasını gerektirmektedir.

Günümüz dünyasında pek çok ülkede yaygınlaşan, Türkiye'de pek yaygın olmayan kısmi zamanlı çalışma

üzerinde durulmalı ve kanunlarla tam zamanlı çalışma biçimleri ile ayrımcılık yapılmayacak şekilde düzenlen- mesi önem arz etmektedir.

Yasal olarak eşit ücret ilkesine aykırılık teşkil eden bir düzenleme yoktur, ama cinsiyetler arasında gelir far- kı yüzde 46'dır. Ücretlerin dayandırıldığı nesnel bir iş sınıflandırma sistemi oluşturulmalıdır.

İş hayatındaki 4857 sayılı İş Kanununda doğrudan ve dolaylı ayrımcılığın ve "cinsel tacizin" tanımlanması ko- nunun daha iyi aydınlatılmasında kolaylık sağlayacaktır.

Kadınların ağırlıklı olarak küçük işletmelerde çalış- tıkları göz önüne alındığında iş güvencesinin kapsamı genişletilmelidir.

Çalışan kadın sendikal faaliyetlerde erkeklerin çok gerisinde kalmaktadır. Aktif görevi talep etmeli ve hakla- rını bir şekilde savunabilmelidir.

Kaynaklar:

Türkiye'de Kadının Durumu, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2008.

Avrupa Birliği'nde Çalışma Yaşamında Kadın-Erkek Eşitliği, Kadın Eme- ği ve İstihdamı Girişimi (KEİG), Aralık, 2008.

Kadınların Çalışma Hayatına Katılımları: Sorunlar ve Çözüme Yönelik Gelişmeler

■ Esengül CİVELEK / Kadının Statüsü Genel Müdürü

Kadınların eşit fırsat ve imkânlardan yararlanarak ekonomik ve sosyal hayata katılımları eşitlik, kalkınma ve barışın sağlanması, sosyal adalet ve demokrasinin güçlendirilmesinin temel koşuludur. Kadınların güçlenmesini ve ilerlemesini her düzeyde sağlayacak kalkınma politika ve programlarının, etkili, verimli, toplumsal cinsiyete duyarlı bir anlayışla düzenlenmesi, uygulanması ve izlenmesi sürdürülebilir kalkın- manın tesisi bakımından da son derece önemlidir.

Bunun gerçekleştirilebilmesi için toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısının yaşamın tüm alanlarına yerleş- tirilmesi, uygulamada kadın-erkek eşitliğinin sağlanma- sına ihtiyaç bulunmaktadır. Toplumun en dezavantajlı gruplar içerisinde yer alan kadınlara fırsat eşitliğinin sağlanması ve onların toplumda yerlerini daha kolay ala-

bilmeleri için; eğitim ve mesleki eğitim imkânlarından yararlanabilmeleri, bilgi ve beceri kazanmaları, iş ve aile yaşamlarının uyumlaştırılmasına ilişkin tedbirlerin alın- ması gereği büyük önem arz etmektedir.

Bu amaç doğrultusunda, ülkemizde kadın-erkek eşit- liğini sağlamak üzere ulusal mekanizma olarak 1990 yılında kurulan ve 2004 yılında yeniden yapılandırılan Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü; kadının insan hak- larının korunması ve geliştirilmesi, kadınların sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasal yaşamdaki konumlarının güçlendirilmesi, erkeklerle birlikte hak, fırsat ve imkân- lardan eşit biçimde yararlanmaları ve kadına yönelik her türlü ayrımcılığın önlenmesi amacıyla politika üreten, stratejiler geliştiren bir koordinasyon kurumudur.

Ülkemizde yasalarımızda sağlanan eşitlikçi düzenlemelere ve Cumhuriyetin kurulmasından itibaren elde edilen pek çok kazanıma rağmen, toplumsal yaşamın temel alanlarına kadınların katılımları ve temsilinin istenilen düzeyde olmadığı bir gerçektir. Bu alanlardan kadınların güçlenmesi açısından stratejik öneme sahip olan işgücüne ve istihdama kadınların katılım oranları oldukça düşük düzeydedir.

2007 yılı verilerine göre; Türkiye genelinde kadınların işgücüne katılım oranı yüzde 24,8, istihdam oranı yüzde 22,2'dir. Kadınların en çok istihdam edildiği sektör yüzde 47,3 ile tarım sektörü, ikinci sektör yüzde 37,9 ile hizmetler, üçüncü sektör ise yüzde 14,8 ile sanayi sektörüdür. Özellikle imalat sanayi halen kadın işgücünün oldukça sınırlı olduğu bir sektör olma özelliğini korurken, aynı sektörde tekstil, gıda, hazır giyim gibi emek yoğun sanayi dalları için kadınlar halen tercih edilen işgücü konumundadır. Kadın istihdamının kamu ve özel sektördeki durumuna bakıldığında; 2006 yılı TÜİK verilerine göre; kamuda çalışanların yüzde 23,6'sı, özel sektörde çalışanların yüzde 26,4'ünün kadın olduğu görülmektedir.

Ülkemizde eğitim imkânlarından faydalanan kadınlarımızın hem ekonomik hem de sosyal yaşamda başarılı rol modelleri olduklarını memnuniyetle belirtmek gerekir. Bugün ülkemizde mimarların yüzde 37'si, doktor ve operatörlerin yüzde 29'u, avukatların yüzde 33'ü, öğretim elemanlarının yüzde 39'u, profesörlerin yüzde 29'u kadın olup, üniversite rektörü kadın sayısı ise 13'dür.

Kadınların işgücüne ve istihdama katılımlarında yıllar itibarıyla görülen düşüşün temel nedenlerinden biri kırdan kente göçtür. Kırdan çoğunlukla ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadınlar kente geldiklerinde iş gücü piyasasının ihtiyaç duyduğu niteliklere sahip olmamaları nedeniyle işgücüne dahil olamamakta ve çoğunlukla ev kadını olarak yeniden üretim süreçlerine katılmaktadırlar. Kadınların ev içinde harcadıkları emeğin herhangi bir ekonomik karşılığı da bulunmamaktadır. Özellikle kentlerde kadın işgücü arzını sosyokültürel faktörler belirlemekte, kadınları ev işleri ve çocuk, hasta, yaşlı bakımından sorumlu tutan toplumsal cinsiyet rolleri kadının işgücü piyasasına katılımını, iş aramasını büyük ölçüde etkilemektedir. TÜİK Aile Yapısı Araştırması 2006 yılı verileri kadının çalışması hakkındaki düşüncelere bakıldığında, "kadın çalışmamalıdır" diyen erkek oranı yüzde 23, kadın oranı yüzde 10; "kadının asli görevi çocuk bakımı ve ev işleridir" diyen kadın oranı yüzde 64,7, erkek oranı yüzde 60,7'dir. Söz konusu oranlar toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünün yalnızca erkekler tarafın-

dan değil, kadınlar tarafından da içselleştirildiğini göstermektedir.

Eğitim düzeyi, kadınların iş gücüne ve istihdama katılımlarında bir diğer önemli faktör olup, kadınların eğitim düzeyi arttıkça işgücüne katılım oranları artmakta ve nitelikli işgücü olarak vasıflı işlerde, yüksek ücretlerle istihdam edilmektedirler. Kadınlarda eğitim düzeyine göre işgücüne katılım oranına baktığımızda 2008 yılı verilerine göre; bu oranlar; lise altı eğitimliler için yüzde 22,4; lise ve dengi meslek lisesi mezunları için yüzde 33,5 ve yükseköğretim mezunları için yüzde 71'dir. Verilerden de görüldüğü üzere kadınların eğitim seviyesi arttıkça işgücüne katılım oranları da artmaktadır.

Kadınların işgücüne ve istihdama katılımları konusunda yaşanan sorunların çözümü ve kadın istihdamının artırılması ülkemizin öncelikli hedeflerinden biridir. Bu öncelikli hedefi gerçekleştirmek için, ülkemizin en temel politika ve strateji belgeleri olan kalkınma planı ve yıllık programlarımızda bu konu önemle ele alınmakta, kadınların ekonomik ve sosyal hayata katılımlarını artırmak için; işgücü piyasasına girişlerinin kolaylaştırılması amacıyla esnek çalışma biçimlerinin yaygınlaştırılacağı, çocuk ve yaşlı bakım hizmetlerine kolay ve ucuz erişimin sağlanacağı, işgücü yetiştirme eğitimleri verileceği, iş kurma alanında mesleki bilgi, rehberlik ve danışmanlık hizmetleri verileceği hususları yer almaktadır.

Bu tedbirlerin hayata geçirilmesi amacıyla yasal düzenlemeler yapılmakta, ilgili kamu kuruluşları, meslek kuruluşları ve istihdam alanında çalışan sivil toplum kuruluşları tarafından önemli çalışmalar ve projeler yürütülmektedir.

Çalışma yaşamı açısından en önemli yasal gelişme 2003 yılında Yeni İş Kanunu'nun yürürlüğe girmesi olup, Kanun ile işveren işçi ilişkisinde cinsiyet dahil hiçbir nedenle temel insan hakları bakımından ayırım yapılamayacağı hükme bağlanmıştır. 2007 yılında Gelir Vergisi Kanunu'nda yapılan değişiklikle hane içinde kadınlar tarafından üretilen ürünlerin vergiden muaf tutulması bu alandaki önemli bir yasal düzenlemedir. Avrupa Birliği uyum taahhütleri arasında yer alan ebeveyn izni müessesesinin ülkemizde tesisi ile; doğum sonrası çocuk bakım izninin anne ve baba arasında paylaşılması, evlat edinilmesi halinde de bu haktan yararlanılabilmesini öngören "Devlet Memurları Kanunu ve İş Kanununda Değişiklik Yapan Kanun Tasarısı" TBMM'nin gündeminde yer almaktadır. Personel alımlarında cinsiyet ayrımcılığı yapılmamasına ilişkin "Personel Temininde Eşitlik İlkesine Uygun Hareket Edilmesi" Başbakanlık Genelgesi 15 Ocak 2004 tarihinden bu yana yürürlüktedir.

Bir başka önemli düzenleme, kadınların ve gençlerin istihdamının artırılması ve kayıt dışı istihdamın önlenmesi amacıyla 2008 yılında yürürlüğe giren “İstihdamı Teşvik Paketi”dir. Söz konusu düzenlemede; mevcut istihdama ilave olarak işe alınan kadınlar ile 18-29 yaş arası gençlere ait SSK işveren priminin 5 yıl boyunca kademeli olarak İşsizlik Sigortası Fonu’ndan karşılanacağı, kreş ve emzirme odası açma yükümlülüğünün işverenler tarafından hizmet alımı ile yerine getirilebileceği hususlarına yer verilmiştir. Bu düzenlemeler; hem kadınların istihdama katılımlarının artırılması, hem de istihdamda devamlarının sağlanması bakımından önemli gelişmelerdir.

Ülkemizin içinde bulunduğu Avrupa Birliğine uyum sürecinde, Avrupa İstihdam Stratejisi çerçevesinde hazırlanan Ortak Değerlendirme Belgesi ve Ortak İçerme Belgesi’nde de; kadınların istihdama katılımlarının artırılması için tespit edilen öncelikler arasında “Kadın girişimciliğinin yaygınlaştırılması ve desteklenmesi ile “Zihniyet dönüşümünü gerçekleştirecek, toplumsal cinsiyet eşitliğini yaşama geçirecek çabaların artırılması” hususları önemle vurgulanmıştır.

Ayrıca; Genel Müdürlüğümüzce hazırlanan ve 2008-2013 yıllarını kapsayan Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı’nın “Kadın ve Ekonomi”, bölümünde kadının ekonomik statüsünün güçlendirilmesi ve kadın girişimciliğinin desteklenmesi konularında geniş katılımlı çalışma gruplarının katkılarıyla hedefler ve hedeflere ilişkin stratejiler belirlenerek, ilgili taraflara sorumluluklar verilmiştir. Ulusal Eylem Planında özetle;

Kadınların istihdam edilebilirliklerinin, işgücü piyasasının ihtiyaçları doğrultusunda eğitim, mesleki eğitim, girişimcilik eğitimi, yetişkin eğitimi ve aktif işgücü programları ile artırılması, ayrıca sosyal ve psikolojik danışmanlık, kamu kurumlarıyla tanışma, özgüven kazanma, çatışma çözme vb. konularında güçlendirme eğitimi verilmesi,

Kadının ekonomik ve sosyal yaşama katılımını kısıtlayan zihniyet, geleneksel yapı ve diğer engellerin azaltılması için erkeklerin de katılımı ile toplumsal bilincin yükseltilmesi,

Kadın girişimciliğinin eğitim, finansman, danışmanlık hizmetleri ile desteklenerek teşvik edilmesi,

Kadınların istihdama girişte ve çalışma hayatında karşılaştığı her türlü ayrımcılığa karşı gerekli önlemlerin alınması,

Tarıma dayalı iş kollarında kadın girişimciliğinin özendirilmesi, kadınların kooperatif kurmasının desteklenmesi, mevcut kooperatifler içerisinde üyeliklerinin artırılması ve aktif rol almalarının sağlanması gibi hususlar yer almaktadır.

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planında yer alan tüm hedef ve stratejiler, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü tarafından sorumlu kuruluşların katılımıyla oluşturulacak çalışma grupları ile birlikte periyodik dönemler halinde izlenecek ve değerlendirilecektir.

Kadın istihdamının artırılması ve kadın girişimciliğinin teşvik edilmesi kapsamında Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) tarafından 2008 yılında başlatılan “İmalatçı Esnaf ve Sanatkar İşletme Destek Programı (Cansuyu Kredisi)” önemli bir uygulamadır. Söz konusu program ile imalatçı esnaf ve sanatkarlara “0” faizli azami 25 bin TL tutarında, faizi KOSGEB tarafından karşılanan kredi sağlanmakta, kadın girişimcilere pozitif ayrımcılık yapılarak 30 bin TL’ye kadar krediden yararlanma imkânı getirilmiştir.

Diğer bir çalışma kapsamında da; kadın yoksulluğu ile mücadele amacıyla İl Özel İdaresi Kaynaklarından mikro kredi uygulamaları başlatılmıştır. Mikro kredi uygulamalarında kadınlara ve kadın başlı ailelere öncelik verilmekte, küçük üretimlerini gelire dönüştüren ve böylece aile bütçesine katkıda bulunan kadınlar, özgüven kazanmakta ve aynı zamanda girişimcilik yolunda ilerlemektedirler.

2007 yılında oluşturulan Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü’nün de üyesi olduğu TOBB Kadın Girişimciler Kurulu 81 ilde “İl Kadın Girişimciler Kurulları” ile örgütlenmesini gerçekleştirmiştir. Söz konusu Kurul, kadın girişimciliğinin teşvik edilmesinde, desteklenmesinde ve kadın girişimciliği konusundaki engellerin aşılmasında çok önemli bir işlevi yerine getirecektir. Son günlerde Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğine bağlı Oda ve Borsaların yönetimlerine seçimle girmeyi başaran iş kadınlarının sayıları gittikçe artmaktadır. Kadınların başarılı taban çalışmaları, TOBB Başkanı ve Kadın Girişimciler Kurulu işbirliği ve desteği ile bazı oda ve borsaların tarihinde ilk kez yönetime gelen kadınlar başarılı çalışmalara imza atacaktırlar.

Sonuç olarak; AB ile katılım müzakerelerini sürdüren Ülkemizde, AB Müktesebatına uyum çerçevesinde gerçekleştirilen çalışmaların yanı sıra ulusal talep ve ihtiyaçlar doğrultusunda yapılan yasal düzenlemeler ve uygulamaya yönelik çalışmalar neticesinde toplumsal

hayatı ilgilendiren tüm alanlarda köklü bir değişim söz konusudur. Özellikle sosyal politika ve istihdam alanında kadın-erkek eşitliği mevzuatı eşit işe eşit ücret, işe alınma, mesleki eğitime giriş ve çalışma şartlarında muamele eşitliği, ebeveyn izni, hamile, loğusa ve emzikli kadınların sağlık ve güvenliklerinin iyileştirilmesi, sosyal güvenlik alanında muamele eşitliğinin sağlanması gibi konularda gerçekleştirilen yasal düzenlemelerin uygulamaya yansıtılması ile bu değişimin etkilerini hissettireceği bir gerçektir.

Kadınların çalışma hayatına katılımında ve çalışırken karşılaştıkları cinsiyet temelli ayrımcılıkla mücadele kapsamında; bugüne kadar yasal düzenlemeler, uygulamaya yönelik destek ve teşvikler, projeler çerçevesinde gerçekleştirilen kamu kuruluşları, yerel yönetimler, meslek örgütleri, işçi ve işveren sendikaları, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve medya işbirliği, önümüzdeki süreçte kadınların ekonomik konumlarının güçlendirilmesi ve karar alma mekanizmalarına katılımlarının artırılması hedefimize erişimde önemli katkılar sağlayacaktır.

Görünmez Kılınan ve Değersizleşen Kadın Emeği Karşısında Sosyal Devlet

■ Prof. Dr. Meryem KORAY

1- Giriş

Birçok ülkede ve Türkiye’de hem kadınlara karşı ayrımcılığın önlemesi hem de kadının statüsü ve koşullarının gelişmesi açısından sağlananların epeyce sınırlı kaldığı bir gerçek; kadının konumunu iyileştirmeye yönelik politikaların başka sorun ve ihtiyaçlara yol açtığı da ortada. Bunların başında da kadının ücretli çalışma yaşamına katılması ve getirdiği sorunlar gelmektedir. Örneğin hemen her ülkede kadının ekonomik ve toplumsal açıdan güçlenmesi için istihdama daha fazla katılımı istenirken, bir yandan kadının kendinden kaynaklanan nedenlerle, öte yandan işgücü piyasasının koşulları nedeniyle hem kadının işgücüne katılımı önünde birçok engel söz konusudur hem de kadının işgücüne katılımı birçok eşitsizliği de beraberinde getirmektedir. Bunun da ötesinde kadının çalışmasını özendirmek için ev ve çocuk sorumluluklarının toplumca paylaşılması gerekirken, birçok toplumda bu konudaki destek ve programların hayata geçirilmesi kolay ve mümkün görünmemektedir.

Dolayısıyla, bir yandan kadından yana politikaları çok yönlü ve çok ayaklı düşünmek gereği ortaya çıkmakta, öte yandan feminist hareketin son yıllarda üzerinde durduğu gibi bazı temel anlayış ve paradigmalarda değişiklik yapılması gerektiği anlaşılmaktadır. Bunlardan başında da “ücretli emek” (paid work) üzerinde duran iktisat ile “erkek çalışan” (male worker) üzerine odaklanmış bulunan sosyal devlet anlayışındaki değişiklikler gelmektedir. Gerçekten ekonomi için çalışma “ücretli”

olduğunda değer taşır; sosyal devlet de işgücü piyasası ve çalışma yaşamı, bunların getirdiği eşitsizlikler ve taşıdığı riskler üzerine odaklanmıştır; bu eşitsizliğin ve risklerin etkilerini azaltmayı amaçlamaktadır. Her ikisi için de, evde yapılan ve çoğunlukla kadın tarafından üstlenilen “bakım” (care) faaliyeti önemli bir değer taşımaz ve ilgi alanına girmez. Oysa doğumdan ölüme denk süren ve işten sayılmayan bu enformel “bakım” faaliyetleri, hayatın yeniden üretimi ve devamını sağlayan faaliyetler olarak vazgeçilmez niteliktedirler.

Bu yazı ilk önce kadın emeğini odak noktasına alarak, bu konuya ilişkin dünyadan bazı verilere değinmekte ve günümüz gelişmelerine karşın bu emeğin nasıl “görünmez”, “ikincil” ve de “değersiz” kalışını vurgulamak istemektedir. Sonra gelişmiş Batı toplumlarından örneklerle günümüzün sosyal devlet anlayışının kadın meseleleri ve kadın emeği karşısındaki konumu ve politikaları konu edilmektedir. Son olarak da, Türkiye’de kadın emeğinin konumu ve sosyal devletin yetersizliği üzerinde durarak, kadın hareketi ve feminist taleplerin güçlenmesi için daha bütünlükçü bir çerçeveye ihtiyaçları noktasına gelinmektedir.

Bugün özellikle Avrupa’da kadınların kazandıkları hak ve gelişmelerin bu toplumlarda oldukça gelişmiş sosyal devlet anlayışı ve uygulanmalarıyla yakın ilgisi var. Bu toplumlar kadın-erkek eşitliği veya kadınlara karşı ayrımcılığın önlenmesine ilişkin politikaları sosyal eşitlik, sosyal vatandaşlık anlayışının bir uzantısı olarak

görmekte ve sosyal politikalarının temel konularından biri haline getirmektedirler. Buna karşın kazanılanların sınırlı kalması nedeniyle bu ülkelerde feminist hareket, şimdi, yalnız ataerkiden değil iktisat anlayışından sosyal devlete kadar uzanan birçok yapı ve anlayıştan doğan engellerden söz etmekte ve kadın adına daha anlamlı ileri adımlar atılması için bu tür temel paradigma ve anlayışlarda değişiklikler yapılması gerektiğini ileri sürmektedir. Kuşkusuz temel anlayışlarda değişiklikler pek kolay değil; yine de bu tartışmaların bolca olduğu Avrupa'da "kadın dostu" (woman friendly) sosyal devlet anlayışlarından da söz edilmekte.

Türkiye'de ise, bir yandan toplumun sosyal, ekonomik ve siyasal gelişmesindeki tıkanıklıklar ve bir dolu sorun, sosyal devlet anlayışındaki yetersizlikler ve hatta gariplikler, öte yandan daha muhafazakâr toplum ve aile yapısı ile kadına ve kadın hareketine ilişkin yetersiz koşullar kadın meselelerine ilişkin duyarlılığın yükselmesini ötelirken temel anlayış ve paradigmalarda değişiklik tartışmaları hiç gündeme gelememektedir. Örneğin sosyal devlet anlayış ve uygulamasında ciddi sorunlar yaşanırken, "kadın dostu" sosyal devletin lafı bile edilememektedir. Bu sorunun aşılması kolay değil; ancak bu noktada kadın hareketinin de kadın sorunları kadar sosyal devlet gibi daha geniş toplumsal sorunlar üzerinde durmak ve daha bütünlükcü politikaların takipçisi olmak gibi paradigma değişikliklerine gitmesi gerekli görünmekte. Bu yazı, kısa değinmelerle de olsa bu ilişkileri hatırlatmak ve bu çerçevede bir tartışmayı başlatmak niyetindedir.

2- Kadının "Görünmeyen" Emeği

Genel Bir Çerçeve Çizmek Gerekirse...

Kadın emeğinin görünmezliği, bugünün değil yüzyılların sorunu; nedeni de kadın ve erkek arasında çok eskilere dayanan rol bölüşümü. Bu bölüşüme göre, erkek "eve ekmek getiren" (bread winner), kadın da evdeki "bakım" (care) işini üstleniyorlar ve bu bölüşüme göre de erkek para, güç, sosyal nitelik ve statü kazanırken, kadın çoğunlukla eğitimsiz ve niteliksiz, erkeğe bağımlı ve güçsüz bir varlık haline geliyor. Erkek ve kadın arasındaki cinsiyet ayrımı, böylece yalnız fizyolojik bir ayrım olarak kalmayıp zaman içinde toplumsal bir ayrıma dönüşmekte ve erkek ile kadın olmak toplumsal cinsiyet (gender) temelinde biçimlenmiş olmaktadır. Bu çerçevede kamu ve özel alan ayrımının ortaya çıkması gibi, üretim ve yeniden üretim, ücretli ve ücretsiz emek, eril ve dişi değerler, akılcılık ve duygusallık gibi farklılıklar üzerine inşa edilen bir "ikili" bir toplumsal yapı (dualite)

ve değerler sistemi yaratılmakta, bu ikili yapı içinde, çok zaman güç, para, bilgi gibi olumlu değerler erkeklere ait olurken, kadınların bunlardan uzak olması istenmekte ve kurallar ona göre konulmaktadır. Bu nedenle genellikle kadınların üstlendiği, ev ve çocuk, hasta ve yaşlı bakımı gibi hizmetler hernekadar toplum için vazgeçilmez nitelikte olsalar da, bu işlere bir para ödenmediği gibi, değerli de sayılmazlar. Yani erkeğin yaptığı iş ona, az ya da çok, ekonomik güç, toplumsal statü ve saygınlık kazandırırken, kadının üstlendiği iş onu değersizleştirmekte ve bağımlı hale getirmektedir. Oysa bakım işleri, yalnız hayati açıdan önem taşımak anlamında değil, içerdiği sevgi, yakınlık ve özen açısından da para ile satın alınan işlerden farklılık taşıdığından ayrıca değerli sayılması gereken nitelikler taşırlar.

Yüzyıllar boyu süregelen bu ataerki toplum yapısının, buna bağlı olarak benimsenen anlayış ve değerlerin, bir yandan insan hakları, eşitlik ve özgürlük yönünde sağlanan, öte yandan kadının kendisinde gerçekleşen gelişmelere karşın bugün modern toplumlarda bile varlığını sürdürdüğü bilinmektedir. Bu nedenle de 1800-1900'lü yıllarda ortaya çıkan ilk dalga kadın hareketinden sonra, 20. yüzyılın son çeyreğinde yükselen ikinci dalga kadın hareketiyle karşılaşırız. Genel oy hakkı üzerinde duran ilk kadın hareketine karşın, günümüz kadın hareketi çok yönlü sorunlar üzerinde durma gereği de duymaktadır. Çünkü oy hakkının kazanılması gibi önemli bir değişiklikten sonra bile, kadınlar için toplumsal, ekonomik, siyasal alanda eşitsizlikler ve ayrımcılığın devam ettiği görülmektedir.

Gerçi, endüstrileşme ve sonra hizmet sektörünün büyümesiyle üretim ilişkileri ve çalışma yaşamı değiştiği gibi, kadın için de eğitim, siyasal haklar ve örgütlenme olanaklarının artmasıyla bireysel olduğu kadar ciddi toplumsal değişimler de başlamıştır. Eğitim alan kadınlar artarken, daha da fazla kadın çalışma yaşamına girmekte, çalışan kadın sayısı arttıkça aile yapısı "iki üyesi çalışan" (dual earner) aileye dönüşmekte ve bunlar kadının toplumsal konumunu iyileşmesinde önemli rol oynamaktadırlar. Öte yandan bugün, yalnız kadınlar için eşit siyasal haklar kabul edilmiş değil, aynı zamanda birinci ve ikinci kuşak haklardan sonra, en başta kadın haklarının yer aldığı üçüncü kuşak haklar kabul edilmiş durumdadır. Buna dayalı olarak Birleşmiş Milletler (BM) 1979 yılında "Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Hakkında Sözleşme" yi kabul ettiğini biliyoruz. Bu Sözleşme BM'ne üye ülkelerin büyük çoğunluğunca (Türkiye de 1985 yılında onaylamıştır) onaylanmış ve bu ülkeler kadınlar için cinsiyet ayrımcılığını önleyecek düzenlemeler yapmayı taahhüt etmişlerdir. Sözleşme'nin

tüm maddelerinde çeşitli alanlarda varolan kadın-erkek ayırımını kaldırmaya yönelik temel ilkeler kabul edilmekte ve hedef olarak kadının toplumdaki konumunun iyileştirilmesi benimsenmektedir.

Ancak, bir yandan tüm insan hakları için geçerli olduğu gibi, kadın haklarının da yasal düzenlemelerden öte bir anlam kazanması ve gerçekten hayata geçmesi için toplumsal sistem ve anlayışlarda değişiklikler yapılması esastır, öte yandan ayrımcılığın önlenmesi yönünde yeni düzenlemelere ve politikalara ihtiyaç da devam etmektedir. Her iki açıdan da ülkeler arası farklılıklar büyük. Batı Avrupa ülkeleri gibi devletin sosyal alanda ve sosyal refah doğrultusunda daha gelişmiş boyutlar kazandığı ülkelerde kadınlara yönelik sosyal politikalar bu hakların hayata geçmesinde oldukça etken olurken, ekonomik, toplumsal ve siyasal değişim sürecine girmiş, kısaca modernleşme doğrultusundaki toplumlar da kadın haklarının kabul edildiği ve eşitlik yönünde bazı politikaların gündeme geldiği görülmekle birlikte, bu toplumlar da değişimlere karşı engeller ve dirençler de daha güçlü olmakta. Kısacası bu toplumlar da kadın adına kazanımların ilerlemesi ve kitlelere uzanması hiç kolay olmamaktadır. Öte yandan, her toplumda kadının ekonomik, toplumsal ve siyasal konumunda bazı iyileşmeler sağlanırken yeni sorun alanları da doğmaktadır. Örneğin çalışma yaşamına katılan kadın arttıkça, kadınların yoğunlaştığı düşük statülü kadın meslekleri ve kadın sektörlerinin ortaya çıkması, ücret ve çalışma koşullarındaki eşitsizliklerin varlığı, çalışan kadının eve ve çocuk sorumlulukları karşısındaki ikilemi gibi birçok yeni sorunla mücadele etmek gerekmektedir.

Kadın Emeği Açısından Sosyo-Ekonomik Gerçeklikler

Bugün gelişmiş ülkelerde dahil olmak üzere dünya genelinde hâlâ kadının eğitim, istihdam, ekonomik ve siyasal güç açısından erkeklere göre epeyce geride olduğu ve geleneksel rolündeki değişimin de oldukça sınırlı kaldığı bir gerçek. Bu konuda ülkeler arasında büyük farklar da devam etmekte.

Ancak tüm ülkeler açısından geçerli olan ve *ilk olarak* üzerinde durulması gereken konu, kadın emeğinin “görünmez ve değersiz” olarak kabul edilmesidir. Bunun başlıca nedeni de, yukarıda kısaca değindiğim gibi, hayatın yeniden üretimi anlamına gelen “bakım” (care) hizmetlerinin öneminin ve değerinin görmezlikten gelinmesi ile ilgili. İnsanların doğumdan ancak uzun bir süre sonra kendi kendilerine yeter duruma gelmeleri bir yana, yetişkin olduklarında bile kendilerini destekleyen ev hizmetleri ve bakımı olmadan ayakta ve sağlıklı olma-

ları mümkün değil. Dolayısıyla önemsiz görünen ev-içi emeği, aslında toplumun yeniden üretimi için vazgeçilmez olduğu gibi, ücretsiz emek olarak kapitalist ekonomiye de katkı sağlamaktadır.

Buna karşın, ev-içi emeğin iktisadi anlamda bir değeri olmadığı gibi, sosyal devlet anlayışı açısından da yakın zamana kadar ayrı ve önemli bir konu olarak ele alınmış değil. İşte bu nedenle feminist iktisatçılar, çalışma deyince ücreti emeğin esas alınması ve evde yapılan bakım işlerini çalışmadan sayılmamasını eleştirdiği gibi (Nelson, 1995), feminist sosyal politikacılar da, sosyal devletin ve sosyal politikanın temelinde cinsiyetçi bir yaklaşımı benimsediği ve onun da ücretli çalışan ve sorunları üzerinde dururken, kadının üstlendiği bakım işlerini konu yapmadığını söylemekte (Lister, 2000).

Bunun gibi özellikle kadının tarım sektöründeki yoğunlaşan enformel emeği birçok ülkede tarımsal üretim açısından vazgeçilemez nitelikte olsa da, ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadının bu çalışması pek önem taşımaz. Oysa birçok gelişmekte olan ülkede tarımsal üretim orta ve küçük aile işletmesine dayanmakta, tarımsal gelirin azalması ile bu ailelerdeki erkek kentlerde ve ücretli işlere kayarken, Türkiye’de de olduğu gibi tarımsal üretimin büyük ölçüde kadın emeğine dayanır hale geldiği gözlenmektedir. Bunun gibi, büyük tarım işletmelerinde ücretli çalışanlar çoğunlukla erkek olurken, tarım işlerinin yoğunlaştığı dönemlerde gezici işçilik yapanların çoğu kadın olmakta, ancak çoluk-çocuk çalışılan bu işlerden alınan ücretler aile reisleri olarak erkeklere ödenmektedir. Dolayısıyla tarımsal üretimin ağırlıklı olduğu ülkelerde bu üretimde kadın emeğinin payı büyük olmakla birlikte, bu pay ne kadınların konumunu değiştirmekte ne de onları yoksulluktan kurtarmaya yetmektedir.

Endüstri ve hizmet sektörünün büyümesiyle, kadının eğitiminin artması ve bu sektörlerde ücretli çalışan duruma gelmesi gibi değişiklikler gündeme gelmekte ve özellikle hizmet sektörü kadının yoğun olarak yer aldığı bir sektör olmaktadır. Kadın istihdamına ilişkin söylenecek *ikinci özellik* sektörel dağılımdaki bu değişimdir. Yakın zamana kadar tarım sektöründe yoğunlaşan kadın istihdamı, şimdi hizmet sektörüne kaymış bulunmaktadır. Kısaca bir fikir vermek üzere dünya geneline ilişkin bazı sayılar verilebilir: Örneğin 1996’da kadınların yaklaşık yüzde 45’i tarım, yüzde 37’si hizmet sektöründe istihdam edilirken, 2006 yılında kadın istihdamının yüzde 46’sı hizmet, yüzde 36’sı tarım sektöründe yer almaktadır (ILO, 2006; 15). Kuşkusuz bölgelere göre epeyce farklılık vardır. Yine de ücret karşılığı bir işte çalışan kadınlar son yıllarda her ülkede artmış ve kadın istih-

damının yarısına yaklaşmıştır; ücretsiz aile işçiliği ise dörtte bire düşmüş görünmektedir. Örneğin 1997 yılında kadın istihdamı içinde ücretliler yüzde 41 dolayında iken, 2007’de bu oran yüzde 46 dolayına çıkmıştır; buna karşın ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadınlar da yüzde 34’den yüzde 25 dolayına inmiştir (ILO, 2008; 27): Ücretli çalışan kadınların oranı gelişmiş ekonomilerde yüzde 80-90’lara varırken, Orta ve Doğu Avrupa’da da yüzde 77 gibi çok yüksek düzeyde olmaktadır. Ancak az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kadın için ücretsiz aile işçiliğinin önemini koruduğu da görüldüğü gibi, hizmet sektöründe çalışan kadınları bekleyen de genellikle çok parlak koşullar olmamaktadır.

Üçüncü olarak, ücretli istihdamda kadının işgücüne katılımının hemen her ülkede erkeklerin gerisinde kaldığını söylemek gerekir. Kadının tarım dışındaki istihdamdaki payının düşük kalmasının nedenleri çeşitlidir. Bazı bölge ve ülkelerde geleneksel nedenlerle kadının tarım dışında çalışması istenmez, ailenin geçimini erkek sağlar ve kadınların çoğu ev kadını olmayı tercih edebilirler. Bazı durumlarda kadının işgücüne katılımını sağlayacak eğitim gibi koşulları yetersizdir, çok zaman da işsizlik sorununun varlığı nedeniyle kadınların iş bulmaları kolay olmayabilir. Örneğin kadının işgücüne katılımı erkeklere göre çok düşük olduğu halde, dünya genelinde kadınlar arasında işsizlik (yüzde 6.4), erkeklere göre (yüzde 5.7) daha yüksek (ILO, 2008; 25)

Dördüncü olarak, ücretli istihdama katılan kadını için olumlu ve olumsuz olmak üzere “iki yönlü” sonuçları olduğunu söyleyebiliriz. Gerçekten ücretli istihdam kadın adına epeyce değişiklik anlamına gelmektedir; bunların bir bölümü kadının ekonomik ve sosyal açıdan güçlenmesi, toplumsal yaşama katılması, toplumsal statü ve kendine güven duygusunun yükselmesi gibi olumlu olurken, bir bölümü de çalışma yaşamında karşılaştığı ayrımcılık ve aile yaşamı açısından karşılaştığı zorluklar gibi olumsuz olabilmektedir. Özellikle hizmet sektörünün büyümesiyle kadının istihdama katılımının arttığı ve gelişmiş ve gelişmekte olan ülkede özellikle kentlerde “iki üyesi de ücretli” ailelerin yaygınlaştığı söylenebilir. Bu aile yapısının kadın-erkek rolleri ve işbölümü açısından olduğu gibi, özellikle çocuk bakımı açısından yeni anlayışlar ve politikalar gerektirdiği de ortada.

Ücretli çalışan kadının artmasıyla, ilk olarak, yoğunlukla kadınların çalıştığı kadın meslekleri ve kadın sektörleri oluşmakta ve buralarda daha az ücret ve daha olumsuz çalışma koşulları bulunmaktadır. Örneğin kadınların yoğunlaştığı hemşirelik, öğretmenlik gibi bazı işler aslında insanın eğitimi ve sağlığı açısından çok

önemli olmalarına karşın, işgücü piyasası içinde yüksek statülü işler olmaktan çıkmışlardır ve bu mesleklerde ücretler genellikle düşüktür. ABD’den örnek verirse, bu ülkede kadınların yarısı kadın çalışanların yoğun olduğu işlerde yer almaktadır (US Department of Labor, 2004): 2002 yılı verilerine göre ABD’de kayıtlı hemşirelerin yaklaşık yüzde 93’ü, sekreterlerin ve kreşlerde çalışan öğretmenlerin yüzde 98’i, resepsiyonda çalışanların yüzde 97’si, genel olarak yardımcı büro elemanlarının yüzde 84’ü, çocuk bakanların yüzde 97’si, temizlik işi ve hizmetçilik yapanların yüzde 93’ü kadındır. Buna karşın doktorların yaklaşık yüzde 30’u, diş hekimlerinin yüzde 20’si, mimarların yüzde 20’si, mühendislerin yüzde 10’u kadın olmaktadır.

Hatta bugün hizmet sektöründe daha parlak durumda görünün bilgi-işlem gibi işlerde kadın çalışan arttıkça, bu işlerin de değer yitirmesi beklenmektedir. Zaten daha bugünden “bilgisayar endüstrisinde çalışanların (genellikle kadınlar tarafından gerçekleştirilen) sözcük işlemciler ve diğer terminallerde çalışmayı, mühendislik, yönetim, elektronik, vb. gibi alanlardaki nitelikli ve iyi ücret ödenen işlere göre düşük statüde saymaları” rastlantı ve bu işlere özgü bir algılama değildir (Frankel, 1991; 173). Yine de, daha çok kadın, kadın işgücünün yoğunlaştığı ve düşük ücret ve düşük statü getiren işlerde çalışmakta, işinden çok önemli bir tatmin ve yararlanma sağlayamasa bile ekonomik ihtiyaç nedeniyle bu işlere bağımlılığından vazgeçememektedir.

Ayrıca kadınlar hangi işte olursa olsun, bu işlerin alt kademelerinde yoğunlaşırken, üst düzeylere çıkıldıkça kadın azalmakta ve kadınlar için “görünmeyen bir tavan” dan söz etmek gerekmektedir. Örneğin yine ABD’de hizmet sektöründe yardımcı eleman olarak çalışanların yaklaşık yüzde 78’ini kadınlar oluştururken, orta kademe yönetici konumundakiler arasında kadınların oranı yüzde 45’e düşmektedir (USA Department of Labor, 2004); üst düzey yönetimde ise kadınların varlığı çok azalmakta ve ancak yüzde 5-10 arasında olabilmektedir. Kadınların üst düzeydeki pozisyonlara gelmelerini engelleyen nedenler, hem istihdamdaki ayrımcı politikalardan gelmekte hem de kadınların geleneksel rolleriyle ilgili olmaktadır. Üst düzey görevler daha fazla nitelik gibi, daha fazla zaman, konsantrasyon ve enerji istemektedir. Oysa kadınlar erkeklerle aynı niteliklere sahip olsalar bile, ev ve çocuk sorumlulukları nedeniyle bu pozisyonları işlerin gerektirdiği zamanı ve konsantrasyonu işlerine verememektedirler.

Öte yandan tüm ülkelerde hangi meslek grubunda olursa olsun kadınlar ve erkekler arasında yüzde 15 ile

yüzde 30 arasında değişen bir ücret farkı olduğu ortaya çıkmaktadır. ABD’de genel olarak kadınların kazancı erkeklerin yüzde 78’i dolayında olmakta ve bu farklılık işlere göre de azalıp artmaktadır. Örneğin yönetimle ilgili işlerde çalışan kadınların kazancı erkeklerin yüzde 68’ine inebilmektedir; ya da yüksek okul bitirmiş erkekler ortalama haftada 1,089 dolar kazanırken, aynı eğitim düzeyindeki kadınların aldığı ücret 809 dolar olmaktadır (Department of Labor, 2004; 38-40).

Hizmet sektörünün büyümesi ve bu sektörde kadın çalışanların artışı, farklı çalışma biçimlerini de getirmiştir. Ev ve işi birlikte götürmek isteyen kadınların bir bölümü kısmen çalışma olanağı olan işleri tercih etmeye yönelmişlerdir. Örneğin 2005 yılında ABD’de kadınların istihdama katılımı yüzde 65, 15 üyeli AB düzeyinde ise yüzde 57 dolayındadır (OECD, 2006; 250 vd.): Buna karşın kısmen çalışan erkek oranı her iki bölgede de yüzde 7 dolayında kalırken, kısmen çalışan kadınlar ABD’de yüzde 18, AB düzeyinde yüzde 33 dolayına çıkmaktadır. İngiltere ve Almanya’da kısmen çalışan kadınların oranı yüzde 40’a yaklaşmakta, Hollanda’da ise yüzde 60’ı bulmaktadır. Son yıllarda kadın istihdamı artışının daha çok kısmen çalışılan işlerle sağlandığını söylemek de yanlış olmaz. Bu nedenle 2005 yılında kısmen çalışanlar içinde kadınların oranı ABD’de yüzde 68, 15 üyeli AB düzeyinde yüzde 78 olmaktadır. Buna karşın, İsveç, Danimarka, Fransa gibi kadının işgücüne katılımını ve geleneksel rolünden çıkmasını destekleyen ülkelerde, çocuğun ev dışında bakımı konusuna daha fazla önem verildiğinden, kısmen çalışan kadınların oranı da yüzde 20 dolayına inmektedir. Geleneksel aile yapısının daha egemen olduğu ve kadının istihdama katılımının daha düşük kaldığı Portekiz, Yunanistan gibi ülkelerde de, kısmen çalışan kadın oranı da yüzde 10’lar düzeyinde kalmaktadır.

Kısmen çalışılan işler kadınlar için, çelişkili bir durum doğurmaktadır. Bir yandan ev ve iş sorumluluklarını birlikte yürütmek için bu tür işler kadınlar arasında tercih edilmekte, öte yandan bu tür işler daha düşük nitelikli ve daha güvencesiz olmaktadır. Yine de evlendikten ve özellikle çocuk doğumundan sonra birçok kadın için kısmen çalışma, hem belirli bir gelir sağlama hem de tümüyle işgücü piyasasından uzak kalmama adına bir çözüm olmaktadır. Bu nedenle, ya çocuk sahibi olan kadınların tam zamanlı çalışabilmesi için sosyal politikaların gelişmesi, örneğin yaygın ve ucuz çocuk bakımı merkezlerinin sağlanması gerekli, ya da kısmen çalışma koşullarını iyileştirerek bu tür çalışmayı dezavantajlı olmaktan çıkarmak gerekmektedir. Japonya, Almanya gibi kadının geleneksel rolünün ağır bastığı toplumlarda, genç yaştaki kadınların istihdama katılımı artarken,

evlenen ve çocuk sahibi kadınlar arasında istihdamdan çekilme eğilimi artmakta, bu kadınların bir bölümü de ileri yaşlarda tekrar istihdama dönme isteği göstermektedir. Böylece kadının istihdama katılımı “çift tepeli bir eğri (M)” biçimi almaktadır. Ancak istihdamdan ayrılan kadının çalışmaya dönme isteğinin karşılanması da o kadar kolay değildir; bir yandan istihdam artışı zaten sınırlı olmaktadır, öte yandan geçen zaman içinde iş deneyimi ve bilgisi azalmış kadınların işgücü piyasası içinde şansları da azalmış olmaktadır.

Kısacası çalışma yaşamına nitelik, çalışılan işler ve sektörler, ücret ve çalışma koşulları, üst düzey pozisyonlar ve karar-verme organları gibi çeşitli açılardan bakıldığında kadınların erkeklerin arkasında veya ikincil konumda kaldığı görülmekte, bu nedenle aile içindeki işbölümünün sonucu olarak ev işleriyle uğraşan, bu nedenle arka planda kalan ve yaptığı iş açısından da değersizleşen kadının bu konumunun toplumsal yaşamda da devam ettiği söylenmektedir. Bu toplumsal anlayış ve yapılanma içinde çalışan erkek ailede ve toplumsal rolünde bağımsızlık, otorite ve güç kazanırken, kadın çalışsa da bağımlılık, güçsüzlük ve değersizlikten kurtulması kolay olmamaktadır (Kendrigian, 1984; .40). Kuşkusuz kadının gelir getiren bir işte çalışmasının onun adına olumlu bazı değişiklikler getirdiği, aile içindeki konumunu değiştirdiği yadsınmaz; bu nedenle kadının güçlenmesi adına öncelikle ekonomik açıdan kendine yeter olması, bunun için de gelir getirici bir işte çalışması başlı başına önem taşımaktadır. Ancak, bir yandan bu çalışma birçok yan sorunu beraberinde getirmekte, öte yandan özellikle Türkiye gibi geleneksel ve gelişmekte olan toplumlarda kadınların yükünü daha da arttıran sonuçlar ortaya çıkmaktadır.

3- Kadın Emeği Karşısında Sosyal Devlet ve Feminist Talepler

Kadınlara karşı ayrımcılığın önlenmesinde ve kadın meselelerine çözümler bulunmasında siyasal yapı ve sosyal devletin önemli bir rol oynadığını biliyoruz. Ancak sosyal devlet, bir yandan sosyo-ekonomik eşitsizlikleri ortadan kaldırmak isterken bir yandan toplumsal statü ve koşullara göre farklı politikalar uygulayarak bu eşitsizliklerin devamını sağlayabilen bir yapıda da olabilmektedir. Örneğin feminist sosyal politikacılar için sosyal devlet temelde cinsiyetçi bir anlayışı yansıtan ve devam ettiren bir yapılanma olarak görülmektedir. Feminist yaklaşımların sosyal devlete yönelik bu eleştirilerini ve değişiklik taleplerini değerlendirebilmek için, kısaca da olsa sosyal devlet anlayışı ve uygulamalarına bakmak gerekmektedir.

Sosyal Devlet ve Farklı Modeller

Sosyal politika kavramının varlık kazanması endüstrileşme ve getirdiği sorunlara bağlanabilir. Endüstrileşme kentlerde yığılan bir işçileşmenin (proleterleşme) ortaya çıkmasına yol açmıştır; kırsal kesimden ve geleneksel yaşamdan kopan ve kentlere yığılan bu sınıf için ise, ne kentlerde ne de çalışma yaşamında koruyucu bir önlem veya standart vardır. İşçiler endüstrileşen kentlerde bir yandan işsizlik ve yoksullukla, öte yandan işyerlerinin güvensiz koşulları nedeniyle iş kazası ve hastalıklarla boğuşmakta, buna karşın dönemin liberal ekonomi anlayışı doğrultusunda devletin çalışma yaşamına ve koşullarına müdahale etmesi istenmemektedir. Ne iş yasası, ne de sosyal güvenlik düzenlemeleri söz konusudur. Elde olan yalnızca, “yoksullara yardım” gereği ve geleneğidir.

Ancak bir yandan sorunlar artar, öte yandan artan işçileşme ve bu sınıfın biriken öfkesi büyürken, ideolojik-siyasal değişimler de kaçınılmazdır. Bu nedenle birçok sosyalist düşünce gündeme gelip tartışılmakta, ütopyik sosyalistler olarak adlandırılan bu düşüncülerden sonra kapitalizme daha sistematik bir eleştiri getiren ve sosyalist bir dünya görüşünü savunan Marx’ın görüşlerinin işçi sınıfı arasında büyük ölçüde kabul gördüğü anlaşılmaktadır. Sisteme karşı ideolojik-siyasal-toplumsal bir tehdit yükselince de, sistemde değişiklik yapılması kaçınılmaz hale gelmektedir.

Ortaya çıkan sınıf mücadelesi sonunda Batı’nın gelişmiş ekonomilerinde ve özellikle Batı Avrupa’da, sistemin devamlılığını sağlamak üzere, hem genel oy hakkının tanınması hem de çalışma yaşamındaki “acımasız” koşulların iyileştirilmesi, çalışanların bazı risklere karşı korunması ve örgütlenme hakları yönündeki kısıtlamaların kaldırılması yönünde düzenlemelerin gündeme gelmesi kaçınılmaz olmuştur. Genel oy hakkı işçi sınıfının demokratik yoldan siyasallaşması ve güçlenmesinin önünü açmış, devletin çalışma yaşamına müdahale gereği duyarak uygulamaya koyduğu bazı önlemler de “dar anlamda sosyal politika” uygulamalarını başlatmıştır. Ancak işçi sınıfının büyümesi ve hem sendikal hem de siyasal anlamda güçlenmesi ile emek ve sermaye arasındaki güç dengesizliği önemli ölçüde değiştiğinden, iki sınıf arasındaki toplumsal ve siyasal güç dengesizliğinin azalması siyasal demokrasinin işçi sınıfı tarafından da etkin biçimde kullanılmasını mümkün kılmıştır. Bu nedenle Esping-Andersen, sosyal refah toplumu yönündeki değişimde temel ajanı olarak sosyal sınıfları kabul etmekte ve sınıflar arasındaki güç dengesi ile toplumu hareket geçirme gücünün sosyal refah devletinin boyutlarını belirlemede önemli rol oynadığını söylemektedir (Esping-Andersen, 1990; 16).

Gerçekten sosyal refah devleti ile ilgili çeşitli kuramlar arasında, en açıklayıcı yaklaşım “güç ilişkileri” yaklaşımı olmaktadır (Korpi, 1978; Esping-Andersen 1990). İşçi sınıfının siyasallaşması ile, emek-sermaye arasındaki temel çatışma siyasete devredilmiş, devlet bu iki çıkar arasında uzlaşma sağlayıcı bir rol üstlenmiştir. Bu uzlaşmanın sağlanması açısından da hem demokratik mekanizmalar hem devletin sosyal devlet rolü ve piyasayı dengeleyici müdahaleleri önemli araçlar haline gelmişlerdir. Böylece emek ve sermaye arasında olduğu gibi kapitalizmle demokrasi arasında da uzlaşma sağlanmaktadır.

Yani ücretli çalışanlar toplumun en önemli ve en örgütlü kesimi haline gelip bunun getirdiği siyasal-demokratik gelişmeler sağlandıkça, *siyaset ve devlet de toplumun zayıf kesimlere adına yeniden dağıtım işlevini üstlenen*, böylece piyasanın yarattığı eşitsizlikleri azaltma-yumuşatma sorumluluğunu üstlenen sosyo-ekonomik yapı açısından *koruyucu-eşitlikçi* bir nitelik kazanmıştır.

Bunun hukuki temelini de insan haklarının sosyo-ekonomik haklar doğrultusunda gelişmesi oluşturmuştur. Sosyal-ekonomik arasında en başta *eğitim ve sağlık hakları* gelmekte, *çalışma hakkı, sendikal örgütlenme, toplu sözleşme ve grev hakları, sosyal güvenlik hakkı* ise bu hakların ana gövdesini oluşturmakta, *kadının, annenin, çocuğun, özürlü ve yaşlıların korunması* gibi haklar da yine bu haklar arasında yer almaktadır. Görüldüğü gibi, bu haklar bireyi sosyo-ekonomik bir varlık olarak ele almakta ve devlete bireyi çevreleyen sosyal-ekonomik koşulların iyileştirilmesi gibi bir yükümlülük getirmektedir. Özetle bu haklar, devlete bazı görevler yükleyen “pozitif” nitelikli haklar olmaktadır. Örneğin çalışma hakkının hayata geçmesi, bir yandan eğitim olanaklarından işsizlik sigortasına kadar uzanan birçok kurum ve güvencenin varlığına, öte yandan istihdamın arttırılması gibi ekonomik politikalara bağlıdır.

Buna bağlı olarak Marshall vatandaşlığın sivil, siyasal ve sosyal boyut veya haklar olarak üç boyutu olduğunu ifade etmektedir (Marshall, 1965, 259-279); sivil haklarla sosyal haklar arasında bir denge olması da gerekir. Sosyal devlet de, sosyal haklarla hem sosyal eşitsizlik ve sosyal dışlanma sorununa önemli bir çözüm getirerek hem de maddesel koşulları iyileştirerek aslında sivil toplumun ve siyasal demokrasinin gelişmesi için gereken koşulları hazırlamaktadır. Bunu nasıl yapacağı konusunda bulunan ilk yanıt, eğitim, sağlık, istihdam gibi konularda herkes için asgari bir düzeyin sağlanmasıdır. Bu ilk basamakta herkes için sağlanan standart, aslında toplumsal eşitliğin gelişmesi için hayati önem taşımaktadır. Yani sosyal devlet uygulamalarından temelde iki işlev beklenmektedir;

hem bireylerin maddesel koşullarını iyileştireceklerdir, hem de böylece toplumsal eşitliği yükselterek siyasal vatandaşlığı ve siyasal demokrasiyi geliştireceklerdir.

Gerçi, geniş anlamda bir sosyal eşitliği öngören politikaların Batı toplumunda, hatta en gelişmiş refah devletinde bile ne ölçüde gerçekleştiği hep tartışma konusudur; öte yandan ülkeler arasında hayli büyük farklar vardır. Yine de, refah toplumu denilen ve refah devleti uygulamalarında dikkati çeken ilerlemeler kaydeden Batı Avrupa ülkeleri için, 20. yüzyılın ikinci yarısı sosyal adalet ve sosyal eşitlik kavramlarının oldukça ciddiye alındığı bir dönem olmuştur demek doğru olur. Bugün birçok eleştiriye konu olsa da, sosyal standartlar veya sosyal haklar ve güvenceler söz konusu olduğunda referans olarak gösterilen Avrupa ülkeleri olmaktadır.

Esping-Andersen'in sosyal hakların kurumsallaşması ve temel ihtiyaçların piyasa dışına çıkarılması (decommodification) gibi ölçütlere bakarak yaptığı sınıflandırmaya göre, Batı'nın gelişmiş kapitalist toplumlarında üç tür refah devleti modeli ortaya çıkmaktadır; modellere göre hayli farklı uygulamalar olduğu da ortadadır (Esping-Andersen, 1990; 26-33): Bu modeller Anglo-Sakson veya liberal model, korporatist model ve sosyal-demokrat model olarak adlandırılmaktadırlar.

Liberal model: Mütevazı ve yoklamalı sosyal yardımların (yani ihtiyaç sahiplerinin bazı yollarla saptanmasına bağlı olarak yapılan ödemeler "means tested") ve mütevazı sosyal güvenlik ödemelerinin yer aldığı bir model. ABD, Kanada ve Avustralya bu modelin tipik örnekleridir. 1980 sonrası İngiltere'de bu modele yaklaşmış bulunmaktadır.

Korporatist model: Bu model, tarihsel olarak korporatist bir yapıya sahip Almanya, Fransa, Avusturya ve İtalya gibi ülkelerde ortaya çıkan bir modeldir. Modelde devletin refah hizmetlerinde önemli ölçüde piyasanın yerini aldığı görülmekle birlikte, sosyal haklar büyük ölçüde sınıf ve statüye bağlanmışlardır. Aynı zamanda geleneksel aile yapısının da sürdürülmesine özen gösterilir, bu nedenle çocuk bakımı ve bunun gibi aileye yönelik hizmetler kısıtlıdır. Kısacası, bu model, organik ve hiyerarşik bir yapıyı koruyan, aile, kilise ve mesleğe dayalı bir refah anlayışını destekleyen ve gerektiğinde onları tamamlayan fakat onların yerini almayan bir refah devleti anlayışı olarak tanımlanmaktadır (Kleinman, 2002; 37).

Sosyal-demokrat model: Sosyal hakların en çok kurumsallaştığı ve yaygınlaştığı, sosyal ihtiyaçların en çok piyasa dışından sağlanabildiği (decommodification) modeldir; modelin ortaya çıkmasındaki başlıca güç de

bu ülkelerde sosyal demokrasinin toplumsal desteği ve uzun süreli iktidarındır. Burada piyasa ve devlet arasında, işçi sınıfı ve orta sınıf arasında ikili bir yapıyı kabul etmek yerine, yüksek standartlarda bir toplumsal eşitliğin sağlanması amaçlanır. Bu nedenle, sosyal hizmetler ve sosyal yardımlar yüksek tutulduğu gibi, hakların kullanılmasında da geniş bir eşitlik gözetlenir. Mavi yakalı, beyaz yakalı veya devlet personeli arasında hakların kullanılması ve hizmetlerden yararlanılması açısından bir farklılık yoktur; refah devleti herkesi kapsayan bir genel dayanışma (universal solidarity) sistemi kurmanın başlıca aracı konumundadır. Öte yandan bu modelde, çalışma ve refah politikaları çok daha iç içe geçmiş ve refah rejimi "çalışma" eksenli olarak kurulmuştur. Bu anlamda tam istihdam güvencesi de büyük nem taşımakta. Çünkü, bir yanda çalışma hakkı ile gelir güvencesi hakkı eşit statüde, öte yanda bu dayanışmacı, yaygın ve kurumsallaşmış sosyal hizmetlerin getirdiği büyük maliyetin karşılanması için devlet bütçesine akması gereken büyük bir gelire ihtiyaç var.

Modellerin gerisinde yatan nedenler olarak Esping-Andersen şu açıklamayı getiriyor (1990; 29-33): Refah devletinin oluşumunda işçi sınıfı hareketi belirleyici olmakla birlikte, işçi sınıfının toplumsal gücü harekete geçirme gücü, yani siyasal bir güce dönüşebilmesi, başka sınıflarla ittifak yapıp siyasal bir koalisyon oluşturabilmesi ve böylece istediği reformları hayata geçirebilme gücü bulabilmesi, her ülkede farklı gerçekleşti. Örneğin gerek sosyal demokrat, gerek korporatist model işçi sınıfının orta sınıfla yaptığı koalisyona dayanmaktadır; fakat iki modelde hem devletin hem de sınıfların konumu açısından farklı tarihsel/toplumsal koşullar yaşandığından uygulamalar açısından farklı iki model ortaya çıkmaktadır. Buna karşın ABD ve Kanada'da siyasal açıdan belirleyici olan, sayıca küçük fakat politik olarak güçlü "sosyal tabaka (social stratum)" olmaktadır.

Leibfried de, benzer bir biçimde, Avrupa Birliği üyeleri açısından refah devleti modellerini dörde ayırmaktadır (Leibfried, 1993; 139-143): İskandinav Modeli, Bismark Modeli, Anglo-Sakson modeli ve Latin çevresi modeli. İlk üçü Esping-Andersen'in tanımlamasına paraleli Latin Çevresi modeli ise, AB üyesi olan Akdeniz ülkelerini kapsamakta. Bu ülkeler geleneksel-muhafazakâr bir toplum anlayışı ile buna dayanan ve paternalist yanı öne çıkan "gelişmemiş refah devleti" anlayışı öne çıkarken, AB üyeliği ile Kıta Avrupa'sında geçerli korporatist modele yakınlaşan bir değişim geçirdikleri görülmektedir. Kuşkusuz, birçok ülkede sosyal devletin farklı programları nedeniyle modellerin saf halinden çok karma bir yapıda oldukları söylenebilir.

Bugün sosyal devlet açısından en önemli konu, iç ve dış koşullarda ortaya çıkan önemli değişiklikler nedeniyle sosyal devletin bir reforma gitmesi gerektiği yolundaki tartışmaların yoğunlaşmasıdır. Gelişmiş refah devletlerinde, bir yandan demografik yapıda ve istihdam yapısında ortaya çıkan değişiklikler, öte yandan küreselleşme dolayısıyla kendini gösteren baskılar nedeniyle hem politikalarda hem harcamalarda değişiklik gerekmektedir. Bu değişiklikler karşısında kimileri, özellikle önlenemeyen işsizlik ve yoksulluk nedeniyle refah devletinin gerilediğinden söz ederken (Korpi, 2003), kimileri de harcamaların azalmayıp arttığını, bu nedenle bir gerileme veya çöküşten değil, ancak yeniden yapılanmadan söz edilebileceğini ileri sürmekte (Pierson, 1998).

Refah devleti ile ilgili tartışmalar yoğun olarak hâlâ sürmektedir; burada bunlara girmeyeceğim. Yalnız bir konuya değinmek isterim. Değişen koşullar nedeniyle kuşkusuz sosyal devlet anlayışı ve politikalarında değişiklikler yapılabilir; ancak bunların piyasa karşısında bireyi koruma gücü, bazı hizmetlerin piyasa dışında (decommodification) karşılanma olanağı, sosyal eşitlik, sosyal adalet ve sosyal dayanışmayı geliştirme gibi sosyal devlet için önemli olan ilke ve amaçları ortadan kaldırmaması esastır. Bu anlamda, sosyal hizmetlerin veya sosyal güvenliğin piyasalaşması gibi değişiklikler sosyal devlet anlayışında aşınma anlamına gelirken, kadınlardan yükselen taleplerin karşılanması yolundaki değişikliklerin sosyal eşitlik ve adaletin gerçekleşmesine hizmet edeceğini söylemek gerekir.

Ücretli Kadın Emeği ve Sosyal Devlet

Bugün için genel olarak dünyada ve özellikle hizmet sektörünün büyüdüğü tüm ülkelerde ücretli çalışan kadın sayısının arttığı bir gerçek; ancak bu sayısal artış olumlu ve olumsuz sonuçlarıyla kadın için de toplum için de bir dolu değişiklik anlamına gelirken, bu yolda geniş kapsamlı politikalar uygulayan ülkeler de çok sınırlı kalmaktadır. Burada da karşımıza Avrupa'nın refah devletleri en olumlu örnekler olarak çıkmaktadırlar. Kadını tarım-dışı istihdama katılımı arttıkça, ekonomik bağımsızlığını geliştiren, toplumsal bilgi ve deneyimini arttıran kadının bu yolla kendine güveni, aile ve toplum içindeki yeri de olumlu yönde değişmektedir. Buna bağlı olarak kız çocukların eğitime daha fazla önem verilmekte, devlet politikaları da kadının tarım dışı istihdama katılımını destekleyici yönde değişmektedir.

Ancak, yukarıda da değindiğim gibi, bu değişim iki yönlüdür; bir tarafta olumlu sonuçları, öte tarafta tetiklediği sorunlar ve eşitsizlikler bulunmaktadır. Yüzyıllara

uzanan ataerkil toplum yapısı, buna dayalı iş ve rol bölüşümü, toplumsal değer yargılarından devlet politikalarına, yasalardan işletme politikalarına kadar her yere uzanmaktadır. Bu nedenle çalışma yaşamında eşitsizlikler ortaya çıktığı gibi, sosyal politikalar açısından bu eşitsizlikler doğal da bulunabilir. Örneğin ev-işleri ve çocuk bakımı en gelişmiş ekonomilerde bile büyük ölçüde kadının sorumluluğundadır; bunları kadının üstlenmesi beklendiği gibi, bu nedenlere bağlı olarak çalışma yaşamında fedakârlık yapması gereken de kadınlar olmaktadır.

Hatta bugün birçok gelişmiş ülkede "istihdamda eşitlik politikaları" adını alan yasalar gündeme gelse de, bunların etkisi de sınırlı kalabilmektedir. Bu yasaların eğitimdeki fırsat eşitliğinden iş bulma olanaklarının arttırılmasına, çalışma koşullarından yükselme olanaklarına kadar uzanan birçok alanda ayırımcı uygulamaları engelleyen, buna karşın destekleyici politikaların uygulanmasını öngören yasal düzenlemeler olduğunu görüyoruz. Bu doğrultuda, kadınların yoğunlaştığı meslekler azaltılmak ve bu konuda daha dengeli bir dağılım sağlanmak istenmektedir; ücret ve çalışma koşullarında eşitlik amaçlanmaktadır; üst düzey pozisyonlarda kadın oranının arttırılması istenmekte ve bu yolda kota uygulaması gibi "olumlu ayırımcılık" uygulamalarına gidilmektedir. Bu koşullara aykırı davranıldığı durumlarda da, kadınlar için eşitlik komiteleri gibi başvurulması kolay yollar sağlanmaktadır. Uygulanan bu yasa ve önlemlerin, kuşkusuz az yada çok olumlu sonuçları olmakta, ancak özellikle bozulan ekonomik koşullar bu yasaların uygulanmasını büyük ölçüde önleyebilmektedir.

Öte yandan kadın adına istihdamda eşitlik isteminin hayat bulması için, kadının ev, aile ve çocuk sorumluluklarının azaltılması gerektiği de açıktır. Yani kadının iş ve özel yaşamı arasında daha dengeli ilişkiler kurulmasına ihtiyaç vardır. Ev işlerinin kadın için yarattığı baskı, bir yandan teknolojik gelişmeler ve erkeğin bu işlerin bir bölümünü üstlenmesi, öte yandan daha iyi bir zaman yönetimi ile bir ölçüde azalırken, kadın için asıl zorluk çocuk bakımı olmaktadır. Bu nedenle kadının istihdama katılımının artmasını isteyen ülkelerde özellikle çocuk bakımı konusundaki önlemlere ağırlık verilmesi gerekmektedir.

Bu önlemlerin bir bölümü bakım izni açısından getirilen değişiklikler, ötekisi de çocuk bakımına yönelik hizmetlerin yaygınlaştırılmasıyla ilgili olmaktadır. Örneğin 1996 tarihinde Avrupa Çerçeve Anlaşmasına konu olmuş, 1998 yılında da Komisyon Yönergesi olarak uygulanmaya başlanmış ve böylece Avrupa Birliği (AB) ülkelerinin tümü için geçerli olan ve annelik iznini "ebeveyn

iznine” (parental leave) dönüştüren uygulama bunların başında gelmektedir; böylece çocuk bakımıyla ilgili olarak erkeğe de izin alma hakkı tanınmaktadır. Bununla, hem çocuk bakımının yalnız anneye ait olmadığı gibi kültürel bir değişiklik yapılmak istenmekte hem de eşler arasında hangisinin koşulları daha uygunsa onun bakım izni alması sağlanmaktadır. Bu konuda en ileri uygulama İsveç, Danimarka ve Hollanda’dadır; İsveç’te 16 ay ebeveyn izni anne ve baba arasında bölünebilmektedir; Hollanda’da 12 ay, Danimarka’da 32 hafta ebeveyn izni kullanılabilir. Ancak, 1990’ların sonunda yapılan araştırmalar ebeveyn izninden yararlanan babaların pek artmadığını, örneğin babaların İsveç’te yüzde 12’sinin, Danimarka’da yüzde 6’sının, Finlandiya’da yüzde 4’ünün ebeveyn izni kullandıklarını göstermektedir (Bergman, 2004). Görülüyor ki, çocuk bakımı bu ülkelerde de hala kadın işi olarak algılanmakta ve çok zaman babanın geliri anneden fazla olduğundan çocuk bakımı için izin alan anne olmaktadır.

Bunun dışında okul öncesi yaştaki çocukların ev dışında bakımı yönünde olanakların artırılması gerektiği de bilinmektedir. Bu konuda AB üyelerinin çoğunda çocuğun okul öncesi bakımı ve eğitimi konusunda bazı olanaklar sağlanmasına önem verilse de, bu hizmet birçok ülkede 3 yaşın üstündeki çocuklar için geçerli olmaktadır. Çok küçük çocuklar için, hem daha sınırlı olanaklar bulunmakta hem de buralardan yararlanmak için ailelerden bazı koşullar aranmaktadır. 0-3 yaş arasındaki çocukların bakımı açısından Kuzey Avrupa ülkeleri ve Fransa’nın oldukça yeterli hizmetler sunabildikleri görülmektedir (Rostgaard, 2002): Örneğin Danimarka, İsveç ve Fransa’da 0-6 yaş arasındaki çocukların büyük bölümü çocuk bakım hizmetinden yararlanmakta, bu bakım tam gün hizmeti kapsamakta ve ailelerden bakım hizmetlerinin üçte veya dörtte bir (İsveç’te yüzde 13’ü) gibi küçük bir oranı katkı payı olarak alınmaktadır.

Kadına sağlanan bu olanaklar açısından AB üyesi ülkeler arasında bile epeyce farklılıklar ortaya çıktığı, örneğin Kıta Avrupa’sı ülkelerinde Kuzey Avrupa ülkelerine göre ebeveyn izni ve çocuk bakımı konusunda daha sınırlı olanaklar söz konusu iken, İngiltere ve Akdeniz ülkelerinde sağlananların çok yetersiz kalması gibi gerçekler söz konusudur. Bu farklılıkların söz konusu ülkenin ekonomik olduğu kadar sosyo-kültürel koşullarıyla ilgili olduğu da ortada. Bu çerçevede söz konusu ülkelerde benimsenen sosyal devlet anlayışının önemli bir faktör olarak devreye girdiğini görmekteyiz. Örneğin Kuzey Avrupa ülkelerinde olduğu gibi daha kapsamlı hakların ve daha eşitlikçi politikaların geçerli olduğu, birçok temel hizmetin karşılanmasında sosyal devletin devreye

girdiği sosyal demokrat refah modeli, “kadın dostu” bir sosyal devletin ortaya çıkması açısından da daha elverişli koşullar sunmaktadır.

Bu nedenle günümüzde, bir yandan refah devletleri ve sosyal politikalar kadına yaklaşımları açısından değerlendirilmekte ve örneğin Esping-Andersen’in refah modellerine ilişkin sınıflaması yetersiz bulunmaktadır; öte yandan sosyal devletin üzerine dayanacağı sınıf, kategori, anlayış ve politika açısından kadın dostu rejimler tartışmaya açılmaktadır. Bunlardan da kısaca söz etmek doğru olacaktır.

Feminist Yaklaşımların Sosyal Devlete Yönelik Eleştirileri

Kuşkusuz, erkek gibi kadın da emekçi olarak, ev kadını olarak, yoksul, ıssız, yaşlı vs. olarak her zaman sosyal politikanın öznesi ve hedefidir. Toplumun tüm kesimlerine yönelik eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, sendikal haklar gibi sosyal politika konusu olan her tür hak ve uygulama kadınlar içinde de geçerli. Ancak cinsiyetçi bir duyarlılıkla bakıldığında birçok alanda olduğu gibi sosyal politika açısından da uygulanan politikalarda kadın-erkek eşitsizliğinin varlığı göze çarpmaktadır. Dolayısıyla son yıllarda kadın meselelerine yönelik ayrı bir ilgi ve duyarlılık arttıkça, her alanda olduğu gibi sosyal devlet ve sosyal politika alanında da ayrımcılık göze çarpmakta ve bu nedenle kadınlar sosyal devlet anlayışında daha temel değişiklikleri gündeme getirmektedirler. Bir anlamda, uygulanan bazı olumlu politikalara karşın kazanımların sınırlı kalması, ekonomik ve toplumsal yapı ve anlayış değişmedikçe kadının işgücü piyasasındaki konumu gibi, geleneksel rolünde de önemli bir değişimin olmayacağını göstermiştir diyebiliriz.

Bu açıdan eğitim olanakları, sağlık koşulları gibi sosyal devletin temel ilgi alanlarında bazı değişiklikler gündeme gelse de, asıl olarak kadın emeğinin niteliğini geliştirmek, kadın istihdamını arttırmak, istihdamda eşitlik sağlamak, öte yandan ve bununla da ilgili olarak kadının “bakım” sorumluluklarının erkek ve kadın, birey ve toplum arasında daha dengeli dağılımını sağlamak gibi politikalar öne çıkmaktadır. Daha doğrudan söylersek, kadının üstlendiği ve adına “bakım” denilen epeyce kapsamlı işlere ilişkin yaklaşım ve anlayışta temel bir değişiklik istenmektedir (Nelson, 1995; Lister 2000; Lewis, 2000). Artık istenen, yalnızca bakım sorumluluğunun toplumca üstlenilmesi değildir; “bakımın” anlam ve değerine ilişkin farkındalık ve buna bağlı olarak bu işlerin yeniden örgütlenme ihtiyacıdır. Buna bağlı olarak, geniş anlamda ücretli ve ücretsiz emek ayrımının, formel ve enformel sektör farklılığının ortadan kalkması da istenmektedir.

Burada yerleşik iktisada ve sosyal politikalar ilişkin çok ayrıntıya girmeden şunu söylemek mümkün; yukarıda değinildiği gibi, çoğunlukla kadına ait görünmeyen emek yaşamın yeniden üretilmesi, toplumsal devamlılığın sağlanması için vazgeçilmez olduğu gibi, kapitalist sisteme de büyük ölçüde hizmet etmektedir. Kapitalist sistem için kadının para almadan gördüğü işler, hem çalışan erkeğin daha düşük ücret almasını sağlamakta hem de yarının işgücü olan sosyal sermaye bir yatırım yapmadan yetiştirilmektedir. Günümüzde toplumun insan gücünün bir “sosyal sermaye” olarak düşünülmesi oldukça revaçta; insana sosyal sermaye olarak yaklaşımın taşıdığı çeşitli sakıncalar bir yana, sosyal sermaye tartışmalarında insan gücü kaynağının geliştirilmesinde önemli rolü bulunan kadın emeğinin ve kadının üstlendiği bakım hizmetlerinin yine görmezlikten gelindiği de bir gerçek.

Bu nedenle feminist hareket birçok açıdan sosyal politikanın anlamı, bu politika içindeki eşitlik, dayanışma sosyal uzlaşma, sosyal devlet gibi kavramlar üzerinde yeniden düşünülmesini istemektedir (G. Lewis, 2000; 4-10): Onlara göre, sosyal politika da eril bir karakter taşımakta, geleneksel ataerkil yapı ve değerleri koruma üzerine biçimlenmektedir. Öncelikle de yine, kadınlarının ev içinde ne kadar çalışsalar da hiçbir koruyucu önlem ve güvencelerinin olmayışı ve çalışmanın hep ücretli emek olarak düşünülmesi yolundaki eleştiriler başta gelmektedir.

Buna göre, sosyal devlet, refahın sağlanmasında yalnız ücretli emek ve istihdam arasındaki ilişkiler üzerinde dururken, aile içindeki refahta payı büyük olan ve çoğunlukla kadın tarafından üstlenilen ücretsiz emek ile refah arasındaki ilişkileri görmezlikten gelmekte, bunun da ötesinde genellikle evin geçimini sağlayan “erkek çalışan” ile “erkeğe bağımlı” kadın anlayışı üzerine kurulmaktadır (J. Lewis, 2000; 37-39). Örneğin Lister, Marshall’ın öngördüğü üç türlü vatandaşlık anlayışının (sivil, siyasal ve soysal vatandaşlık) aslında kadınları vatandaş olarak görmediğini, bu anlayışın benimsediği vatandaşlığın büyük ölçüde kamusal alanı kapsadığını, bu nedenle sosyal devlet ve sosyal vatandaşlık açısından özel alanda kalan kadın ihtiyaçlarının önemsenmediğini söyler (2000; 32): Bu doğrultuda ücretli-ücretsiz emek ayrımının ortadan kalkması gibi, refah devleti anlayışı ve uygulamalarında da kamu-özel ayrımının ortadan kalkmasını ister.

Bu noktada üzerinde bunca durulan bakım kavramını biraz irdelemek doğru olur. Sosyal bakım, “çocuk veya bakıma ihtiyaç gösteren kişilerin fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarının karşılanmasını gerektiren faaliyetler ve ilişki-

ler ile bunların içinde yer aldığı ve uygulandığı normatif, ekonomik ve sosyal çerçeve” olarak tanımlanmaktadır (Daly ve Lewis, 2000;285). Buna göre çocuk, yaşlı, hasta, engelli bakımı, enformel (evde) veya formel (kurumsal düzeyde) bakım, ücretli veya ücretsiz bakım gibi farklı biçimlerde karşımıza çıktığı gibi, bakımın emek, duygu, ahlâk, gelenek ve normlar gibi boyutları da bulunmaktadı. Bu nedenle yazarlar, çok haklı olarak “bakım”ı birçok alan ve boyutu kapsayan “meta” kavram olarak nitelendirmektedirler (Daly ve Lewis, 2000; 286).

Bakımın kim, nasıl ve nerede üstlenildiği meselesi kadını ilgilendirdiği gibi, sosyal devleti de ilgilendirmektedir. Bu nedenle sosyal bakımın, aile, devlet ve piyasa arasında, ya da kadın ve erkek arasında nasıl bölüşüldüğü, sosyal devletin buna formel veya enformel, ücretli veya ücretsiz olarak nasıl baktığı veya bu konuda parasal destek veya hizmet desteği sağlayıp sağlamadığı gibi birçok konu gündeme gelmektedir. Günümüzde refah rejimleri bir de buradan bakılarak değerlendirilmektedir.

Yukarıda bazı verilerin de kısmen açıkladığı gibi, sosyal demokrat modele sahip ülkeler, kadın-erkek ayrımcılığını önlemek ve kadının güçlenmesini sağlamak açısından da öne çıkan modeller olmaktadır. Örneğin İsveç 1970 sonrasında uyguladığı politikalarla, gerek kadının işgücüne katılımı, kazancı ve çalışma koşulları açısından, gerek bu katılımın artmasında kadına sağladığı “bakım” desteği açısından epeyce değişim geçirmiş ve “*ücretli çalışan dostu*” olduğu kadar “*kadın dostu*” bir sosyal devlet olarak öne çıkmıştır (Nyberg, 2002). Bu ülkede çocuk, yaşlı, hasta, engelli olarak bakıma muhtaç kesimlere yönelik sosyal hizmetler de, gelirin desteklenmesi açısından annelere yönelik gelir transferleri de oldukça cömerttir. Bu durum hem kadınların ekonomik bağımsızlıklarını arttırmakta hem de bu nedenlerle iş yaşamından uzak kalmalarını önemli ölçüde önlemektedir. Buna karşın, Hollanda, Norveç, İngiltere gibi ülkelerde yaşlı bakıma yönelik hizmetler daha gelişmiş olsa da, çocuk bakımı açısından yetersiz kaldığı görülmektedir.

Özetle söyleyecek olursak, feminist yaklaşımın bugün refah devletinden kısmen çalışmaya ilişkin hakların iyileştirilmesi, işgücü piyasasındaki ayrımcılığın kalkması, bakım hizmetlerinin bugünkünden farklı paylaşımı gibi konularda politika değişikliklerine yönelik istekleri olduğu gibi, temel anlayışlarda değişiklik anlamına gelen daha geniş kapsamlı istemleri de vardır. En başta da, evi emeğinin değeri, çalışmanın anlamı, bakım hizmetleri, bağımlılık ve dayanışma kavramları gibi konularda temel bir değişim istemektedirler. Çünkü kadın adına kazanım-

ların ancak bu temel anlayış ve yapılarıdaki değişikliklerle gerçek bir hayat alanı bulacağını düşünmekte.

Tüm bunların kadının güçlenmesi ve toplumsal yaşama daha etkin katılımı konusunda ileri sürülen görüşler olduğu açıktır; ancak toplumsal sisteme ve anlayışlara, özellikle de yerleşik iktisada ve geleneksel topluma ait temel paradigmalardan değişmesi çok da kolay görünmemektedir. Örneğin, iktisadın ve çalışmanın anlamını değişmesi, bakımın değer kazanması, ücretli ve ücretsiz emek farkının ortan kalkması, kadınların yoğunlaştığı ve bu nedenle daha güvencesiz koşullarla karşılaştıkları kısmen çalışma biçiminin erkek-kadın herkes için geçerli çalışma biçimi, haline gelmesi, yani çalışma sürelerinin azaltılarak çalışma yaşamı ile özel yaşam ve ihtiyaçlar arasında daha dengeli ilişkiler kurulması, böylece özellikle çocuk bakımının sosyal hizmetlere devri yerine ailede kalması, fakat kadın-erkek ve toplum arasında daha adil bölüştürülerek bu nedenle kadının mağduriyetinin önlenmesi gibi feministlerden yükselen birçok talebin bugün için oldukça radikal görüşler oldukları ortadadır.

Bu yolda bir gelişme ise, içinde kadınların ve feminist taleplerin yer aldığı geniş çaplı toplumsal-siyasal mücadeleyi gerektirmektedir.

4- Türkiye’de Kadın Emeği ve Sosyal Devlet

Hem ekonomik hem de toplumsal ve siyasal anlamda gelişmekte olan bir ülke olarak Türkiye’de kadını çevreleyen koşulların daha sorunlu olduğu, sosyal devletin anlayış ve uygulama olarak çok gerilerde kaldığını söylemeye pek gerek yok sanırım. Bu açıdan, Türkiye’deki kadın hareketi de bu koşulları dikkate almak ve Batı’daki feminist istemleri bu çerçevede değerlendirmek durumundadır diye düşünüyorum. Örneğin kadını çevreleyen sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel koşulların kadın adına öne sürülen istemleri olumsuz etkilediği bilinirken, bu koşullarda iyileşme ve gelişme sağlamadan da kadın adına anlamlı kazanımların söz konusu olamayacağını düşünmek yanlış olmasa gerek. Bu açıdan, hem emekçi kadının kadın hareketine ilişkin duyarlılıkların artırılması ve taban desteğin güçlendirilmesi gerek hem de kadın hareketinin daha bütünlükçü politikalara yönelmesine ihtiyaç duyulmakta. Her iki kesim açısından da, sosyal devletin anlamına ve bu konudaki değişim ihtiyacına eğilmekte yarar var.

Türkiye’de Kadın Emeği Açısından Bazı Gerçekler

Türkiye’de kadının konumu daha da zorlu ve sorunludur. Örneğin geleneksel anlayış içinde kadın erkeğe çok daha bağımlıdır; eğitim olanakları daha azdır, işgü-

cüne katılımı çok düşüktür, yükselme olanakları daha kısıtlanmıştır, geleneksel yapı büyük ölçüde korunduğu gibi, toplumun kadına yardımcı olacak politikaları da olmadığından ev ve çocuk sorumlulukları kadına aittir. Örneğin 2005 yılında hala yüzde 15 dolayında okur-yazar olmayan kadın vardır ve kadın nüfusun yalnızca yaklaşık yüzde 3’ü yüksek öğrenim görmüş, yüzde 10’u lise eğitimi almıştır; geri kalanı ise ilkokul ve altında eğitim görenlerdir. Bu az eğitilmiş grubun yaklaşık üçte birinin de, yoksulluk sınırının altında bir gelire sahip olduğu anlaşılmaktadır. Yani, eğitimsizlik, işsizlik, yoksulluk, kayıt-dışı çalışma, düşük ücretli çalışma dendiğinde buralarda yoğunlukla kadın bulunmaktadır.

Dolayısıyla genel olarak kadınların emeği, Türkiye’de daha da “görünmez” ve “değersizdir” demek yanlış olmaz. Çoğunlukla ücretsiz aile işçisi olarak çalışırlar; tarım dışında yer alanlar düşük ücretli işlerde yoğunlaşırlar; evdeki çalışmaları ise işten sayılmaz. Bunun gibi hizmet sektöründe çalışan kadın işgücü de çoğunlukla alt kademelerde ve statüsü düşük işlerde yoğunlaşmakta, daha az ücret almakta, daha fazla işsiz kalmaktadır.

Örneğin istihdama katılım oranı erkeklerde yüzde 70 dolayında iken, kadınlarda bu oran yüzde 25 düzeyinde kalmaktadır (DİE; 2007): Kentsel yerleşim bölgelerinde ise, kadınların istihdama katılımları daha da düşük (yaklaşık yüzde 18) olmaktadır. Bunun nedenleri de, yeterli iş olanaklarının olmayışı, kadının niteliksizliği, çalışmasının istenmeyişi, aile ve çocuk nedeniyle ev dışında çalışmanın getirdiği zorluklar gibi çeşitlidir. Kentlerde yüksek öğrenim görmüş kadınlar arasında işgücüne katılım oranı kuşkusuz yükselirken, çalışmak isteyen kadın arttıkça işsizlik oranı da büyümektedir. Örneğin resmi işsizlik oranı yüzde 9-10 düzeyinde seyrederken, son krizin etkisiyle işsizlik yüzde 12’yi geçtiği gibi, eksik istihdam ve iş aramaktan vazgeçenlerle birlikte bu oranın yüzde 20’yi bulduğunu söylenmek yanlış olmaz. 20-24 yaş arasında olan genç kadınlar arasında işsizlik oranı ise, dörtte bire çıkmaktadır.

Dolayısıyla varolan tablo içinde, kadınların daha az çalışma yaşamına katılmasının görünürdeki işsizliği azaltmakla birlikte, kadının erkeğe bağımlı statüsünün devamlılığını sağladığı ortadadır. Bugün işgücü piyasasında yer almayan kadınların belirli bir kısmının çalışmak istemesi durumunda, çok daha büyük bir işsizlik sorunuyla karşılaşacağımız da açık. Öte yandan erkeğe veya aileye bağımlı, ekonomik ve toplumsal açıdan güçsüz kadınların yoğun olduğu bu toplumda, geleneksel yapı ve değerlerin sürdürülmesinin kolay, buna karşın değişime direncin fazla olduğu da ortada.

Gelişmekte olan bir ülke olarak Türkiye’de hâlâ, özellikle tarım sektöründe ücretsiz aile işçisi olarak çalışan çok sayıda kadın bulunmaktadır. Örneğin 6 milyonu biraz geçen kadın istihdamı içinde, 2,5 milyona yakın kadın ücretsiz aile işçisi olarak (çalışan kadınları yüzde 40’ı) çalışmakta, 2 milyon 800 bin dolayında ücretli ve yevmiyeli olarak çalışan kadın bulunmaktadır (DİE, 2007). Kadınların yarısı tarım sektöründe, yüzde 36’sı da hizmet sektöründe çalışmaktadır. Kadınların endüstri sektöründe daha az yer aldıkları, bu sektörde de tekstil, gıda gibi emek yoğun sektörlerde yoğunlaştıkları da bilinmekte. Tarımda çalışan kadının ücretsiz aile işçisi olması gibi tarım- dışı alanlarda çalışan kadınların üçte biri de kayıt-dışı istihdam edilmektedir.

Kayıt dışı sektörde düşük ücretlerin yanı sıra, güvencesiz çalışma koşullarının varlığı bilinirken, kayıtlı ekonomide yer alan kadınlar da çalışma yaşamında daha çok aile geçimine yardımcı rol üstlenmekte ve genellikle erkeklere göre daha düşük ücret almaktadırlar. Yapılan araştırmalar, kadınların genellikle genç yaşta çalışma yaşamına girdikleri, çalışma koşullarının ağırlığı ve evdeki sorumluluklar nedeniyle çabuk yıprandıkları ve erken emekli olmayı istediklerini ve isteyerek çalışsalar yorgunluktan şikayetçi olduklarını ortaya koymaktadır (Koray, 1993; Koray, 1999; 154).

Çalışan kadın için, çocuk bakımını paylaşmak üzere merkezi ve yerel yönetimlerin açtıkları kreş, çocuk yuvası gibi olanaklar çok sınırlıdır. 150 kadından fazla kadın çalıştıran işyerlerinin kreş ve yuva açmak yükümlülüklerini yerine getirmekten kaçtıkları da bilinmektedir. Yani çalışan kadın için devletin herhangi bir katkısı ve desteği söz konusu olmadığından, bu sorun aile dayanışması gibi geleneksel bağlar içinde çözümlenmeye çalışılmaktadır. Ancak ekonomik açıdan bir yük getirmese de, bu çözümün kadının aileye bağımlılığını arttırdığı da ortada.

Aslında bu koşullar, kadın sorunlarının genel sosyal sorunlardan ayrı düşünülmesinin kolay olmadığını düşündürmektedir. Örneğin işsizlik sorunu azalmadan, kadın istihdamının artması ve kadının çalışma koşullarının iyileşmesini beklemek mümkün değildir. Yine kadının niteliksel ve ekonomik açıdan güçlenmesi sağlanmadan kadına yönelik şiddete karşı ciddi bir mücadele vermek ve kazanmak kolay değildir. Tüm bu sorunlar ve ihtiyaçlar karşısında da, genel olarak devletin sosyal yükümlülüklerini ve sosyal rolünün artırılması gibi bir değişime ihtiyaç olduğu ortaya çıkmaktadır. Oysa Türkiye’de adı olsa da kendisi kaybolan bir sosyal devletten söz etmek daha doğru olur.

Adı Var Kendi Yok Sosyal Devlet ve Kadınlar

Türkiye’de genel olarak devletin sosyal politika alanında rolünün zaten zayıf olduğu, öte yandan 80 sonrası neo-liberal politikaları doğrultusunda bu rolün daha da gerilediği görüldüğünden, bugün, 1961’den buyana anayasalarda yer alan, buna karşın gerçekleşme yolunda ilerlemesi şöyle dursun giderek “adı var kendi yok” konumuna gelen bir sosyal devletten söz etmek yanlış olmaz. Bunca gelişmemiş bir sosyal devletin geçerli olduğu bir toplumda genel olarak gelişmiş bir eşitlik ve adalet anlayışından söz edilemeyeceği gibi, kadın-erkek eşitliği doğrultusunda da anlamlı bir duyarlılık oluşmasını beklemek zordur. Yine sosyo-ekonomik hakları hayata geçirmekten bu kadar uzak olan bir toplumda, kadınların haklarının hayata geçmesi açısından güçlü bir dayanak, zemin bulmak da kolay değildir. Dolayısıyla bu ülkede kadınların devletten uygun sosyal politikaların hayata geçirilmesi yönündeki beklentilerinin karşılanmasının hiç kolay olmadığını söyleyebiliriz.

Batı’da sosyal refah devletinin gelişimine ve anlamına az da olsa değindim; Türkiye’deki sosyal devlet anlayışı ve uygulamalarındaki yetersizlikler, hatta çarpıklıklar iyi bilindiğinden bu konuda fazla bir şey söylemek istemiyorum. Yalnızca, Avrupa’da tarihsel-sosyal gelişmeler ve sosyal sınıflar arasındaki güç mücadelesi sonucu biçimlenen bir toplum yapısı veya sosyal devlet anlayışından söz edilmesi mümkün iken, Türkiye’de büyük ölçüde devlet egemenliğinde belirlenen toplumsal model ve devlet anlayışının söz konusu olduğunu vurgulamakta yarar var diye düşünüyorum. Endüstrileşmenin yetersizliği ve zafiyeti, kırsal kesimin önemli yeri, demografik zaaflar gibi yetersizliklerin yanı sıra, en başta emek olmak üzere toplumsal güçlerin niceliksel ve niteliksel zaafları söz konusu olduğundan yakın zamana kadar toplumsal değişim ve düzenlemelerde başlıca rolü devleti oluşturan kadroların oynadığı ortada. Bu çerçevede, ne devletin egemenliğini kırarak toplumsal-siyasal güçler oluşabilmiş, ne emek Batı Avrupa’da olduğu gibi sosyal devletin oluşumunda belirleyici bir güç olarak ortaya çıkabilmiştir. Yakın zamana kadar süregelen bu yapı, sermaye çevreleri açısından belirli ölçüde değişmişse de, 80 sonrası neo-liberalleşme, demokratikleşme ve piyasalaşma yolundaki çabalarının emeğin güçlenmesini değil, zaaflarını arttırdığı da bilinmektedir. Buna bağlı olarak devletin sosyal niteliğinin gelişmesi bugün daha da zor görünmektedir.

Çok özetle söyleyecek olursak, başlangıçta koruyucu ve yasakçı bir baba devlet, sonra 1961 Anayasası ile sosyo-ekonomik hakları kabul etmiş olsa da bunları ekonomik ve mali imkanları yetersiz olduğundan yerine

getiremeyen *sosyal vaatler devleti*, şimdi de küresel piyasaya uyum zorunluluğu içinde *liberalliğini hayırseverlikle kamufla* etmeye çalışan bir devlet anlayışı karşımıza çıkmaktadır (Koray, 2008). Bu anlayış içinde Türkiye’de, yalnız çalışma yaşamı açısından değil, genel olarak eğitim, sağlık, konut gibi en temel politikaları açısından da her zaman büyük sorunlar yaşandığı da bir gerçek olmaktadır. Kentlere göç gecekondulaşmayı getirmekte, yeterli iş yaratılamaması ise gecekondulu işleri veya “istihdamda işsizlik” olarak da nitelenen düşük gelirli, geçici, güvencesiz işlerli ortaya çıkarmaktadır. Kentler göçle büyürken, kentlerin çevresini saran varoşlar da büyümektedir. Büyük ve genç bir nüfus, eğitim, sağlık, iş istemektedir, fakat ülkenin ekonomik yetersizliklerinin yanı sıra kötü yönetimler, siyasal istikrarsızlıklar bunların karşılanmasını daha da zorlaştırmaktadır. Şimdi bir de dünya piyasalarına eklemlenme zorunluluğu söz konusu olunca, kamu harcamalarının hepten kısıtlanması gerekmekte, kamu hizmetleri piyasalaşmaya doğru gitmekte, bu da devletin sosyal politika alanından neredeyse toptan geri çekilmesi anlamına gelmektedir.

Sonuç olarak, devlet sosyal politika alanında yetersiz rolünden de çekilirken, sosyal sorunlara çare, piyasa ile ailelere kalmaktadır. Anayasa’da yer alan sosyo-ekonomik hakları gerçekte ortadan kaldıran bu uygulamalarla hak temelli sosyal politika da ortadan kalkmakta, geriye fakir ve muhtaçlara yönelik Fak-Fuk-Fon, Yeşil Kart gibi “yardım veya sadaka” temelli uygulamalar kalmaktadır. Bu gidişin durdurulması kolay değildir; ama sosyal sorunların ve sosyal eşitsizliklerin bunca yoğun olduğu bir toplumda gereklidir de. Bu gereklilik, yalnız sosyal adalet ve sosyal bütünleşmenin sağlanması adına değil, toplumsal sistemin ve demokrasinin gelişmesi açısından da önemlidir.

Sonuç: Türkiye’de Kadınlar Açısından Zaaflar ve Öncelikler?

Sosyal devletin gelişmesi ve sosyal sorunlardan yana politikaların gündeme gelmesi, bir başka deyişle sosyal eşitlik ve adalet yanlısı sosyal politikaların uygulanabilmesi için, toplumsal dinamiklerin devreye girmesi, her şeyden de önce emeğin toplumsal ve siyasal açıdan güçlenmesi ve mücadele etmesi gerektiği açıktır. Oysa neo-liberal politikaların egemen olduğu bu dönemde Türkiye’de sosyal politikaları, sosyal eşitlik ve adaleti savunacak güçlerin büyük ölçüde geri püskürtülmüş olduğunu söylemek abartı olmaz. Sonuç olarak, eğitimin, sağlığın, sosyal güvenliğin piyasalaştığı, iş bulma olanaklarının her geçen gün daraldığı, örgütlülüğün kalmadığı, gelir dağılımının hepten bozulduğu bir sürece girilirken,

kadınların sosyo-ekonomik eşitlik ve güçlenme yönündeki taleplerini karşılayacak ne bir muhatap ne de uygun koşullar bulmak mümkün görünmektedir.

Bu koşulların kadınların gücünü ve taleplerini zayıflattığı da ortadadır. Kadının güçlenmesi için, eğitim ve istihdam olanaklarının artırılması yönünde politikalar gereklidir; kadının çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve çalışma yaşamına giren kadının aile ve çocuk sorumluluklarının paylaşılmasına ihtiyaç vardır; çalışan kadının emeği gibi görünmeyen ev-içi emeğinin de değerlendirilmesi önemlidir; kadınlara yönelik yaklaşımların değişmesi ve şiddetin azalması yönünde bir kültürel değişime de, bu değişimin ekonomik ve sosyal politikalarla desteklenmesine de ihtiyaç vardır. Tüm bunların, emekçi, kadınların da, kadın hareketinin de gündeminde yer aldığı bilinmektedir. Öyle olunca da, hareketi ve istemleri açısından sosyal devletin anlamı ve işlevini vurgulamak önem taşımaktadır.

Böyle bir saptama yapıldığında ise, kadın hareketi ve istemleri ile sosyal devlet ilişkilerinin gözden geçirilmesi ve daha bütünlükçü politikalarla gidilmesi gibi ihtiyaçlardan söz etmek kaçınılmaz görünüyor. Bu noktada da sosyal devlet kadar, kadın hareketi açısından da bazı sorgulamalardan söz etmek gerekmekte. 1980 sonrasında Türkiye’nin gündeminde kendini duyuran ve günümüze kadar güçlenerek gelen bir “kadın hareketi” var ve bu hareketin geniş anlamda “kadın meselesini” toplumun gündemine taşıdığı açık. Ancak hemen tüm ülkelerde olduğu gibi Türkiye’deki kadın hareketinde de eşitlikçi ve liberal yaklaşımların daha ağırlıklı yerleri olduğu ve bu doğrultuda yasal iyileşmeler sağlanırken (bunların sağlanmasının bile kolay olmadığını da söylemek gerekir), sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel koşullarda önemli bir değişimin ortaya çıkmadığını söylemek yanlış olmaz. Bunun dışında, ülkemizde kadın hareketinin hem dar kapsamı hem de parçalanmışlığı gibi, emek ve sendikalar gibi toplumun diğer güçleriyle aralarında mesafe büyük. Buna göre de, bir yandan farklı öncelik ve duyarlılıklar, öte yandan toplumsal ortaklıklar ve işbirliğinin zayıflığı kadının toplumsal değişimde oynaması muhtemel dinamizmi büyük ölçüde sınırlandırılmaktadır.

Kuşkusuz, kadın hareketinin öncelikle yasal düzenlemelerde kadın adına değişiklik taleplerini gündeme getirmesinin ve buradaki başarıları sosyal hayattaki değişimlere tahvil etmek istemesinin gerekli ve kaçınılmaz olduğunu söylemek gerekir. Bu yasal-kurumsal değişikliklerini kadın aleyhine olan ayrımcılıkların önlenmesinden siyasette, karar-organlarında, hatta istihdamda “olumlu ayrımcılık” yönündeki isteklerine kadar uzanan çok geniş bir alanı kapsadığı da bir gerçek. Ancak geliş-

mekte olan bir ülke olarak Türkiye’de, her alanda yasalar ve gerçeklikler arasındaki ayrımların azımsanmayacak boyutta olduğu da bir gerçek. Bu açıdan Türkiye’de bir yandan idari yapıda, öte yandan Anayasa, Medeni Yasa, Ceza Yasası, İş yasası, Belediyeler Yasası gibi düzenlemelerde kadın adına yapılan iyileştirmelerin öneminden kuşku duymasak ve bu tür değişikliklerde giderek güçlenen kadın hareketinin etkisini yadsımasak da, toplumsal gerçekliklerin bu gelişmelerin sınırladığını görmezlikten gelmek de mümkün değil.

Oysa “cinsiyetin toplumsallığı”, ya da “toplumsal cinsiyet” (gender) anlayışını dikkate aldığımızda bile, bu ülkeye ait çok boyutlu ve yapısal gerçekliği düşünmemiz gerektiği ortaya çıkmakta. Yani toplumsal cinsiyetten söz edildiğinde, kadın adına çizilecek tartışma çerçevesi toplumun sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel yapısı gibi birçok özelliğini konu etmek ve bunlar açısından genel olarak kadının konumu, kadın-erkek ayrımcılığının yaşandığı alanları, konuları, durumları gündeme getirmek gerekmektedir. Böyle bakıldığında Türkiye’de çok yönlü olumsuz ve engelleyici koşulların varlığı ve bu nedenle yasal ve kurumsal anlamdaki değişikliklerin hayata geçmesinin ne kadar zor olduğu ortada. Bu yaklaşımla bakıldığında, üzerinde durulması gereken bir kaç farklı boyut karşımıza çıkıyor.

Birinci boyut, kadın çalışmaları açısından toplumsal cinsiyet meselesinin ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel koşullarla sahip olunan veya olunamayan haklar ve olanaklar gibi çok sayıda konuyu analiz edilmesine ihtiyaç duyulmasına ilişkindir. Yani, çok zaman anlaşıldığı gibi, ne toplumsal cinsiyet ne de ataerki yalnızca kültürel bir meseledir. Her ikisi de mikro düzeyden makro düzeye, kişisel ilişkilerden toplumsal ilişkilere, sosyo-kültürel yapıdan ekonomik ve siyasal sisteme kadar her alana sızmış durumdadır. Bu nedenle hem çok yönlü ve çok disiplinli araştırmalarla ihtiyaç vardır hem de kadına ait herhangi bir sorunun nedenini çok boyutlu ilişkilerde aramak gerekmektedir. İkinci boyut ise, toplumsal koşullardan bağımsız bir kadın meselesinden söz etmek mümkün olmadığına göre, kadın çalışmalarının ve mücadelesinin toplumsal gerçeklikle bağlarını sıkı tutması gibi bir gerekliliği karşımıza getirmektedir. Ülkemizde çok zaman her iki boyutun da ihmal edildiğini söylemek ise yanlış olmaz. Üçüncü olarak da, sosyal devlete ihtiyaç duyan başta emek örgütleri olmak üzere tüm toplumsal güçlerin tüm kadınları ve kadın hareketini yanlarına çekme ihtiyacının büyüklüğüdür. Kısaca Türkiye’de kadınlar için de daha geniş çaplı toplumsal-siyasal bir mücadeleyi gerektiği gibi, bu mücadeleyi verme durumunda olan diğer çevrelerin de kadınları aralarına katmaları önem taşımaktadır.

Kaynaklar:

- Bergman, S. “Collective organizing and claim making on child care in Norden”, *Social Politics*, 2004 (2).
- Daly, Mary ve Lewis Jane , “The concept of social care and the analysis of contemporary welfare states”, *British Journal of Sociology*, 51 (2), 2000;281-298.
- DİE, *Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları*, Haber Bülteni 2007, <http://www.die.gov.tr/turkish/sonist/istgucu/istgucu.html>.
- Esping-Andersen, Gosta, *The Three Worlds Of Welfare Capitalism*, Princeton University Press, New Jersey, 1990.
- Frankel, Boris, *Sanayi Sonrası Ütopyları*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1991.
- International Labour Office (ILO), *Global Employment Trends- Brief*, January, 2006, www.ilo.org/public/english/employment/strat/wrest.htm.
- International Labour Office, *Women’s Employment-Brief*, 2008, www.ilo.org/public/english/employment/strat/wrest.htm.
- Kendrigan, Mary Lou, *Political Equality in a Democratic Society: Women in United States*, Greenwood Press, Connecticut, 1984.
- Kleinman, Mark, *A European Welfare State?*, Palgrave, London, 2002.
- Koray, Meryem, *Sosyal Politika*, 3. Basım, Imge Kitabevi, Ankara, 2008.
- Koray, Meryem; Demirbilek, Sevdâ; Demirbilek, Tunç, *Gıda İşkolunda Çalışan Kadınların Koşulları ve Geleceği*, T.C. Başbakanlık KSSGM; Ankara, 1999.
- Koray, Meryem, *Çalışma Yaşamı Penceresinden Kadın Gerçekleri*, Basın Yay, İstanbul, 1993.
- Korpi, W., “Welfare State in Regress in Western Europe Politics”, *Annual Review of Sociology*, 29,2003.
- Korpi, Walter, *The Working Class in Welfare Capitalism*, Routledge ve Kegan Paul, London, 1978.
- Lewis, Gail, “Introduction:Expanding the Social Policy Imaginary”, *Rethinking Social Policy*, (der) Gail Lewis; Sharon Gewirtz; John Clarke, The Open University, Sage Publications, 2000.
- Lewis, Jane, “Gender and Welfare Regimes”, *Rethinking Social Policy*, (der) Gail Lewis; Sharon Gewirtz; John Clarke, The Open University, Sage Publications, 2000.
- Liebfried, S, “Towards a European WelfareState?”, *New Perspectives on the Welfare State in Europe*,(der) Jones,C., Routledge, London,1993.
- Lister, Ruth, “Gender and the Analysis of Social Policy”, *Rethinking Social Policy*, (der) Gail Lewis; Sharon Gewirtz; John Clarke, The Open University, Sage Publications, 2000.
- Marshall, T.H. *Class, Citizenship and Social Development*, Anchor Book Edition, 1965.
- Nelson, Julie, “Feminism and Economics”, *Journal of Economic Perspectives*, 1995 (2).
- Nyberg, Anita, “gender (de) commodification, economic (in) dependence and autonomous; the case of Sweden”, *Critical Social Policy*, 22 (1), 2002.
- OECD , *Employment Outlook- Boosting Jobs and Incomes*, OECD, Paris, 2006.
- Pierson, Christopher, “Contemporary Challenges to Welfare State Development”, *Political Studies*, XLVI, 1998.
- Rostgaard, T. “Caring For Children and Older People in Europe- A Comparison of European Policies and Practice”, *Policy Studies*, 2002 (1).
- US Department of Labor, *Women in the Labor Force: A Databook*, Bureau of Labor Istatistics, 2004.

Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele ve Devlet

■ Yrd. Doç. Dr. Abdülrezak ALTUN / Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi

Kadınları temel insan haklarından ve temel özgürlüklerinden mahrum eden, onların sadece kadın olmaktan dolayı maruz kaldıkları, kendilerine toplumsal olarak biçilmiş roller çerçevesinde kabul etmeye alıştırdıkları şiddet olgusu bugün mücadele gerektiren en önemli toplumsal sorunlardan biridir. Sorun sadece Türkiye’ye özgü de değildir. Dünyanın her yerinde ırk, din, dil, etnik grup, sosyal sınıf ayrımı olmazsın bütün kadınların yaşadıkları ortak sorunların başında şiddet, özellikle de aile içi şiddet gelmektedir. Sorunun yaygınlığı, sadece bir zaman ya da mekanla sınırlı olmayışı kadına yönelik şiddetle mücadelenin, aynı zamanda bir “kadının insan hakları ve eşitlik mücadelesi” olduğunu da teyit etmektedir.

Türkiye’de kadınların yasalar karşısında erkeklerle eşit kabul edilmesine dönük gelişmelerin, bugün kadın hakları konusunda oldukça gelişmiş batılı ülkelerden çok önce başladığı bilinen bir gerçektir. Kanun önünde kadın ve erkeklerin eşit kabul edilmesini öngören 1924 Anayasası’ndan başlayarak, 1926 yılında Medeni Kanunun kabulüyle de evlilikten miras haklarına kadar pek çok konuda Türkiye Cumhuriyeti kadınlara döneme göre önemli haklar tanımıştır. Sonrasında, kadınlara seçme ve seçilme hakkının da tanınmasıyla kadınların yasalar karşısında erkeklerle eşit kabul edilmesine ilişkin önemli ilerlemeler sağlandığı açıktır.

Kadına yönelik şiddetten söz ediyorsak, öyküyü çok gerilere götürmek de mümkün. Ta insanoğlunun varoluşunu öyküleyen bilinmedik zamanlara. Adem’in ayrıcalığı, Tanrı tarafından yaratılmış olmak mıdır? Ya da Hava cennetten kovulmanın “lanetini” mi taşımaktadır üzerinde bilinmez ama, insanlık tarihi eşitlik üzerine değil, ağırlıkla bu iki cinsiyetin farklılıkları üzerine yapılmış. Ama böyle gelmiş olması, böyle gideceği anlamına gelmiyor. Yaşadığımız toplumda, yaşadığımız dönemde bizi memnun etmeyen, içimizi acıtan pek çok şey var kuşkusuz. Ama yine de uygarlık dediğimiz serüven, içinde her daim bir atılımı ve gelişmeyi de barındırıyor. Çok küçük şeyler belki bunlar. Belki insanlığın tümüne, bir anda mutluluk getirmiyor, ama yine de geleceğe dair bir umut ışığı yakıyor içimizde. Türkiye’de kadına yönelik şiddetle mücadele süreci de bu umut ışıklarından biri. Evrensel insan hakları ve eşitliğe dayalı bir toplum ideali bugün dünyanın her yeri ve herkes için geçerli olmasa da, uğrunda mücadele verilen, ona ulaşmak için çabalayan pek çok insan için önemli bir varlık nedeni olmaya devam ediyor.

Yasaların bakışında ki bu gelişme toplumsal yaşama ne yazık ki yeterince hızlı yansımamıştır. Pek çok kadın yaşamını hala geleneksel toplum yapısının biçtiği ve biçimlendirdiği roller çerçevesinde sürdürmektedir. Eğitimden sağlığa, çalışma yaşamından aile ilişkilerine kadar pek çok alanı belirleyen hala kadına biçilmiş geleneksel rollerdir. Bu roller kadına aile içinde eşine, babasına, ağabeyine, diğer aile bireylerine vb. karşı nasıl davranması gerektiği konusunda davranış kalıpları vermektedir. Bu kalıpların dışına çıkmamanın cezası, yaşam hakkının elinden alınması, öldürülmek de dahil olmak üzere şiddettir.

Maalesef toplumun önemli bir bölümü kadına karşı aile içi şiddet olgusunun çok da farkında değildir. Çünkü evin dışarıdaki tehlikelere karşı insanı koruyan bir mekan, en güvenli yerin ailemizin yanı olduğuna inanılmaktadır. Yaygın kabule göre kadınlar için asıl tehlikeli olan yer dışarıdır. Ev içinde kadına yönelik şiddetle ilgili tanık olunan birkaç vaka da “ahlaksız komşu kadınlara” dairdir ve onlar da bunu zaten “hak etmiştir”. “Sarhoş bir komşunun karısına ve çocuklarına uyguladığı şiddet” ise hala aile meselesi olarak bakılmakta ve “karı koca arasına girilmemektedir.”

Yukarıda anlatılan tablo bugün bir ölçüde değişmeye başlamıştır. Ama hala genel kabullerin sürdüğünü söylemek abartılı bir değerlendirme sayılmamalıdır. Sadece kadınlara yönelik ayrımcılık açısından değil, önemli

bir insan hakları ihlali olarak kadınlara yönelik şiddetle mücadele açısından da en önemli sorun, bunun erkeke-gemen toplum yapısından kaynaklanan ve beslenen bir sorun olduğunun kabulünde yatmaktadır. Kadına yöne-lik şiddetle mücadelenin temelinde kadınların eşitlik ve insan hakları mücadelesi yatar.

Türkiye: Mücadelenin Ana Hatları

Türkiye’de kadına yönelik aile içi şiddetle mücadele konusundaki girişimleri ana hatlarıyla ifade etmeye 1979 yılından başlamak gerekebilir. Birleşmiş Milletler’in 1979 yılında kabul ettiği “Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcı-lın Önlenmesi Sözleşmesi”, genel insan hakları açısından eşit kabul edilen, ancak toplumsal yaşamın pek çok ala-nında ayrımcılığa uğrayan kadınlara karşı ayrımcılıkla mücadeleyi öngören bir uluslararası belgedir. Türkiye sözleşmeye 1986 yılında taraf olmuştur. Kadın hakları mücadelesi literatüründe kısaca CEDAW (The Conven-tion on The Elimination of All Forms of Discrimina-tion Against Women) olarak anılan bu sözleşme, taraf devletlere kadınlara karşı her türlü ayrımcılığı ortadan kaldıracak tedbirleri almayı, ayrımcılığı yasaklamayı ve cezalandırmayı görev olarak vermektedir.¹

Şiddet kadınların sadece kadın olmalarından kaynak-lanan bir durum olarak, ayrımcılıkla mücadele sürecinde karşımıza çıkan en önemli olgudur. Kadınlar bir yandan ayrımcılıkla mücadele ederken, aynı zamanda da yaşam-larının doğal bir parçası haline dönüştürülmeye çalışılan şiddetle de mücadele için bir bilinçlenmeye başlamıştır. CEDAW’ın Türkiye kamuoyunda tartışılmaya başlandığı yılların Türkiye’de kadın hareketinin yükselmeye baş-ladığı yıllar olması da bu açıdan önemlidir. 12 Eylül’ün ardından kendisini daha bağımsız bir yolda bulan kadın hareketi için ayrımcılıkla ve şiddetle mücadele öncelikli konulardan biri olmuştur.

Bu anlamda kadına karşı şiddetle mücadeleye ilişkin milat sayılabilecek ilk girişim, 17 Mayıs 1987 tarihinde İstanbul’da “Bağır herkes duysun, erkek şiddeti son bul-sun!” sloganıyla gerçekleştirilen “Dayağa Karşı Dayanış-ma Yürüyüşü” olmuştur. Bu gösteri Türkiye’de kadına karşı, özellikle de ev içinde yürütülen sistematik baskı ve şiddete dikkat çeken ilk toplumsal hareket olması açı-sından önemlidir.²

Kadınlar arasında feminist bilincin yükselmesi ve kadın derneklerinin sayısının artması ile birlikte ka-dınlara karşı şiddetin görünür kılınmasını sağlayan pek çok kampanya ve eylem gerçekleştirilmiştir. Kadınların sokakta uğradığı cinsel tacize dikkat çeken “Mor İğne”

(1989) kampanyası ile Türk Ceza Kanunu’nun fahişelere tecavüzde ceza indirimi öngören 438. maddesine karşı yürütülen eylemler (1989-90) kadınlara karşı şiddete dikkat çekerken aynı zamanda kadının toplumdaki ikin-cil konumunun da sorgulanmasına fırsat yaratmıştır.

90’lara gelindiğinde cinsiyete dayalı şiddetle müca-dele sivil toplum örgütlerinde çalışan bir grup kadının sorunu olmaktan çıkıp, hükümetin de gündemine gir-miştir. 1990 yılında Devlet Bakanlığı’na bağlı olarak ku-rulan, Kadının Statüsü ve Sorunları Başkanlığı (Bugünkü Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü) kadınlara yönelik ay-rımcılığın yarattığı sorunların kamu içinde çözümü için önemli bir mekanizma olmuştur. Bu dönüşümle birlikte Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve bazı ye-rel yönetimler, sivil toplum kuruluşlarının da girişimiyle şiddet gören kadınların korunması için sığınmaevleri aç-maya başlamıştır.

Türkiye’de özellikle aile içi şiddetin kamu gözünde görünür olmasında önemli rol oynayan gelişmelerden biri de, töre cinayetleridir. Erkeke-gemen toplum yapı-sındaki anlayış, erkeğin namusu olarak görülen kadının “iffetsiz” diye tanımlanan davranışları gerekçe gösteri-lerek uygulanan şiddeti bir ölçüde haklı görmektedir. Türkiye’nin de bu davranışın yaygın olarak benimsendi-ği ülkelerden biri olduğu açıktır. Ancak kadın hareke-tinin yarattığı toplumsal bilinçlenmeyle birlikte, kadını erkeğin namusu olarak gören anlayış da sorgulanmaya başlanmıştır. Namus gerekçesiyle işlenen cinayetlerin, özellikle de Batman’da yoğunlaşan “kadın intiharlarının” arkasında intihara zorlama biçiminde kendini gösteren bir “öldürme-yoketme” biçiminin varlığının tartışılmaya başlanmasıyla toplumda kadına yönelik şiddet, özellikle de aile içinde kadına yönelik şiddet daha yaygın bir bi-çimde görünür olmaya başlamıştır. 90’lı yılların sonun-dan itibaren artan görünürlük, amcasının oğlunun teca-vüzüne uğradıktan sonra kardeşleri tarafından öldürülen Güldünya T.’nin (2004) öyküsüyle doruğa çıkmış, bu olay özellikle kadına yönelik şiddet konusunda pek çok girişimi de tetiklemiştir. Töre ve namus adı altında işle-nen cinayetlerin, özellikle de medya aracılığıyla yoğun biçimde görünür hale gelmesiyle TBMM bu konuda 18 Mayıs 2005 tarihindeki genel kurulunda “Töre ve Na-mus Cinayetlerini Araştırma Komisyonu” kurulmasını kararlaştırmıştır.³ Çalışmalarını 15 Mart 2006 tarihinde tamamlayan komisyonun raporu,⁴ hükümetin aile içi şiddetin önlenmesiyle ilgili bir dizi kararının da başlan-gıcını oluşturmuştur. 4 Temmuz 2006 tarih ve 26218 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan “Çocuk ve Kadınlara Yönelik Şiddet Hareketleriyle Töre ve Namus Cinayet-

lerinin Önlenmesi İçin Alınacak Tedbirler” başlıklı Başbakanlık Genelgesi, sorunun kamusal alana taşınmasıyla birlikte, bugüne dek bir aile meselesi olarak görülen aile içinde kadına yönelik şiddetin kamunun sorumluluğunda bir toplumsal sorun olduğunun irdelenmesi açısından önemlidir.⁵

Kadına yönelik şiddet konusunda kamunun ilgisinin canlandığı yıllar olarak 2000’ler başka bazı önemli yasal gelişmelere de tanıklık etmiştir. Anayasa’nın 10. ve 41. maddelerinde yapılan düzenlemelerle kadın ve erkeklerin eşit haklara sahip olduğu⁶ ve ailenin eşler arasındaki eşitliğe dayandığına⁷ ilişkin hükümler de Anayasa’da açık biçimde yer almıştır. Aile Mahkemelerinin kurulması, Medeni Kanunun değiştirilmesi, Türk Ceza Kanunu’nun yenilenmesi ve özellikle kadınlara karşı işlenen suçlara ilişkin cezaların artırılması, Ailenin Korunmasına Dair Kanun ile şiddet gören kadınların korunmasına ilişkin özel hükümlerin getirilmesi vb. pek çok yasal düzenleme bu atmosferin ürünüdür.

Uluslararası Destekli Çalışmalar

Türkiye’de kadına yönelik şiddetle mücadele konusunda kamunun artan aktivitesinin ardında son zamanlarda yürütülen uluslararası nitelikteki çalışmaların itici gücünü de anmak gerekir. Bu çalışmalardan ilki Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu’nun teknik, Avrupa Birliği’nin de mali desteği ile Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen Kadına yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Projesi’dir. 2006-2008 yılları arasında yürütülen bu proje ile Türkiye’de kadına yönelik şiddetle mücadele sistemi içinde öngörülen kurumların mücadele mekanizmalarının geliştirilmesi ve kamuoyunda aile içi şiddetin bir toplumsal suç olduğu yolundaki bilincin yaygınlaştırılması hedeflenmiştir. Bu amaçla, şiddet gören kadınlara hizmet sunacak sosyal hizmet uzmanları, sağlık ve güvenlik personeli ile sivil toplum örgütü çalışanlarının hizmet kapasitelerinin geliştirilmesine dönük çalışmalar yürütülmüştür. Projenin kadına yönelik şiddetle mücadele konusuna en önemli katkısı polis ve jandarma gibi güvenlik güçleri ile sağlık personelinin aile içi şiddet konusunda eğitilmesi olmuştur. Şiddet gören kadınlarla ilk aşamada temas kuran güvenlik ve sağlık personelinin aile içi şiddet konusundaki duyarlılığı bu çalışmanın en önemli kazanımıdır.⁸

Bu konuda anılması gereken diğer bir çalışma da, yine Milletler Nüfus Fonu’nun teknik, Avrupa Birliği’nin de mali desteği ile İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen Kadın Sığınmaevleri Projesi’dir. 2005 yılında kabul edilen 5393 sayılı Beledi-

yeler Kanunu, nüfusu 50 binin üzerindeki belediyelere şiddet gören kadınların korunması amacıyla sığınmaevleri açmasını bir görev olarak vermektedir. Türkiye’deki yerel yönetimlerin açtığı sığınmaevlerinin yetersizliğinden yola çıkılarak geliştirilen proje, 2009 yılı sonuna kadar Gaziantep, Ankara, İstanbul, İzmir, Antalya, Samsun, Eskişehir ve Bursa’da uluslararası standartlarda birer sığınmaevi inşa edilmesini öngörmektedir.⁹

Türkiye’de kamunun kadına yönelik şiddetle mücadele konusunda yaptığı önemli çalışmalardan biri de, sorunun nicel büyüklüğü ile nitel özelliklerini tartışabilmek için gereken veri eksikliğini gidermeye dönük araştırmadır. AB’nin mali desteği ile Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü adına Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etüdları Enstitüsü’nün liderliğini yaptığı bir konsorsiyum tarafından Türkiye çapında hane bazında 17 bin 168 kadın ile görüşülerek gerçekleştirilen araştırma, alanında dünyada yapılmış en geniş çalışma olmanın ötesinde, kamunun soruna verdiği önemi gösteren somut bir çalışma olarak da önem taşımaktadır.¹⁰

Sonuç Yerine

Bu yazı, hacminden kaynaklanan sınırlılıklar nedeniyle kadına yönelik şiddetle mücadele konusundaki çalışmalara ilişkin çok yüzeysel bilgiler sunmakta, 80’lerden başlayarak, 20 yıllık sürede yapılanlara ilişkin çok sıyrılmalı bilgiler vermektedir. Sıyrılmalar, aradaki gelişmeleri yok ve önemsiz saydığımız biçiminde yorumlanmamalıdır. Aksine bu yazıda vurgulanmaya çalışılan temel nokta, kamunun kadına yönelik şiddetle mücadele konusunda yaptıklarını ifade ederek, bu çalışmalara destek verenleri bir ölçüde teşvik etmektir.

Kadın konusu, sadece politik tercihler açısından değil, her alandaki yerleşik anlayışlar açısından kendi içinde bir muhalefet barındırmaktadır. Bu nedenle, kamu adına söylenenler ve yapılanlar kadın bakış açısıyla değerlendirildiğinde çoğunlukla ortaya ironik tablolar ortaya çıkmaktadır. Bunlardan yola çıkarak girişimleri samimiyezsiz ve beyhude diye nitelendirmek yerine, bugünden yarına hızlı sonuçlar alınmasa da, çözüme doğru atılmış adımlar olarak tanımlamak gerekir. Çoğu zaman bizzat devletin-hükümetin-kamunun kendi uygulamalarıyla ayrımcılığa tabi tuttuğu kadınlar için çeşitli hizmetler öngörüyor oluşu, bunları gerçekleştirme konusunda eksiklikleri olsa da desteklenmesi ve teşvik edilmesi gereken bir olgudur. Bu girişimler en azından kadına yönelik aile içi şiddetin özel ve mahrem alandan kamusal alana çıkması tartışılır ve görünür olması açısından çok önemlidir.

Şiddetin Halleri ve Kadınlar

Kadına yönelik şiddetle mücadelede sorunun görünür hale gelmesi önemli bir aşamayı ifade ediyor. Sorunun görünürlüğü yalnızca kamu açısından değil, bizzat sorunla yüz yüze yaşayan kadınlar açısından da çok önemli. Mücadele süreci “şiddetin hiçbir haklı gerekçesi olamaz” anlayışı üzerine yapılandırılırken, Türkiye’de kadınların önemli bir bölümü hala “Bazı durumlarda erkeklerin eşlerini dövebilecekleri”ni düşünüyorlar.¹¹ Pek çoğumuz için de şiddet kavramı “dayakla” sınırlı. Oysa şiddetin farklı farklı halleri, türlü türlü tezahürleri var. Kadının özellikle ev içinde maruz kaldığı şiddet farklı zamanlarda farklı biçimlerde ortaya çıkıyor, aşama aşama ilerliyor. Toplum ise onu ancak bir kadın ağır biçimde şiddete maruz kaldığında, deyim yerindeyse öldürüldüğünde görüyor.

Oysa şiddetle mücadelenin en önemli adımı, neyin şiddet olduğunu bilmekten geçiyor. Sadece dövmek, öldürmek değil, eğitim ve sağlık hizmetlerinden mahrum bırakmak, çocuk doğurmaya zorlamak ya da çocuk sahibi olmasını engellemek, çalışmaktan alıkoymak, eşi tarafından olsa dahi cinsel ilişkiye zorlamak da şiddet tanımı içinde yer alıyor. İşte kadına yönelik şiddeti anlamak için birkaç tanım:

Şiddet Nedir? Güç ve baskı uygulayarak insanın bedensel ve ruhsal açıdan zarar görmesine neden olan bireysel ya da toplu hareketler şiddettir.

Aile İçi Şiddet Nedir? Kişinin; eşine, çocuklarına, ana-babasına, kardeşlerine ya da yakın akrabalarına yönelik her türlü saldırgan davranışı aile içi şiddettir. Halen evli olanlara ve aynı evde oturanlara yönelik şiddet gibi, eski eş, eski nişanlıya, eski kız ya da erkek arkadaş ya yönelik saldırgan davranışlar da aile içi şiddettir.

Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Nedir? Aile içinde meydana gelen, cinsiyete dayalı, kadın üzerinde baskı ve üstünlük kurmayı amaçlayan, tehdit, dayatma, kon-

trol içeren, duygusal, ekonomik ve/veya fiziksel zararlar sonuçlanan, kadının insan haklarının ihlalini içeren her türlü eylem aile içi kadına yönelik şiddettir.

Neler Şiddettir? Fiziksel Şiddet: Tokat atmak, dövmek, tekmelemek, tartaklamak, saçını çekmek, itmek, yumruklamak, kol kıvrırmak, odaya-eve kilitlemek, bir yerini kırmak, silah, kesici-delici bir alet ya da kezzap gibi kimyasal bir madde ile yaralamak, yakmak veya öldürmek, gerektiği halde tedavi olmasına engel olmak vb.

Sözlü-Duygusal-Psikolojik Şiddet: Bağırarak, hakaret etmek, küfretmek, tehdit etmek, korkutmak, aşağılamak, alay etmek, karar vermesine izin vermemek, başka kadınlarla-erkeklerle kıyaslamak, kendini geliştirmesine izin vermemek, ailesi-arkadaşları-komşularıyla görüşmesine izin vermemek, evden dışarıya çıkmasına izin vermemek, her an nerde olduğunu kontrol etmek, inançlarını-kökenini-işini-maaşını küçümsemek, başkalarının önünde sürekli sözünü kesmek, vb.

Cinsel Şiddet: Evli olduğu işi bile olsa tecavüz yani istemediği yer ve zamanda cinsel ilişkiye zorlamak, istemediği şekilde cinsel ilişki kurmak, başka insanlarla cinsel ilişkiye zorlamak, ensest (akrabalar arası cinsel taciz ve tecavüz), fuhuşa zorlamak, zorla evlendirmek, çocuk doğurmaya ya da doğurmamaya zorlamak, kurtaja zorlamak, cinsel organlarına zarar vermek, telefonla-mektupla ya da sözlü olarak cinsel içerikli tacizlerde bulunmak, kadınlığa-erkekliğine laf söylemek, namus gerekçesiyle öldürmek ya da öldürmeye zorlamak, vb.

Ekonomik Şiddet: Çalışmaya ya da çalışmamaya zorlamak, parasını veya banka kartını alıp geri vermemek, işe gitmesine izin vermemek, hiç para vermemek, şahsi mallarını-ziynet eşyalarını almak, ailenin parası ve tasarrufları için hiç fikrini sormamak, işten atılmasına yol açacak olaylar yaratmak, vb.

Notlar

- 1 CEDAW ile ayrıntılar için Bkz. Nazik Işık (Yayına Hazırlayan), **Kadınlar ve Kadın Kuruluşları İçin Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) ve İhtiyari Protokol Başvuru El Kitabı**, Uçan Süpürge Yayınları, İkinci Baskı, 2007.
- 2 Söz konusu etkinlikle ilgili bkz. <http://www.pazartesi.org/public/makale.aspx?id=222>, 15.2.2009. 1986 yılında Çankırı’da bir hakim şiddet gerekçesiyle eşinden boşanmak isteyen bir kadının bu isteğini reddederken, “kadının karnından sıpayı, sırtından sopayı eksik etmeyeceksin” sözüne kararında yer vermesi üzerine kamuoyunda gelişen tepki bu kampanyanın temelini oluşturmuştur.
- 3 http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/tore_cinayeti/genel_kurul_tutanaklari.htm, 15.2.2009.
- 4 Komisyon raporunun elektronik kopyası için bkz. <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss1140m.htm> 15.2.2009.
- 5 Genelgenin içeriği için bkz. [\[ler/2006/07/20060704.htm&main=http://rega.basbakanlik.gov.tr/eskiler/2006/07/20060704.htm\]\(http://rega.basbakanlik.gov.tr/eski-ler/2006/07/20060704.htm&main=http://rega.basbakanlik.gov.tr/eskiler/2006/07/20060704.htm\), 15.2.2009.](http://rega.basbakanlik.gov.tr/main.aspx?home=http://rega.basbakanlik.gov.tr/eski-
</div><div data-bbox=)

- 6 7 Mayıs 2004 tarihinde yapılan değişiklikle, 41. maddeye eklenen hüküm.
- 7 3 Ekim 2001 tarihinde yapılan değişiklikle 10. maddeye eklenen hüküm.
- 8 Ayrıntılar için bkz. <http://www.aileicisiddet.net/>
- 9 Ayrıntılar için bkz. <http://www.siginmaevleri.net/>
- 10 **Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması-2008 (Özet Rapor)**, Ankara, Ocak, 2009.
- 11 Ayşe Gül Aytınay, Yeşim Arat, **Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet**, İstanbul, 2008, İkinci Baskı, s. 74. Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması (Özet Rapor), Ankara, Ocak, 2009, s. 16. Her iki çalışma da Türkiye’de kadınların % 14’ünün bazı durumlarda erkeklerin eşlerini dövmesini haklı bulabileceğini belirttiklerini söylemektedir.

Kadın Emeği

■ Eylem ATEŞ / Hava-İş Sendikası Genel Başkan Yardımcısı

Toplumsal alanda kadın üzerindeki baskının göstergelerinden biri de işgücü piyasasında kadın emeği önündeki engellerdir. Erkek egemen anlayışın üretim ilişkileri bağlamında da yeniden-üretimi nedeniyle, kadın emeği önünde hem işverenlerden hem de erkek işçilerden kaynaklanan birçok engel çıkmaktadır. Sendikalar bağlamında da kadın emeği konusu gerektiği kadar ele alınmamakta, erkek egemen mantık eleştirel bir tavır geliştirmesi beklenen sendikalar tarafından da savunulmaktadır. Kadın emeği üzerinde baskının kaldırılması ve kadın emeğinin erkek emeği ile eşit duruma gelebilmesi ise verilecek mücadele tüm emekçilerin eşitlik mücadelesinin temel belirleyeni olacaktır.

Toplumsal düşünüşe yerleşen ve toplumsal ilişkiler bağlamında gelenekleşmiş olan erkek egemen anlayış kadın emeğinin işgücü piyasasına girişi önündeki en büyük engeli oluşturmaktadır. Kadın emeğinin, erkek emeği ile eşit olduğunun kabul edilmemesi ve işverenlerin erkekleri tercih etmesi, kadın emeğinin sadece ucuz işgücü olarak tanımlanması ve niteliksiz işlerde değerlendirilme çabası sonucunda kadınlar oldukça ağır koşullarda yaşamaya mahkum edilmektedir. Kadın emeği çok biçimli bir yapılanımdadır, kadının emekçi olma durumu sadece işyeri ile kısıtlı değildir ev-içi emek de dahil edildiğinde çalışan kadın neredeyse tüm gün emek süreçleri içerisinde bulunmakta ve kendisini yeniden-üretecek zamandan ve olanaklardan da mahrum olmaktadır. Erkek egemen anlayışın tüm toplumsal alanlardaki hegemonyası kadının var oluşunu sınırlamak üzerine kuruludur, bu anlamda kadın emeğinin görünen ve görünmeyen yanları ile birlikte ele alınışı erkek egemen sınırların sorgulanmasının beraberinde getirir.

Özellikle işverenlerin kadın işçilerle çalışmayı tercih etmemesi durumu söz konusu. Bunun alt sebeplerine indigimizde evlendikten sonra birçoğunun eşinin çalışmasına izin vermemesi, ya da doğum için kullanılan sürelerin ya da bunun peşi sıra işe geri dönüşlerin kesintiye uğraması işveren açısından kadın emeğini daha değersiz kılmaktadır. İşveren emeği kesintiye uğrayan kadın işçi yerine hiçbir sorun yaşamayacağı erkek işçiyle çalışmayı tercih ediyor. Aslında işveren de bunu yaparken bir yatırım yapıyor. Ona eğitim amaçlı bütçe ayırıyor, profesyonelleşmesi için geçen zamanı da aslında bir maliyet olarak görüyor. Dolayısıyla karşılaştırdığımız zaman, işverenin toplumsal alanda söz sahibi olmak hakkından mahrum bırakılmış

olan kadını değil, maliyet hesapları bakımından kendisi için daha karlı olduğunu düşündüğü erkeği çalıştırmayı tercih ettiğini görüyoruz. Toplumsal cinsiyet kavramı ve cinsiyetçi işbölümü de buna neden oluyor. Böylelikle kadınlar emek piyasasında tutunamıyorlar.

Kadının çalışması önündeki engeller sistemin yapısından kaynaklanmaktadır, kadın emeğini özgürleştirecek önlemler maliyet getirdiği için saksaklanmakta, yasada var olan maddenin uygulanmamaktadır. Örneğin, işyerlerinde kreş sorunun çözülmemesi kadın emeği önündeki en büyük engellerden birisidir, kadın üretici doğası nedeniyle üretimin dışında tutulması çok büyük bir çelişkidir. Toplumsal alandaki cinsiyetçi işbölümü kadınların özgürleşmesinin önündeki diğer engellerden bir tanesidir, yaşamın bölüşümcü kılınmaması, yani erkeklerin kadınlarla ev emeği sürecini paylaşmaması “köle-efendi” ilişkisini yeniden-üretmekte ve kadının ikili ilişkilerde görünmez kılınmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla toplumsal cinsiyetçi iş bölümü ortadan kalkmadığı sürece kadınların piyasalarda tutunmasının çok da mümkün değildir. Bu durumu yaşanan kriz ortamı ile bağdaştırdığımızda, işverenler zor çalışma koşullarını daha kolay kabul edebilecek, ayrıca kadınlar gibi cinsiyetçi işbölümünden kaynaklanan nedenlerle öne sürebileceği “mazeretleri” olmayan erkekleri tercih etmektedirler. Dolayısıyla yaşanan kapitalist krizler de “ilk işten atılacaklar” listesinden kadınların olması nedeniyle kadının iş piyasalarından çekilmesi daha net bir biçimde önümüze çıkacaktır. Bu bakımdan, kriz dönemlerinde kadınların işten çıkarılma oranlarının özellikle sendikalar tarafından takip edilmesi gereklidir, bilimsel verilerin toplanması ve analizi sonucunda krizlerde de en çok kadın emeğinin olumsuz olarak etkilendiğinin somut verilerle ortaya çıkmasını sağlayacaktır.

Bu anlamda, geçtiğimiz günlerde 9 sendikanın bir araya gelerek altına imza attıkları “kadınlar kapitalizmin krizinin yükünü taşımayacak” metni sendikalı kadınların kriz karşısında mücadelelerini ortaklaştıracaklarının habercisidir.

Kadın emeğinin savunusu sendikaların, emek ve meslek örgütlerinin görmezden geldiği, söylemsel olarak geçiştirdiği bir durumdur. Toplumsal alanda yaşanan eşitsizliğin sendikalar ya da meslek örgütleri tarafından da yeniden-üretilmesi, demokrasi sorunun gerçek anlamda çözülmemiş olduğunun göstergesidir. Bu bağlamda

kadın emeğinin savunulması ve örgütlenmesi konusunda da sendikaların etkin olması gerekmektedir. Sendikaların tarihsel anlamda erkeklerin örgütleri olarak kurgulanması aynı zamanda kadına karşı işverenle benzer anlayışların paylaşılması sendikal demokrasinin sakatlanmasını beraberinde getirmiştir. Bu açıdan, kadınların olmadığı sendikaların demokratik olabilmesi de olası değildir, varolan örnekler bu gerçekliği açıkça ortaya koymaktadır. Kadınlara karşı erkek-egemen anlayışı yeniden-üreten mekanizmalardan birisi olan sendikaların cinsiyetçi yaklaşımları terk etmesi ve kadın sorununun eşzamanlı olarak demok-rasi sorunu olduğunun da vurgulanması gereklidir.

Sendikalarda erkek egemen anlayışın, cinsiyetçi yaklaşımların ortadan kaldırılması kadınların sendikalarda daha

etkin rol almaları ile olasıdır, bu anlamda kadın emeğinin savunulması ve erkeklerin “kadın sorunu” bağlamında eğitilmeleri kadınların sendika yönetimine katılmalarını gerektirmektedir. Kadın emeğinin savunulması ve sendikalarda da kadına yönelik cinsiyetçi yaklaşımın ortadan kaldırılması, uzun soluklu bir kadın mücadelesini gerekli kılmaktadır. Sendika yönetiminde kadınlara yer verilmesi hatta “pozitif ayrımcılığın” yaşama geçirilmesi demokratik bir dönüşümün yaşanması bakımından zorunludur. Sendikalarda yaşanacak köklü bir dönüşüm beraberinde, kadına yönelik tüm baskıcı yaklaşımların ortadan kaldırılması, kadının özgürleşmesini ve buna bağlı olarak da erkeğin sisteme eklemlenmesine neden olan erkek egemen anlayıştan, cinsiyetçilikten kurtulmasını sağlayacaktır.

Medya Sektöründe de Kadının Adı Yönetimde Yok

■ Sergül KESKİN / Türkiye Gazeteciler Sendikası Genel Sekreteri

62

Dünyada kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olmak için verdiği mücadelenin üzerinden 152 yıl geçmesine karşın, Türkiye’de kadınlar gelişmiş ülkelerdeki kadınların sosyal ve iş hayatında geldiği noktaya hala gelebilmiş değil.

Türkiye’de nüfusun yüzde 50’sini kadınların oluşturmalarına rağmen, istihdamdaki kadın oranı yüzde 25 düzeyinde. Ekonomik kriz ile birlikte daha da aşağı düştüğünü tahmin ettiğimiz bu oran, Avrupa ülkelerine göre çok düşük seviyelerde.

Cumhuriyet tarihi boyunca kadın erkek eşitliğinin sağlanması için verilen mücadeleye rağmen, Türkiye’de kadınlar hala yönetimde, siyasette, eğitimde, istihdamda sağlıkta hak ettikleri yerde değiller.

Ülkenin genel kadın sorunu, çalışma yaşamındaki tüm meslek dallarında kendini gösteriyor.

Daha çok erkeklerin çalışma alanı gibi görülen ve uzun yıllar boyunca kadınların girmesine izin verilmeyen gazetecilik mesleğinde bugün kadınlar erkek meslektaşlarıyla birlikte mücadele veriyor.

İlk Kadın Gazeteci

Gazeteciliğe Selma Rıza ile ilk kez adım atan kadınlar, şu anda yerel ve ulusal çapta yayın yapan basın ve yayın organlarında yaygın bir şekilde çalışıyorlar.

Gazetecilik, meslek olarak sorumluluğu yüksek, iş temposu ve stresi çok yüksek, çalışma koşulları ağır bir meslek.

Mesleğin genel soruları hem kadın hem de erkek gazetecileri olumsuz etkiliyor. İletişim Fakültelerinden mezun sayısının sektör ihtiyaçlarının çok üzerinde olması ve herkesin bu mesleği yapması nedeniyle işsizlik gazeteciler için büyük sorun.

Talebin fazla olması nedeniyle sektörde sigortasız çalıştırma hala çok yaygın. Üniversiteden yeni mezun olan genç meslektaşlarımız, yasal düzenlemelere rağmen işe başladıklarında birkaç yıl boyunca kadrosuz çalıştırılıyor. Bu meslek-te uzun süre çalışmış gazeteciler için de geçerli olabiliyor.

Fiilen Gazeteci, Yasal Olarak Değil

Kadrosu yapılan ve fiili olarak gazetecilik yapanların büyük bölümü de 212 sayılı Yasa ile değişik 5953 Sayılı Basın Mesleğinde Çalışanlarla Çalıştıranlar Arasındaki Münasebetlerin Tanzimi Hakkındaki Kanun yerine 4857 Sayılı İş Kanunu’na tabi olarak çalışıyorlar. Bugün Türkiye’de fiili olarak gazetecilik yaptığı halde, çalışma koşulları açısından gazeteci sayılmayanların sayısı, sayılanların sayısından 5 kat fazla.

Bu da gazetecilerin basın kartı almalarına engel olduğu gibi, 212 sayılı Yasanın getirdiği diğer haklardan da yararlanma imkanlarını ellerinden alıyor.

Kadrolu çalışan gazetecilerin büyük bölümünün aldıkları ücret ile maaş bordrolarındaki ücret farklı. Üst düzeyde yöneticilik yapan ya da ana haber programını sunan spikerlerin maaşları dahi asgari ücret üzerinden gösterilebiliyor. Bu durum hem işverenin vergi kaçırmasına neden oluyor, hem de gazeteciler işten atıldıklarından veya emekli olduklarında tazminat oranlarının düşmesine neden oluyor.

Böyle olduğu içindir ki sektörde “İş Güvencesi Yasası”na rağmen gazeteciler çok rahat işten atılıyor.

Gazetecilerin çalışma koşulları da diğer mesleklerle göre çok ağır. “Gazetecinin çalışma saati yoktur” denilerek günde ortalama 10-12 saat çalıştırılıyorlar. İş olduğu zaman bu süre işin bittiği saatte bitiyor. Bu da 18 saatten 36 saate kadar devam edebiliyor. Bu çalışmalarının karşılığı olarak gazeteciye fazla mesai ücreti de ödenmiyor.

Örgütlenme Hakları Yok

Gazetecilerin örgütlenme haklarıyla birlikte, hak arama yolları da ellerinden alınmış durumda.

Bu hukuk dışı uygulamalara karşı çıkan, haklarını talep eden veya dava açma yoluna giden gazetecilerin iş akitleri hemen feshediliyor. Bir daha da o gruba bağlı medya organlarında iş bulma şansı olmuyor. Medya patronları arasında yapılan gizli anlaşmalarla dava açan gazeteciler diğer grup tarafından da işe alınmıyor. Bu nedenle gazeteciler ne kadar hakları çiğnenirse çiğnensin, dava açma yoluna gitmiyor, hakkını aramıyor.

Tüm bu genel sorunları erkek meslektaşlarıyla birlikte yaşayan kadın gazeteciler, bunlara ek başka sorunlar da yaşıyorlar.

Şu anda yasal düzenlemeler açısından 100-150 arasında kadın işçi çalıştıran iş yerlerinde 1 yaşından küçük çocukların emzirilmesi için emzirme odası kurulması, 150’den fazla kadın işçinin çalıştığı işyerlerinde 0-6 yaş çocukların bakılmaları için kreş kurulması zorunlu olmasına rağmen pek çok gazete ve televizyon binasında çalışan kadın gazeteciler için emzirme odası ve kreş bulunmamakta.

Kadın Gazeteciler İkinci Planda

Türkiye’de her alanda olduğu gibi kadınlar medya sektöründe de erkeklerin gerisinde ikinci planda yer alıyor. Erkek egemen toplum yapısı bu sektörde de hakim.

Medya İzleme Grubu tarafından yapılan araştırmaya göre, yaygın ve genel televizyon kanallarındaki siyasi tartışma programı yapanlar arasında kadın bulunmuyor.

Televizyon ana haber bültenleri yönetim kadrolarının yüzde 16’sını kadın gazeteciler oluşturuyor. Televizyon ana haber bültenlerinin yorumcuları arasında kadın yok. Ana haber bültenlerinde dış seslerin sadece yüzde 25’i kadın. Tüm medyada kadınların hak arama müca-

deleleri ve eylemlerinin yer alma oranı ise sadece yüzde 3 düzeyinde.

Araştırmaya göre yönetim kadrolarında kadınların yer almamasına karşın muhabir düzeyinde kadınların sayıca fazlalığı dikkat çekiyor. Kadın gazete köşe yazarlarının neredeyse yarısı “yaşam magazin” alanında yazı yazıyor. Ulusal medyada Genel Yayın Yönetmenliği’ne getirilen tek kadın gazeteci Nurcan Akad. Televizyonda Haber Yayın Koordinatörlüğü yapan tek kadın gazeteci ise Ayşenur Arslan. Bu iki kadın gazetecinin dışında ulusal medyada yönetici konumunda olan çok az sayıda kadın gazeteci bulunuyor.

Bu veriler kadın gazeteci sayısının arttığını göstermesine rağmen, kadınlara yönetim kadrolarında yer verilmediğini ortaya koyuyor.

Erkek meslektaşlarıyla aynı işi yapan, aynı koşullarda mücadelesini sürdüren kadın gazetecilerin neden yönetim kadrolarında yer alamadığı, kadınların meslekteki yetersizlikleriyle değil, erkeklerin kadınların altında çalışmak istememesi gibi erkek egemen anlayışla açıklamak mümkün.

Gazetelerde kadınlara verilen alanlar genellikle eğitim, sağlık ya da kültür sanat gibi alanlar. Onların bu alanlarda uzmanlaşmaları daha çok isteniyor. Politika, ekonomi gibi alanlarda uzman kadın gazeteci sayısı bu nedenle daha az.

Ayrımcı Uygulamalar

Kadın gazetecilerin yaşadığı diğer bir sorun da haber kaynaklarıyla ilgili. Özellikle polisiye işlerde kadının haber kaynağından bilgi alması çok zor. Emniyet görevlileri kadın gazetecilere bilgi vermiyor veya daha zor veriyor. Bu tamamen kadına bakış açısıyla ilgili bir durum.

Ayrıca haber kaynaklarının ağırlıklı erkek olması, özellikle büyük şehirlerin dışındaki bölgelerde kadın gazetecilerin işlerini yapmasını daha da zorlaştırıyor.

Eğitim almış, ekonomik olarak kendi ayakları üzerinde durabilen, hak arama yollarını bilen kadın gazetecilerin iyi bir eş, iyi bir anne ve mesleğinde başarılı olmak için verdiği mücadeleye rağmen, hak ettiği yerde olmaması, bu ülkede kadınların işinin çok zor olduğunun da göstergesi.

Erkek meslektaşlarıyla aynı işi başarılı bir şekilde yapan kadın gazeteciler, pozitif ayrımcılık değil, hak ettikleri görev alanlarının kendilerine verilmesini bekliyor.

Çağdaşlaşmanın yolu, kadınların sosyal ve ekonomik yaşamdaki konumlarını güçlendirmekten geçiyor.

Kadınların toplumsal statülerine ilişkin göstergeler, bir ülkede demokrasinin de gelişmişlik düzeyinin göstergesidir.

Birçok Avrupa ülkesinden çok daha önce yasal haklara sahip olan Türk kadınlarının bugün onların geri olması düşündürücü. Kadınlara hak ettikleri statünün verilmesi için 152 yıl daha beklemeyelim.

TÜRK-İŞ

Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu

Ekonomik Krize Karşı Önlemler Raporu

(Ekonomik ve Sosyal Konsey'e Sunulan)

5 Şubat 2009
Ankara

GİRİŞ

Dünyada finansal alanda başlayan ve giderek tüm sektörleri etkileyen ekonomik krizin yansımaları ülkemizde de görülmektedir. Türkiye ekonomisinde varolan sorunlar yaşanan küresel krizle birlikte derinleşmiştir. Geçmiş dönemde ülkemizde yaşanan deneyimlerden de görüleceği üzere, ekonomik krizin yakıcı etkisi dar ve sabit gelirli kesimlerde yaşanmaktadır. Çalışma ve yaşama şartları, ekonomik kriz nedeniyle daha da olumsuz hale gelmekte, çalışanların işleri ve satın alma güçleri için kaygıları artmaktadır.

Türkiye’de 1998’de Yakın Gözetim anlaşması ile başlayan ve ardından gelen stand-by anlaşmalarıyla sürdürülen Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası (DB) patentli istikrar politikalarının bizi nereye getirdiği yaşanan süreç ile açığa çıkmıştır.

Bu programların isabetsizliği, çarpıklığı ve de yanlışlığı bugün artık apaçık ortaya çıkmıştır. TÜRK-İŞ olarak IMF-WB patentli politikaların terk edilerek, insana öncelik veren ekonomik ve sosyal politikaların benimsenmesi ve uygulanması gerekmektedir.

Kendi kriz deneyimimiz ve başka ülke deneyimleri gösteriyor ki, IMF-DB patentli politikaların uygulandığı ekonomilerde; birikim, kalıcı büyüme, yapısal değişme, insani gelişim, istihdam, sanayileşme, teknolojik dönüşüm, adil-gelir dağılımı, sosyal adalet, ekonomik bağımsızlık gibi temel ve orta uzun döneme dönük hedefler göz ardı edilmektedir. Dolayısıyla, mevcut programın sürdürülmesi durumunda sözü edilen bu hedeflere ulaşabilmek mümkün olmayacaktır.

IMF-DB patentli programlarının alternatifi vardır. İnsandan yana ekonomik ve sosyal politikaların geliştirilmesi, demokratik planlamayla mümkündür. Özel kesim için yönlendirici, kamu kesimi için bağlayıcı, bölgesel ve sektörel bağlantıları etkin bir şekilde oluşturmuş ve demokratik katılıma açık planlama süreci başlatılmalıdır. Ülkenin gerçekleriyle uyumlu, kalkınma hedef ve politikalarıyla donatılmış, ülkeyi ve insanını temel alan yeni bir programa acilen ihtiyacımız vardır. Türkiye’nin önünde böyle bir fırsat bulunmaktadır.

TÜRK-İŞ, dünyada yaşanan krizin temel nedenini, sosyal devlet politikalarından uzaklaşılmasının bir bedeli olarak görmektedir.

Küreselleşme ile birlikte yaygınlaşan piyasa ekonomisi uygulamaları devletin ekonomideki rolünün azaltılması amacına dönük olmuş ve bu kapsamda birçok düzenleme yapılmaya başlanmıştır. Bu gelişmelere bağlı olarak 1980’li yıllarda ülkemizde de “sosyal devlet” kavramı tartışma konusu yapılmaya başlanmış ve insanlığın yüzyıllardır mücadele ederek elde ettiği birçok temel hak ve özgürlüklerin kısıtlanması, geriye götürülmesi veya ortadan kaldırılması gündemde yerini almıştır.

Bilindiği üzere sosyal devlet anlayışı, 1929 yılında yaşanan büyük ekonomik krizin ardından gelişmiştir. Ancak kapitalizm, varlığını sürdürmenin koşullarından olan sosyal devlet uygulamasından uzaklaştıkça, kendisini içten içe yiyip bitiren kriz növelerini biriktirmeye başlamıştır.

Yaşanan bu kriz, neo-liberal diye adlandırılan ve ücretleri düşüren, kamusal harcamaları azaltan, zenginlerin vergilerini düşürüp yoksul sınıfların doğrudan veya dolaylı vergilerini arttıran, tüm kamu hizmetlerini paralı hale getiren ve kamuyu üretim alanından çekip her şeyin özelleştirilmesini savunan ekonomik ve siyasi politikaların sonucudur.

Kriz sosyal devletin tahribi sonucu ortaya çıkmıştır, çözüm de sosyal devletin yeniden ve daha güçlü olarak uygulanmasındadır.

Sosyal devlet yaklaşımı çağdaş bir hak ve anayasal gerekliliktir. Anayasamızda, iktisaden güçsüz durumda olanları korumak üzere sosyal adalet ve toplumsal dengeyi sağlamakla görevli olan sosyal devlet anlayışı birlikte düzenlenmiş bulunmaktadır.

Çağdaş devlet, sadece kişi hak ve özgürlüklerini tanımlamakla yetinen bir yapıda örgütlenen değil, aynı zamanda kişilerin insan onuruna yaraşır bir yaşam düzeyine ulaşmasını sağlamaya dönük düzenlemeleri gerçekleştiren nitelikte olmalıdır. Toplum içinde onurlu yaşam esas itibarıyla sosyal devlet anlayışıyla başlamaktadır.

Sosyal devleti güçlendirecek her adım kriz için panzehir niteliğinde olacaktır. Yapılması gereken; öncelikle istihdamın korunması ve geliştirilmesidir. Satın alma potansiyeli en yaygın kesimi oluşturan işçilerin, memurların, emeklilerin, çiftçilerin, esnafın yani dar gelirli halkın yaşam koşullarının iyileştirilmesi, alım güçlerinin artırılması, dolayısıyla iç talebin yükselmesinin sağlanmasıdır.

Yapılması gereken, Anayasanın emrettiği sosyal devlet anlayışının uygulamada unutturulmaya çalışılması değildir. Bunun yerine, kamu harcamalarında sosyal adaletin sağlanması ve sosyal devlet anlayışının gereklerinin yerine getirilmesine öncelik verilmelidir.

Ülke ekonomisinin “kriz” noktasına gelmesinde çalışanların bir sorumluluğu bulunması bir yana uygulamalardan en fazla zararı, artan hayat pahalılığı karşısında yaşama koşulları ağırlaşan, yaygınlaşan işten çıkarmalara maruz kalan, temel hakları tehdit altında olan dar ve sabit gelirli kesimler görmektedir. Gelir dağılımında ülkemizde varolan dengesiz ve çarpık yapı yoksulluğun artmasına ve yaygınlaşmasına neden olmaktadır. Bunun önlenmesi için, ekonomik krizden en fazla zarar gören toplum kesimlerinin durumu özenle izlenmeli ve krizle mücadele edebilmeleri için kendilerine ilave bir gelir artışı sağlanmalıdır.

Yaşanan/yaşanacak ekonomik krizin işçi sınıfına, çalışanlara ve emeklilerine yansımalarının asgari düzeyde kalmasını sağlamak üzere birtakım önlemlerin uygulamaya sokulması, alınan/alınması gereken kararlarda istihdamın korunması ve çalışan kesimin satın alma gücünün artırılması temel yaklaşım olmalıdır.

Bunun için uygulanması gereken politikalara ilişkin emek kesiminin taleplerini ana hatlarıyla şu şekilde sıralamak mümkündür:

ÖNERİLER

I- İstihdamın Korunması ve Geliştirilmesi Sağlanmalıdır.

- 2001 yılında yaşanan ekonomik kriz ile birlikte işsizlik Türkiye'nin en önemli sorunu haline gelmiştir. Kriz sonrası yaygınlaşan işten çıkarmalar ve azalan istihdam, kriz sonrası sağlanan ekonomik büyümeye rağmen artmamış ve istihdamsız bir büyüme ortaya çıkmıştır.
- Bu durum dikkate alınarak bu kriz döneminde istihdamın korunması ve hatta geliştirilmesi temel yaklaşım olmalıdır. Ekonomik kriz gerekçe yapılarak işçilerin işlerinden çıkarılmaları önlenmelidir. İşyerlerine/firmalara sağlanacak teşvik, istisna ve muafiyet önlemlerinde işçi çıkarılmaması temel koşul olmalıdır.
- Ekonomiye canlandırıcı önlem olarak faiz oranları azaltılmalı, işletme kredisi üretim ve istihdam şartı ile uzun vadeye yayılmış bir biçimde uygulanmalıdır. Bu çerçevede Hükümet tarafından yapılmaya çalışılan düzenlemelerin yanısıra halen çalışmakta olan işçilerin dışında ilave istihdam yaratan işletmelerin sosyal güvenlik prim ödemeleri belli bir süre hazine tarafından üstlenilerek, hem işsizlik sorununa karşı bir tedbir hem de talebi destekleyecek bir uygulama olarak hayata geçirilmelidir. Yatırım yapanlara bu şartlarda yeni teşvik uygulamaları sağlanmalıdır.
- Krizden daha az etkilenmek ve sosyal devletin zorunlu bir ön koşulu olarak, Uluslararası Çalışma Teşkilatı (ILO) standartlarında bir İş Güvencesi, işe iadeyi sağlayacak biçimde yeniden ve öncelikle düzenlenmelidir. İş Kanununun yetersiz kalan iş güvencesine ilişkin hükümleri derhal gözden geçirilmeli, çalışılan süre, işyerindeki işçi sayısı gibi sınırlamalar işçiler lehine genişletilmelidir. İşten çıkarmaların kolay olması ve işverenlerin en kolay önlem olarak gördüğü işçi çıkarma yoluna gitmeleri toplumda satın alma gücünü azaltıcı etki yaptığı için krizin derinleşmesi sonucunu doğuracaktır.

- Kriz sürecinde devlet hiçbir kesimi dışarıda bırakmayan bütüncül politikalar izlemeli, özel sektörü (reel sektörü) desteklerken istihdamı genişletecek projelere öncelik vermelidir. Kamu kurum ve kuruluşlarının personel ihtiyaçlarını bekletmeden giderilmeli, emekli olanlar yerine derhal yeni personel istihdam edilmelidir.
- Ekonomik kriz döneminde işyerlerinde fazla mesai uygulaması yapılmamalı, yasal haftalık çalışma süresine uygun mesai uygulanmalıdır. İşten çıkış yerine çalışma saatleri düşürülmelidir (OECD üyesi ülkeler ortalaması olarak ortalama yıllık çalışma süresi 1777 saattir. Bu süre Fransa'da 1564, Almanya'da 1436, İspanya'da 1764, Türkiye'de 1918, Polonya'da 1985 saat olarak uygulanmaktadır).
- Ekonomik gerekçelerle işten çıkarılma kararı, her ilde/sektörde oluşturulacak, işçi-işveren temsilcilerinin de bulunduğu bir komite tarafından karara bağlanmalıdır.
- Ekonomik kriz döneminde işveren kesimi tarafından daha da yaygınlaştırılmak istenen esnek çalışma biçimleri kabul edilemez niteliktedir. Çalışma ilişkilerini daha esnek hale getirme uygulamaları sorunları daha da arttırıcı sonuçlara yol açacaktır. İş almada, görevlendirmede, işten çıkarmada, çalışma saatleri ve şartlarının tespitinde kayıtları azaltmayı amaçlayan tedbirler, sonuç itibarıyla, istihdamı artırmaya değil, maliyetleri azaltma hedefine dönük olmaktadır. Türkiye'de bu ağır işsizlik sorununu yoksulluk yaratarak çözmek yaklaşımı benimsenmemelidir.
- İstihdamdan amaçlanan, Uluslararası Çalışma Teşkilatı (ILO) tarafından da benimsenen "insan onuruna yaraşır iş" tanımı çerçevesinde üretken istihdam olmalıdır. Sendikal hak ve özgürlüklerin kullanıldığı, sosyal güvenlik hakkının tanındığı, çalışma koşullarının olumlu olduğu, işçi sağlığı ve iş güvenliğine gereken önem ve özenin verildiği bir yaklaşım esas alınmalıdır.
- Krizi aşabilmenin önemli hususlarından birisi de kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınması zorunluluğudur. Vergi ve sigorta gelirlerinde azalmaya, işletmeler arasında rekabet koşullarında eşitsizliğe, çalışanlar açısından kötü çalışma koşullarına ve sosyal güvenceden yoksunluğa neden olan kayıtdışı ile mücadeleden bu dönemde de vazgeçilmemelidir.
- Ekonomik kriz dönemleri kayıtdışılığı etkileyen önemli bir unsurdur. Çoğu kişi, gelirsizlik ya da düşük gelir nedeniyle kayıtdışı istihdama razı olmaktadır. Ek iş talebi olanlar, nitelikleri itibarıyla

işgücü piyasasına dahil olamayan kadınlar, çocuklar üretken istihdam alanlarının yetersiz olması veya konumlarının zorlaması nedeniyle büyük ölçüde kayıtdışı piyasada şanslarını aramaktadırlar. Krizin toplumsal maliyetini kadın ve çocuk emeği üzerine yığacak yaklaşımlara izin verilmemelidir.

- Türkiye’de kayıt dışı istihdamın ve işsiz olarak gözükmeye karşı geçimini sağlamak üzere geçici ve kayıtdışı çalışma olasılığı yüksek olanların, kayıtlı ekonomiye ve sosyal güvenlik sistemine maliyeti fazladır. Asgari ücret temel alınarak yapılacak bir hesaplama, ücretli-yevmiyeli olarak kayıtdışı istihdam edilenler ile işsiz gözükp veya işgücü kapsamında olmayıp bir şekilde geçimini sürdürmek için kayıtdışı çalışanlar nedeniyle alınamayan sosyal sigorta ve vergi kaybının boyutunu ortaya koymaktadır. Bu kaynak ekonomiye kazandırılmalıdır.
- Çalışma Bakanlığı yeni müfettişlerle takviye edilmesi ve ülkemizde bir kara delik olan kayıt dışılığı azaltmak için bu dönemde denetimlerine hız verilmelidir. Kayıt içinde dönen bir ekonomi, krizin aşılmasında önemli bir yer tutacaktır.
- İşverenler, esnaf ve sanatkarlar kredi faizlerinin düşürülmesini, borçlarının ve faizlerin yeniden yapılandırılmasını istemektedir. Bu talep karşılanmalıdır. Ama bu kesimleri harcamaları ile besleyen çalışanların tüketici kredileri ve borçları için onları rahatlatacak düzenlemeler de yapılmalıdır. Türkiye’de hanehalkı borçluluğu, özellikle düşük gelirli ailelerde daha yüksektir. Bu kesimlerin kredi kartı borç faizleri dondurulmalıdır.
- Sanayide üretimi ve özellikle ara malı üretimini teşvik edecek bir politika geliştirilerek, nihai ürün içinde yerli katma değer oranını artıracak teşvik politikaları geliştirilmeli, dışa bağımlılık ve ithalata dayalı büyümenin yarattığı sorunlara karşı yeni bir politika olarak benimsenmelidir. Bu politika aynı zamanda “istihdam dostu” bir yaklaşımı da içermektedir.
- Yaşanan krizi yaratan yapısal nedenleri onararak krizden çıkmak mümkün değildir. Türkiye’yi böylesi bir krizde zayıf kılan özelleştirme ve yabancılaştırma uygulamalarıdır. Örneğin bankacılık sektörümüzün ağırlıklı bir oranı yabancıların eline geçmemiş olsaydı krizin etkisine bu kadar açık olmayacaktı. Bu nedenle özelleştirme uygulamaları derhal durdurulmalıdır. Yabancı ekonomilerde batan şirketleri kamulaştırma süreci yaşanırken, bizim özelleştirmeyi sürdürmemizin yanlışlığı artık anlaşılmalıdır. Üretici kamu kurum ve kuruluşlarının ekonomimiz için denge ve garanti unsuru olduğu bilinmelidir.

II- Koruyucu Sosyal Politikalara Önem ve Öncelik Verilmelidir.

- Yapısı ve kuruluş amaçları gereği, İşsizlik Sigortası Fonu’nda birikmiş olan paranın başka amaçlarla kullanılması mümkün değildir. İşsizlik Sigortası Fonu’nda biriken paranın tamamıyla işçinin olduğu bilinmelidir. İşsizlik Fonu’nda biriken para Fonun oluşturulma amaçları doğrultusunda kullanılmalı, Fon kaynaklarının istismarına imkan verilmemelidir. Bu paranın amacı dışında kullanılması rasyonel de değildir. İşverenlere destek anlamında harcanacak her kuruş dipsiz kuyuya akacaktır. Ama işçiye verilecek her kuruş, satın alma gücünü artıracak ve krizin aşılmasında bir katkı sağlayacaktır. İşsizlik sigortası kapsamında olan işçilerin fondan yararlanma koşulları geliştirilmelidir. Bu çerçevede işsizlik sigortasının amacı dışında kullanılması bir yana, işçinin Fona ulaşımı kolaylaştırılmalı, Fondan yararlandırılma süresi ve miktarı artırılmalıdır.
- Ücret Garanti Fonu ile ilgili düzenleme iş kanunu metninden çıkartılarak işsizlik sigortası kanununa aktarılmış, bu maddeye göre de işverenin ödeme aczine düşmesi halinde işçinin ücretinin belirlenen süre içinde ücret garanti fonunca ödenmesi imkanı yaratılmıştır. Bu imkanın istismara yol açmadan kullanılması sağlanmalıdır.
- İşten çıkarılmanın kaçınılmaz olduğu durumlarda, işçiye alacaklarının hemen ve kesintisiz olarak ödenmesi ön koşul olmalıdır.
- Kamu eliyle kullanılmakta olan tüm yardım fonları sosyal güvenlik kurumuna devredilmeli, 9. sigorta kolu olan aile yardımları şeklinde sürdürülmelidir. Ekonomik krizlerin olumsuz etkilerinin sosyal ve siyasi bozulmalara da neden olup, toplumda güvensizlik ve belirsizlik yaratarak krizi daha da derinleştirdiği unutulmamalıdır.
- Çağdaş devlet, sadece kişi hak ve özgürlüklerini tanımakla yetinen bir yapıda örgütlenen değil, aynı zamanda kişilerin, insan onuruna yaraşır bir yaşam düzeyine ulaşmasını sağlamaya dönük düzenlemeleri gerçekleştiren nitelikte olmalıdır. Toplum içinde onurlu yaşama, esas itibarıyla sosyal devlet anlayışıyla başlamaktadır. İşçi kesimi, sosyal yardım olayına bu çerçevede bakmakta ve bu doğrultuda, temel hak ve özgürlüklere sahip bireye ve ailesine, insan onuruna yaraşır bir yaşam düzeyinin sağlanması gereğini talep etmekte ve savunmaktadır. Bu alanda öncelikle yapılması gereken, ülkedeki yurttaşların, ailesiyle birlikte günün kabul edilir koşullarında temel gereksinimlerini karşılayabilecek bir gelir elde etmele-

ridir. Bu gelirin elde edilemediği durumlarda yapılması gereken, elde edilen ve fakat düşük kalan gelir tutarı farkının karşılanmasıdır.

- Ekonomik kriz fırsatçılığı yapılarak çalışma mevzuatımızda ILO ve AB normlarından uzaklaşılması gündeme getirilmemelidir.

Ekonomik krizin atlatılmasında, kayıtdışı istihdamın önüne geçilmesinde, haksız rekabetin önlenmesinde ve kaliteli üretimin gerçekleştirilmesinde, özetle sosyal devlet ilkesinin hayata geçirilmesinde sendikal hak ve özgürlüklerin ön planda tutulması gerçeği yadsınamaz.

Daha önce Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca hazırlanmış olup TBMM gündeminde bulunan 2821 ve 2822 sayılı kanunlarda yapılmak istenilen değişiklikler, sendikal hak ve özgürlüklerin geliştirilmesini sağlayacak nitelikte görülmemektedir.

Bu nedenle TÜRK-İŞ, sendikal hak ve özgürlükleri çağdaş boyutları ile hayata geçirecek ILO sözleşme ve tavsiye kararları ile AB mevzuatına paralellik sağlayacak yeni bir sendikalar kanunu ile toplu sözleşme, grev ve lokavt kanunu hazırlamak üzere 5 bilim insanından oluşan bir kurul oluşturmuştur. Bu durum ÇSGB'na ve TBMM Başkanlığına da yazılı olarak duyurulmuştur. Bilim insanlarının üzerinde çalıştıkları ve Mart 2009 sonuna kadar hazır olacağı beklenen taslak metinleri Bakanlığınıza sunuluncaya kadar 2821-2822 sayılı yasa değişiklikleriyle ilgili çalışmaların durdurulması ve beklenilmesi talep edilmektedir.

- Ekonomik kriz gerekçe yapılarak işveren kesimi tarafından kıdem tazminatının düzenlenmesiyle ilgili talepler yeniden gündeme getirilmektedir. Kıdem tazminatı işçiler bakımından vazgeçilmez ve tartışılmaz bir haktır. Bu hakkın aşındırılması değil, korunması ve geliştirilmesi gerekir. İşveren kesiminin bu yöndeki talepleri TÜRK-İŞ topluluğunu rahatsız etmektedir. Özellikle kıdem tazminatı hakkımıza el uzatılması, bu hakkımızın ortadan kaldırılması ya da daraltılması yönündeki taleplerin gündeme gelmesi, çalışanları genel greve çağırmaaktır. Bu da, işyerindeki sosyal barışı ve ülkemizdeki iç huzuru bozmaktan, çalışanları ve tüm toplumu huzursuz etmekten başka bir işe yaramaz. Bunlara el uzatılması halinde, TÜRK-İŞ almış olduğu genel kurul kararlarını hayata geçirme kararlığı içindedir.
- Örgütlenme özgürlüğünün önündeki tüm yasal ve kurumsal engellemelere son verilmeli, 87 ve 98 ile 151 sayılı Uluslararası Çalışma Sözleşmeleri iç mevzuatımıza sınırsız yansıtılmalıdır. Gözden

Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı'na konulan çekinceler kaldırılmalıdır.

III- Yaşama Koşulları İnsan Onuruna Yaraşır Olmalıdır.

- Asgari ücret, işçi ve ailesinin günün ekonomik ve sosyal koşullarına göre insanca yaşamasını mümkün kılacak, insanlık onuruyla bağdaşacak, bilimsel, objektif yöntemler ve güvenilir verilerle tespit edilen taban ücretidir, pazarlık ücreti değildir. Ancak yeni tespit edilen asgari ücret insanca bir yaşama düzeyi sağlamaktan uzak “yoksulluk ücreti” düzeyinde olmuştur. Ekonomik krizin aşılabilmesi için asgari ücret bir “sosyal politika tedbiri” görülmeli ve asgari ücreti, bir ailenin geçimini sağlayacak şekilde, tüm ülke için tek rakam olarak belirlenmeli ve her şeyden önce vergi dışı bırakılmalıdır. Böylece tüm ücret gelirlerinin asgari ücret kadar kısmı vergiden muaf tutularak satın alma gücü yaratılmalı, krizin talep daraltıcı etkisini aşmak için asgari ücrete yapılacak vergi indirimi bir araç olarak kullanılmalıdır. Bölgesel asgari ücret, gençler için düşük ücret gibi düşünceler ise gündeme bile getirilmemelidir.
- İşsizlik sigortası kapsamında olmayan işten çıkarılan işçilerin zorunlu giderlerini karşılamaya yönelik olarak “dayanışma geliri” uygulaması gündeme gelmeli, ayrıca elektrik, su, doğalgaz, yakacak, kira gibi ödemeleri belirli bir süre kamu bütçesinden sağlanmalıdır.
- Ağırlıklı olarak dar ve sabit gelirli kesimlerin tükettiği zorunlu temel ihtiyaç maddeleri üzerindeki dolaylı vergiler kaldırılmalıdır.
- Elektrik ve doğalgaza yapılan zamlar hem üreticiyi hem de tüketiciyi olumsuz etkilemektedir. Doğalgaz zammı geri alınmalı, elektrik ve doğalgaza yeni zam yapılmamalıdır.
- Kapasite kullanım oranlarındaki gerileme, üretim artışının yavaşlaması, tüketim harcamalarının azalması, ekonomideki durgunluk tehlikesi, hanehalkının borçluluğu da dikkate alınarak; işçi-memur-emekli kesimine “cumhuriyet ikramiyesi” olarak bir defalık ödeme yapılmalı ve piyasaların canlanması sağlanmalıdır.
- Yaşanan ekonomik krize bağlı olarak bir dizi temel mal ve hizmetin fiyatları arttırılmıştır ve görünen odur ki, fiyat artışları bir süre daha sürecektir. Bu fiyat ayarlamalarının piyasaya yansmasıyla enflasyon önümüzdeki aylarda hedeflenenin üzerinde gerçekleşecektir. Bunun sonucu çalışanların yaşam koşulları daha da olumsuz olacaktır. Yaşanan ekonomik krizden çıkış sürecinde, ekonomik daralmanın ve işsizliğin asgari düzeyde tutulabil-

mesi için uygun bir gelirler politikası uygulanmalıdır.

- İşçilerin ücretlerine ilişkin en alt düzeydeki talepleri, varolan yaşama standartlarının korunması ve -varsa- sağlanan refah artışından pay alınmasıdır. Dolayısıyla fiyatların yükseldiği, geçim koşullarının buna bağlı olarak ağırlaştığı bir ortamda en azından gerçekleşen fiyat artışını karşılayacak bir ücret zammı oranı belirlenmesi önem taşımaktadır.
- Kamu kesiminde çalışan memur ve sözleşmeli personelin maaşları gerçekleşen enflasyon oranını yansıtabilecek biçimde belirlenmelidir. İşçi ücretlerinin satın alma gücü istihdam kaybına yol açılmadan artırılmalıdır.
- 2009 yılında bağlanacak kamu kesimi toplu iş sözleşmeleri, çalışanların satın alma güçlerini geliştirmek ve böylece talebi artırarak ekonomiyi canlandırmak için araç olarak görülmelidir.
- Bir bütün olarak aynı ekonomik ve sosyal uygulamaların etkisinde bulunan işçi ve memur kamu çalışanları arasında yapay ayrımlar yaratılmamalıdır.

Kamuoyuna yansıyan biçimiyle yaşanan süreç “kapitalist sistemin yaşadığı en ağır kriz” biçiminde ifade edilebilmektedir. Yaşanan ekonomik kriz fırsatçılığa neden olmamalıdır. Sosyal sorumluluk kavramını bilen ve kurumsal yönetim iddiasında bulunan Türk özel sektörünün bu sorumluluğa uygun olarak tavır koyacağı gün bu kriz dönemidir. Türk özel sektörü kendisini var eden ve yaşatan topluma ve çalışanlarına karşı sosyal sorumluluğunu işyeri kapatarak, işçileri ücretsiz izinlere çıkararak, işçileri işten atarak mı gösterecektir? Böyle olursa “sosyal sorumluluk özel sektör için sadece yeni bir reklam düzeni ve imaj düzeltme aracıdır” diyenler haklı olacaktır.

Çalışanların, yaratılan ulusal gelirden hakça pay alamadıkları, yaşanan kriz ortamında ekonomik ve sosyal faturayı ödeyen kesim oldukları kuşkusunun egemen olduğu bir yapının çalışma yaşamına ve sosyal barışa yansımaları da -hiç kuşku yok ki- olumsuz olacaktır.

Sosyal devleti güçlendirmeden, işçi sınıfının ve emekçi halkın satın alma gücünü arttırmadan bu krizden kurtulmak mümkün değildir.

Sonuç Olarak ve Özetle;

- Kriz döneminde istihdamın korunması ve geliştirilmesi temel yaklaşım olmalıdır. Ekonomik kriz gerekçe yapılarak işçilerin işlerinden çıkarılmaları önlenmelidir.

- İşyerlerine/firmalara sağlanacak teşvik, istisna ve muafiyet önlemlerinde işçi çıkarılmaması temel koşul olmalıdır. Halen çalışmakta olan işçilerin dışında ilave istihdam yaratan işletmelerin sosyal güvenlik prim ödemeleri belli bir süre hazine tarafından üstlenilmelidir.
- Ekonomiyi canlandırıcı önlem olarak faiz oranları azaltılmalı, işletme kredisi üretim ve istihdam şartı ile uzun vadeye yayılmış bir biçimde uygulanmalıdır.
- Uluslararası Çalışma Teşkilatı (ILO) standartlarında bir İş Güvencesi, işe iadeyi sağlayacak biçimde yeniden ve öncelikle düzenlenmelidir.
- Kriz sürecinde devlet hiçbir kesimi dışarıda bırakmayan bütüncül politikalar izlemeli, özel sektörü (reel sektörü) desteklerken istihdamı genişletecek projelere öncelik vermelidir. Kamu kurum ve kuruluşlarının personel ihtiyaçlarını bekletmeden giderilmeli, emekli olanlar yerine derhal yeni personel istihdam edilmelidir.
- Ekonomik kriz döneminde işyerlerinde fazla mesai uygulaması yapılmamalı, yasal haftalık çalışma süresine uygun mesai uygulanmalıdır.
- Ekonomik gerekçelerle işten çıkarılma kararı, her ilde/sektörde oluşturulacak, işçi-işveren temsilcilerinin de bulunduğu bir komite tarafından karara bağlanmalıdır.
- Ekonomik kriz döneminde işveren kesimi tarafından daha da yaygınlaştırılmak istenen esnek çalışma biçimleri kabul edilemez niteliktedir.
- Krizi aşabilmenin önemli hususlarından birisi de kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınması zorunluluğudur.
- Krizin toplumsal maliyetini kadın ve çocuk emeği üzerine yığacak yaklaşımlara izin verilmemelidir.
- Türkiye’de kayıt dışı istihdam nedeniyle alınamayan sosyal sigorta ve vergi, ekonomiye kazandırılmamıştır.
- Çalışma Bakanlığı yeni müfettişlerle takviye edilmeli ve ülkemizde bir kara delik olan kayıt dışılığı azaltmak için bu dönemde denetimlerine hız verilmelidir.
- İşverenlerin, esnaf ve sanatkarların talebi olan kredi faizlerinin düşürülmesi, borçlarının ve faizlerinin yeniden yapılandırılması konusu düzenlenirken, bu kesimleri harcamaları ile besleyen çalışanların tüketici kredileri ve borçları için onları rahatlatarak düzenlemeler de yapılmalıdır.
- Türkiye’de hanehalkı borçluluğu, özellikle düşük gelirli ailelerde daha yüksektir. Bu kesimlerin kredi kartı borç faizleri dondurulmalıdır.

- Sanayide üretimi ve özellikle ara malı üretimini teşvik edecek bir politika geliştirilerek, nihai ürün içinde yerli katma değer oranını artıracak teşvik politikaları geliştirilmeli, dışa bağımlılık ve ithalata dayalı büyümenin yarattığı sorunlara karşı yeni bir politika olarak benimsenmelidir.
  - Türkiye'yi böylesi bir krizde zayıf kılan özelleştirme ve yabancılaştırma uygulamaları derhal durdurulmalıdır.
  - İşsizlik Fonu'nda biriken para Fonun oluşturulma amaçları doğrultusunda kullanılmalı, Fon kaynaklarının istismarına imkan verilmemelidir.
  - İşsizlik sigortası kapsamında olan işçilerin fondan yararlanma koşulları geliştirilmelidir. Bu çerçevede işçinin Fona ulaşımı kolaylaştırılmalı, Fondan yararlandırılma süresi ve miktarı artırılmalıdır.
  - Ücret Garanti Fonu'nun istismara yol açmadan kullanılması sağlanmalıdır.
  - İşten çıkarılmanın kaçınılmaz olduğu durumlarda, işçiye alacaklarının hemen ve kesintisiz olarak ödenmesi ön koşul olmalıdır.
  - Kamu eliyle kullanılmakta olan tüm yardım fonları sosyal güvenlik kurumuna devredilmeli ve aile yardımları şeklinde sürdürülmelidir.
  - Ekonomik kriz fırsatçılığı yapılarak çalışma mevzuatımızda ILO ve AB normlarından uzaklaşılması gündeme getirilmemelidir.
- TÜRK-İŞ'in, sendikal hak ve özgürlükleri çağdaş boyutları ile hayata geçirecek ILO sözleşme ve tavsiye kararları ile AB mevzuatına paralellik sağlayacak yeni bir sendikalar kanunu ile toplu sözleşme, gevre ve lokavt kanunu hazırlamak üzere 5 bilim insanından oluşan kurulun hazırlayacağı taslak sunuluncaya kadar 2821-2822 sayılı yasa değişiklikleri ile ilgili çalışmalar durdurulmalı ve beklenilmelidir.
- Kıdem tazminatı işçiler bakımından vazgeçilmez ve tartışılmaz bir haktır. Bu hakkın aşındırılması değil, korunması ve geliştirilmesi gerekir. Özellikle kıdem tazminatı hakkımıza el uzatılması, bu hakkımızın ortadan kaldırılması ya da daraltılması yönündeki taleplerin gündeme dahi getirilmemelidir.
  - Örgütlenme özgürlüğünün önündeki tüm yasal ve kurumsal engellemelere son verilmeli, 87 ve 98 ile 151 sayılı Uluslararası Çalışma Sözleşmeleri iç mevzuatımıza sınırsız yansıtılmalıdır. Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı'na konulan çekineler kaldırılmalıdır.

- Ülkedeki yurttaşların, ailesiyle birlikte günün kabul edilir koşullarında temel gereksinimlerini karşılayabilecek bir gelir elde etmeleri sağlanmalıdır. Bu gelirin elde edilemediği durumlarda, elde edilen ve fakat düşük kalan gelir tutarı farkı karşılanmalıdır.
- Asgari ücret bir ailenin geçimini sağlayacak şekilde olmalı ve her şeyden önce vergi dışı bırakılmalıdır. Asgari ücretin ulusal düzeyde tek rakam olarak belirlenmesi uygulaması sürdürülmelidir.
- Bölgesel asgari ücret, gençler için düşük ücret gibi düşünceler ise gündeme bile getirilmemelidir.
- Ağırlıklı olarak dar ve sabit gelirli kesimlerin tükettiği zorunlu temel ihtiyaç maddeleri üzerindeki dolaylı vergiler kaldırılmalıdır.
- İşsizlik sigortası kapsamında olmayan işten çıkarılan işçilerin zorunlu giderlerini karşılamaya yönelik olarak "dayanışma geliri" uygulanmalı, ayrıca elektrik, su, doğalgaz, yakacak, kira gibi ödemeleri belirli bir süre kamu bütçesinden sağlanmalıdır.
- Elektrik ve doğalgaza yapılan zamlar hem üreticiyi hem de tüketiciyi olumsuz etkilemektedir. Doğalgaz zammı geri alınmalı, elektrik ve doğalgaza yeni zam yapılmamalıdır.
- Kapasite kullanım oranlarındaki gerileme, üretim artışının yavaşlaması, tüketim harcamalarının azalması, ekonomideki durgunluk tehlikesi, hanehalkının borçluluğu da dikkate alınarak; işçi-memur-emekli kesimine "cumhuriyet ikramiyesi" olarak bir defalık ödeme yapılmalı ve piyasaların canlanması sağlanmalıdır.
- Yaşanan ekonomik krizden çıkış sürecinde, ekonomik daralmanın ve işsizliğin asgari düzeyde tutulabilmesi için uygun bir gelirler politikası uygulanmalıdır.
- Kamu kesiminde çalışan memur ve sözleşmeli personelin maaşları gerçekleşen enflasyon oranını yansıtabilecek biçimde belirlenmelidir. İşçi ücretlerinin satın alma gücü istihdam kaybına yol açılmadan artırılmalıdır.
- 2009 yılında bağtılanacak kamu kesimi toplu iş sözleşmeleri, çalışanların satın alma güçlerini geliştirmek ve böylece talebi artırarak ekonomiyi canlandırmak için araç olarak görülmelidir.
- Bir bütün olarak aynı ekonomik ve sosyal uygulamaların etkisinde bulunan işçi ve memur kamu çalışanları arasında yapay ayrımlar yaratılmamalıdır.

TÜRK-İŞ

Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu

İstihdamın Korunması ve Geliştirilmesi

Uygulanması Gereken Para ve Maliye Politikaları

TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu

14 Şubat 2009

İstanbul

Yönetim Kurulu'nca oluşturulan "Akademik Kurul" tarafından hazırlanmıştır

DURUM TESPİTİ

- Türkiye ekonomisi, 2001 sonrası dönemde uluslararası likidite koşullarının etkisiyle yoğun bir dış kaynak kullanma imkanına kavuşmuştur. 2003 yılının başında 131 milyar dolar olan dış borç stoku, 2008 yılının Haziran ayı itibarıyla 285 milyar dolara yükselmiştir. Dış borç stokundaki artışın neredeyse tamamı özel sektörün dış borçlanmasıyla artıştıran kaynaklanmaktadır. Özel sektörün dış borçlanması mutlak olarak artarken dış borçlanmada vade yapısı da uzamıştır. 2003 yılının başında reel sektör 1 \$'lık kısa vadeli borçlanmasına karşılık yurt dışından 0,56 \$ uzun vadeli dış borç bulabilirken; 2008 Haziran itibarıyla 1 \$'lık kısa vadeli borçlanmasına karşılık yurt dışından 1,69 \$ uzun vadeli dış borç bulabilir hale gelmiştir.
- Benzer biçimde, finansal sektör 2003 yılının başında 1 \$'lık kısa vadeli borçlanmasına karşılık yurt dışından 0,71 \$ uzun vadeli dış borç bulabilirken; 2008 Haziran itibarıyla 1 \$'lık kısa vadeli borçlanmasına karşılık yurt dışından 2,23 \$ uzun vadeli dış borç bulabilir hale gelmiştir.
- Türkiye ekonomisinin dış borcunun ve dış borçlanma vadesinin arttığı bu ortamda elde edilen dış kaynakların döviz üretme yeteneği olan alanlara tahsisinde belli bir başarı sağlanmış olmasına rağmen ekonominin net döviz girişi yaratma potansiyelinin artırılamadığı görülmektedir.
- Burada karşımıza çıkan temel olgu ihracatın ithalata bağımlılığının önemli ölçüde artmış olmasıdır. Başka biçimde ifade edilirse, ihracatın yurt içi katma değer yaratma potansiyeli giderek azalmaktadır. Türkiye ekonomisinin döviz üretme yeteneği hızlı biçimde artarken bir yandan da döviz tüketme yeteneğinin daha hızlı arttığı gözlenmiştir.
- Türkiye ekonomisinin döviz bağımlılığının artmasında yurt içi ara mal üretme potansiyelini harekete geçirici bir sanayi politikasının olmayışı en önemli rolü oynarken; dış kaynakların harcama unsuru olarak ekonomiye pompalanmasının temel aracı durumundaki bankaların ekonomik birimleri kredilendirme biçimi tüketim harcamaları ile cari gelir arasındaki bağlantıyı koparmış ve yurt içi tasarrufların azalışına önemli ölçüde katkıda bulunmuştur.

- Bu iki olgu Türkiye ekonomisinin döviz tüketme yeteneğini artırırken, Türkiye ekonomisine döviz açığının çok üzerinde dış kaynak girişinin sözkonusu olması net döviz üretme potansiyelimizdeki düşüşle ilgili temel yapısal sorunlarımızı unutturmuş ve ithal mal tüketiminin vergilendirilmesi gibi alternatif maliye politikası önerilerinin tartışma gündemine gelmesi bile mümkün olmamıştır.
- Kısaca vurgulamak gerekirse, Türkiye 2001 sonrasında uluslararası ekonomiyle olan bağlantılarını reel sektörün borçluluğu üzerinde sürdürürken teknolojik ilerleme ve sanayileşme sorunlarını göz ardı etmiştir. Türkiye sözkonusu dönemde küresel ölçekte para bolluğundan kaynaklanan sermaye girişlerini iyi idare edememiştir.
- Bu çerçevede ele alındığında durgunluk koşullarına giren Türkiye ekonomisinde dünyadan kaynaklanan krize karşı önlemler geliştirilirken bu önlemlerin sadece kısa vadeli sorunları aşmaya yönelik önlemler olmayıp aynı zamanda uzun vadeli bir perspektif içermesi gerekmektedir. Başka biçimde ifade edilirse, uygulanacak politikalar kısa dönemde büyüme oranının potansiyel büyüme oranına yaklaşmasına hizmet etmeli, uzun dönemde ise potansiyel büyüme oranının artırılmasına yönelik uygulamalar tasarlanmalıdır.
- Politika uygulayıcılar uzun dönem perspektifine hizmet eden kısa dönem önlemlerini bir bütünsellik içinde ortaya koymalıdır. Kısa dönem öncelikli olarak ele alınmalıdır. Çünkü 2009 yılında işsiz sayısının 3 milyona çıkması beklenmektedir. İşsizliği bu 3 milyon rakamında sabit tutmak için bile Türkiye ekonomisi için gerekli asgari büyüme oranı yüzde 5-6 oranındadır.
- Bu anlamda Türkiye ekonomisinin kısa dönemde hızlı biçimde potansiyel büyüme oranına yaklaşması gerekmektedir. Ancak kısa dönemde tercih edilen politika uygulamalarının uzun dönemde Türkiye ekonomisinin potansiyel büyüme oranının artırılması hedefine hizmet edeceği, uzun dönem hedefi ile çelişmeyeceği politika uygulayıcıları tarafından kamuoyuna açıklanmalıdır.

IMF'SİZ PROGRAM

- Bu çerçevede Türkiye ekonomisinde kriz koşullarında uygulanacak program IMF ile mi uygulanmalı IMF'siz mi uygulanmalı sorusu aslında çok anlamlı görünmemektedir. Çünkü Türkiye ekonomisinin IMF'ye başvurusunun temel nedeni cari açık yani döviz açığıdır. Türkiye ekonomisi döviz açığı sorununa kalıcı çözümler üretebildiği takdirde IMF ile program yapma zorunluluğu ortaya çıkmayacaktır.
- IMF'siz bir program yapmak Türkiye ekonomisinin uzun vadeli önceliği olmalıdır. Çünkü söz konusu dönemde Türkiye bir yandan yüksek ithalat talebiyle dış açığını genişletirken, diğer yandan da dış açığı yoğun olarak kısa vadeli nitelikli olan “sıcak” sermaye girişleri ile dış borçlarını arttırıcı biçimde finanse etmiştir.
- Oysa yüksek reel faiz sunarak, uluslararası spekülasyon oyunu içerisinde “ayrıcalıklı” bir konum kapma uğraşı aslında 2001 krizi sonrasında Türkiye'ye bizzat IMF tarafından telkin edilmiştir. IMF programı Türkiye'yi, dünya ekonomisi içerisinde “yüksek reel faiz” sunan ve sıcak para girişleriyle ekonomisini istikrara kavuşturmaya çalışan bir ülke olarak değerlendirmektedir.
- 1998 yılından itibaren kesintisiz biçimde süren IMF birlikteliğinden elde edilen bilgi ve deneyim birikimi, “IMF programının” temel unsurlarının ve uzantılarının iki kümede toplanabileceğini göstermektedir:
  - Uluslararası sermaye hareketlerine tam serbesti sağlamak ve Türkiye'nin uluslararası finans şebekesine yüksek reel faiz sunan bir ekonomi olarak eklenmesini gözetmek; yüksek reel faizin cezbediği sıcak para akımlarının olası kıldığı ucuz döviz kaynakları aracılığıyla Türkiye'yi bir ucuz ithalat merkezine dönüştürmek, bu arada bir yandan kaçınılmaz olarak genişleyen cari işlemler açığının finansman gereksinimi, bir yandan da YTL'li yüksek kredi faizlerinden kaçmak isteyen şirketlerin ucuz dövizli krediler araması sonunda dış borçlanmanın dörtte bir artışı...
  - “Yapısal reformlar” söylemi altında, iktisadi politikaları demokratik kontrol süreçlerinin dışına çıkartmak ve devletin ekonomideki rolünü uluslararasılaşmış sermayeye yeni kaynak aktarım mekanizmaları sağlayacak

biçimde yeniden düzenlemek; “işgücü piyasalarının esnekleştirilmesi” adı altında emeğin kazanımlarının sınırlandırılmasını gözetmek ve emeğin ulusal gelirden aldığı payın azaltılması yoluyla sermaye birikiminin önünü açmaya çalışmak; “özelleştirme” söylemleri ile kamu kesiminin stratejik nitelikli varlıklarının yerli ve yabancı sermaye kesimlerine aktarılmasını yönlendirmek ve devletin ekonomiye müdahale olanaklarını olabildiğince kısıtlayarak, ekonomimizin geleceğini sermayenin kar ve rant elde etmeye yönelik çıkar hesaplarına terk etmek...

- Türkiye, IMF programı altında dış borçlanmaya dayalı, spekülasyon nitelikli bir büyüme süreci yaşamıştır. Bu sürecin bedeli ise ileri düzeyde dış kırılganlık (cari işlemler açığı) ve göreceli olarak düşük istihdam (yüksek işsizlik) olarak ortaya çıkmıştır. Program, son beş yılda Türkiye'nin dış borç stokunun dolar bazında iki misli artırılması sayesinde 1999-2001 arasında gerileyen potansiyel hasıla düzeyine yeniden ulaşmak için gereken ithalatın finansmanını sağlamış, ancak işsizlik ve cari açığın yüksek tempoda sürdürülmesine seyirci kalmıştır.
- Türkiye, yükselen piyasa ekonomileri diye anılan grup içerisinde, yüksek cari işlemler açıkları ve dış borç yükü nedeniyle, küresel krizin etkilerini en yoğun yaşayan ekonomiler arasındadır. Bu durum on yıldır kesintisiz uygulanmış bulunan IMF programının ve AKP Hükümetinin bu programı uygularken yaptığı siyasi tercihlerin doğrudan bir sonucudur.
- Bu gözlemler ışığında, yukarıda sıralanan hedefler doğrultusunda hala “yabancı yatırımcıya güvence vermek” söylemi altında yeniden oluşturulacak bir IMF programının ne Türkiye ekonomisinin kronikleşen dış açık ve ithalata bağımlı yapısına, ne de ayakta kalma mücadelesi veren emekçilerin her gün artan sorunlarına çözüm üretebileceğini vurgulamamız gerekmektedir.

UZUN VADELİ YAKLAŞIM GEREĞİ

- Küresel krizin ana unsurları ürün piyasalarındaki enflasyonist baskılardan değil, finansal varlıkların değerlerindeki şişkinlik ve istikrarsızlıktan kaynaklanmaktadır. Uluslararası şoklara açık ve kırılgan yapısıyla Türkiye'nin uluslararası mal ve finans piyasalarından gelecek kriz dalgaları-

na sadece faiz oranlarında günlük ayarlamalarla ve “biricik sorumluluğumuz fiyat istikrarıdır” kör inancıyla karşı koyması olanaklı değildir.

- Dolayısıyla bundan sonraki dönemler için IMF’siz politika uygulamalarının hayata geçirilebilmesi için cari açığın yapısal nedenlerini gözeten uzun vadeli bir bakış açısı geliştirilmelidir. Böyle bir bakış açısı kısa vadeli politika önlemlerinin uzun vadeli bir bakış açısıyla hayata geçirilmesini gerektirmektedir. Çünkü uzun dönemde para ve maliye politikaları aracılığı ile ülkemizin refah düzeyinin kalıcı biçimde artırılması mümkün değildir.
- Uzun dönemde ülkemizde hayat standartlarını yükseltmenin yani ekonominin mal ve hizmet üretme potansiyelini artırmanın sadece ve sadece üç yolu vardır:
  - İşgücünün miktarını ve kalitesini artırmak
  - Sermaye stokunu arttırmak
  - Ekonominin teknolojik yenilik yapma kapasitesini artırmak.
- Bu üç olgu “nasıl bir sanayileşme politikası tasarlamalıyız” sorusuna cevap verilmesini gerektirmektedir. Bu anlamda krizin fırsata dönüştürülmesi para ve maliye politikaları ile değil ulusal sanayiın katma değer yaratma potansiyelini arttırmaya yönelik kapsamlı bir mikro reform gündemi ile mümkündür.
- Bu süreçte oluşturulacak bir politika demetinin ana fikri şu olmalıdır: İŞÇİ (ve genel olarak çalışanlar) İÇİN İYİ OLAN EKONOMİ İÇİN DE İYİDİR. Durgunluk koşullarında işçi için iyi olan ekonominin bütünü açısından bir aksaklık yaratmayacaktır. ÇÜNKÜ TÜRKİYE EKONOMİSİNDE BUGÜNÜN EKONOMİK KOŞULLARINDA İŞÇİ BİR MALİYET UNSURU OLARAK DEĞİL BİR HARCAMA UNSURU OLARAK GÖRÜLMELİDİR.
- Türkiye ekonomisinin yaşadığı durgunluk koşullarının genel çerçevesini şu biçimde ifade edebiliriz. Burada sistem fiili bir kredi kısıtlaması ile yüz yüzedir. Kredi kısıtlaması kredi mekanizmasının tıkanmasını ifade etmekte ve iki biçimde ortaya çıkmaktadır. Bir yandan yurt içi firmaların bankalardan aldıkları kredi miktarı azalmakta, diğer yandan firmaların ve bankaların yurt dışından aldıkları kredi miktarı düşmektedir. Buna ek olarak, dış talep yetersizliği

sözkonusu olmakta ve bu ikisi birden ekonomide güvensiz bir ortam yaratmakta, ekonomide oluşan bu güvensizlik ise kredi sınırlamasının daha da genişlemesine neden olmaktadır. Bu üç olgu kendi aralarında bir kısır döngü yaratmaktadır.

PARA VE MALİYE POLİTİKASI NE OLMALI

- Bu kısır döngünün aşılabilmesinde “para ve maliye politikası hangi rolleri nasıl oynayabilir?” sorusu son derece önemlidir.
- Çünkü kriz koşullarını çözmeye yönelik bir iktisat politikası yaklaşımı bir yandan finansal sistemin etkin biçimde işlemlerini sağlamaya hizmet etmeli; diğer yandan ise toplam talepteki düşüşe odaklanmalı, toplam talebin artışı sağlanmalıdır. Toplam talebin artırılması kredi mekanizmasının etkin biçimde işleyişinin sağlanması açısından önemlidir. Çünkü toplam talebin artması ekonomik birimlerin gelir düzeyinin iyileşmesini sağlayarak finansal sistemi rahatlatıcı etki yaparken, finansal sistemin rahatlaması toplam talebi uyuracak bir kredi genişlemesi yaratır. Başka biçimde ifade edilecek olursa finansal sistemin iyileşmesi ile toplam talebin artması karşılıklı olarak birbirini beslemektedir.
- Finansal sistemin işleyişini yeniden sağlamak kabaca ekonomik birimlerin yurt içinde yarattığı yükümlülüklerin diğer ekonomik birimler tarafından kabul edilmesinin önündeki engellerin kaldırılması/azaltılması anlamına gelmektedir. Çünkü piyasa ekonomisine dayalı bir sistemde “yükümlülükleri kabul edildiği sürece herkes para yaratabilir”.
- Kriz koşulları ekonomik birimlerin yükümlülüklerinin kabulündeki olağan standartların yükseltildiği dönemlerdir ve karşımıza kredi hacminin kısıtlanması olarak çıkmaktadır. Kredi mekanizmasının çalışmasını sağlamada Merkez Bankası’nın önündeki en önemli araç, politika faiz oranıdır. Ama politika faiz oranı tek başına kredi mekanizmasının sağlamasına hizmet edemez. Çünkü kriz koşullarında geleksel aktarım mekanizmaları zayıflamaktadır.
- Ekonomik birimlerin yükümlülüklerin kabulü, geleceğe ilişkin güvenle ilgilidir. Ve bugün bu güvenin tesis edilmesinde toplam talebin artı-

rılması son derece önemlidir. Bu çerçevede ele alındığında para politikasının görevi, maliye politikasının genişletici etkisinin önünde engel oluşturmamak olmalıdır. Para politikası bu şekilde engel olmama biçiminde şekillenirken bunun nasıl yapılacağı son derece önemlidir.

- Türkiye’de 2002’nin başından beri para politikası rejimi olarak enflasyon hedeflemesi, döviz kuru rejimi olarak esnek kur sistemi uygulanmakta ve sermaye hareketlerinin serbestliği devam etmektedir. Bu üç olgu bir bütün olarak parasal çerçeveyi oluşturmaktadır. Ve kriz koşullarına giren ülkemizde politika uygulayıcı parasal çerçevenin bu üç unsuru ile ilgili olarak herhangi bir politika değişikliğine yönelmemiştir.
- Parasal çerçeve veri olarak alınmakta ve Türkiye ekonomisini krizden çıkarma sürecinde para politikası aracılığıyla faiz oranları düşürülürken maliye politikası aracılığıyla ne yapılabileceği konusunda bütünsel bir yaklaşımın oluşturulmadığı görülmektedir.
- Bunun en önemli göstergesi 2009 yılı bütçesidir. 2009 yılı bütçesi neredeyse yapılmak zorunda olduğu için yapılmış bir bütçe görünümündedir. Yani politika uygulayıcı parasal çerçeve ile ilgili tercihlerinde bir değişiklik yapmazken kriz koşullarında bu parasal çerçeveye en uygun maliye politikasının ne olacağı konusunda bir fikir sahibi görünmemektedir.
- Ülkemizde enflasyon hedeflemesi rejimi enflasyon oranını düşürmek amacıyla uygulanmaya konmuş olan bir para politikası rejimidir. Oysaki şu anda Türkiye ekonomisi durgunluk koşullarına girmektedir. Bu bağlamda, “enflasyonla mücadeleyle yönelik kurgulanmış bir para politikası rejimi durgunlukla mücadele etmede kullanılabilir mi?” sorusu son derece önemli hale gelmektedir. Burada verilebilecek temel cevap şudur: Durgunluk koşulları yani enflasyonist baskıların azalması, Merkez Bankasına politika faiz oranını düşürmesine imkan tanımakta ve bu haliyle Merkez Bankasının para politikası uygulaması durgunlukla mücadeleyle destek veriyor gibi görünmektedir. Ancak Merkez Bankası faiz oranını hızlı biçimde düşürmek zorunda kalmaktadır.
- Burada temel sorun şudur: Merkez Bankası politika faiz oranını önemli ölçüde düşürdüğünde

faiz oranlarının vade yapısını istediği yönde değiştirebilir mi? Bu soruya olumlu cevap vermek mümkün görünmemektedir. Çünkü bugünkü ekonomik koşullarda bütçe açığının planlanandan çok büyük olacağı dikkate alındığında Merkez Bankasının kamu iç borç yükünün artma olasılığının bulunduğu koşullarda, piyasa faiz oranını arkasından sürüklemesi mümkün görünmemektedir.

- Ayrıca döviz kurundaki artış eğilimi, para birimi uyumsuzluğunun en önemli sorun haline geldiği ekonomimizde, enflasyon üzerindeki etkilerinden daha çok bilanço kırılganlıkları yaratma potansiyeli nedeniyle son derece büyük bir risk unsurudur. Bu nedenle önümüzdeki dönemde Merkez Bankası’nın döviz kurunu dikkate almaksızın sadece enflasyon beklentilerine göre faiz oranı şekillendirmesi son derece zordur.
- Bu çerçevede ele alındığında maliye politikasının temel rolü toplam talebi artırmaktır. Ancak maliye politikası toplam talebi artırmaya yönelik olarak formüle edilirken toplam talepteki düşüşün kaynaklarıyla ilgili sağlıklı saptamalar yapılması gerekmektedir. Maliye politikası günümüzde toplam talebin dış unsuru ile iç unsurundan hangisine odaklanmalıdır? Günümüz koşullarında maliye politikası aracılığı ile sisteme yönelik önlemlerin kısa zamanda sonuç vermesi son derece önemlidir. Bu anlamda maliye politikasının dış talebi artırıcı önlemlere yönelmesi çok fazla anlamlı olmayacaktır. Çünkü dış talepte ortaya çıkan düşüş temel olarak ihracat pazarlarımızdaki durgunluktan kaynaklanmaktadır.
- Maliye politikası iç talebi artırmaya odaklanmalıdır. İç talebi artırmaya odaklanan bir maliye politikasıyla ilgili temel soru şudur: Acaba maliye politikası toplam talebi artırmaya odaklanırken kamu harcamalarını artırıcı önlemlere mi yönelmeli yoksa ekonomik birimlerin harcayabilir gelirlerini artırmaya yönelik önlemlere mi (vergi oranlarının düşürülmesi ve transfer harcamalarının artırılması) yönelmelidir? Bu çerçevede bir defaya mahsus önlemlerle ekonomik birimlerin reel gelirlerinin artırılmaya çalışılması istenen sonuçları vermeyebilir; bir defalık önlemlerle ortaya çıkan reel gelir artışı döviz talebi haline dönüşebilir. Çünkü günümüz Türkiye ekonomisinde döviz açıklarının yarattığı riskin realize olma olasılığı kuvvetlenmiştir. Böyle bir

ortamda dövize yönelik potansiyel TL kaynağını artırmak çok anlamlı görünmemektedir.

- Bu anlamda bu günkü koşullarda maliye politikasının harcamaları artırmasının çarpan etkisinin çok daha büyük olacağı ve krizin dört-beş çeyrek kadar süreceğinin beklendiği bir ortamda harcamaların ekonomi üzerindeki etkilerinin gecikmeli olarak çıkmasının karşı bir argüman olarak ileri sürülemeyeceği söylenebilir. Ancak kriz koşullarında hangi harcama unsurunun çarpan etkisinin daha büyük olduğunun öngörülmesi kolay olmadığı için harcama unsurlarının çeşitlendirilmesi gereklidir.
- Harcama unsurlarının çeşitlendirilmesi başka bir açıdan da önemli bir gerekliliktir. Çünkü bütçe gelirleri itibarıyla içinde bulunan konjonktürden doğrudan doğruya etkilenmektedir. 2009'da büyüme oranının sıfıra yakın gerçekleşeceği konusundaki tahminler dikkate alındığında bütçe gelirleri hedeflerin altında kalacaktır, bütçenin harcama tarafı ise harcamaların kompozisyonu itibarıyla son derece katı bir görünüm arz etmektedir. Yani bazı harcama unsurlarının (iç ve dış borç faiz ödemeleri başta olmak üzere) azaltılması mümkün değildir. Bu anlamda hangi harcamaların kısılacağı hangi harcamaların artırılacağı son derece önemlidir. Harcama unsurlarının çeşitlendirilmesi ve bu çeşitlendirme yapılırken "hangi harcama unsurunun kısa dönemde genişletici etkisi daha büyük olur?" sorusunun sağlıklı biçimde sorulması son derece önemlidir.
- 2009 bütçesinin varsayımları bütçe yılının başlangıcı itibarıyla gerçekliğini kaybetmiştir. Büyüme oranının yüzde 4, dolar kurunun 1,41 TL, ihracatın 149 milyar dolar, ithalatın 232,5 milyar dolar olacağı ve iç borçlanmalarda kamunun faiz oranı riski ve döviz kuru riskinden kaçınacağı varsayımlarına dayanan 2009 bütçesi daha dönem başında inandırıcılığını kaybetmiştir. Dolayısıyla maliye politikasının en önemli unsuru olan bütçe itibarıyla maliye politikasının başlangıç güvenilirliği (kredibilitesi) son derece düşüktür.
- Bütçenin başlangıç güvenilirliği bu kadar düşükken, yani bütçe açığının GSMH'ye oranının yüzde 1,4 olarak gerçekleşmesinin ulaşılabilir bir hedef olarak görülmediği bir ortamda, politika uygulayıcının fiilen planladığı bütçe açığının daha yüksek olduğu tartışmasız bir gerçektir. Bu

açıdan bakıldığında, "Politika uygulayıcı hangi alanlarda daha fazla bütçe açığı öngörmektedir?" sorusu son derece önemlidir. Yani politika uygulayıcının kendisinin de bu bütçeye inmadığını, bu bütçenin daha fazla açık vereceğini bildiğini varsaydığımızda soru şudur: "Politika uygulayıcı bütçe açığının hangi kalemler aracılığı ile oluşmasını öngörmektedir?" Bu soruya farklı açılardan cevap vermek mümkündür. Ancak ülkemizde bir seçim atmosferi yaşanacağı düşünüldüğünde yerel yönetim harcamaları ile ilgili yapı özellikle dikkat edilmesi gereken bir nokta olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yerel Yönetim Bütçe Dengesi (milyon TL)

	Öngörü	Gerçekleşme	
		Tahmini	Gerçekleşme
2006	+299	+445	-1.015
2007	+423	+91	-3.848
2008	-256	-3.028	
2009	+594		

- 2006, 2007 ve 2008 rakamlarından hareketle kabaca politika uygulayıcının 2009 için 3 milyar dolar civarında bir yerel yönetim bütçe açığı öngördüğü söylenebilir. Acaba kamunun 3 milyar dolarlık bütçe açığını yerel yönetim harcamaları aracılığı ile vermesi maliye politikasından beklenen genişletici etkilerin sağlanmasına iyi biçimde hizmet edebilir mi? Bize göre hayır. Çünkü yerel yönetimler kömür, gıda gibi aynı yardımlar yapmaktadır.
- Bu tür yardımlar ülkemizde uzun bir süreden beri yapılmakta ve bu haliyle hane halklarının cari geliri sürekli gelirini aşmakta ve bu durum fiilen süreklilik arz etmektedir. Böyle bir ortamda, ekonomik birimler sürekli gelirine göre değil cari gelirine göre hareket etmeyi kazanılmış bir hak olarak görmeye başlamaktadır. Oysaki ekonominin başka kesimlerinde insanlar bugün sürekli gelirlerini kaybetmekte ya da sürekli gelirlerini kaybetme riskini taşımaktadır. Dolayısıyla kamu harcamalarının hedefi ekonomik birimlerin cari gelirlerinin sürekli gelirlerinden daha fazla olmasını sağlamak değil sürekli gelirlerin devamlılığını sağlamak olmalıdır. Bu anlamda her şeyden önce, çalışanların sürekli gelirlerinin korunmasına hizmet edecek biçimde, planlanan bütçe açığının doğrudan üretim

ve istihdam bağlantısı olan alanlara yöneltilmesi sağlanmalıdır.

- Bu çerçevede kredi mekanizmasının işlemesi; günümüz koşullarında bankaların uyguladıkları miktar kısıtlarının aşılabilmesi ya da azaltılabilmesi açısından kamu kesiminin krediler için kefil olmasını sağlayacak bir sistemin acilen tasarlanması ve kamunun planlanan bütçe açığını bu kanaldan vermesi son derece önemlidir. Çünkü bankalara olan borçlarını düzenli olarak ödeyebilen firmalar bile kriz koşullarının etkisiyle verdikleri teminatın değerinin düşmesi nedeniyle sorunlar yaşamakta; bankalar ya yeni teminatlar verilmesini istemekte ya da teminat dışı kalan krediyi kesmekte; yani verdikleri kredi miktarını azaltmaktadır. Bu davranış biçimi banka açısından doğrudur. Çünkü kriz koşullarında bankaların teminat değerlerini gözden geçirmeleri kendi maksimizasyon koşulları açısından son derece doğrudur. Ancak bu durumda firmalar kesiminin elde edebildiği kredi hacmi düşmektedir.
- Burada temel sorun sadece bankaların verdiği kredi hacmindeki düşüşün birincil etkisi değildir. Bu durumu sağlıklı biçimde örneklendirebilmek için reel sektördeki firmaların normal koşullarda bile bankalardan kredi elde etme olanakları açısından aynı imkanlara sahip olmadıkları özellikle vurgulanmalıdır. Yani firmalar kesimi “bankalardan kredi alma imkanı olan firmalar” ve “bankalardan kredi alma imkanı olmayan firmalar” olarak iki kısma ayrılabilir. Bu açıdan bakıldığında bu iki tür firma arasındaki ticari kredilendirme ilişkisi göz önüne alındığında bankaların verdiği kredi miktarındaki azalmanın ekonomide yarattığı çarpan etkisi çok daha büyük olmaktadır. Bir benzetmeyle söylemek istersek dolarizasyon olgusu nedeniyle Merkez Bankası’nın NİHAİ ÖDÜNÇ VEREN ROLÜNÜ açıkça oynamakta zorlandığı günümüz koşullarında kamu kesimi doğrudan doğruya üretici firmalara yönelik olarak NİHAİ KEFİL rolünü oynamalıdır.
- Bu rolü oynayabilmesi için bir kredi garanti mekanizması hayata geçirilmelidir. Yani kredi mekanizmasının canlı tutulması kredinin sadece birincil etkileri açısından değil firmalar arasındaki kredilendirme olarak işleyen ikincil etkileri (çarpan etkisi) açısından önemli görülmelidir. Ki bu ikincil etkilerin ortaya çıktığı alanda kü-

çük ölçekli firmalar egemendir ve bu firmaların istihdam yaratma gücü son derece yüksektir. Baştaki vurgularımız çerçevesinde tekrar edecek olursak kamunun planladığı bütçe açığı doğrudan doğruya üretimle bağlantısı olan alanlarda ortaya çıkarılmalıdır.

İSTİHDAM İÇİN TALEP YARATILMASI

- Kamu harcamalarının doğrudan üretimle bağlantısının yaygın biçimde kurulabilmesi açısından diğer bir kanal kamu kesiminin doğrudan doğruya yatırım harcaması yapmasıdır. Kamu kesimi harcamaları doğası gereği ticarete konu olmayan malları üreten sektörlerle yönelmektedir. Uzun dönem açısından bir handikap olarak görülse de kamu yatırımları aracılığı ticarete konu olmayan sektörlerin beslenmesi son derece önemlidir. Çünkü ticarete konu olmayan malları üreten sektörlerin üretimi ticarete konu olan malları üreten sektörlerden farklı olarak iç taleple sınırlıdır. Buna karşın, ticarete konu olmayan malları üreten sektörlerin istihdam yaratma gücü ticarete konu olan malları üreten sektörlerin istihdam yaratma gücünden daha fazladır.
- Bu açıdan bakıldığında kamu yatırımları için en iyi aday konut sektörüdür. Burada ana fikir şudur: Konut sektörü *ileri* bağlantı etkisi sıfır olan ancak *geri* bağlantı etkisi çok yüksek olan bir sektördür. Yani kısa dönemde yurt içinde talep yaratma yeteneği sektörel bağlantıları nedeniyle çok güçlüdür. Şu sorulabilir: Kredi mekanizmasının tıkanıp, ortalama insanların mevcut kredi borçlarını ödeyemediği bu ortamda kamu kesiminin TOKİ aracılığı ile yapacağı evler kime satılacaktır? Önemli olan bu konutların yapılma sürecinde ekonomiye talebin yaratılmasıdır. Kamu kesimi, harcamalarını öncelikle bu şekilde konut sektörü aracılığı ile devreye soktığında, bu harcamalar derhal istihdam ve gelir yaratmaya başlayacaktır.
- Bir yandan bu harcamalar devreye sokulurken bir yandan da özellikle hizmet sektöründen başlamak üzere istihdamdaki vergi ve sigorta yükünü firmalar açısından öteleyecek bir mekanizmanın oluşturulması ve IMF anlaşması ile elde edilmesi beklenen kaynakları firmalara yönelik kredi haline getirecek bir mekanizmanın öncelikle hizmetler sektörü için tasarlanması gerekmektedir. Buradaki vurgumuzu tekrarlaya-

lım: HİZMETLER SEKTÖRÜNÜN İSTİHDAM YARATMA GÜCÜ, SANAYİ SEKTÖRÜNÜN İSTİHDAM YARATAMA GÜCÜNDEN DAHA FAZLADIR.

- Döviz yaratma yeteneği neredeyse sıfır olan hizmetler sektöründe kısa dönemde ödenmesi gereken döviz borcunun oranı düşük değildir. Ancak hizmetler sektörü öncelikli olarak ele alınırken bir nokta özellikle önem taşımaktadır. Hizmetler sektörü üretiminin önemli bir kısmı sanayi sektörü üretimine bağlı olarak şekillenmektedir. Hizmetler sektöründeki üretim ve istihdam, sanayi sektöründeki üretim ve istihdam korunmadan gözetilemez. Bu anlamda hizmetler sektörüne yönelik olarak kurgulanacak bir harcama planı sanayi sektörünü de içine alacak biçimde tasarlanmalıdır.
- Planlanan bütçe açığı bu şekilde doğrudan üretim ve istihdamla ilgili alanlara yönelirken ülkemizde işsizliğin konjonktürel nedenlerinden daha çok yapısal nedenlerinin ön plana çıktığı, Türkiye ekonomisi 2002-2006 döneminde yüksek büyüme oranlarına ulaştığında bile işsizliğin yüzde 9'dan daha düşük bir düzeye düşürülemediği göz ardı edilmemelidir. Başka biçimde söylenirse kriz koşullarında işsizliği belli düzeyde sabit tutmaya çalışan bu maliye politikası yaklaşımı uzun dönem açısından sağlıklı sonuçlar veremez. Çünkü Türkiye ekonomisinde yapısal nedenlerle “doğal işsizlik oranı” yükselmektedir. Bu ise işgücü piyasasının yapısını değiştirmeye yönelik reel önlemlerin devreye sokulmasını gerektirmektedir.
- Dış talebi artırmaya yönelik olarak esas itibarıyla mikro reformların tasarlanması gerekmektedir. Yatırım ortamını iyileştirici, verimliliği artırıcı önlemleri, şirketlerin gündemine getirmek gerekmektedir. Şu anda dış talebi uyarıcı en önemli mekanizma döviz kuru mekanizmasıdır. Buna ek olarak Avrupa Birliği dış pazarlar için alternatif yaklaşımlar gerçekleştirilmelidir. Örneğin Rusya ve İran ile olan ticaretimiz başta olmak üzere bu ülkelerle aramızdaki gümrük vergileri, ticaretin yapılacağı para birimi gibi hususlarda alternatif yaklaşımlar gerçekleştirilebilir.

NE YAPMALI

- Bu çerçevede ele alındığında uygulamaya konulan politikaların bütünselliği ve politika uy-

gulamaları ile yapılan açıklamaların “gürültü etkisi” yaratmaması son derece önemlidir. Yani politika uygulayıcının verdiği mesajların çelişkili olmaması ve ekonomik birimlere net biçimde ulaşması gerekmektedir. Kriz koşullarında hükümet kanadından yapılacak açıklamalarda ilgili bakanların (ve gerektiğinde ilgili bürokratların) mutlaka bir araya gelerek gerekçeli açıklama yapması sağlanmalıdır.

- UZUN VADELİ POLİTİKA DİZAYNININ ANA SAÇ AYAĞI: Türkiye ekonomisine, döviz açığından daha fazla döviz girişi olması sisteminin net döviz üretme potansiyeli ile ilgili aksaklıkları gizlemektedir. Bu nedenle Türkiye ekonomisinin sermaye hareketlerinin sınırlandırılmasına yönelik olarak piyasa mekanizmasının ana fikriyle uyumlu bir takım önlemleri tartışma gündemine getirmesi gerekmektedir. Dış kaynak bulma sorunlarının olduğu koşullarda kısa dönemde eleştiriye açık olan bu uygulama Türkiye ekonomisinin uzun dönemde potansiyel büyüme oranını artırmaya yönelik politikaların temel saç ayaklarından birisi durumundadır.
- Tablo-1'den izlenebileceği gibi, Ocak 2003'ten itibaren toplam döviz girişinin döviz açığına oranı son derece yüksek gerçekleşmiştir. Ve sistem bu döviz bolluğuna o kadar çok alışmıştır ki, Nisan 2008'den itibaren ülkemize döviz açığı kadar döviz girişi olması sistemde sorun yaratan bir olgu olarak algılanmaktadır.

- TDK Sözlüğüne Göre Krizin Kelime Anlamlarından bir tanesi de “bir şeye duyulan ani ve aşırı istek” tir.

“Ani Ve Aşırı İsteğimiz” sisteme ara pompalanması değil kısa dönemde istihdamın korunması, uzun dönemde ise istihdam imkanlarını artıran bir üretim yapısı yaratılmasıdır.

İşsizlik Sigortası Fonunun Cazibesi

Hamit TİRYAKİ

Türkiye İş Kurumu Başmüfettişi

Giriş

İşsizlik Sigortası Kanunu 25.08.1999 tarihinde kabul edilerek o zamana kadar tasarrufu teşvik adı altında işçi ve işverenden kesilen paralar işsizlik sigortası primine dönüştürülerek işsizlik sigortası fonu oluşturulmuştur.

İşsizlik sigortası, bir iş ya da iş yerinde çalışırken, çalışma istek, yetenek, sağlık ve yeterliliğinde olmasına karşın tamamen kendi istek ve kusuru dışında işini kaybeden

çalışanlara bir yandan yeni bir iş bulunmasına gayret edilirken diğer yandan bunların işsiz kalmaları nedeni ile uğradıkları gelir kaybını kısmen de olsa karşılayarak, kendisinin ve ailesinin zor duruma düşmesini önlemek amacı ile belli süre ve ölçüde ödemeyi kapsayan, sigortacılık tekniği ile faaliyet gösteren, Devlet tarafından kurulmuş, zorunlu bir sigorta koludur.

Çağımızın modern devletlerinde vatandaşların en önemli haklarından biri de sosyal güvenlik hakkıdır. Sosyal güvenlik hakkı, değişen toplum yapısı ve sosyal ilişkiler ağı içerisinde gittikçe gelişen ve önem kazanan kavramların başında gelmektedir.

Günümüzde istihdam sorunu, tüm ülkelerde en önemli sorunlardan biri olmaya devam etmektedir. Bir ülkede üretimde bulunamayanların sayısındaki artış, sadece çalışanların üzerindeki yükü artırmakla kalmamakta, aynı zamanda pek çok ekonomik ve sosyal sorunu da beraberinde getirmektedir.

İşsizliği toplum ve birey açısından olmak üzere iki biçimde tanımlamak mümkündür. Toplum açısından işsizlik, üretken kaynakların kullanılmaması anlamını taşır. Birey açısından ise, çalışma istek ve yeteneği bulunmasına ve çalışmaya hazır durumda olmasına rağmen, kişinin çalışma imkânı bulamamasıdır. Bunun sonucu ise, işten doğan gelirin

kesilmiş olmasıdır. Ülkemizde ise hızlı nüfus artışı, köyden kente göç ile sanayi ve hizmetler sektörünün yeterince gelişmemesi gibi nedenlerle, temelde yapısal bir işsizlik sorunu vardır. Üretim sürecindeki değişikliklere bağlı olarak ortaya çıkan gizli işsizlik ve eksik istihdamın yanında çalışırken çeşitli nedenlerle işini yitirenlerin sayısı da giderek artmaktadır.

Bu nedenle ülkeler, işsizliğin sebeplerini gidermek amacıyla ekonominin istihdam kapasitesini genişletici, tasarrufu, yatırımları ve üretim teknolojilerini geliştirici, işgücü piyasasına dönük etkin önlemlere yönelik uzun vadeli politikalar ile işsizliğin sonuçlarını giderici, geçici gelir kayıplarını ya da azalışlarını tazmin edici, yeni iş bulununcaya ya da yeniden istihdam imkânı verecek olan eğitim tamamlanuncaya kadar gelir kayıplarını karşılayarak gelir devamlılığı sağlayacak politikaları uygulamak zorundadırlar.

Ekonomik büyümenin yanı sıra sosyal gelişmenin sağlanması ve gelirin topluma adil ve dengeli bir

biçimde yaygınlaştırılması “Sosyal Devlet” anlayışının bir gereğidir. Nitekim Anayasamızın “Çalışma Hakkı ve Ödevi” başlığını taşıyan 49 uncu maddesinde “Devlet işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak için gerekli tedbirleri alır” denilmektedir. Gelir güvencesi hem çalışma hakkının bir uzantısı olmakta, hem de sosyal güvenliğin yaygınlaşmasını sağlamaktadır.

Sonuç olarak; çalışanlara işsiz kaldıkları dönemde gelir güvencesi getiren, işverenlere de teknolojik değişimlere bağlı yapısal bazı değişiklikleri gerçekleştirme imkânı sağlayan işsizlik sigortasının çalışma yaşamımıza getirilmesi hem sosyal devlet ilkesinin, hem de çağdaş ve demokratik dünya ile bütünleşme hedefimizin bir gereği olarak düşünülmektedir.¹

Yasama organının yukarıda belirtilen gerekçelerle kurduğu işsizlik sigortası fonunun 10 yıllık dönemde ulaştığı büyüklüğü ve yine yasama organınca çıkarılan yasalarla küçültülmesi makalemizin konusunu oluşturmaktadır.

İşsizlik Sigortası Fonunun Yıllara Göre Büyümesi

1999 yılında yasası kabul edilip 01.06.2000 tarihinden itibaren uygulanmaya başlayan işsizlik sigortası ve ödemelerin yapılacağı fonun 2008 sonuna kadar ulaştığı büyüklüğü, konsolide devlet bütçesinin gerçekleşen gelir ve gider rakamlarıyla yanyana sütunlarda göstermek istediğimizde ilginç sayısal veriler ve eğilimlere ulaşılmaktadır.

Tablo 1’de görüldüğü gibi işsizlik sigortası fonunda 2000 yılı sonunda 362.127.000 TL var iken dokuz yıllık birikimin ardından büyüklüğü 38.256.993.000 TL’ye ulaşmıştır. Bu sayısal değer zaman içinde bütçenin gider/gelir büyüklüğü artışından çok daha fazla olmuştur. İşsizlik Sigortası Fonu ilk yıldan itibaren çevrilerle büyüyen kartopu gibi ilk yıllar bütçenin yüzde 1’i, 4’ü, 8’i iken sonraki yıllarda bütçenin yüzde 20 sini oluşturan büyüklüğe ulaşmıştır. Devlet bütçe gelir ve gider büyüklükleri zaman içinde istikrar gösterirken fon varlığı zaman içinde artma eğiliminde olmuştur.

Tablo: 1 Türkiye Bütçesi ve Fon Mevcudu*

(1000 TL)

Yıllar	Bütçe Büyüklükleri (Gerçekleşen)		İşsizlik Sigortası Fonu (Aralık Sonu)	Fon/Bütçe		Yeniden Değerleme Oranı (%)
	Gider	Gelir		Gider	Gelir	
2000	46.705.028	33.440.143	362.127 ²	1,08	0,77	56
2001	80.579.065	51.542.970	2.207.558	4,28	2,73	53,2
2002	115.682.350	75.592.324	4.979.089	6,58	4,30	59
2003	140.454.842	100.250.427	8.928.984	8,90	6,35	28,5
2004	141.020.860	110.720.859	13.302.295	12,01	9,43	11,2
2005	159.165.000	152.712.000	18.003.411	11,78	11,31	9,8
2006	175.304.000	171.309.000	23.683.009	13,82	13,50	7,8
2007	204.068.000	190.360.000	30.641.836	16,09	15,01	7,2
2008	225.967.000	208.898.000	38.256.993	18,31	16,93	12

* Maliye Bakanlığı verilerinden ve işsizlik sigortası bültenlerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo: 2 Sabit Fiyatlarla (Yeniden Değerleme Oranı) Bütçe ve Fon Büyüklükleri

Yıllar	Bütçe Büyüklüğü (Gerçekleşen)		İşsizlik Sigortası Fonu (Aralık Sonu)	
	Gider	Gelir	İkinci Altı Aylık Dönem	Tüm Yıl
2000	100	100	100	100
2001	111	99	391	195
2002	104	95	575	288
2003	79	79	649	324
2004	62	68	752	376
2005	63	84	916	458
2006	63	86	1097	548
2007	68	89	1317	658
2008	70	91	1533	767

İşsizlik Sigortası Fonu ile gider bütçesinin yıllar içindeki büyüklüklerinin sayısal değerleri bu dokuz yıllık süreç içinde artış eğilimine göre değerlendirildiğinde fon (diğer her şeyin eşit olduğunu varsaydığımızda) 2049 yılında devletin gider bütçesiyle eşleşecek hatta yüzde 1,59 oranında daha büyük olacaktır.³ Aynı hesaplamayı bütçe gelirleri

yönünden de yaptığımızda ise 2048 Yılında yani 39 yıl sonra işsizlik sigortası fonunun devlet bütçe gelirleriyle eşdeğer bir büyüklüğe ulaşacağını öngörmekteyiz. Kısaca fon bu haliyle gelecekte de büyümeye devam edecek ve yaklaşık 40 yıl sonra tüm Türkiye'nin bir yıllık tüm ihtiyaçları ve yatırımı için öngörülüp harcanan bir büyüklüğe ulaşacaktır.

Sayısal değerlerin ve fon büyüme eğiliminin daha net görülebilmesi için sabit sayılarla değişim ve gelişimi ifade etmek için 2000 Yılından itibaren devlet bütçe gider ve gelirlerinde görülen değişimlerle fon mevcudundaki değişimleri daha rahat görebilmek için yeniden değerlendirme oranları esas alınarak ve 2000 yılındaki büyüklükleri 100 kabul ederek yaptığı-

Tablo: 3 Sabit Fiyatlarla (Yıllık Enflasyon Rakamlarıyla) Bütçe ve Fon Büyüklükleri

Yıllar	Bütçe Büyüklüğü (Gerçekleşen)		İşsizlik Sigortası Fonu (Aralık Sonu)	
	Gider	Gelir	İkinci Altı Aylık Dönem	Tüm Yıl
2000	100	100	100	100
2001	154	138	545	272
2002	117	107	652	326
2003	109	109	893	447
2004	96	105	1168	584
2005	95	128	1389	695
2006	102	140	1781	891
2007	107	139	2067	1034
2008	112	144	2437	1219

mız hesaplamaya⁴ göre yıllar içindeki değişim Tablo:2'de gösterilmiştir.

Tablo bütçe ve fon rakamlarının yeniden değerlendirilme oranına göre 2000 yılı 100 esas alınarak hazırlanmış, Tablo:1'de yer alan sayısal değerler dikkate alınarak hesaplamalar yapılmıştır.

Tablo: 2'de görüldüğü gibi yeniden değerlendirilme oranları esas alınarak sabit fiyatlarla dokuz yıllık dönemde bütçe gelir ve gider büyüklüklerinin 2000 Yılına nazaran küçüldüğünü, daha fazla gelir elde edilirken daha az harcama yapıldığını buna karşın işsizlik sigortası fonunun sürekli bir şekilde büyüyüp 2000 yılına göre 8-15 kat artan bir hacme ulaştığını söyleyebiliriz.

Yeniden değerlendirilme oranlarının yıllık enflasyon (tüfe) rakamlarına göre daha yüksek olması karşısında yukarıda yapılan hesaplama enflasyon oranlarına göre sabitlenerek aynı değerler Tablo:3'de gösterilmiştir.

Tablo:3'de de görüldüğü üzere gerçekleşen devlet bütçe gelir ve gider büyüklükleri dokuz yıllık zaman diliminde artma eğilimi içinde olmuş, gelirler giderlere nazaran çok daha fazla artmıştır. Farklı bir ifadeyle devletimiz elde ettiği gelirler göre geçmiş dokuz yıllık süreçte daha az harcama yapmıştır. Buna karşın işsizlik sigortası fonunda biriken paralar bu dönemde yaklaşık 12 ila 24⁵ kat artmıştır. Fon 2001 yılında bir önceki yıla göre 4,5 kat, 2002 yılında 0,70 oranında büyümüşken sonraki yıllarda büyümesi ortalama 0,20 civarında olmuş, bu eğilim az çok istikrar kazanmıştır.

Her iki hesaplamanın ortaya koyduğu bir gerçek fon büyüklüğü düzenli olarak artmaya devam ederken devletin eskiye nazaran daha az gider yaptığı ama daha fazla gelir topladığıdır.

İşsizlik sigortası fonu zaman içinde bu şekilde reel olarak büyür-

ken fonun kendi içindeki gelir ve gider rakamlarına, fon büyüklüğünün nasıl değerlendirildiğine ilişkin reel değerlere de bakılmadığında büyümenin de fonun dönüşümü de rahat anlaşılmayacaktır.

Tablodan da görüleceği üzere Ücret Garanti Fonu dahil İşsizlik Sigortası toplam fon varlığı 38 Milyar TL'yi aşmıştır. Fon gelir kalemleri içinde en büyük kısmı yaklaşık 24 Milyar lira ile faiz geliri oluşturmaktadır, bunu işçi işveren primleri yaklaşık 13 Milyar lira ile izlemektedir. Fonun en büyük gideri ise işsizlere işsizlik ödeneği olarak ödenen yaklaşık 2 Milyar liralık ödemeyi, 1,5 Milyarlık işsizlik sigortası fonu giderleri izlemektedir. Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere 2008 yılı sonu itibarıyla işsizlere fonun yalnızca yüzde 5'i nakit olarak ödenmiştir.

İşsizlik sigortası fonunda biriken paraların dokuz yıllık süreçte yatırım araçlarında değerlendirilmesin-

Tablo: 4 İşsizlik Sigortası Fonu Gelir ve Giderleri*

(1000 TL)

Gelir ve Giderler	30 Kasım 2008 İtibarıyla	Aralık /2008	31.12.2008 itibarıyla
İşçi işveren primleri	12.884.508	274.182	13.158.691
Gecikme zammı	297.395	3.719.	301.115
Hazine payı	4.365.117	91.394	4.456.511
İdari para cezaları	11.744	167	11.911
Faiz geliri	23.371.435	519.627	23.891.062
İadeler	26.733	2.718	29.452
Toplam gelir	40.956.934	891.810	41.848.744
İşsizlik sigortası giderleri ⁶	1.564.803	26.467	1.591.270
İşsizlere ödenen ödenekler	1.828.703	66.657	1.895.361
Ücret garanti fonu gideri	9.614	35	9.650
Ücret garanti fonu	92.371	-	95.470
İşsizlik sigortası fonu	37.461.442	-	38.256.993
TOPLAM FON VARLIĞI	37.553.813	-	38.352.463
Kısa çalış. ödeneği ödemesi	97	59	156

* İşsizlik sigortası bültenlerinden derlenen rakamlarla tablo oluşturulmuştur.

den elde edilen gelir artışları oran olarak o yıla ait enflasyon ve yeniden değerlendirme rakamlarıyla birlikte Tablo:5'de gösterilmiştir.

Tablo:5'den de görüleceği üzere fon değerleri, uygun yatırım araçlarında yıllar içinde değerlendirildiğinde aynı dönemdeki fiyat artışlarından daha fazla getiri elde edilecek şekilde kullanılmıştır. Her yıl gerçekleştirilen bu reel gelir artışı fonun olması gerekenden daha büyük bir değere ulaşmasını sağlamıştır.

İşsizlik Sigortası Fonu 1999 yılında oluşturulurken biraz fazla tedbirli davranılarak fon kaynaklarının kısa sürede bitmemesi için gelirlerin yüksek, olası giderlerin ise (işsizlik ödeneklerinin) az olması amaçlanmış, ancak zaman içinde ilkelerde yenilenme yapılmadığı için çalışanlar işsiz kalanların sorunlarını hafifletmekten ziyade ciddi kaynakların toplandığı kumbara haline dönüşmüştür.

İşsizlik Sigortası Fonunu Etkileyen Yasal Değişiklikler

1999 yılında 4447 sayılı yasa ile kabul edilen İşsizlik Sigortası Kanunu 01.06.2000 tarihinden itibaren

yürürlüğe girmiştir. İşsizlik Sigortası Kanunu bugüne kadar dokuz ayrı kanunla değiştirilmiş, hemen hepsi fon büyüklüğünü azaltıcı düzenlemeler getirmiştir. Değişiklikleri tarih sırasıyla inceleyecek olursak:

1- 12.12.2001 tarihinde 4726 kanun numarası ile kabul edilen 2002 Mali Yılı Bütçe Kanununun⁷ 61 inci maddesinin (f) bendi ile İşsizlik Sigortası Kanununun 49 uncu maddesi değiştirilmiştir. Değişiklikle, işsizlik sigortası primi, sigortalının 17.07.1964 tarihli ve 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun 77 ve 78 inci maddelerinde belirtilen prime esas aylık brüt kazançlarından, yüzde 1 sigortalı, yüzde 2 işveren ve yüzde 1 devlet payı olarak alınmaya başlanmıştır. Yasanın bu maddesi 01.01.2002 tarihinden itibaren uygulanmıştır.

Değişiklikten önce aynı miktar üzerinden yüzde 2 sigortalı, yüzde 3 işveren ve yüzde 2 devlet payı olmak üzere her bir sigortalı için toplam yüzde 7 oranında prim ödenmesi gerekmekteydi.

Bu yasayla fon gelirleri her bir işçi için brüt kazanç üzerinden yüzde 7 iken yüzde 4'e düşmüştür. Prim

gelirleri yüzde 45 oranında, işsizlik sigortası fon gelirleri ise⁸ yaklaşık binde 71 oranında azalmıştır.

Bütçe Kanunu ile getirilen bu değişiklik yalnızca bir yıl uygulanacağından ertesi yıl bütçe kanununa benzer madde konulmuştur.

2- 31.03.2003 tarihinde 4833 kanun numarası ile kabul edilen 2003 Mali Yılı Bütçe Kanununun⁹ 51 inci maddesinin (e) bendi ile 49 uncu madde değiştirilmiş, önceki yıl bütçe kanunuyla getirilen düzenlemenin 2003 yılında da geçerli olduğu belirtilmiştir.

3- 05.07.2003 tarih ve 4857 sayılı İş Kanununda¹⁰ da fon büyüklüğünün azalmasına neden olan düzenlemeler mevcuttur. İş yasasının 33 üncü maddesi işverenin ödeme aczine düşmesi başlığını taşımakta olup işsizlik sigortası kapsamında "ücret garanti fonu"nın oluşturulduğu belirtilmektedir. Yine aynı Kanunun 65 inci maddesinde kısa çalışma ve kısa çalışma ödeneği ile ilgili düzenlemelerde de finansmanın işsizlik sigortasından yapılacağı ifade edilmiştir.

Sonradan bu düzenlemeler içeriği aynen korunarak İş Kanunundan çıkarılarak İşsizlik Sigortası Kanununa eklenmiştir.

Ücret Garanti Fonu kapsamında 2008 yılı sonuna kadar 9.650.032 TL ödenmiş olup fonun varlığı 95.470.484 TL'dir.

Kısa çalışma ödeneği adı altında işsizlik sigortası fonundan yapılan ödemeler toplamı ise yine 2008 sonu itibarıyla 156.020 TL'dir.

Ücret Garanti Fonu ile Kısa Çalışma Ödeneği adı altında 2008 sonu itibarıyla işsizlik sigortası fonundan ayrılan kaynak toplamı 105.276.536 TL olup yasayla getirilen bu düzenlemeler nedeniyle toplam fon varlığı (105.276.536./38.256.993.000= 0,0028) onbinde 28'i kadar azalmıştır.

Tablo: 5 Fon Varlığının Yıllar İçinde Değerlendirilmesi*

Yıllar	Fon	Tüfe	Yeniden değerlendirme
2000 (Temmuz-aralık dönemi)	23,3	11,9	56
2001	107,3	88,6	53,2
2002	68,8	30,8	59
2003	49,6	13,9	28,5
2004	29,3	13,8	11,2
2005	21,3	2,6	9,8
2006	17,9	11,5	7,8
2007	16,4	5,9	7,2
2008	17,1	8,1	12

* İşsizlik sigortası bültenlerinden ve Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden yararlanılarak tablo oluşturulmuştur.

4- Diğer bir kanun ise 4904 sayılı Türkiye İş Kurumunun Kuruluş Kanunudur.¹¹ Bu kanunun çeşitli maddelerinde işsizlik sigortasına atıf yapılmışsa da yapılan düzenlemeler bu konudaki görevlerin kurulan Türkiye İş Kurumu tarafından yerine getirileceğini içermekte, fon kaynaklarında herhangi bir azalışa neden olacak maddeler bulunmamaktadır.

5- 24.12.2003 tarihinde 5027 kanun numarası ile kabul edilen 2004 Mali Yılı Bütçe Kanununun¹² 49 uncu maddesinin (e) bendi ile 49 uncu madde tekrar değiştirilerek daha önceki dönemlerde getirilen düzenlemelerin 2004 yılında da uygulanmasına devam edilmiştir. Ancak Anayasa Mahkemesinin¹³ “bütçe yasalarına yürürlükte olan yasaların bütçe yılı için uygulanmaması veya farklı uygulanmasını öngören kurallar konulamaz. 49 inci madde, uygulamama veya farklı uygulama biçimi öngörme yoluyla, madde başlığı altında sayılmış olan yasa kurallarını 2004 yılı için değiştirici bir nitelik taşımaktadır” gerekçesiyle iptal edilmiştir.

6- 17.09.2004 tarihinde 5234 Sayılı Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’un¹⁴ 19 uncu maddesi ile daha önce bütçe kanunlarıyla getirilen sigortalının prime esas aylık brüt kazançlarından, yüzde 1 sigortalı yüzde 2 işveren ve yüzde 1 devlet payı olarak alınacağına ilişkin düzenlemeyle İşsizlik Sigortası Kanununun 49 uncu maddesinin birinci fıkrası tekrar değiştirilmiştir. Bu değişikliğin toplam fon mevcudunu ne kadar azalttığı daha önce belirtilmişti.

7- 5754 sayı ile kabul edilen Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’un¹⁵ 38 (e) bendiyle işsizlik ödeneği ve kısa çalışma ödeneği alanların

genel sağlık sigortalısı sayılacağı belirtilmiştir. Kanunla genel sağlık sigortası kapsamında işsizlik sigortası fonundan yararlananların statüsü yeniden düzenlenmiştir. Kanunun, yalnızca işsizlik sigortası/bu fondan yararlananları dikkate almayıp genel olması nedeniyle fona ek maliyet getirip getirmediği hususu değerlendirilmemiştir.

5754 sayılı kanunun 90 ıncı maddesi¹⁶ ile işsizlik sigortası gelirlerinden hiçbir vergi, resim ve harç kesintisi yapılmayacağı düzenlemesi getirilmiş, gerek bu maddenin gerekse de diğer maddelerin fonun gelir yapısını etkilemeyen düzenlemeler içerdiği görülmüştür.

8- 15.05.2008 tarih ve 5763 sayılı İş Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun¹⁷ birden fazla maddesiyle işsizlik sigortası fonunun giderlerini artırıcı maddeler içermektedir.

Amaç Başlığındaki Değişiklik

5763 sayılı Yasanın 13 üncü maddesi ile 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanununun 46 ıncı maddesinin birinci fıkrası, “işsizlik sigortasının amacı; işsizlik sigortasına ilişkin kuralları ve uygulama esaslarını düzenlemek ve bu Kanunda öngörülen hizmetlerin verilmesini sağlamaktır” şeklinde düzenlenmiştir. Kaldırılan ifade ise “işsizlik sigortasının amacı; işsizlik sigortasına ilişkin kuralları ve uygulama esaslarını düzenlemek ve sigortalılara işsiz kalmaları halinde, bu Kanunda öngörülen ödeme ve hizmetlerin yerine getirilmesini sağlamaktır” şeklindeydi. Eski düzenlemeden farkı “sigortalılara işsiz kalmaları halinde” ifadesinin çıkarılmasıdır. Salt bu değişiklikle yaklaşım ortaya çıkmakta İşsizlik Sigortası Kanununun hedef kitle olarak tanımladığı “sigortalı olup işsiz kalanların” artık dikkate alınan kesim olmadığı, bu kesimin yanında diğer işsizlere de devlete de ödemedi bu-

lunmak için var olduğu, böylesi bir dönüşüm geçirdiği, görülmektedir.

Kuruma Kayıtlı İşsizlere Yapılacak Harcamalar

14 üncü madde ile “Ayrıca, sigortalı işsizler ile Kuruma kayıtlı diğer işsizlere; iş bulma, danışmanlık hizmetleri, mesleki eğitim, işgücü uyum ve toplum yararına çalışma hizmetleri verilir ve işgücü piyasası araştırma ve planlama çalışmaları yapılır. Bu kapsamda yapılacak giderler İşsizlik Sigortası Fonundan karşılanır. Bu giderlerin yıllık miktarı, işsizlik sigortası primi olarak bir önceki yıl içinde Fona aktarılan Devlet payının yüzde otuzunu geçemez. Bu oranı yüzde elliye kadar çıkarmaya Bakanlar Kurulu yetkilidir. Ancak, işsizlik ödeneğinden yararlanmakta olanlara yönelik hizmetler için bu sınırlama dikkate alınmaz. Bu fıkra ile ilişkin esas ve usuller yönetmelikle belirlenir” hükmü Kanunun 48 inci maddesine eklenmiştir.

Kurum kayıtlı işsizlere iş bulma, danışmanlık, mesleki eğitim, işgücü uyum ve toplum yararına çalışma hizmetlerini bütçe olanaklarıyla sınırlı bir şekilde vermekteydi. Hizmetlerden yararlananlar ödenek alan sigortalı işsizler olduğunda ise herhangi bir sınırlama olmaksızın giderler fondan karşılanırdı. Yeni düzenlemeye göre bir önceki yıl devlet payı olarak fona aktarılan miktarın yüzde 30 ile ilgili sınırlama getirilmiş, ödenek alan sigortalılar için böyle bir sınırlamanın olmadığı belirtilmiştir. Bu miktarın büyüklüğünü 2008 verilerine göre yaklaşık olarak hesaplamak istersek¹⁸ onbinde 28 kadar olduğunu görebiliriz.

İşsizlik Ödeneğinin Artırılması

Yasanın 15 inci maddesinde ilk kez ödenek alan sigortalıların lehine olan bir düzenleme vardır. 4447 sayılı Yasanın 50 inci maddesinde “ilk işsizlik ödeneği ödemesi ödeneğe

hak kazanılan tarihi izleyen ayın sonunda yapılır” ifadesi değiştirilerek en geç izleyen ayın sonuna kadar yapılabileceği, şartlar uygun ise daha erken bir tarihte de ödenebileceği yasal ortam sağlanmış, Kurum içi düzenlemelerde de müracaat edilen ayın sonunda ödenmesi konusunda çaba gösterilmesi hususu belirtilmiştir.

Aynı maddede “Günlük işsizlik ödeneği, sigortalının son dört aylık prime esas kazançları dikkate alınarak hesaplanan günlük ortalama brüt kazancının yüzde kırkıdır. Bu şekilde hesaplanan işsizlik ödeneği miktarı, 4857 sayılı İş Kanununun 39 uncu maddesine göre onaltı yaşımdan büyük işçiler için uygulanan aylık asgari ücretin brüt tutarının yüzde seksenini geçemez” ifadelerine yer verilmiş, önceki düzenlemede net yüzde 50-yüzde 100 oranları yerine, brüt yüzde 40-yüzde 80 oranları 50 inci maddeye girmiştir.

Bu değişikliğin ödenek alan işsizlere ne kadar fazla ödeme getireceğini örnekle açıklayalım:

Asgari Ücret (brüt)	666,00
SSK primi yüzde 14	93,24
İşsizlik Sigortası Fon kesintisi yüzde 1	6,66
Gelir vergisi yüzde 15	34,97
Damga Vergisi binde 6	4,00
Kesintiler Toplamı	138,87
Net asgari Ücret	527,13

Önceki düzenlemeye göre 263,56 TL ile 527,13 TL arasında işsizlik ödeneği ödenirken yeni düzenlemeyle bu alt-üst sınırlar 266,40 TL ile 532,80 TL arasında olmuştur. İşsizlik ödeneği alanlara ödenen miktar yaklaşık yüzde 11 oranında artırılmıştır. Bu artışın fon yapısına etkisini hesapladığımızda¹⁹ yüzbinde 17 kadardır.

Güneydoğu Anadolu Projesine Aktarılan/Aktarılabilecek Miktarlar

16 ncı madde fon mevcudunu etkilemediğinden, 17 inci ve 18 inci maddelerle getirilen yenilikler İş Kanununda daha önce düzenlenip fona etkileri değerlendirildiğinden, yazı konumuza dahil edilmemiştir.

19 uncu maddenin (a) fıkrasıyla fonun 1.300.000.000 TL’lik kısmının hazineye aktarılabileceği belirtilmiştir. Yasada bu büyük miktarın sigortalı işsizler ya da diğer işsizler için değil fonla hiçbir alakası olmayan Güneydoğu Anadolu Projesi kapsamındaki yatırımlar amacıyla kullanılacağı ifade edilmiştir.

1.300.000.000 TL. işsizlik sigortası fonundan Haziran/2008 de hazine hesaplarına aktarılmıştır. İşsizlik sigortası fonundan sigortalı işsizlere yapılan ödemelere baktığımızda Mart 2002 tarihinden Kasım/2007 tarihine kadar 942.810 kişi işsizlik ödeneği almaya hak kazanmış, bu kişilere toplam 1.311.649.847 TL ödemede bulunulmuştur.²⁰ Kısaca fonun ilk çıkışından itibaren yararlanan 942 bin kişiye ödenen tutar (- ki bu miktarlar 68 aylık ödeme dönemini kapsamaktadır) tek bir seferde amaç dışında kullanılmak üzere fondan alınmıştır. Alınan miktar toplam fon varlığını²¹ binde 33 oranında azaltmıştır.

19 uncu maddenin (b) bendiyle 2009-2012 yıllarında yani dört yıl boyunca fon tarafından tahsil edilecek nema gelirlerinden dörtte birinin de Güneydoğu Anadolu Projesi kapsamındaki yatırımlara öncelik vermek suretiyle kullanılacağı, bu miktarların hazineye tahsil edildiği ayı izleyen ayın 15’ine kadar aktarılabileceği, düzenlenmiştir.

Hazineye bu kapsamda ne kadar aktarma yapılacağını hesaplamak istersek her ay değişmekle birlikte ortalama 520.000.000TL faiz geliri elde edildiğini varsaydığımızda²²

işsizlik sigortası fonunun yüzde 16 azalmasına neden olacaktır.

19 uncu maddenin (c) fıkrasında “aktarılabilecek kaynakla gerçekleştirilecek yatırımlardan elde edilecek getiriler ile varlık satışlarından elde edilecek gelirlerin Yüksek Planlama Kurulunca belirlenecek oranı, kullanılan kaynak tutarını aşmamak kaydıyla Fona aktarılır.” düzenlemesi yer almaktadır. Yasada alınan miktarların ne zaman, ne şekilde, hangi faiz oranıyla geri ödeneceğine ilişkin net ifadeler yer almadığı için ileride yapılacak ödemelerin fondaki kayıpları telafi edici özellikten çok uzak kalacağı düşünülmektedir.

Kadın ve Genç Erkeklerin İstihdamını Teşvik İçin Yapılacak Giderler

20 inci madde ile 18 yaşından büyük kadınlarla 18 yaşından büyük 29 yaşından küçük genç erkeklerin istihdamına teşvik getirilerek işyerinin son bir yıl içindeki ortalama işçi sayısını gelecek bir yıllık dönem içinde fazlaştıracak şekilde yeni işe alım olursa (işe alınan kişilerin işyerinin son altı aylık işçisi olmaması gerekir) bu işçilerin işveren sigorta primlerinin işsizlik sigortası fonundan 5 yıllık süre ile kademeli olarak karşılanacağı belirtilmiştir. Konu hakkında sağlıklı veriler elde edilemediğinden bir değerlendirme yapılamamıştır.

9- 31.07.2008 tarihli ve 5797 Sayılı Sosyal Sigortalar Ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunun 9 uncu maddesiyle genç erkeklerin ve kadınların istihdamının teşvikiyle ilgili düzenlemeye 506 kanunun geçici 20 inci maddesi kapsamındaki sandıkların statülerine tabi personeli için de uygulanacağı ifadesi eklenmiştir. Yukarıda da belirtildiği gibi konu hakkında sağlıklı veriler elde edilemediğinden bir değerlendirme yapılamamıştır.

Tablo: 6 Kanunların Fona Oran ve Miktar Olarak Etkileri*

Kanun Numarası	Fona Etkisi (Oran Olarak)	Fondaki Azalma (Miktar olarak)
4726/61	%3408	1.303.798.321
4833/51	Hesaplandı.	
4857/33,65	%0.134	51.417.399
4904	-	
5027	Hesaplandı.	
5234	Hesaplandı.	
5754/38	Genel uygulama.	
5754/90	-	
5763/14	%0.0112	4.284.783
5763/15	%0.0081	3.121.771
5763/19 (a)	%0.33	1.300.000.000
5763/19 (b)	%16	6.121.118.880
TOPLAM	8.783.741.154	

* Bir yasadaki etki 4 yıl boyunca süreceği için tabloda diğer etkilenmeler de 4 yıl üzerinden hesaplanmıştır.

Yukarıda belirtilen dokuz ayrı kanundan fon mevcudunu azaltıcı ve hesaplanabilir veriler elde edilen düzenlemelerin nasıl bir etki yarattığı oran olarak Tablo: 6'da gösterilmiştir.

Tablo:6'da da görüleceği üzere çıkarılan yasalar fon varlığını azaltacak içerikte olmuş, son dönemlerde çıkarılan yasaların fona olumsuz etkisi daha büyük boyutlara ulaşmış, fonun asıl hedef kitlesi olması gereken işsizlik ödeneği alan işsizler için yapılan iyileştirme (5763/15) azalmadaki en az miktar olarak kalmıştır.

Sonuç

İşsizlik Sigortası Fonu 1999 Yılında oluşturulurken aktüerya hesaplamalarında fon kaynaklarının kısa sürede tükenmemesi amacıyla gelirleri yüksek, giderlerin ise az ve ciddi şartlara bağlanması nedeniyle gerekli birikimleri yapabilmış, ancak ilk zamanlardaki ödeneğin ödenmesiyle ilgili şartlardaki ağırlık

zaman içinde değiştirilemediğinden kendi halinde büyüyen dev haline gelmiştir. Çalışırken işsiz kalan, işsizlik sigortası fonuna az-çok işsizlik sigortası primi ödemesine rağmen gerekli şartlara sahip olmayanlara ödeme yapılmadığı gibi, ödenek alanlara da az süre ve miktarda kaynak aktarıldığı için fonun işsizlere pek de faydalı olamadığını söyleyebiliriz. Ancak fon gittikçe büyüyen hacmiyle hem hükümetlerin hem de sıkıntı içinde olan işverenlerin, esnafın her zaman ilgisini çekmiş, var olan sıkıntıları giderici sonsuz ve sınırsız bir kaynak olarak algılanmaya başlanmıştır. Sınırlı kaynaklarla sorunlarını çözmeye çalışan ülkemizin bu birikimi amacına uygun olmak koşuluyla sigortalı işsizlere dönük yeni yaklaşımlarla kullanmasını temenni ediyoruz.

Notlar

- 1 İşsizlik sigortası kanunu genel gerekçesi.
- 2 İşsizlik sigortası fonu için kesintilerin 01.06.2000 tarihinden itibaren başladığı ve ilk prim aktarımının Temmuz/2000'den itibaren olduğu dikkate alınmalı, tabloda

yer alan rakamın yılın ikinci yarısına ait bir toplam olduğu unutulmamalıdır.

- 3 Excel programı yardımıyla ilk dokuz yıldaki artış eğilimlerindeki değerler üzerinden seri tamamlanarak 100 değerine 2049 yılına karşılık gelen satırda görülmüştür. 2000 Yılına ait işsizlik sigortasındaki mevcudu tüm yıla göre de hesapladığımızda yani temmuzdan aralık ayında kadar olan birikime göre 12 ayda olabilecek büyüklük esas alınarak yeniden hesaplama yaptığımızda aynı değerlere ulaşma süresinin sadece bir yıl uzadığı hesaplanmıştır.
- 4 Yeniden değerlendirme oranı, enflasyon oranı esas alınarak bütçe gelir, gider büyüklükleriyle fon büyüklüğünü sabit fiyatlarla hesaplamak için 2000 yılındaki verileri 100 sayısı ile gösterdikten sonra 2000 yılındaki rakam karşılaştırılacağı yıla kadar olan enflasyon/yeniden değerlendirme oranına göre artırılmış, 2000 yılındaki rakam 100 ise artırılan rakam (o yıla ait rakam) kaçır hesaplaması yapılarak bulunan sayılar tabloda gösterilmiştir.
- 5 2000 yılının Haziran (Haziran primleri SSK tarafından sonraki ayın 15'inde Kuruma aktarıldığından) ayından itibaren işsizlik sigortası fonuna para akışı olduğundan için baz alınan yıla ait toplam rakamı iki katı olarak esas almak değerlendirmeyi daha sağlıklı yapacağı için yapılan hesaplama sonucunda 2000 yılına ait fon toplamını 724.254.000 TL olarak esas aldığımızda reel büyüme rakamı yaklaşık yüzde 800 çıkmaktadır.

6 4447 sayılı Kanunun 48. maddesi gereği, işsizlik ödeneği, hastalık ve analık sigortası prim ödemeleri, sigortalı işsizler ile Kuruma kayıtlı diğer işsizlere; iş bulma, danışmanlık hizmetleri, mesleki eğitim, işgücü uyum ve toplum yararına çalışma hizmetleri ile işgücü piyasası araştırma ve planlama çalışmalarına ait giderler, işsizlik sigortası hizmetlerinin yerine getirilebilmesi için Yönetim Kurulunun onayı üzerine İŞKUR tarafından yapılan giderler, 4447 sayılı Kanunun ek 1. maddesi gereği Ücret Garanti Fonuna ayrılan pay, 4447 sayılı Kanunun geçici 6. maddesi gereğince, Güneydoğu Anadolu Projesi kapsamındaki yatırımlara aktarılan miktarlar ile 4447 sayılı kanunun geçici 7. maddesi gereğince, 18 yaşından büyük ve 29 yaşından küçük olanlar ile yaş şartı aranmaksızın 18 yaşından büyük kadınların prime esas kazanç alt sınırı üzerinden hesaplanan sigorta primine ait işveren hisseleri giderlerinden oluşmaktadır.

7 22.12.2001 tarihli ve 24618 Mükerrer sayılı Resmi Gazete.

8 $((274.182 + 91.394) \times 7 / 4) - 274.182 = 274.182$ TL'lik gelirden eksilme-ye, 38.256.993 TL'lik fon büyüklüğünün her ay % 0.71 oranında azalmasına neden olmuştur.

9 31.03.2003 tarihli ve 25065 Mükerrer sayılı Resmi Gazete.

10 10.06.2003 tarihli ve 25134 sayılı Resmi Gazete.

11 05.07.2003 tarihli ve 25159 sayılı Resmi Gazete.

12 28.12.2003 tarihli ve 25330 Mükerrer sayılı Resmi Gazete.

13 19.07.2006 tarihli ve 26233 sayılı Resmi Gazetede Yayınlanan E. 2004/12, K. 2005/35 sayılı Kararı.

14 21.09.2004 tarihli ve 25590 sayılı Resmi Gazete.

15 17.04.2008 tarihli ve 26870 sayılı Resmi Gazete.

16 Bu yasa görüşülürken muhalefet milletvekilleri İşsizlik Sigortası Kanununun 49. maddesine ek bir önerge vererek işsizlik sigortası gelirlerinin vergiye tabi olmamasını oylattırdıkları esnada iktidar milletvekilllerinin kuliste olmaları nedeniyle önerge kabul edilerek yasa metni içinde yer almıştır. Yabancıların bono ve tahvil faizi gelirlerinden alınan yüzde 15 vergi sifıra indirildiğinden fon gelirlerinden de faiz alınmasın isteniyordu. Ancak İşsizlik Sigortası Kanununun 50 inci maddesi asgari ücretin net tutarını aşmayan işsizlik ödeneğinin, herhangi bir vergi kesintisine tabi tutulmayacağını düzenliyordu. Kısaca maddede fon gelirlerinin vergiye tabi olmayacağı ifade edilmediğinden bu yeni düzenleme yeni bir durum yaratmıyor, fon gelirleri eskisi gibi stopaja tabi oluyordu.

17 26.05.2008 tarihli ve 26887 sayılı Resmi Gazete.

18 $((\text{Aralık 2008 hazine payı } 91.394.000 \times 12 / 10 = 109.672.800) / 38.256.993.000 = 0,0028)$.

19 Aralık/2008 ayında işsizlere ödenen $(66.657.000 \times 0,11) / 38.256.993.000 = 0,00017$.

20 İşkur bülteni...

21 $(1.300.000.000 / 38.256.993.000 = 0.033)$.

22 $(520.000.000 \times 48 \text{ ay} \times \frac{1}{4} = 6.240.000.000)$ ödenecek olan toplam nema miktarı. Bu toplam da fon varlığının $(6.240.000.000 / 38.256.993.000 = 0.16)$ %16 azalmasına neden olacaktır.

Türkiye’de Sendikalaşma ve Özel Sektörde Sendikal Örgütlenme

88

Onur BAKIR
Deniz AKDOĞAN

Liman-İş Sendikası Uzmanları

Giriş¹

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, 3 Aralık 2003’te, TÜRK-İŞ’in 19. Olağan Genel Kurulu’nun açılışında yaptığı konuşmada, sendikalara, “Gelin özel sektörde örgütlenin” çağrısında bulunmuş ve “Biz nasıl her yere dal budak salıyorsak, sendikalar da böyle örgütlenmeli” demişti. Başbakan Erdoğan’ın bu sözleri sarf etmesinden bu yana 5 yıl, AKP hükümetinin iktidara gelmesinden bu yana ise 6 yıl geçti. Ancak, daha önce de olduğu gibi, sendikaların özel sektörde örgütlenmesi engellenmeye devam ediyor. Özel sektörde sendikal örgütlenme “ateşten gömlek” olma niteliğini koruyor.

Bu raporda, Türkiye’de sendikal örgütlenme dün ve bugün ile değerlendirilmekte, özel sektörde sendikal örgütlenmenin önündeki engeller masaya yatırılmakta, mevcut durum incelenmekte ve özellikle özel sektör limancılığı alanında sendikal örgütlülüğün yaşadığı sorunlar mercek altına alınmaktadır. Gerçek sendikalaşma oranlarına ilişkin bir dizi verinin sunulduğu, işverenlerin özel sektörde örgütlenmeyi engellemek için başvurdukları yöntemler ve özel sektörde sendikalaşma nedeniyle işten atılan işçilere ilişkin verilerin de ele alındığı raporda, yaşanan sorunların aşılması için somut öneriler de gündeme getirilmektedir.

**Türkiye’de Sendikal Örgütlenme
ve Özel Sektörde Sendikal
Örgütlenmeye İlişkin Genel Bir
Bakış: Türkiye’de Çalışanların
Sendikalaşma Oranı**

Türkiye’de 12 Eylül 1980 askeri darbesinden bu yana sendikal ör-

gütlülük giderek küçülmektedir. 12 Eylül darbesi ve darbenin ardından iktidara yerleşen askeri yönetim, sendikal faaliyetleri yasaklamış ve 1980 öncesinde giderek güçlenen sendikal örgütlülüğü zayıflatmıştır. Bunun yanı sıra darbenin ardından değiştirilen yasal düzenlemeler ve fiili uygulamalar aracılığıyla, sendikal örgütlülüğün yeniden güçlenmesine olanak vermeyen bir zemin hazırlanmıştır. 24 Ocak kararları ve 1980’den bu yana adım adım uygulamaya konulan neoliberal politikalar, sendikalaşmaya bir darbe daha vurmuştur.

Sendikal örgütlenmeye ilişkin en önemli verilerden biri, sendikalaşma oranıdır. Ancak ne yazık ki, Türkiye’de sendikalaşmaya ilişkin istatistikler sağlıklı bir biçimde tutulmamıştır. Öte yandan sendikalaşma oranlarının hesaplanması için bilimsel, uluslararası standartlara uygun ve ortak bir yöntem kullanılmadığı

için, farklı devlet kurumlarının açıkladığı istatistikler bile birbirini tutmamaktadır. Devlet kurumları, işçi ve işveren sendikaları, ILO ve çeşitli uluslararası kuruluşların açıkladığı veriler birbiri ile örtüşmemekte, dahası veriler arasında ciddi farklar bulunmaktadır.

Örneğin bir işçinin birden fazla sendikaya üye olabildiği 1970'lerdeki bazı istatistiklere göre, sendikalı işçi sayısı, sigortalı işçi sayısı geçmiş, hatta sendikalı işçi sayısı sigortalı işçi sayısının 2,5 katına ulaşmıştır. 1995 yılında ise Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu sendikalaşma oranını yüzde 16, ILO yüzde 33,7, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ise yüzde 68,3 olarak açıklamıştır. 2000'li yıllara gelindiğinde de durum değişmiştir. 2003 yılında Devlet İstatistik Enstitüsü'nün yaptığı "Hanehalkı Bütçe Anketi"ne göre sendikalaşma oranı yüzde 10,2'dir. Aynı yıl için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı sendikalaşma oranını yüzde 57,98 (Ocak) ve yüzde 57,62 (Temmuz) olarak açıklamıştır.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın verilerine göre, 2009 Ocak ayı itibarıyla Türkiye'de toplam işçi sayısı 5 milyon 434 bin 433, sendikalı işçi sayısı 3 milyon 205 bin 662, sendikalaşma oranı ise yüzde 58,98'tir. Bu istatistik gerçeği yansıtmamaktadır. Çalışma Bakanlığı, işçi sayısını hesaplarken SSK'ya kayıtlı işçileri dikkate almakta, kayıt dışı çalışan işçileri yok saymaktadır. Birçok araştırmaya göre Türkiye'de ücretli çalışan sayısı 10-13 milyon arasındadır. Yani Çalışma Bakanlığı, istatistiği hazırlarken, Türkiye'deki işçilerin yüzde 50'sinden fazlasını dikkate almamıştır. Sendikalı işçi sayısı da gerçeği yansıtmamaktadır. Türkiye'deki gerçek sendikalı işçi sayısının çok daha düşük olduğu, hem işçi ve işveren sendikaları hem de devlet kurumları tarafından bilinmektedir. Dolayısıyla Türkiye'de

sendikalaşma oranı Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın açıkladığı oranın çok daha altındadır.

Örneğin Aziz Çelik ve Kuvvet Lordoğlu'nun, ILO normlarını esas alarak, toplu iş sözleşmeleri kapsamındaki işçi sayısından hareketle yaptığı ve 1988-2004 yıllarını kapsayan çalışmanın ortaya koyduğu veriler Türkiye'de sendikalaşma oranının hızla düştüğünü ortaya koymaktadır. Çelik ve Lordoğlu, hesaplamayı yaparken; ILO normlarına göre sendikalaşabilir nüfusu, yani toplam ücret, maaş ve yevmiyeli nüfusu (DİE-TÜİK'in verileri) ve toplusözleşme kapsamındaki işçi sayısını (ÇSGB'nın verileri) esas almaktadır. Bu kapsama Türkiye'deki tüm ücretliler dâhildir.

Yürürlükteki yasalara göre kamu görevlilerinin sendikalara üye olma hakkı olma hakkı vardır, ayrıca kamu görevlilerinin uluslararası sözleşmeler uyarınca toplusözleşme ve grev hakkı da bulunmaktadır. Anayasa'nın 90. maddesinde yapılan değişiklik ile uluslar arası sözleşmeler kanun hükmünde sayılmış ve iç hukukla çatışma durumunda uluslar arası anlaşmaların esas alınacağı belirtilmiştir. Ancak kamu çalışan-

larının toplusözleşme ve grev hakkını kullanması; "yasal düzenleme yapılması gerektiği" önü sürülerek fiilen engellenmektedir. Yürürlükte olan toplu görüşme sistemi ise ILO normlarına aykırıdır; zira toplu görüşmelerde hükümet kesin ve tek söz sahibi olan taraftır, toplu görüşmeler toplu sözleşme niteliğinde değildir ve çalışanların grev hakkı bulunmamaktadır. Bu nedenle ILO normları esas alındığı takdirde, sendikalı kamu personelinin sendikalaşma oranı hesaplamasına dâhil edilmemesi gerekmektedir. Bu çalışmada da toplusözleşme haklarını kullanmaları engellenen kamu çalışanları, sendikalaşma oranı hesaplamasına dâhil edilmemiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu ve Çalışma Bakanlığı verilerini esas alarak, Çelik ve Lordoğlu'nun kullandığı yöntemi kullanarak 2005-2007 yıllarındaki sendikalaşma durumu da hesaplandığında karşımıza şöyle bir tablo çıkmaktadır (1988 ve 1995 yılları karşılaştırma için sunulmuştur):

Bu tabloda ILO normlarına göre sendikalaşma hakkı olan toplam nüfus esas alınmış; yani kamu-özel sektör, kayıtlı-kayıtsız ayrımı yapıl-

Tablo-1: Ücretlilerin Sendikalaşma Oranı

Yıl	TİS Kapsamındaki İşçi Sayısı	Toplam Ücretli	İşçilerin Sendikalaşma Oranı (%)
1988	1.591.360	7.170.000	22,2
1995	1.144.989	8.471.000	13,5
2002	1.007.305	10.625.000	9,5
2003	957.418	10.707.000	8,9
2004	919.364	11.344.000	8,1
2005	933.537	12.360.000	7,6
2006	902.247	12.999.000	7,0
2007	831.335	13.573.000	6,1

Kaynak: TÜİK ve ÇSGB verilerinden yararlanılarak hesaplanmıştır.

Tablo-2: SSK'lı (Kayıtlı) İşçilerin Sendikalaşma Oranı

Yıl	TİS Kapsamındaki İşçi Sayısı	Toplam SSK'lı İşçi Sayısı	Sendikalaşma Oranı (%)
1988	1.591.360	3.483.212	45,7
1995	1.144.989	3.905.118	29,3
2002	1.007.305	4.572.841	22,0
2003	957.418	4.781.958	20,0
2004	919.364	5.022.584	18,3
2005	933.537	5.022.584	18,5
2006	902.247	5.154.948	17,5
2007	831.335	5.292.796	15,7

Kaynak: ÇSGB verilerinden yararlanılarak hesaplanmıştır.

maksızın, ücret, maaş ya da yevmiye karşılığı çalışan herkes kapsama dâhil edilmiştir.

Türkiye'de ücretlilerin sendikalaşma oranı 1988'de yüzde 22,2 iken, 1995'te yüzde 13,5'e düşmüştür. 1990'lar boyunca süren düşme eğilimi, 2000'lerde de devam etmiştir. Bu oran 2002'de yüzde 9,5'e, 2003'de yüzde 8,9'a, 2004'te yüzde 8,1'e, 2005'te yüzde 7,6'ya, 2006'da yüzde 7'ye, 2007'de yüzde 6,1'e düşmüştür. 2002-2007 yılları arasında TİS kapsamındaki işçi sayısı 175 bin 970 kişi düşmüş, tüm ücretlilerin sendikalaşma oranı yüzde 9,5'den yüzde 6,1'e gerilemiştir.

Daha önce de belirtildiği üzere Çalışma Bakanlığı işçilerin sendikalaşma oranını hesaplarken, yalnızca SSK'ya kayıtlı olan işçileri esas almaktadır. Yalnızca SSK'ya kayıtlı işçiler esas alındığında da sendikalaşma oranının düştüğü görülmektedir.

SSK'lı (kayıtlı) işçilerin sendikalaşma oranı 1988 yılında yüzde 45,7 iken, bu oran 1995 yılı itibarıyla yüzde 29,3'e düşmüştür. Bu oran 2002'de yüzde 22, 2003'de yüzde 20, 2004'de yüzde 18,3, 2005'de yüzde

18,5, 2006'da yüzde 17,5, 2007'de ise yüzde 15,7 olarak gerçekleşmiştir. SSK'lı işçilerin sendikalaşma oranı 2002-2007 yılları arasında yüzde 22'den yüzde 15,7'ye düşmüştür.

Yalnızca özel sektörde çalışan işçiler kapsama alındığında da sendikalaşma oranının düştüğü görülmektedir. İster kayıtlı ister kayıtsız olsun, özel sektörde çalışan tüm ücretlilerin sayısı hızla artarken, sendikalaşma oranı giderek gerilemiştir:

Tablo-3: Özel Sektörde Çalışanların Sendikalaşma Oranı

Yıl	TİS Kapsamındaki İşçi Sayısı	Toplam Özel Sektör Çalışanı	Sendikalaşma Oranı (%)
1995	437.788	5.584.000	7,8
2002	415.972	7.483.000	5,6
2003	392.881	7.675.000	5,1
2004	401.002	8.510.000	4,7
2005	424.457	9.305.000	4,6
2006	399.656	9.918.000	4
2007	361.430	10.572.284	3,4

Kaynak: ÇSGB ve TÜİK verilerinden yararlanılarak hesaplanmıştır.

Özel sektörde çalışan işçilerin sendikalaşma oranı 1995 yılında yüzde 7,8 iken, bu oran 2002'de yüzde 5,6'ya, 2003'te yüzde 5,1'e, 2004'te yüzde 4,7'ye, 2005'te yüzde 4,6'ya, 2006'da yüzde 4'e, 2007'de yüzde 3,4'e düşmüştür. Özel sektördeki sendikalı işçi sayısı 2002'de 415 bin 972 iken, bu rakam 2007'de 361 bin 430'a düşmüş, özel sektörde sendikalaşma oranı aynı dönemde yüzde 5,6'dan, yüzde 3,4'e gerilemiştir.

Sonuç itibarıyla hangi yöntem kullanılırsa kullanılsın, sendikalaşma oranında hem rakamsal hem de oransal olarak kayda değer bir düşüş yaşandığı görülmektedir. Ücretli sayısı artarken, sendikalı ücretli sayısı düşmüştür.

2) Sendikalaşma oranı neden düşüyor? Özel sektörde örgütlenmek neden zor?

İşçilerin sendikalaşma oranında yaşanan düşüşün temel nedeni neoliberal politikalarla. Neoliberal politikalar çerçevesinde yaşama geçirilen esnek çalışma uygulamaları, taşeronlaştırma ve üretim zincirlerinin parçalanması süreci, işçilerin sendikalaşmalarının önünde ciddi bir engel teşkil etmektedir. Ayrıca

özelleştirme uygulamaları, sendikalaşma oranındaki düşüşü daha da tektiklemiştir. TÜRK-İŞ, 1987 yılı itibariyle 600 bin işçi adına kamu toplu iş sözleşmesi gerçekleştirirken, bu rakam 2009 yılı itibariyle 315 bine düşmüştür. Bunun en önemli nedeni özelleştirmelerdir. Ayrıca IMF dayatmaları doğrultusunda, kamuda resen emeklilik uygulaması yaşama geçirilmiş ve emekli olan kamu işçilerinin en fazla yüzde 10'u kadar kamu işçisi alınmıştır. Özelleştirmelerin yanı sıra bu uygulamalar da düşüşte rol oynamıştır.

Son 20 yılda, kamuda çalışan işçilerin sayısı azalırken, özel sektörde çalışan işçilerin sayısı artmıştır. Ancak özel sektörde istihdam genişlerken, kayıt dışı işçi çalıştırma ve iş mevzuatına aykırı uygulamalar da hız kazanmıştır. Kayıt dışı istihdamda yaşanan artış, özel sektörde sendikal örgütlenmenin önündeki en büyük engellerden biridir. Birçok çalışmada Türkiye'de kayıt dışı istihdam oranının yüzde 45-50 düzeyinde seyrettiği belirtilmektedir. Özel sektörde kayıt dışı çalışan milyonlarca işçinin, birçok hakkı olmadığı gibi sendikalaşma hakkı yoktur. Sonuç itibariyle neredeyse özel sektörde çalışan her iki işçiden birinin sendikalaşma hakkı baştan yok edilmektedir.

Kayıtlı istihdam edilen işçilerin sendikalaşma hakkının önünde de ciddi engeller bulunmaktadır. Sendika üyeliği Anayasa'nın 51'inci maddesi ile güvence altına alınmış bir haktır. Sendika üyeliği Anayasal bir hak olmakla birlikte, Türkiye'nin de onayladığı uluslararası sözleşmelerle de güvenceye alınmıştır. Ancak sendikalara ilişkin mevcut mevzuat, sendikalaşmayı zorlaştırdığı gibi, işverenlerin başvurduğu hukuk dışı ve endüstriyel ahlaka aykırı uygulamalar özel sektörde sendikalaşmanın önünde ciddi bir engel teşkil etmektedir. İşverenlerin hukuk dışı ve endüstriyel ahlaka aykırı, sendi-

kalaşmayı engellemeye yönelik uygulamaları, bu uygulamalara yetkili merciler tarafından tabiri caizse göz yumulması, idari ve yargı süreçlerinin çok uzun sürmesi özel sektörde sendikalaşmanın önündeki en büyük engeldir.

İşverenlerin Sendikalaşmayı Engellemek İçin Başvurduğu Yöntemler

Özel sektörde işverenlerin sendikalaşmayı engellemek için oldukça çeşitli yöntemlere başvurmaktadır. Bu yöntemlerin çoğunluğu hukuk ihlali, bir kısmı ise endüstriyel ahlaka aykırı davranışlardır. Bu yöntemlere ilişkin aşağıda sunulan listede, abartılı değildir; listenin eksigi vardır; fazlası yoktur. Listede yer alan yöntemlerin her biri en az bir işyerindeki örgütlenme sürecinde yaşanmıştır:

- İşçileri sendikalardan uzak tutmak için sendikaları ve sendikalaşmayı karalayan ideolojik söylemlere başvurma.
- Akrabalık, hemşerilik gibi geleneksel ilişkileri kullanarak sendikalaşmanın işverene ihanet anlamına geldiğini öne sürerek, işçileri psikolojik olarak baskı altında tutma.
- Sendikalaşma durumunda işten çıkarma ya da işyerini kapatma tehdidiyle işçilerin "iş güvencesi"ni baskı altında tutma.
- Sendikalaşma faaliyetini önceden haber alıp engellemek için işçiler arasında muhbirler oluşturma ve işçiler arasında güvensizlik yaratma.
- İşçiler arasındaki siyasi görüş, inanç, etnik köken ve benzeri ayrımları kışkırtarak işçileri birbirine düşürme ve işçilerin ortak hareket etmesini engelleme.

- İşçileri sendikalaşmadan vazgeçirmek için işçilere maaş dışı maddi yardım ve ödeme teklif etme.
- İşçilere sendikaya üye olmaları durumunda yüksek maaş artışı sağlanacağını vaat etme ve/veya bu artışı gerçekleştirme
- İşe giriş sırasında -hukuksal olarak hiçbir geçerliliği olmamasına rağmen- işçilere "sendikaya üye olmayacağım" yazılı kağıt imzalatma ya da işçilerden senet alma.
- Kayıt dışı istihdama başvurarak işçilerin sendikalaşma ihtimalini tamamen ortadan kaldırma.
- Sendikalaşmaya öncülük eden işçileri işten çıkarma.
- Sendikalaşmaya öncülük eden işçileri "ödünç iş ilişkisi" ile başka işyerlerine gönderme.
- Sendikalaşmaya öncülük eden işçilere ve sendikacılara, fiili şiddet uygulama, silah çekme ve adam kaçırma.
- Sendikaya üye olan işçileri tümüyle ya da kısmen işten çıkarma.
- Sendikalı işçileri işten çıkardıktan sonra yeni işçi alarak sendikanın yetkisini düşürme.
- Sendikaya üye olan işçileri "fazla mesaiye bırakmama" ve işçilerin "ücretlerinde keyfi kesintiye gitme" yoluyla işçilerin reel ücretlerini düşürme ve işçileri sendika üyeliğinden istifaya yöneltme.
- İşyerine noter getirerek ya da işçileri işyeri servisleriyle notere götürerek işçilerin sendikadan istifa etmesini sağlama.
- Sendikaya üye olan işçileri yıldırma için işçinin görev

yerini değiştirme, işçiye daha zor iş verme ve işçiye mesleki bilgisi ve yeterliliği dışındaki işleri yapmaya zorlama.

- Taşeronlaştırmaya giderek sendikal örgütlülüğü dağıtma.
- İşçiler arasında suni ayrımlar ve ücret farklılıkları yaratarak işçilerin birlikte hareket etmesini engelleme
- Kağıt üzerinde işyerinin adını değiştirerek ya da işyerini kapatıp yeni bir işyeri açarak sendikanın yetki almasını engelleme.
- İşçileri baskı, tehdit ve zor yöntemleriyle sendikadan istifa yapmaya zorlama.
- Bizzat işveren tarafından kurulan sendikalara işçileri üye yaparak, işçilerin sendika seçme özgürlüğünü engelleme.
- İşçileri üye oldukları sendikadan, işverenlerle birlikte hareket eden işveren güdümlü sendikalara geçirme yoluyla işçilerin sendika seçme özgürlüğünü engelleme.
- Sendikalaşma sürecinde direnişe geçen işçilerin direnişini polis, jandarma aracılığıyla veya adam tutarak kırma.
- Kasıtlı olarak işkolu ve yetki itirazı yaparak sendikalaşma sürecini uzatma ve işçileri yıldırmaya çalışma.
- Çoğunluk tespiti sırasında hukuk dışı uygulamalara başvurma.
- Sendikalaştığı için işten atılan ve işe iade davasını kazanan işçilere işbaşı yaptırmama.
- Sendikalaşan kadın işçilere kocaları ya da aileleri yoluyla sendikadan istifa etmeleri için baskı yapma.

- Mevcut toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini kullanarak, “kadının sendikayla işi olmaz” gibi söylemlerle, kadın işçileri sendikadan uzak tutmaya çalışma.
- Hamile ya da çocuklu kadın işçileri, sendikadan istifa etmeleri için zorla mesaiye bırakma, çalışma saatlerini uzatma.
- Sendikalaşan kadın işçilere fiziksel veya sözlü cinsel tacizde bulunma.
- Özellikle organize sanayi bölgeleri, sanayi siteleri ve serbest bölgelerde işverenlerin birlikte hareket etmesi ve sendikalaşan ya da sendikalaşmaya meyilli olan işçiler hakkında “kara listeler” oluşturarak bu işçilerin aynı bölgedeki farklı işletmelerde iş bulmasını engelleme.
- Sendika yöneticisi ya da işyeri temsilcileri hakkında asılsız suçlamalarda bulunma veya çeşitli yollarla sendikacıların gözaltına alınmasını ya da tutuklanmasını sağlama.
- Özellikle yerel gazeteleri kullanarak, basın aracılığıyla sendikalaşan işçiler ve sendikalar arasında asılsız iddiaları gündeme getirme ve kamuoyu nezdinde karalama kampanyası yürütme.
- Sendikaya üye olan işçilerin memur olduğunu iddia etme ve işçilerin işçi sendikalarına üye olamayacağını savunma.
- Sendikalaşma sürecinin yaşandığı işyerlerinde, çalışma saatlerini uzatma, ücretleri geciktirme, molaları kısaltma, molada verilen çayı kaldırma, servisleri kaldırma, öğle yemeği çıkarmama.
- İşçilerin gittiği camilerde, imamları devreye sokarak,

sendikalaşmayı engellemek için vaaz verdirmek ve telkinde bulundurma.

- İşçilerin işyerinde kendi aralarında konuşmalarını yasaklama.
- Sendikalaşma sürecinde sendikalı işçileri tek vardiyada toplayarak, sendikalı işçilerin diğer işçilerle temasa girmesini engelleme.
- Sendikalaşan işçileri, eşleri ya da çocuklarına zarar verme ile tehdit etme.
- Toplu sözleşme hükümlerini uygulamama, işçileri greve çıkmaya zorlayarak grev sürecinde işçileri zorla çalıştırma ya da dışarıdan işçi getirme, işçilerin sendikal haklarını kullanmalarını engelleme ve benzeri hukuk dışı uygulamalarla sendikayı işlevsiz hale getirerek, sendikal örgütlülüğü dağıtma.

İşverenler, yukarıda yer verilenler de dahil olmak üzere işçilerin sendikalaşmasını engellemek ya da sendikal örgütlülüğü yok etmek için çok çeşitli yöntemlere başvurmaktadır. Bu yöntemlerden en sık gerçekleştirileni, sendikalaşan işçilerin hepsini ya da bir kısmını işten atmaktır. Daha iyi çalışma koşulları ve daha iyi bir yaşam için sendikalaşan işçileri işten atan işverenler, işçileri işsizliğe ve yoksulluğa sürüklemekte, adeta işçilerin yaşamını çalmaktadır. TÜRK-İŞ'in hazırladığı “Türkiye’de Sendikal Örgütlenmenin Bedeli: İşten Atılmak” başlıklı rapora göre, 2003- 2005 yıllarını arasında 15 bin 531 işçi, sendikal örgütlenmelere katıldığı için işten atılmıştır . 2005 yılı sonrasına ilişkin net veriler olmadığı için, 2003- 2005 yılı verileri esas alındığı takdirde, TÜRK-İŞ’e bağlı sendikalara üye olduğu için yılda ortalama 5 bin 177 işçi işten atıldığı söylenebilir. 2003-

2008 yılları arasında DİSK'e bağlı sendikalara üye olduğu için 30 bin civarında işçi işten atılmıştır . Yani DİSK'e bağlı sendikalara üye olduğu için yılda ortalama 5 bin işçi işten atılmaktadır. Sonuç itibariyle, her yıl ortalama 10 binden fazla işçi, Anayasal haklarını kullanarak TÜRK-İŞ ve DİSK'e bağlı sendikalara üye oldukları için işten atılmaktadır.

Limancılık Sektörü ve Sendikal Örgütlenme: Örgütlü Sermaye-Örgütsüz İşçi

Limancılık sektörü Türkiye'de son yıllarda hızla büyümektedir. 2007 yılı itibariyle Türkiye limanlarında 286 milyon 274 bin 648 ton yük elleçlenmiştir. 1998 yılında limanlarımızda elleçlenen yük miktarının 104 milyon ton olduğu dikkate alındığında, Türkiye'de limancılık faaliyetlerinin yalnızca son 10 yılda yüzde 175 oranında büyüdüğü görülmektedir. 2007 yılında elleçlenen konteyner ve yük miktarı 2006 yılına göre sırasıyla yüzde 23 ve yüzde 17 artmıştır. Ancak liman özelleştirmeleri nedeniyle, limancılık faaliyetlerinde kamunun payı giderek azalmaktadır. Özelleştirmeler sonucunda kamunun limancılık faaliyetlerindeki payı, yüzde 16'ya kadar düşmüştür .

Türkiye'de limancılık sektörünün hızla büyümesi ile limancılık faaliyetlerinde çalışan işçi sayısı da giderek artmıştır. Çalışma Bakanlığı'nın 2008 yılı Ocak ayı verilerine göre limancılık ve depolama hizmetlerinin yer aldığı 22 sayılı Ardiye ve Antrepoculuk İş Kolu'nda toplam 29 bin 497 işçi çalışmaktadır . Limancılık sektöründe çalışan kayıt dışı ve kaçak işçiler de dikkate alındığında bu rakamın en az 40 bin olduğu söylenebilir. Kayıtlı çalışanların sektöre ve cinsiyete göre dağılımı şu şekildedir:

Görüldüğü üzere limancılık ve depolama faaliyetlerini içeren 22

Tablo-4:
22 No'lu İşkolunda Çalışanların Sektör ve Cinsiyete Göre Dağılımı

2008-Ocak	Kamu	Özel	Toplam
Kadın	59	5.325	5384
Erkek	2.439	21.674	24.113
Toplam	2.498	26.999	29.497

No'lu işkolunda çalışanların yüzde 92'si özel sektörde istihdam edilmektedir. İşkolunda tek yetkili sendika olan Liman-İş Sendikası, kamuya bağlı TCDD ve TDİ limanlarının yanı sıra, işkolu bünyesindeki özel sektör işletmelerinden Gempport Limanı ve Ortadoğu Antalya Limanı'nda toplu sözleşme imzalamaktadır. Bu toplu sözleşmeler Gempport Limanı'nda 216, Antalya Orta Doğu Limanı'nda ise 88 işçiyi, toplamda ise 304 işçiyi kapsamaktadır.

Görüldüğü üzere özel sektör bünyesindeki limancılık ve depolama hizmetlerinde çalışan kayıtlı işçilerin yalnızca yüzde 1,1'i sendikalıdır. Sektörde çalışan kayıt dışı işçiler de dikkate alındığında bu oran yüzde 1'in de altına düşmektedir. Oysa limancılık sektöründeki faaliyetlerin yaklaşık yüzde 65'ini (2006) gerçekleştiren 41 büyük özel sektör limanı, Türkiye Liman İşletmecileri Derneği'nin üyesidir ve örgütlü bir yapı içinde birlikte hareket etmektedir . Yani limancılık sektörünün "büyük" işverenleri örgütlü iken özel sektör limanlarında çalışan işçiler örgütsüzdür. Bu durumun en önemli nedeni, kendileri örgütlenir-

ken, işçilerin Anayasal hakkı olan sendikalaşmayı ihlal eden işverenlerdir. Zira 2003-2008 yılları arasında Liman-İş Sendikası'na üye olduğu için 548 işçi işten atılmıştır. Bu durumun son örneği Arkas Grubu'nun sahibi olduğu Marport Limanı'nda yaşanmıştır. İşveren hukuk dışı ve etik dışı yöntemlere başvurarak, Liman-İş Sendikası'nın örgütlenmesini engellemeye çalışmıştır.

Özel sektör tarafından işletilen liman ve iskelelerde sigortasız işçi çalıştırma, taşeronlaştırma, kaçak işçilik, yabancı işçi çalıştırma, vergi ve benzeri hukuksal yükümlülüklerin yerine getirilmemesi gibi bir dizi olumsuzluk yaşanmaktadır. Kamu limanlarının özelleştirilmesiyle, bu uygulamalar için yeni alanlar açılmaktadır. Özel sektör limanlarında, işçi ücretleri düşüktür. Özellikle, yüksek kalifiyeye sahip olmayan işçiler 600-700 YTL civarında ücret almaktadır. Ayrıca özel sektör limanlarında gerekli işçi sağlığı ve iş güvenliği önlemleri alınmadığı için, limanlarda yaşanan iş kazaları dikkat çekmektedir. TÜİK verilerine göre limancılık hizmetlerinin de içinde yer aldığı, "ulaştırma, haberleşme ve

Tablo-5:
22 No'lu İşkolu Bünyesindeki Özel Sektör İşletmelerinde Çalışan Kayıtlı İşçilerin Sendikalaşma Oranı (Ocak 2008)

TİS Kapsamındaki İşçi Sayısı	Toplam İşçi Sayısı	Sendikalaşma Oranı (%)
304	26.999	1,1

depolama” sektörü yıllık yüzde 3,7 iş kazası oranı ile en çok iş kazasının yaşandığı 5’inci çalışma alanıdır.

Sonuç itibarıyla, özel sektörde çalışan liman ve depolama işçilerinin sendikal örgütlenme hakkı açıkça ihlal edilmektedir. Özel sektör limanlarında ve depolarda çalışan işçilerin sendikalaşmasının önündeki tüm engeller derhal kaldırılmalıdır!

Sonuç: Sendikal Örgütlenmeyi Güçlendirmek İçin Ne Yapmalı?

Türkiye’de sendikal örgütlenmenin önündeki engellerin kaldırılması ve sendikal örgütlülüğün güçlendirilmesine yönelik önerileri ve talepleri içeren, sendikalar ve bilim insanları tarafından hazırlanan oldukça detaylı çok sayıda bilimsel çalışma ve rapor söz konusudur. Burada bu çalışma ve raporlardan da yola çıkarak, sendikal örgütlenmenin güçlendirilmesi ve sendikalaşmanın önündeki engellerin kaldırılması için 4 temel öneri sunacağız.

1) Hükümet Yetkilileri Sendikal Örgütlenmenin Engellenmesine Kesinlikle İzin Vermeyeceğini Açıkça Beyan Etmeli ve Sendikalaşmayı Teşvik Eden Somut Tavır Koymalıdır

Anayasal bir hak olmasına rağmen, sendikalaştığı için yılda ortalama 10 bin işçinin işten çıkarılması ve sendikalı işçilerin sürekli baskıya maruz kalması, siyasi irade eksikliğini göstermektedir. İşverenler, küçük maddi cezalar dışında bir yaptırımla karşılamayacaklarını düşünerek, rahatlıkla hukuk dışı uygulamalara başvurabilmektedir. Bir başka deyişle, işverenler yıllardır hükümetlerden “üstü örtülü” destek almakta ve bu desteğin rahatlığıyla hareket etmektedir. Bu nedenle, başta sendikalara “Gelin özel sektörde örgütlenin” diye öğüt veren Başbakan ve doğrudan konunun muhatabı olan Çalışma Bakanı olmak üze-

re, hükümet temsilcileri ve devlet yetkilileri, kamuoyuna, “Sendikal örgütlenmenin engellenmesine kesinlikle izin vermeyeceğiz. Örgütlenmeyi engelleyen işverenlere ağır yaptırımlar uygulayacağız ve hukuk dışı uygulamalara başvuran işverenleri teşhir edeceğiz. Çalışanların sendikalaşmasını teşvik edeceğiz” şeklinde açıklamalar yapmalı ve bu açıklamaların arkasında durduğunu somut faaliyetlerle göstermelidir. Hükümet yetkilileri, bu yönde bir açıklama yapmadığı ve somut tavır ortaya koymadığı sürece, sendikalaşmanın önündeki engeller sürme-ye devam edecektir.

2) Özelleştirme Uygulamalarına Derhal Son Verilmeli, Keyfi Taşeronlaştırma Durdurulmalı ve Kayıt Dışı İstihdama Son Verilmelidir

Özelleştirme uygulamaları, kamuda sendikal örgütlülüğün tasfiye edilmesine yol açmaktadır. Kamu toplu iş sözleşmelerinin kapsadığı işçi sayısının son 20 yılda neredeyse yarı yarıya düşmesinin en önemli nedeni özelleştirmelerdir. Özelleştirilen işyerlerinin büyük çoğunluğunda sendikal örgütlülük yok edilmiştir. Bu nedenle özelleştirmeler derhal durdurulmalı ve özelleştirilen kurumlara ilişkin kamulaştırma uygulamaları başlatılmalıdır. Ayrıca hem kamuda hem de özel sektörde gerçekleştirilen hukuka aykırı ve keyfi taşeronlaştırma uygulamaları sendikalaşmanın önünde ciddi bir engel teşkil etmektedir. Taşeronlaştırma ile işçilerin birlikte hareket etmesi ve örgütlenmesi engellenmektedir. Bu nedenle keyfi taşeronlaştırma uygulamalarına son verilmelidir. Öte yandan kayıt dışı istihdam, sendikalaşmanın önündeki önemli engellerden biridir. Kayıt dışı istihdamı aşamalı olarak azaltıp, nihayetinde sona erdirecek politikalar yürürlüğe konulmalıdır.

3) Sendikalaşmanın Önünü Açacak, Gerekli Yasal ve İdari Düzenlemeler Yapılmalı, Sendikalaşma, Toplusözleşme ve Grev Hakkının Kullanılmasının Önündeki Engeller Kaldırılmalıdır

Türkiye’de sendikal hakları düzenleyen mevzuat 12 Eylül askeri darbesinin ürünüdür. Çalışma yaşamını ve sendikal hakları ilgilendiren yasal düzenlemeler, ILO normları esas alınarak değiştirilmeli, Türkiye hala imza koymadığı ILO sözleşmelerini derhal imzalamalı ve Avrupa Sosyal Şartı’nın bazı maddelerine koyduğu çekinceleri kaldırmalıdır. 2821 ve 2822 sayılı yasalar, İş Yasası, İş Güvencesi Yasası ve Türk Ceza Kanunu sendikal örgütlenmenin önündeki engelleri kaldıracak, sendikalaşmayı teşvik edecek ve sendikalaşmayı engelleyenlere oldukça ağır yaptırımlar uygulayacak biçimde düzenlenmelidir. İşverenlerin sendikalaşmayı engellemek için başvurduğu yöntemlerin çeşitliliği göz önüne alındığında, sendikalaşmanın önünü açan açık ve somut yasal düzenlemelere ve idari uygulamalara duyulan ihtiyaç daha net görülmektedir. Bu nedenle gerçekleştirilecek yasal düzenlemeleri yaşama geçirecek idari düzenlemeler yapılmalı ve bunlar kararlılıkla uygulanmalıdır. İş Yasası’nın iş güvencesini genişletecek biçimde değiştirilmesi, sendikalı olduğu için işten atılan işçilerin kesin olarak işe iadesinin sağlanması, referandum uygulamasının başlatılması ve benzeri uygulamalara ihtiyaç duyulmaktadır. Oldukça uzun süren yargı süreçlerinin kısaltılması ve sadeleştirilmesi de çok acil bir ihtiyaçtır. Ayrıca, kamu çalışanlarının zaten sahip olduğu toplusözleşme ve grev hakkının kullanılmasının önündeki engeller de derhal kaldırılmalıdır. Öte yandan, gençler, çiftçiler ve emeklilerin sendika kurması ve sendikaya üye olmasının engel-

lenmesine son verilmeli, gençlerin, çiftçilerin ve emeklilerin kurduğu sendikalar tanınmalıdır. Ayrıca kadınların hem işgücüne katılım hem de sendikalaşma oranının daha düşük olduğu, sendikalaşan kadın işçilerin erkek işçilerin maruz kaldığı baskıların yanı sıra başka baskı ve sindirme yöntemleri ile de karşı karşıya kaldığı göz önüne alınarak, kadın işçilerin sendikalaşmasını teşvik edecek politikalar uygulamaya konulmalı ve çalışma yaşamındaki kadın-erkek eşitsizliğinin giderilmesi için özel çaba sarf edilmelidir.

4) Sendikalar Sendikalaşmanın Önündeki Engellerin Kaldırılması ve Sendikal Örgütlülüğün Güçlendirilmesi İçin Ortak Mücadele ve Örgütlenme Stratejilerini Yaşama Geçirmelidir

Bugüne kadar izledikleri politikalarla işçilerin ve emekçilerin yanında olmadıklarını gösteren siyasi iktidarların, kendiliğinden bu önerileri yaşama geçirmesini beklemek gerçekçi değildir. Yukarıda sıralanan üç önerinin yaşama geçirilmesi ancak, sendikaların, meslek örgütlerinin ve emekten yana tüm güçlerin ortak mücadelesi ile mümkündür. Bu nedenle sendikalar, emekten yana güçlerin de desteğini alarak, ülke genelinde ortak örgütlenme ve mücadele stratejilerini yaşama geçirmelidir. Bunun için yerelden genele yayılacak ortak örgütlenme ve mücadele araçları oluşturulmalı, il ve ilçelerde ortak mücadele platformları kurulmalı, var olan platformlar geliştirilmeli, organize sanayi bölgesi-sanayi siteleri- serbest bölge gibi sınıai üretimin kaydırıldığı ancak sendikalaşmanın çok düşük olduğu üretim alanlarına özgü stratejiler üretilmeli, kadın emekçilerin örgütlenmesi için özgün çalışmalar yürütülmeli, uluslararası dayanışma ve uluslararası örgütlülüğün güçlendirilmesine özel önem verilmelidir.

Notlar

- 1 Bu çalışmanın hazırlanması sırasında yol gösterici önerileri ve eleştirileri için TÜRK-İŞ Araştırma Müdür Yardımcısı Enis Bağdadioglu'na, Kristal-İş Sendikası Eğitim Uzmanı Aziz Çelik'e ve Petrol-İş Sendikası Kadın Sekreteri Necla Akgökçe'ye teşekkürlerimizi ve şükranlarımızı sunarız. Ayrıca, DISK'e ilişkin verileri bize ileten DISK Genel Sekreteri Tayfun Görgün'e, bazı istatistiklere erişmemizi sağlayan TÜİK Hane Halkı İşgücü Araştırması Birimi çalışanları ve Çalışma Genel Müdürlüğü İstatistik Birimi çalışanlarına teşekkür ederiz.
- 2 Çelik, A., (2004), "Türkiye'de Sendika Üyeliği ve Sendikalaşma İstatistikleri", *İş Güç Dergi*, Sayı: 211, [http://www.isgucdergi.org/?p=makale&id=211&cilt=6&sayi=2&yil=2004], erişim tarihi: 18.01.2009.
- 3 Çelik, A. ve Lordoğlu, K. (2006), "Türkiye'de Resmi Sendikalaşma İstatistiklerinin Sorunları Üzerine", *Çalışma ve Toplum*, Sayı:9, s.2, [http://www.calisma-toplum.org/ sayi9/ celik_lordoglu.pdf], erişim tarihi: 18.01.2009.
- 4 Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, (2008), *Çalışma Hayatı İstatistikleri 2007*, s.133.
- 5 Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'ndan Tebliğ, 17 Ocak 2009, Resmi Gazete.
- 6 Çelik, A. ve Lordoğlu, K. (2006), "Türkiye'de Resmi Sendikalaşma İstatistiklerinin Sorunları Üzerine", *Çalışma ve Toplum*, Sayı:9, [http://www.calismatoplum.org/sayi9/celik_lordoglu.pdf], erişim tarihi: 18.01.2009.
- 7 Yerel yönetimlerde örgütlü olan bazı kamu çalışanları sendikalarının belediyelerle imzaladığı "sözleşmeler" de protokol niteliğinde olduğu ve toplu sözleşme niteliğinde olmadığı için dikkate alınmamıştır. Öte yandan buradaki amacımız, kamu emekçilerinin yıllar süren mücadeleler sonucunda elde ettikleri hakları görmezden gelmek değil, aksine kamu emekçilerinin sahip oldukları hakları kullanmalarının engellenmesine dikkat çekmektir. Öte yandan sendikalaşma oranına ilişkin hesaplamalarda, ILO'nun öngördüğü üzere toplu sözleşme ölçütü esas alındığı için, kamu çalışanlarını da hesaplama dâhil etmek, metodolojik olarak sorunlu olacaktır.
- 8 Sendikalaşma oranlarına ilişkin tablolarda, Çalışma Bakanlığı İstatistik Yıllığı 2007 ve Türkiye İstatistik Kurumu'nun çeşitli yıllara ait Hane Halkı İşgücü Araştırmaları kullanılmıştır. Aksi bir durum olmadığı sürece ilerleyen tablolarda ayrıca referans verilmeyecektir.
- 9 Bu tablo ve ilerleyen tablolarda yer verilen TIS kapsamındaki toplam işçi sayısı Ç

alışma Bakanlığı İstatistik Yıllığı 2007 esas alınarak, Çelik ve Lordoğlu'nun kullandığı yöntem kullanılarak hesaplanmıştır. Çelik ve Lordoğlu 1984 yılından başlayarak, iki yıllık toplamı, her yılı bir önceki yıllara toplamak suretiyle bulmuş, iki yıllık toplamı ardışık olarak toplayıp ikiye bölmüştür. Böylece iki yıllık ortalamalar elde edilmiştir. Örneğin: 1988 TIS Kapsamındaki İşçi Sayısı= ((1986 TIS Kapsamı + 1987 TIS Kapsamı)+ (1987 TIS Kapsamı + 1988 TIS Kapsamı))/2. Bir başka ifadeyle 1988 TIS Kapsamındaki İşçi Sayısı= (1987 İki Yıllık Toplam+ 1988 İki Yıllık Toplam)/2.

10 Toplam ücretli sayısı, Türkiye İstatistik Kurumu'nun çeşitli yıllara ait Hane Halkı İş Gücü Araştırmaları esas alınarak hesaplanmıştır. Hesaplama şu şekilde yapılmıştır: (Ücretli+Yevmiyeli Çalışanlar).

11 SSK'lı işçi sayıları, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın yayınladığı Çalışma Hayatı İstatistikleri'nden (2007) derlenmiş, yıllara ait istatistiklerde Temmuz ayı verileri esas alınmıştır. Bu sayı içinde SSK'lı olduğu halde "kapsam dışı" olduğu için sendikaya üye olma hakkı olmayan küçük bir grup da bulunmaktadır. Bu grup, hesaplamalarda dikkate alınmamıştır.

12 Toplam Özel Sektör Çalışanı sayısı, Türkiye İstatistik Kurumu'nun çeşitli yıllara ait Hane Halkı İşgücü Araştırması esas alınarak hesaplanmıştır. 1995 yılı öncesine ilişkin veriye ulaşılammıştır. Hesaplama şu şekilde yapılmıştır: (Ücretli+Yevmiyeli Çalışanlar) - (Kamu görevlileri+kamu işçileri).

13 http://www.turkis.org.tr/source.cms/docs/turkis.org.tr.ce/docs/file/Sendikal_Orgutlenmelere_Katilmalari_Dolayisiyla_Isten_Atilan_Isci_Sayilari.pdf.

14 Bu veri DISK Genel Sekreteri Tayfun GÖRGÜN'den edinilmiştir.

15 Liman-İş Sendikası, Aralık 2008, "Ekonomik Kriz, Limancılık Sektörü, Özelleştirmeler ve Liman İşçileri", <http://www.limanis.org.tr/duyurugoster.php?kod=20>.

16 Bu işçilerin bir kısmı hem 22 No'lu İşkolunda hem de başka işkollarında görülmektedir. Bu durum, hesaplamada dikkate alınmamıştır.

17 22 No'lu İşkolunda çalışanların sektör ve cinsiyete göre dağılımına ilişkin veriler Çalışma Genel Müdürlüğü İstatistik Birimi'nden edinilmiştir.

18 Türkiye Liman İşletmecileri Derneği, 2007, "Türk Limancılık Sektörü Raporu 'Vizyon 2003'", s.9-10.

19 Liman-İş Sendikası, Aralık 2008, "Ekonomik Kriz, Limancılık Sektörü, Özelleştirmeler ve Liman İşçileri", <http://www.limanis.org.tr/duyurugoster.php?kod=20>.

İşgücünü Koruma Politikaları, Modelleri ve Araçlarındaki Temel Değişiklikler ve İşgücü Açısından Sonuçlar

Yasemin YÜCESOY GÜNGÖR

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
İş Müfettişi

I. İşgücünü Koruma Politikalarında Değişim

1. Çalışma İlişkileri Sistemi İçinde İşgücünü Koruma Politikaları

Sosyal koruma, bireylere ekonomik ve sosyal hakları için güvence

sağlamayı amaçlayan sosyal politikalara göre biçimlenir. Sosyal koruma, devletin bireyleri sosyal risklerden korumak için sağladığı olanak, hizmet ve yardımların tümünü kapsar. İşgücünün korunması, sosyal korumanın en önemli konularından biridir. İşgücünün korunması, sistem içinde emeğin yeniden üretimine de hizmet eder. Sosyal devletin çalışma ilişkileri içinde işgücünü korumaya yönelik görevleri şu temel başlıklar altında toplanabilir:

- Çalışma hakkını ve özgürlüğünü yaşama geçirmek,
- Asgari hayat standardını sağlamak (asgari yaşam koşullarını sürdürmeye yetecek bir asgari ücret düzeyi belirlemek, sosyal ücreti vb. belirlemek ve uygulamak),
- Asgari çalışma koşullarını düzenlemek ve uygulamak,
- Sağlık ve güvenlik koşullarına uygun ortamlarda çalışma

hakkını korumak ve geliştirmek,

- Sosyal güvenlik hakkını korumak ve geliştirmek,
- Örgütlenme ve toplu pazarlık haklarını güvence altına almak.

2. İşgücünü Koruma Politikalarında Değişim

Kitlesel üretime ve tüketime dayanan fordist üretim modeli, birikim sürecinin sürekliliğinin sağlanmasını ve bunun için, işgücünü yeniden üretilmesini ve sistem içinde tutulmasını amaçlayan sosyal koruma politikalarıyla desteklenmiştir. Fordist üretim modelinden post-fordist üretim modeline geçiş, bu gerekleri de önemli ölçüde azaltmış, böylece sosyal devlet ve sosyal koruma mekanizmalarının güçlendiği bir dönemden, sosyal koruma politikalarının yeniden tanımlandığı bir döneme geçilmiştir. İşgücünü koruma politikalarında gözlemlenen temel değişiklikler aşağıda belirtilen başlıklar altında özetlenebilir:

2.1. Sosyal Devletin “Çalışma İlişkilerini Düzenleme ve Emek Lehine Müdahale” İlkesi Yerine “Piyasanın Egemenliği” İlkesi

Devlet çalışma ilişkileri sistemi içinde artık bir aktör olarak belirleyici değildir. Yeni liberal anlayışa göre; devletin özel sektörün işleyiş alanına müdahalesinin tamamen kaldırılması beklenmektedir. Çalışma ilişkileri sisteminde de, işçi-işveren ilişkilerinin tarafların özerkliğine bırakılması, devletin müdahale biçimlerinin sınırlandırılması yönünde bir değişim zorlanmaktadır.

2.2. “Çalışanların Korunması” ile “İşletmelerin Rekabetinin Korunması Arasındaki Denge” Politikası

Yeni liberal yaklaşım gereği,

sermaye karşısında zayıf konumda olan emeği koruma anlayışından vazgeçilmiştir. Çalışanların hak ve menfaatlerinin geliştirilmesinin işletmenin rekabet gücünü azaltacağı yaklaşımıyla sosyal politikalar, “çalışanların korunması ile işletmelerin rekabetinin korunması arasındaki denge” anlayışına oturtulmuştur.

2.3. Piyasa Ekonomisine Eklemlenmeye Dayalı Koruma

Yeni yaklaşım gereği, sosyal politika, rekabetçi piyasanın kimi olumsuz sonuçlarıyla mücadele etme sınırlarına çekilerek, dolaylı yoldan piyasanın rekabet ve etkinlik stratejileri ile uyumu esas alan bir politika yönelimi ile donatılmıştır.

Bu değişikliklerle, refah devletinin toplumsal koruma modeli kapsamında toplumsal bir değere ve temel insan hakkına dönüşen ve devlet güvencesinde olan sağlıklı yaşama ve çalışma hakkı, işçinin birikim sürecine yaptığı katkı ile, başka bir anlatımla piyasayla eklemlenme düzeyiyle ilişkilendirilmiştir. İşçi, piyasaya eklemlenme kapasitesi ve birikim sürecine katkısı azaldığı ölçüde, kaçınılmaz olarak daha sağlıksız ve güvenliksiz işyerlerinde ve işlerde çalışmayı koşulsuz kabul edecektir. Günümüzde rekabet gücü yüksek olan işletmeler daha sağlıklı ve güvenlidir, risklere karşı önlem alma olanakları da yüksektir. (Piyal, 154)

2.4. Standart Korumadan Bireyselleştirilmiş Korumaya

Sosyal refah devletinin geliştiği dönemde ortaya çıkan sosyal politika anlayışı, toplumu oluşturulan bireyler arasındaki çeşitliliğin gerek ekonomik gerek sosyal ve hukuksal açıdan asgari düzeye indirgenmiş yani sosyoekonomik farklılıkların ortadan kaldırıldığı toplum modeline dayanmaktadır. Bu modelde, ücretlerin ve çalışma şartlarının

standartlaştırılması, hak ve özgürlüklerin standartlaştırılması, eğitim, sağlık, konut, sosyal güvenlik gibi hizmetlerin artırılması ve belirli bir standarda ulaşması konusunda devletin ve diğer sivil toplum örgütlerinin yükümlülüğü söz konusudur (Şenkal, 2003: 444). Bugün, refah devletinin standart toplumu yerini, çıkarları farklılaşmış, kutuplaşmış işgücü kesimi ve ekonomik ve sosyal dengeleri alt-üst olmuş bir toplum almaktadır. Ücretler ve çalışma koşulları açısından eşitliği, standartlığı sağlamaya yönelik tek tip kurallar yerini, nitelik-verimlilik temelinde farklılaştırılmış bireysel çalışma koşullarına olanak tanıyan esnek kurallara bırakmıştır. Böylece, standart toplum oluşturma hedefinden de uzaklaşmış olmaktadır. İş hukuku, sosyal güvenlik ve diğer sosyal koruma sistemlerinde tek-tipliğin, standartlığın yerini esnek sistemler almaya başlamıştır.

3. İşgücünü Koruma Modellerinde Değişim

3.1. Telif Etmekten Önlemeye Dayalı Koruma Modeline Geçiş

İşgücünü korumaya yönelik sistemler, çalışanları çalışma hayatından kaynaklanan risklere karşı korumak için iki tür önlemi içerir:

- Çalışanların karşı karşıya kaldığı riskleri önlemek, azaltmak,
- Risklerin sonuçlarını telif etmek,

İşgücünü koruma sistemlerinde öncelikle, risklerin telif edilmesi ve etkilerinin ortadan kaldırılmasına yönelik sosyal güvenlik sistemleri yer almıştır. Çağdaş sosyal güvenlik sistemleri, risklerin olumsuz sonuçlarını tazmin etmekten çok, riskleri önleme yönünde evrilmektedir. Çünkü, sosyal riskleri önlemek, sosyal korumanın önemli ve öne çı-

kan bir boyutudur. Riskleri, ortaya çıkmadan görünür hale getirebilmek ve bu yönde önlemler almak ve/veya riskin olumsuz sonuçlarını en aza indirmeye çalışmak hem rasyonel hem de sistemler üzerindeki mali baskıları azaltıcı bir yaklaşımdır. (Gökbayrak, 253)

Bugün işgücünü koruma politikalarında, önleme politikasının öncelikli ve ağırlıklı olarak benimsenmesinde etkili hususların başında, “önlemenin, ödemekten iyi” olması gelmektedir. Sağlık alanında olduğu gibi diğer alanlarda da riskleri önlemenin, tedavi etmek ve olumsuz sonuçlarını telafi etmekten daha az masraflı bir yol olduğu bilinmektedir. Diğer yandan, sosyal güvenlik sistemleri içerisinde harcanan kaynak miktarının yüksekliği karşısında, kaynakların azaltılması ve devletin sosyal güvenliğe sağladığı katkının küçültülmesi gibi nedenlerle, önleyici politikaların uygulanmasına ağırlık verilmeye başlanmıştır.

Artan sayıda sanayileşmekte olan ülkede, önlememenin yol açtığı ekonomik ve toplumsal maliyetler, finansal anlamda taşınamaz, siyasi anlamda da kabul edilemez düzeylere ulaşmıştır. Riskler giderek sigortalınamamakta, hatta sigortalınamaz hale gelmekte; işçilerin çıkarlarına zarar vererek ilerleyen bu süreç, aslında işverenlerin çıkarlarını da zedelemektedir. Bu süreç, olaya sonrasında yapılan düzeltici müdahale yetersizliği de eklenmektedir. (Richthofen ve diğerleri, 16)

Emeğin korunması anlamında ele alındığında, önleme kavramı, öncelikle olayları, tartışmaları, uyuşmazlıkları, iş kazalarını, meslek hastalıklarını varolan mevzuata uygunluk sağlayarak önleme çabasını tanımlar. (Richthofen ve diğerleri, 12) Önleme kısaca, yasalara aykırılığın ortaya çıkmasını engelleyici faaliyetleri kapsar.

3.2. Koruma Önlemlerinde Standartlıktan Uzaklaşma

a) İşyeri Bazlı Önlemlerin Geliştirilmesi

Çalışma standartları, işverenlerin ve çalışanların bireysel tercihlerine göre esnekleştirilebilecek şekilde düzenlenmekte, iş sağlığı ve güvenliği alanındaki mevzuat ise; standart önlemler yerine her işyerinde risk değerlendirilmesine göre farklı önlemler setinin alınmasına yol açacak şekilde değişmektedir.

İş mevzuatlarında işverenlerin sorumluluklarını yerine getirmelerini kolaylaştırıcı ve kontrol edici yeni bir yaklaşım benimsenmiştir. İşverenler, çalışanların aynı düzeyde korunmasını sağlamak koşuluyla, farklı kurallar uygulayabilirler. (Richthofen, 72)

b) Risk Değerlendirilmesi

İşyerlerinde çalışma ortam ve koşullarından kaynaklı risklerin önlenmesi yaklaşımının benimsenmesi, bu amaçla işletme düzeyinde risk değerlendirilmesi ve yönetimi sistemlerinin geliştirilmesini gerekli kılmıştır. İşyerlerinde sağlık ve güvenlik yönetimi, tehlike ve risk düzeyini risk altında çalışanların ve etkilenme olasılığı bulunan diğer kişilerin kabul edebileceği düzeye indirmeyi sağlamak amacıyla, tehlike ve risk tanımlama ve denetlemesini içermektedir. (Richthofen ve diğerleri, 52)

Pek çok ülkede risk değerlendirmesi yönetimiyle ilgili mevzuat değişiklikleri yapılmaktadır. AB’de yeni yasal düzenlemeler, işletmelerin iyi yönetim ve risk değerlendirmelerini geliştirmek suretiyle işgücünün korunmasını içeren bir yönetim sistemi geliştirmeleri için işverenlere olanak sağlamaya önem vermektedir. (Richthofen, 71)

Risk değerlendirmesi sonucunda, her işyeri özelinde, işyeri sağlık ve

güvenlik programı oluşturulmaktadır. Her işyerinde risk düzeylerinin farklı olması, bu risklerin önlenmesinde de standart önlemler yerine, işyerine özgü değişebilen önlemler alınmasını getirmektedir. Bu, uygulamayı kolaylaştırmakla birlikte, önlemler açısından standartlıktan uzaklaşmayı ve bu şekilde koruyucu önlemlerin iş mevzuatlarında sadece çerçevesinin çizilmesi sonucunu doğurmuştur.

II. İşgücünü Koruma Araçlarında (Kurumsal ve Yasal) Değişim

1. Devletin Düzenleyici Rolünün Sivil Toplum Kurumları ve Düzenekleri İle Paylaşılması

1.1. Uluslararası Sivil Toplum Örgütlerinin Düzenlemeleri

Devletin sosyal alandaki rollerinin sınırlandırılması, kamu ve özel sektör arasında yeni bir rol paylaşımını ortaya çıkartmakta, kamunun kural koyma erki özel sektörle paylaşılmaktadır. İşletmelerin sosyal sorumluluğu adı altında gösterilen bu paylaşım, özellikle çok uluslu şirketlerin denetimden bağımsız yapısından kaynaklanmakta ve işletmelerin izlemeyi üstlendikleri “yürütme ilkeleri” çerçevesinde sosyal boyutu içeren ilkelere dayanmaktadır. Gönüllü nitelik taşıyan, uyma zorunluluğu bulunmaksızın piyasanın beklentilerine yanıt vermek için hazırlanmış, hukuksal bir anlam taşımayan bu ilkelerin yer aldığı belgelerin hazırlanmasına, işletmeler ve diğer aktörler yanında belirli hallerde devlet ve hükümetler arası örgütler de katılabilmektedir. (Erdut Z., 140) Bu uygulamalar, sendikalar olmaksızın da işletmelerin sosyal amaçlar öngörüp, buna uygun davranabileceklerini göstermeye yönelik bir uygulama olarak da değerlendirilebilir.

Özellikle uluslararası alanda, işletmelerin ürün ve üretimlerinde standartlık sağlanması ve haksız re-

kabetin önlenmesi amaçlı uluslararası örgütlenmeler, giderek çalışma koşullarına ilişkin standartlar da geliştirmeye başlamışlardır.

Bunlardan en önemlilerinden biri, Uluslararası Standardizasyon Örgütü'nün (ISO), giderek çalışma koşullarına da adaptasyonu olan çevre yönetimi ile ilgili olarak geliştirdiği "ISO 14000" olarak bilinen standart serisidir.

Çokuluslu şirketlerin sosyal sorumluluklarını belirlemeye yönelik bir başka tür belge de davranış ilkeleridir. İlkeler gönüllülük esasına dayalı olarak işletilmekte olup, genel etik ilkelerden ibarettir. (Erdoğan, 160) Bir başka davranış kodu da, işveren örgütleri, sendikalar veya devlet örgütleri tarafından veya bu örgütlerin koalisyonları tarafından benimsenen ve şirketlerin abone olduğu kodlardır. Sosyal etiketleme de bir tür davranış kodudur. Sosyal etiket sistemi, bir şirketin ürettiği mal ve hizmetlere ilişkin sosyal koşullar hakkında çok açık bir mesaj verirler. (Erdoğan, 160-161)

Bu tür davranış kodlarını geliştiren örgüt ve girişimler genellikle hükümet dışı örgüt ve girişimler olmakta, şirketlerin gönüllülük temelinde katılımına dayanmakta ve şirketler üzerinde bağlayıcılığı olmasa da, çalışma koşulları açısından bir tür denetim uygulanmakta ve hukuken yaptırımı olmasa da etkili olmaktadır.

1.2. Sosyal Ortalık Çerçevesinde İşçi ve İşveren Örgütlerinin Temsili

Sosyal taraflarla, devlet arasında amaçta birliğe dayalı işbirliği yaklaşımı, sosyal ortaklık olarak adlandırılan bir kavramın geliştirilmesine yol açmıştır. Sosyal ortaklık, gerek devletin, gerek başlıca işverenlerin ve işçi örgütlerinin üyelerini her düzeydeki karar mekanizmalarında yani ulusal işkolu, işletme düzeylerinde ve çalış-

maya ilişkin sosyal politikaların uygulanmasında temsil etmelerini ifade etmektedir. (Adams, 67)

Devletin, endüstri ilişkileri sistemine doğrudan müdahalesi azalırken, sosyal tarafların endüstri ilişkileri sistemini de içine alan sosyal politikaların oluşturulması sürecine etkisi ve katılımı artmaktadır.

Sosyal taraflar, iş mevzuatın hazırlanmasına ortak edilerek, ortak kurullarda temsil edilmeye başlamıştır.

AB'nde hükümetler, işçi ve işveren örgütlerinin katılımıyla; standartlar, rehberlik ve uygulama prosedürlerini işbirliği içinde düzenlenmektedir. (Richthofen, 72)

2. İş Yasalarının Niteliğinde Dönüşüm

Küreselleşme döneminde çalışma hayatına ilişkin yasal düzenlemelerde de değişen sosyal politikalarla paralel olarak, değişim gözlenmektedir.

2.1. İş Hukukunda Esneklik ve Kuralılaşdırma Yaklaşımları

Son yıllarda üretim süreçlerinde meydana gelen değişim ve dönüşümlere paralel olarak çalışma koşulları ve ilişkilerinde meydana gelen değişimler, iş hukukunun temel ilkeleri ve normlarında da yansımaları bulmuştur. Post-fordist üretim organizasyonunun özelliklerine paralel olarak, çalışma biçimi ve koşullarında ortaya çıkan esneklik ihtiyacına uyum sağlamak üzere çalışma hayatını düzenleyen kuralların esnekleştirilmesi gündeme getirilmiştir. Bu esnekliği sağlamak üzere çalışma koşulları ve ilişkilerine ilişkin düzenlemelerde kurallardan kopuş yani kuralılaştırmadan söz edebilir. Kuralılaşdırma, esnekliğin çalışma hayatını düzenleyen kurallara yansımalarıdır. Bu iki kavram birbiriyle neden-sonuç ilişkisi içinde açıklanabilir.

Ekonomide giderek artan "istikrarsızlık ve belirsizliğin", çalışma hayatına yansımalarıdır, esneklik. Bunun çalışma hayatını düzenleyen kurallardaki "katı" ya da "yeknesak"lığın ortadan kaldırılması, çalışma hayatının daha az kural ve daha çok koşul ve ihtiyaçlara göre belirlenmesi anlamına geldiği kuşkusuzdur.

Yukarıda açıklanan tablonun, işçilerin bugüne kadar elde ettiği hakların elinden alınması, çalışma hayatının kuralılaşdırılması ve iş hukukunun güçlü tarafın saptadığı bir kurallar bütününe dönüştürülmesi tehlikesini de içerdiğine dikkat çekilmesi gerekir. İş hukukunun varlık nedenleri açısından konuya bakıldığında, temel amacın, eşit olmayan işçi-işveren ilişkilerine biraz eşitlik getirmek, işveren karşısında güçsüz konumda bulunan işçiyi korumak olduğu görülmektedir. Günümüzün koşullarında işçiler açısından bu gereksinimin değiştiğini ifade etmek mümkün olmadığından, çalışma hayatının kuralılaşdırılması işgücü açısından ciddi bir tehdit oluşturmaktadır.

a) Düzenleyici ve Emredici Katı Kurallar Yerine, Usule İlişkin Kurallar

Çalışma hayatının daha az kural ve daha çok koşul ve ihtiyaçlara göre belirlenmesinin gereği ileri sürülerek çalışma hayatını düzenleyen kuralların esnekleştirilmesi gündeme getirilmiştir. Her duruma göre değişen kuralların ortaya çıkması, çalışma ilişkilerinin yasal çerçevesinin zayıflaması anlamına gelmektedir. Çalışma ilişkileri sisteminde devletin düzenleyici ve emredici katı kurallar yerine, usule ilişkin kurallar koymakla yetinmesi istenmektedir. (Şenkal, 1996:108)

Yasalarla belirlenmiş "kurallar" yerine süreci belirleyen "prosedürlerle" ilgili kurallar getirilmektedir. Böylece devlet, çalışma hayatının yasal çerçevesini çizmektedir.

b) Tek Tiplilikten Heterojen Yapıya Dönüşüm

İş yasalarına değişen koşullara uyum gösterebilecek esnekliği sağlamak amacıyla, yasalarda ayrıntılı olmayan, temel ilke ve çerçeveyi çizen düzenlemeler ağırlık kazanmıştır. Diğer yandan, iş yasalarında tek-tip kurallar yerine, farklı istihdam biçimlerine göre, farklı koşullara göre farklı kuralları içeren düzenlenmeler almıştır. Ancak bu durum, yasaların sözel anlamda daralması ve basitleşmesi anlamına gelmemektedir. Farklı durum ve koşulları içeren düzenlemeler, iş yasalarının hacmini artırmış, tek-tiplilikten heterojen bir yapıya dönüştürmüş ve bu anlamda karmaşıklştırmıştır. Diğer yandan, iş yasalarında temel ilkeleri ve çerçevesi belirlenmiş kuralların ayrıntıları, tüzük ve yönetmelik gibi daha spesifik düzenleme araçları içinde düzenlenmeye başlamıştır. Bu çerçevede, değişen koşullara uyum gösterme açısından daha kolaylık sağlayan yönetmelikler ağırlık kazanmıştır.

c) Sosyal Taraflara Daha Fazla Belirleme Yetkisi Verilmesi

Devletin yasalarla standart normlar koymasının yerini, daha çok ihtiyaçlara göre de değişebilen toplu iş sözleşmesi hükümleri almaya başlamıştır. Devlet kural koyma işlevini en alt düzeyde tutup, bu işlevi esas olarak taraflara bırakmaktadır.

Böylece standart norm olarak getirilen asgari kanuni şartların yerini, ihtiyaçlara göre değişebilen toplu iş sözleşmesi hükümleri alabilecektir.

2.2. İş Yasalarında Kamu Hukuku Normlarının Sınırlandırılması

İş hukuku, sadece işçi-işveren değil, işçi-işveren-devlet ilişkilerini de düzenlemektedir. Devletin çalışma barışının kurulmasında rol alması ve çalışma yaşamına müdahalesi, taraflarla devlet arasında da bir hu-

kuki ilişkiye yol açmıştır. Bu nedenle iş hukukunun bazı bölümlerinde özel hukuk, bazı bölümlerinde ise kamu hukuku ilkeleri hakimdir.

Sosyal politikalardaki dönüşümün yansıması olarak, iş hukukunun niteliğinde de dönüşümler yaşanmaktadır. Bu değişikliklerle, kamunun çalışma koşullarını düzenleme alanları daraltılırken, işçi ve işveren ilişkileri daha çok özel hukuk işlem ve ilkelerine dayalı olarak işler kılınmak istenmektedir. Emeği koruma adına kamu hukuku normlarının da yer aldığı karma hukuk dalı olan iş hukuku içinde iş sözleşmesine dayalı iş ilişkisi giderek daha fazla özel hukuk ilişkisi olarak düzenlenirken, kamu hukuku normları sınırlandırılmaktadır.

2.3. “İşçiyi ve İşletmeyi Birlikte Koruma” Yaklaşımı

Küreselleşme ve yeni rekabet koşullarında, mevcut istihdam düzeyinin korunmasındaki güçlükler, sosyal politikaların ve iş hukukunun temel yaklaşımlarında da “istihdamın korunması”nı gözetken yeni yaklaşımları ön plana çıkartmıştır. İş hukukunun temel ilkesi olan “zayıf konumda olan işçiyi koruma” anlayışı, artık tek başına önem arz etmemektedir. İşçi ve işletmenin birlikte korunması ilkesi, işletme olmazsa işçinin de olmayacağı anlayışıyla, yeni yasal düzenlemelerde ön plana geçmiştir. “İşletmenin korunması işçinin de korunması anlamına geldiği” görüşü egemen olmuştur.

3. Devletin Denetim Rolünün Sivil Toplum Kurumları ve Düzenekleri İle Paylaşması

Sosyal devletin çalışma hayatına müdahalesi açısından iş denetimi, bir araçtır. Bu anlamda iş denetiminin işlevleri şunlardır:

- İş mevzuatının hükümleri doğrultusunda ekonomik açıdan güçsüz olan işçiyi koru-

arak, işçi ve işveren arasında sosyal adalete dayalı denge kurmak,

- Sosyal taraflar arasında çalışma barışının sağlanmasına katkı yapmak,
- İşverenler arasında haksız rekabeti önlemek,
- Çalışma koşullarının asgari standartların altında oluşumunu önlemek,
- İşyerlerinde sağlık ve güvenlik koşullarını uygulamak. (Güngör, 85).

3.1. Denetimin Özelleştirilmesi Eğilimleri

Gelişmekte olan ülkelerde iş denetimi, kalkınma/gelişme hedeflerine katkı sağlayıp sağlamadıkları hususunda, eskiye göre daha fazla sorgulanmaktadır. Bu ülkelerin çoğunda, “yapısal uyum” olarak adlandırılan programların ya da kamu yönetimi reformlarının yöneticileri, devletin küçültülmesini ve hatta kamusal iş denetiminin lağvedilmesini salık veren bir görüşü savunmaktadırlar. (Richthofen, 72)

Denetimin devlet sorumluluğundan uzaklaştırılması veya bu işlevin özelleştirilmesi, bugün tartışılan konular arasındadır. Kendi kendini denetim rejimleri adı verilen iç denetim yöntemleri uygulandıkça, bu tartışma da yeni bir boyut kazanmıştır. (Richthofen, 66) Ancak, bu yöntemlerin işletme dışında bağımsız devlet denetimini ikame ettiğini söylemek mümkün değildir. Daha çok, devletin bu işlevini tamamlayıcı bir işlev taşıdıkları söylenebilir.

İş denetimi, sadece hükümetlerin anayasal sorumluluğu nedeniyle değil, fakat aynı zamanda özelleştirmenin geçerli bir alternatif olmaması nedeniyle de devletin temel bir rolü olarak kalmaya devam edecektir. Her şeyden önce aksini yapmak, 81 sayılı UÇÖ Sözleşmesinden vazgeçmeyi

gerektirecektir ki Sözleşmeyi onaylayan ve uygulayan ülkelerin büyük kısmı, ileri sosyal politikaların ve çağdaş yönetimin bir göstergesi olarak Sözleşmeyi kabul etmişlerdir.

Diğer yandan, denetim işlevinin devredilmesi, kamunun korunması işlevini zayıflatacaktır. Ayrıca, özel denetim örgütleri açısından da olumsuzluklar söz konusudur: Birincisi, işverenlerin özel denetim kurumlarına karşı daha fazla dava açma eğiliminde olması, özel denetim kurumlarının yanlış uygulamalarından dolayı bu kurumların yöneticilerinin ağır mali borçlara maruz kalabilmesidir. Bir başka husus, özel denetim kurumlarına ödeme yapılması gereğidir. –her ne kadar bazı ülkelere de devletin denetim örgütlerine de bazı ödemeler yapılsa da- (Richthofen, 67) Devletin temel rolü halen çok önemli olmaya devam etmektedir.

Sonuç olarak merkezi devletin denetim rolü, görünür gelecekte devam edecektir. Ancak bu hiç bir şeyin değişmez kalacağı anlamına gelmez.

3.2. İşyeri Bazında İç /Öz Denetim Yapılanmaları

İşyerlerinde alınacak sağlık ve güvenlik önlemlerini belirleyen mevzuatlarda, işyerlerinde bir sağlık ve güvenlik yönetimi örgütlenmesinin kurulmasına ilişkin düzenlemeler artırılmıştır. İşyerlerinde sağlık ve güvenlik konularında uzman kişilerin çalıştırılma zorunlulukları getirilmiştir. Sağlık ve güvenlik önlemlerinin alınması ve denetlenmesi konularında sorumlu olacak uzman kişilerin de yer aldığı, işyeri sağlık ve güvenlik yönetiminin oluşturulması hedeflenmiştir. Sağlık ve güvenlik yönetiminin parçası olarak, “öz/iç denetim mekanizmaları” uygulanmaya başlanmıştır. Öz denetim mekanizmaları, sağlık ve güvenlik yönetimi, tehlike ve risk düzeyini risk altında çalışanların ve etkilenme ola-

sılığı bulunan diğer kişilerin kabul edebileceği düzeye indirmeyi sağlamak amacıyla, tehlike ve risk tanımlama ve denetlemesini içermektedir. (Richthofen ve diğerleri, 52)

Diğer yandan, işyerlerindeki risk değerlendirilmesini yapmak için uzman vs. kaynakları yetersiz olan işletmeler, bu sorumluluklarını bu konuda uzmanlaşmış başka kişi ya da firmalara yaptırmakta, böylece işyerlerinde sağlık ve güvenlik yönetimi ve denetimi özel kişi ve kuruluşlara geçmiş olmaktadır.

İş denetiminin görevi ise, bu özel kişi ve kuruluşlar tarafından yapılanların mevzuata uygun olup olmadığını denetlemekle sınırlı olmaktadır.

III. İşgücünü Koruma Politikaları ve Araçlarında Değişimin İşgücü Açısından Sonuçları

1. İşgücü Açısından Sosyal Korumanın Daraltılması ve Zayıflatılması

Piyasa, ekonominin düzenlenmesinde egemen aktör haline geldikçe, devlet; düzenleme, denetleme ve yaptırıma dayalı koruma sisteminden kuralsızlaştırma lehine geri çekilmektedir. Bütün bu süreç işgücünün sosyal korumasını daraltmakta ve zayıflatmaktadır.

İşgücü açısından sosyal korumanın daraltılması, sosyal koruma sağlayan sistemlerin dışında kalan kesimlerin artışı ifade etmektedir. Bu daralma iki türde ortaya çıkmaktadır. Birincisi, sosyal korumada daralma, yeni ve standart-dışı istihdam biçimlerinin artmasının bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. İkinci olarak ise; kayıt-dışı çalışma (Güngör, 80)

İşgücü açısından sosyal korumanın zayıflatılması ise, sosyal korumanın içeriğinin daraltılması sonucu bireylere sağlanan olanakların sınırlandırılması anlamındadır. Sosyal

korumada, tüm çalışanlar arasında “eşitlik ilkesi”ne dayalı bir yapı yerine çalışanların “statülerine göre farklılaştırılması”na ve işgücünün homojenliğini kaybetmesine paralel olarak heterojen bir yapı geçmektedir. Bu yapı içerisinde, çekirdek işgücü ile çevresel işgücü farklı sosyal koruma olanaklarından yararlanmaktadır.

2. İşgücünün Karşılaştığı Riskler

2.1. Sosyal Dışlanma Riski

Sosyal politika alanında devletin düzenleyici rolünün gerilemesi ve işgücü piyasasında artan kuralsızlaştırma, çalışanların işletmeler karşısında daha güçsüz bir konuma düşmesine ve sosyal koruma önlemlerinin gerilemesine, böylece sosyal dışlanma riskinin artmasına neden olmuştur. (Sapanca, 71)

Bilgi toplumunun güçlendikçe, beklenen donanımları kazanamayan vasıfsız işgücünün istihdam olanakları, ücretler ve gelecek beklentileri azalmakta, sosyal dışlanma gerçek bir tehdit olarak ortaya çıkmaktadır (Selamoğlu, 165)

2.2. Eşitsizlik ve Güvencesizliğin Artması

Piyanın ekonomik ve sosyal hayatın düzenlenmesinde egemen aktör haline gelmesiyle, istihdam, çalışma koşulları ve çalışma ilişkilerinde değişim, sosyal yapıda çalışanlar arasında “eşitsizlik” ve “güvencesizlik”e dayalı sorunları ortaya çıkarmaktadır.

Ücretler açısından eşitsizlik: Fabrikaya dayalı toplu üretimin yerini teknolojik üretime bıraktığı bu dönemde işgücü piyasası, yüksek nitelikli ve yüksek ücretli işler ile düşük nitelikli ve düşük ücretli işler olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu işler arasında ücret farklılığı giderek açılmakta ve gelir dağılımı açısından eşitsizlik de artmaktadır.

Enformel istihdamın yarattığı güvencesizlik: Enformel sektörün, esnek üretim örgütlenmesine olanak tanınması enformel sektörün daha da genişlemesiyle sonuçlanmıştır. Çalışmayı kuralızsılaştırmayı, büyüme ve yoksulluğu azaltmanın anahtar değişkeni olarak gören yeni liberal anlayış, toplumun çok daha geniş kesimlerini çok daha güvencesiz, geçici, yarı zamanlı ve enformel sektörde çalışmaya itmektedir.

İşsizlik ve İş güvencesizliği: Emeğe talebin esnekleşmesi, çalışan için daha riskli bir işgücü piyasası anlamına gelmektedir. Bu piyasada işgücü, işten çıkartılma ve işsizlik tehdidiyle karşı karşıya kalmaktadır. Kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi bir çok istikrarlı güvenceli işi az ve daha riskli hale getirmiştir. Özellikle ikincil işgücü piyasasında yer alanlar iş güvencesine sahip değildir. Nitelikli işler için ise, mesleki istikrarsızlık güvencesizlik kaynağı oluşturmaktadır. (Erdut T., 9)

IV. Sonuç

1. İşgücünü Koruma Açısından Paradoks: İşgücünü Koruma İhtiyacının Artması / Koruma Araçlarının Zayıflaması

Küreselleşme döneminde işgücü açısından güvencesizlik ve eşitsizliğin artması ile sosyal korumanın önemi artmıştır. Çalışan için daha riskli bir işgücü piyasası, sosyal güvenlik ihtiyacını ve sosyal güvenlik kapsamında sağlanan yardımların önemini artırmaktadır.

Bununla birlikte, devletin genel olarak çalışma hayatının düzenleme alanındaki rolünün küçülmesi, emeğin korunması konusunda da yansımalarını bulmakta, post-fordist dönemde emeğin korunma ihtiyacı artarken, gereksinim doğrultusunda emeği koruyucu düzenlemelerde geri adımlar atılmaktadır. (Güngör, 100)

2. Politika Önerileri

Bu tabloda, politik ve yasal değişimlerin işgücünün korunması anlamında yarattığı tehditlere karşı koyucu, emeğin aleyhine olarak gelişen bu değişimi yeni politikalarla dengeleyici bir “politik” dönüşümü içeren sosyal politikalarının geliştirilmesi ihtiyacı vardır.

Küreselleşme ve üretim biçim ve teknolojilerinin istihdamı daraltıcı etkileri, gelişmiş ülkeler dahil tüm ülkelerin en önemli soruna haline getirmekte, sosyal politikaların temel ilgisi haline getirmekte ve sosyal koruma yaklaşımlarının da odağına oturtmaktadır. Bu çerçevede, istihdamın korunması ve iş güvencesinin sağlanmasına yönelik yasal düzenlemeler geliştirilmelidir.

Çalışanlar açısından güvencesizliğin ve ayrımcılığın ortadan kaldırılması için, iş yasalarının kapsamının, enformel sektörde çalışanları kapsayacak şekilde genişletilmesi, standart-dışı istihdam edilenlere istihdam koşulları açısından uygulanan ayrımcılığın ortadan kaldırılması gerekir.

Ekonomik ve teknolojik gelişmelerin kaçınılmaz kıldığı esnekleşmelerle gidilirken, iş hukukunun günümüzde de temel ilkelerinden sayılan “işçinin korunması” ilkesinin göz ardı edilmemesi gerekir. Çünkü, işletmeler açısından ekonomik dar boğazları aşmak, çağın teknolojik gelişmelerine ayak uydurmak, ulusal ve uluslararası düzeyde rekabet edebilmek ne denli önem taşıyorsa, işçi bakımından sosyal korumadan, asgari çalışma koşullarından yoksun kalmamak da o denli yaşamsal sayılır. (Süzek, 25)

Küçük işletmeler özellikle enformel işletmeler açısından, standartlara uyumu kolaylaştırıcı ek önlemler alınması gerekir. Aksi takdirde bu işletmeleri standartlara uyumdan kaçınmaya iten koşullar devam edecektir.

İşyerlerindeki riskleri önlemek, sosyal korumanın önemli ve öne çıkan bir boyutudur. Riskleri, ortaya çıkmadan görünür hale getirebilmek ve bu yönde önlemler almak ve/veya riskin olumsuz sonuçlarını en aza indirmeye çalışmak hem rasyonel hem de sistemler üzerindeki mali baskıları azaltıcı bir yaklaşımdır. Bu anlamda telafi etmekten önlmeye dayalı koruma sistemlerine geçilmelidir.

İşgücünü korumaya yönelik araçlardan biri de, çalışanları koruyucu yasal düzenlemelerin uygulanmasının denetlenmesidir. Bütün bu değişimler karşısında; işçiler açısından korumasızlık artarken, iş denetiminin önemi artmaktadır.

İş denetimi örgütleri, kaynaklarını işgücünün en korunaksız kesimlerine yöneltmelidir. Sosyal korumanın daraldığı, eşitsizliğin, güvencesizliğin, ayrımcılığın arttığı bu dönemde iş denetimi misyonlarını, bu eşitsizlik, güvencesizlik ve ayrımcılığın önlenmesi, istihdamın ve iş güvencesinin korunması ve çalışma hayatının kalitesinin geliştirilmesi ve işin insanileştirilmesi yönünde belirlemelidir.

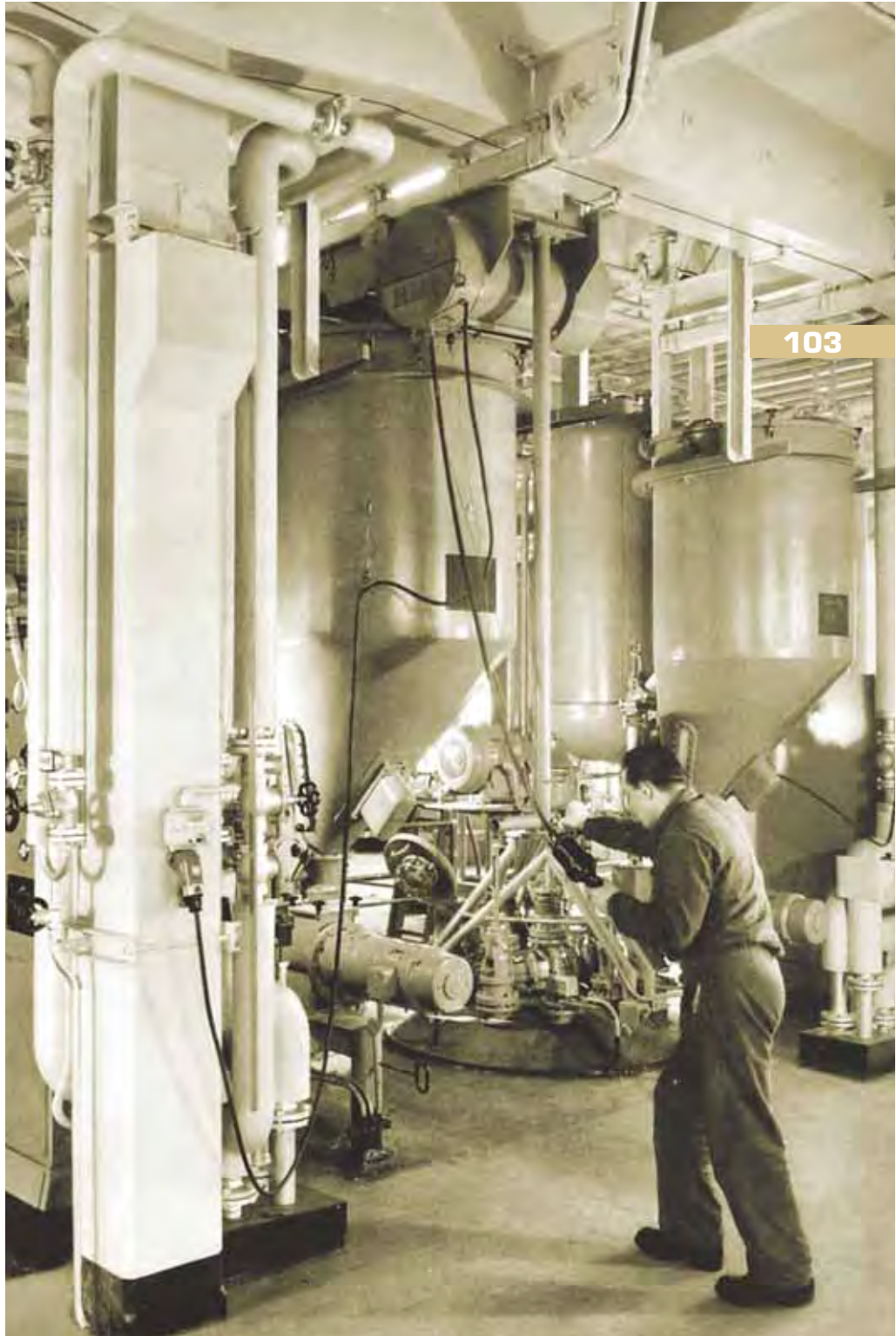
Denetimde işletmelerin ölççeklerine göre değişen yöntemler kullanılabilir. Örneğin, küçük işyerlerinde iş müfettişleri sağlık ve güvenlik risklerinin saptanması ve giderilmesi için taraflara bilimsel ve teknik destek sağlarlarken, büyük ölçekli işyerlerinde sağlık ve güvenlik örgütlenmelerinin kurulup çalışabilmeleri için çaba göstermelidir. (Piyal, 2002:6) Bu konudaki yatırımları planlayıp, yönlendirmeli, eğitim programlarını hazırlamalı, bu çalışmaların yürütülüp yürütülmediğini ve nasıl yürütüldüğünü denetlemelidir.

Diğer yandan sosyal koruma politikalarındaki değişime paralel olarak, iş denetimi de kendi koru-

ma politikalarını gözden geçirmeli ve riskleri ortaya çıkmadan önleyici “önleme odaklı koruma politikaları” geliştirilmelidir. “Tepkisel denetim”den “önlemeye dayalı denetim” e geçilmelidir. Önlemeye dayalı denetim anlayışı gereği, işçi ve işverenlere bilgi verme/yol göstericilik yapma rolünü geliştirilmesi gerekir. İşyeri bazında iç denetleme mekanizmaları yaygınlaşırken, iş denetimi bu mekanizmalarla özellikle risklerin önlenmesi konusunda işbirliği yapmak zorundadır. Ancak bu örgütlü yapıların, sosyal ortaklık adı altında devletin denetim gücü yerine geçmemesi ve denetim gücünü zayıflatmaması tersine artırmasına çalışılmalıdır. Kamu yönetiminde reform adı altında bir çok ülkede ortaya çıkan denetim yetkilerinin zayıflatılması ve hatta özelleştirilmesi gibi eğilimlere ve uygulamalara karşı çıkılmalıdır.

Kaynakça

- Adams, R., (1995), “Küreselleşme ve Endüstri İlişkileri Sisteminin Dönüşümü” IV. Ulusal Endüstri İlişkileri Kongresi: 75.Yıldönümünde Uluslararası Çalışma Örgütü, Küreselleşme ve Türk Endüstri İlişkileri, Türk Endüstri İlişkileri Derneği, Ankara, s:61-75.
- Erdogdu, S., (2003), “Çok Uluslu Şirketler, İşçi Hakları ve Sosyal Sorumluluk”, *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*, Cilt: 27, Sayı: 239, s.141-164.
- Erdut, T., (1998), *Yeni Teknolojilerin İş İlişkileri Üzerindeki Etkisi*, TÜHİS Yayını, İzmir.
- Erdut, Z., (2002), *Uluslararası Sosyal Politika ve Türkiye*, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, İzmir.
- Gökbayrak, Ş., (2003), “Enformel Sektöre Yönelik Sosyal Koruma Modelleri”, *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*, Cilt: 27, Sayı: 239, s.231-254.
- Güngör, Y., (2005) *Küreselleşme, Çalışma Hayatında Değişim, İşgücünün Korunması Politikaları ile İş Denetimine Yansıyan Sonuçları Ve İş Denetiminin Yeniden Yapılanması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi, TODAI, Ankara.
- Piyal, B.(2003), “*Toplumsal Koruma ve İş Sağlığı ve Güvenliği Sorunları*”, *Sendikal Notlar Dergisi*, Petrol-İş Sendikası,Ankara, s:140-156.
- Piyal, B., (2002), “*Dünyada İş Denetim Sistemleri, Küresel Değişim ve Türkiye (II)*”, ÇSGB İş Müfettişleri Derneği İş Denetimi Bülteni, Sayı:17, s.3-6.
- Richthofen, V. W., (2002), *Labour Inspection: A Guide to the Profession*, International Labour Organisation Press, Geneva.
- Richthofen, V.W, Benadon M., Lurvey, R. (2003), *İş Denetiminde Yeni Önleme Stratejileri* (Çev.: Dr. B.Piyal), ÇSGB İş Müfettişleri Derneği Yayın No:5, Ankara.
- Sapancalı, F., (2003), *Sosyal Dışlanma*, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, İzmir.
- Selamoglu, A. (2003), “İstihdam Politikaları, Esneklik Arayışı ve Etkileri”, Petrol-İş Sendikası 2000-2003 Yıllığı, İstanbul: Petrol-İş, s.163-196.
- Süzek, S., (2002), *İş Hukuku: Genel Esaslar*, Beta Yayını, İstanbul.
- Şenkal, A., (1996), *Sendikasıız Endüstri İlişkileri*, Kamu-İş Yayını, Ankara.
- Şenkal, A., (2003), “*Sosyal Politika ve Uluslararası Sosyal Standartlar: Sosyal Politika Açısından Eleştirel Bir Yaklaşım*”, *Kamu-İş (İş Hukuku ve İktisat Dergisi)*, Cilt: 7, Sayı: 2, s.445-476.

Krizler ve Kapitalizm

Prof. Dr. Vedat BİLGİN

TÜRK-İŞ Genel Başkan Danışmanı

Kapitalizmin karakterinde krizlerin olduğuna dair çok yaygın bir kanaat vardır. Bu fikir krizin temelinde yatan şeyin kapitalizmin anarşik yapısı olduğu düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Bilindiği gibi kapitalizm ortaya çıkış süreciyle birlikte büyük krizlerle birlikte gelişmiştir. Bu krizlerin zaman zaman bir devrime dönüşmesi, zaman zaman kapitalizmin kendisini yenileyerek çıkması şeklinde

muhtelif görüntüleri olduğu bilinmektedir.

Bugün yaşanan krizin daha önceki krizlerden farklı bir niteliği olduğu üzerinde neredeyse görüş birliği vardır. Bu krizin en önemli sebebi ya da kaynağı finansal sektörle, reel sektör arasındaki kopukluktur. Özellikle son on yıldır reel sektörün büyüme oranıyla, finansal sektörün büyüme oranları arasındaki farklılıklar bunun en açık göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bu bir anlamda şunu da ifade etmektedir ki, finansal sektördeki sermaye birikimi, reel sektördeki birikimin üzerinde bir hızla seyretmektedir.

Finansal sektördeki hızlı büyümenin birçok nedeni vardır. Bu nedenlerden birisi dünya sisteminde ABD'nin belirleyici konuma gelmesinden sonra yaşanan değişimlerdir. ABD ikinci dünya savaşından sonra bütünüyle dünya sistemine ağırlığını koymuş bulunmaktadır. Bu sadece askeri, siyasi bir üstünlük olmanın çok ötesinde dünya üzerindeki para, sermaye ve mal hareketlerini belirleyen, hatta ülkeler arasındaki gelir dağılımından, ülke içinde yaşanan toplumsal farklılaşmalara kadar birçok olaylar üzerinde sistemin çeşitli düzeylerde etkileri hissedilmektedir.

Dünya sistemi içerisinde ABD'nin oynadığı rol bu ülkenin ekonomik gücünün dünya sistemi içerisinde oynadığı emperyalist ilişkiler çerçevesi içerisinde değerlendirildiği zaman anlaşılabilir. Emperyalizm bilindiği gibi bu anlamda bir ülkenin başka bir ülkeye baskısı, işgali v.b. ilişkilerden oldukça uzak teknik bir olay olarak kavranmalıdır. Yani, emperyalizm ABD ekonomisinin dünya pazarlarında, dünya ham madde ve ürün piyasalarında olduğu kadar, dış ticaret ilişkileri yoluyla da kurduğu bağımlılık ilişkilerini ifade eden bir süreçtir. Bu süreçte özellikle 20. yüzyılın son çeyreğinden sonra sermaye ihracından çok mübadele ilişkilerini belirleyecek uluslararası ekonomik ilişkilerin yeni durumu belirleyici bir rol oynamaktadır. O halde açıkça şunu söyleyebiliriz ki, ABD ekonomisi dünya sistemi içerisinde egemenliğini artırdıkça, finansal yönden kendisini genişletecek kaynakları yaratmaktan da geri durmayacaktır ve durmamıştır.

ABD ekonomisinin küreselleşme sürecinde yeni emperyalizm ilişkilerini ürettiği en önemli unsurlar finansal araçlardır. ABD başta dolar olmak üzere bütün finansal kaynakların bunların içerisinde “zehirli varlıklar” da dâhil olmak üzere alabildiğine kullanmış ve uluslararası piyasalarda elde ettiği yüksek karlarla finans sektöründe “aşırı” bir büyümeye ulaşmıştır. Reel sektördeki büyümenin bu oranın çok gerisinde kalması bir anlamda ortada dolaşan kıymetli kâğıtların değersizleşmesi gibi bir olaya yol açmıştır.

ABD bu süreci elinde bulunan diğer önemli bir kâğıdı kullanarak çözmeye çalışmaktadır. Bretton Woods sisteminde doların genişlemesinin belli rezervlerle sınırlandırılması sağladığı istikrar bu gün terk edilmiştir. Bu finans kapitalin aşırı büyüyerek bu sektörün ekonominin toplam ağırlığı içerisindeki yerinin genişlemesine yol açan önemli bir

problem kaynağı haline gelmesine sebep olan bir olaydır.

Küresel ekonomide doğrudan doğruya bir değeri temsil etmeyen kâğıtlara dayanarak, bir değeri temsil eden, reel üretime tekabül eden değerlerden kar transferi yapmanın bir sınırı vardır ve bu günkü kriz aslında tam da buna karşılık gelmektedir. Yani dünya ekonomisi bu yapay büyümeyi beslemekte bütün takatini yitirmiş görünmektedir.

Krizlerin Bedeli

Küresel çağın en önemli özelliklerinden birisinin dünyadaki bütün olayların birbiriyle neredeyse eş zamanlı yaşanır hale gelmesidir. Bu olayların içerisinde ekonomik alandan siyasal alana kadar dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen bir dalgalanma hızla bir başka ülkeyi de etki alanına almaktadır.

ABD’de ortaya çıkan krizin bu gün bütün ülkeleri sarsmaya başlaması büyük ölçüde küresel ilişkiler bağlamında dünya sisteminin kazandığı bağımlılık ilişkilerinin yoğunluğu ve duyarlılık artışıyla açıklanabilir. Unutmayalım ki, dünya sistemi bu bağımlılık ilişkilerinin yarattığı değerlerin sistemin merkezine aktarılmasıyla ayakta durmaktadır.

Sovyet Bloğunun çökmesiyle hız kazanan bu sürecin kapitalist gelişmenin bütün dünyayı küçük ve tanıdık bir köye dönüştürmesi burada üzerinde fazla durmayacağımız bilinen bir husustur. Şunu belirtmeden geçmemek gerekir ki, dünyanın bu iç içe geçmiş hali en çok kriz dönemlerinde etkilerini bu kadar hızlı ve hissedilir bir şekilde ortaya koymaktadır.

Krizin bütün yerkürede hissedildiğine göre bunun muhtemel sonuçlarının bedelini kim ödeyecektir? sorusu akla gelebilir. Bu soruya bağlı olarak belki cevaplandırılması gereken ikinci bir soru ise, bedel eşit olarak mı ödenecektir? sorusudur.

Hemen şunu ifade etmek gerekir ki, bedelin eşit olarak ödenmesi sistemin krizden çıkmasını engelleyecek şartlardan birisidir. Bedel sistemin merkezinin dışındaki çemberlerde daha yoğun ödenerek, içeriye doğru daha düşük maliyetlerle geçirilirse, sistem krizden güçlenerek çıkabilir. Bu aynı zamanda şunun da açık ifadesidir, kapitalizm yarattığı krizlerden büyüyerek çıkıyorsa, bu krizlerin bedelini büyük ölçüde kapitalist sistemin merkez dışı unsurlara ödettiği bedel sayesinde olmaktadır.

O halde bu gün yaşanan krizin bedelini kimler ödeyecektir sorusunun cevabını şu noktalarda tespit edebiliriz.

- 1- Bu sistemin bedelini dünyanın en yoksul ülkeleri daha fazla ödeyeceklerdir, yani sattıkları hammaddeleri, topraklarını, havalarını, sularını daha fazla kirleterek, daha fazla varlık kaybederek yoksullaşarak ödeyeceklerdir.
- 2- Gelişmekte olan ülkeler bu bedeli daha fazla borçlanarak, dışa bağımlılık oranlarını daha fazla artırarak ödeyeceklerdir.
- 3- Gelişmiş ülkeler içerisinde (isterseniz G8’de diyebiliriz) en alttan en üste kadar azalan oranlarda bir bedel ödenecektir.

Ülkeler arasındaki bu kategorizasyon esas ülkeler içerisinde toplumsal olarak kendisini daha fazla hissettirecektir. Bilindiği gibi toplumlar eşit toplumsal unsurlardan oluşmamaktadır. Sınıflar, zümreler, gruplar, bireyler arasındaki farklılaşmalar bu kriz süreçlerinde daha da bozularak güçlüler lehine bir tablonun oluşması eğilimi taşımaktadır. Bu durumda krizin gelişmiş ülkelerde yoksulluğu daha da artıracığını söyleyebiliriz. Fakat gelişmekte olan ülkelerin ya da oldukça geri konum-

da olan ülkelerin yoksulları daha ağır bir yükü karşı karşıyadırlar.

Krizin toplumsal olarak en fazla etkilediği grup ülkenin çalışanlarıdır, işsizleridir ve yoksullarıdır. Çalışanlar bu süreçte işsizler ordusuna ve yoksullar arasına katılma tehdidiyle karşı karşıyadırlar.

Kriz Sonrası

Kriz üzerine düşünürken akla gelen sorulardan birisi çokça sorulduğu gibi, krizin bir fırsat olup ola-

mayacağı sorusudur. Bizim gibi fırsat sürecini daha fazla borçlanarak, daha fazla dışa bağımlı hale gelerek kaçırmış olan ülkelerin krizi fırsata dönüştürme iddiası oldukça düşündürücüdür. Bunu düşünmek ya da söylemek kapitalizmin krizlerden nasıl çıktığını bilip bilmemekle ilgili bir sorundur. Ayrıca bunun kapitalizm krizden çıkmasa ne olur tarzında bir soruyu da hatırlattığını ifade etmek gerekir.

Şurası açıktır ki, kapitalizmin büyük krizleri, kapitalizmin genişle-

yerek kendisini yenilemesi fırsattır. Bu fırsatın sisteme eklenmiş unsurlar için ne anlama geldiğini dikkatle tartışmadan krizlerin kimler için fırsat olduğunu bilmeden meseleyi öylesine tartışmak bize çok bir şey söylemeyecektir.

İşçi hareketinin dünyadaki konumunun bu krizler karşısında önemli paralellikleri bünyesinde taşıdığını biliyoruz. Fakat yine biliyoruz ki, sistemin merkezinde yer alan ülkeler küresel süreçte krizin üstesinden gelirken bağımlılık ilişkileriyle kontrol ettikleri ülkeler üzerinde daha fazla değeri transfer ettikçe sorun farklılaşacaktır. Yani merkez ülkelerin işçi sınıflarıyla çevre ülkelerdeki işçilerin yoksullaşması, işsizleşmesi süreçlerinde farklı ekonomik ilişkiler söz konusu olacaktır.

Bu durum çevre ülkelerdeki kapitalistler için de geçerlidir. Büyük ölçüde finans kapitalin genişlemesi sürecinde merkez ülkelerin denetimine girmiş “müessil firma” kapitalizmi tarzında işleyen çevredeki büyük sermaye bundan çok fazla etkilenmeyecektir. Fakat kendi özerk ya da bağımsız konumları içinde gelişmeye çalışan küçük ve orta ölçekli endüstrilerden oluşan kapitalist unsurlar bu süreçte oldukça zorlanacaklardır.

O halde krize karşı tek bir örgütlü grup olarak işçi hareketini bizim gibi ülkelerdeki konumu oldukça kritiktir. Ya krize karşı krizi yaratan politikaları değiştirecek, alternatif politikalar oluşturulmasına katkı yaparak neo-liberalizmin ülkesel etkilerine karşı açık bir mücadele verecek ya da akıntıya kapılacaktır.

Bugün işçi hareketinin önündeki en önemli sorun, krizin sadece bir toplumsal ve ekonomik sorun olmadığı, aynı zamanda bir dünya sistemi içinde kapitalizmin kendisini yenileme arayışı olduğunu kavrayarak, ona karşı yeni bir sosyal ve politik yaklaşımı ortaya koymaktır.

Politik Psikoloji

Dr. Naci ÖNSAL

TÜRK-İŞ Genel Sekreter Yardımcısı
nacionsal@turkis.org.tr

“Kuzey Kıbrıs’ta muhabbet kuşu beslenmesi çok sık rastlanan bir durum. Bu durum Kuzey Kıbrıs’taki halkın kendisini yalıtılmış, hapsedilmiş ve yalnız hissetmesinin sonucu”

Bu sözler Vamık Volkan’a ait. O Kıbrıslı bir Türk. Bir psikanalist, Freudyen bir psikanalist. ABD’de Virginia Üniversitesinde Profesör. 40’dan fazla kitabı ve 200’e yakın makalesi var.

Prof. Vamık Volkan Washington Psikanaliz Enstitüsünde görevli, ABD Başkanlarından Bill Clinton’a politik psikolojik danışmanlık yapmış, Jeanne N. Knutson ile birlikte Uluslararası Politik Psikoloji Derneğini 1978 yılında kurmuş, şimdi Derneğin Başkanı, Nobel’e aday gösterilmiş. Türkiye’de Başbakanlık Psikolojik Savaş Merkezi’ni kurmuş.

Vamık Volkan “büyük gruplara özel bir psikoloji” geliştirmeye çalışan bir psikanalist.

“Osmanlı İmparatorluğu çökünce kayıplarımızın çoğu için yas tutamadık çünkü Atatürkümüz vardı, yeni bir kimliğimiz vardı. Onlarla meşguldük.

Atatürk yeni devleti kurarken geçmişi iyi gösteremezdi. Aksi halde devrimlerin gerekçesini bulamazdı.

Şimdi yavaş yavaş yüzümüzü geçmişe dönüp Osmanlı’nın nesi güzel ve doğrusya onları tekrar idrak etmek ve benimsemek durumundayız. Bunu yaptığımızda Osmanlı’nın yasını tutmuş olacağız ve geçmişimizle barışacağız”¹

Bu sözler de Vamık Volkan’a ait. Vamık Volkan politik-sosyal olayları “seçilmiş travma” kavramı ve “grupların yas tutması” teorisi ile açıklıyor.

Toplum Osmanlı İmparatorluğunun kaybının yasını tutmadan Türkiye Cumhuriyeti kuruldu. Yas tutmak demek kaybolan şeyleri tekrar canlandırmak, onları teker teker gözden geçirmek, her şey yolunda giderse kayıpları kabul etmek ve seçilen kayıpların imajlarını yeni bir şekilde toplumda tutmaktır.²

Vamık Volkan, ekonomik veya politik planlar yapılırken toplumun içinde ne gibi psikolojik süreçler olduğu anlaşılırsa bunlara daha iyi yön verilebileceğini düşünüyor.

Vamık Volkan’ın yanında birçok Türk bilim adamı eğitim görmüş, bunların en bilineni 2 yıl ABD’de yanında kalan ve Türkiye’de Vamık

Volkan’ın ekolünü sürdüren Prof. Dr. Abdülkadir Çevik. Prof. Çevik Hacettepe Üniversitesinde Psikanaliz Anabilim Dalı Başkanı. Politik Psikoloji Derneği’nin kurucusu.

Prof. Çevik “Politik psikoloji büyük grupların, kitlelerin, ulusların birbirleriyle olan ilişkilerini ele alarak bu ilişkilerde rol oynayan yarı psikolojik etmenleri değerlendirmektedir. Politik psikoloji bunun yanı sıra, büyük gruplar ve uluslarla bunların liderlerini ve liderler arasındaki ilişkilerin psikolojik boyutlarını incelemektedir” diyor.³

Acaba Türk Sendikacılığı (Türk İşçi Hareketi) Politik Psikoloji öğretisi içinde değerlendirilebilir mi? Türk Sendikacılığında yası tutulmamış acılar, seçilmiş travmalar var mı?

Kitlelerin birbirleriyle olan ilişkilerini ele alan bu ilişkilerdeki yarı psikolojik etmenleri değerlendiren Politik Psikoloji Türk İşçi Hareketini ele alsa ulaşacağı sonuçlar nasıl olurdu?

Notlar

- 1 Türkiye’de verdiği konferanslardan alınmış notlar.
- 2 <http://sozluk.sourtimes.org/show.asp>.
- 3 Çevik Abdülkadir, *Politik Psikoloji*, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2008, s. 13.

Kriz ve İşten Çıkarmalar

Enis BAĞDADIOĞLU

TÜRK-İŞ Araştırma Müdür Yardımcısı
enisbagdadioglu@ttmail.com

Bütün ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de ekonomik krizlerden en çok çalışma hayatı etkilenmektedir. Ekonomik kriz sonucunda birçok işletme kapanmakta ve çalışanlar işini kaybetmektedir.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)’nin Şubat 2009’da açıklanan hanehalkı işgücü araştırmasının sonuçlarına göre, ekonomik krizin

henüz hissedilmeye başlandığı Kasım 2008 döneminde işsizlik oranı yüzde 12,3 ve işsiz sayısı yaklaşık 3 milyon kişi olarak tahmin edilmiştir. Aynı dönem itibarıyla tarım dışı işsizlik oranı ise yüzde 15,4 olarak açıklanmıştır. Kuşkusuz önümüzdeki aylarda açıklanacak veriler özellikle işsizlik konusunda Türkiye’nin nasıl bir çıkmaz içinde olduğunu çarpıcı biçimde ortaya koyacaktır.

Türkiye ekonomisinin istihdam yaratma kapasitesi önceki dönemlerde de çok yüksek olmamakla birlikte, son altı yılda sağlanan ekonomik büyümeye rağmen istihdam yaratılmaması nedeniyle, işsiz bir büyüme

sürecine girildiği iddiaları yaygınlık kazanmıştır. Ekonomik büyümenin birçok gelişmiş ülkenin sağladığı büyüme oranından yüksek olduğu geçmiş altı yıllık dönemde istihdam artışı ve işsizliğini geriletilmesinde önemli bir sıçrama yapılamamasına karşın, ekonomik kriz ile birlikte düşük büyüme, kapasite kullanma oranlarındaki gerileme, yetersiz talep, kapanan firmaların etkisiyle işsizlik ülkemizin çözüm bekleyen en önemli sorunu olmaktadır.

Türkiye’deki işgücü piyasasının yapısından ve işleyişinden kaynaklanan sorunlar bulunmaktadır. İşgücünün eğitim ve verimlilik düzeyin-

deki yetersizlikler, başta kadınlarda olmak üzere, istihdam ve işgücüne katılma oranlarının düşüklüğü, özellikle gençlerde olmak üzere işsizlik oranı ile tarımın istihdam içerisindeki payının yüksekliği ve kayıt dışı istihdamın büyüklüğü başlıca sorun alanlarıdır.

Siyasal iktidarın öncelikli hedefi istihdamı artırıcı ve işsizliği önleyici politikalar olmamış, ekonomik büyümeyi daha çok istihdam odaklı hale getirmek doğrultusunda somut ve kabul edilebilir bir politika uygulanmamıştır. Devlete, 'işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak için' gerekli tedbirleri alma görevi verilmiş olmasına karşın, bugün çoğu insan ya açık işsiz konumundadır ya da ek iş arama veya ailesini geçindirecek gelirden daha azına çalışma anlamında eksik istihdam koşullarında bulunmaktadır.

Ekonomik kriz ile birlikte bu olumsuz durum daha da yaygınlaşmıştır. İnsan onuruna yaraşır iş olanaklarının yaratılması için etkin bir çaba gösterilmesi bir yana çalışanlar işini kaybetmekte, istihdam edilenler de işini kaybetmemek için daha düşük ücretle çalışmak zorunda kalmaktadır.

İstihdamı artırmanın ve işsizliği azaltmanın temel yolu; hiç kuşku yok ki yatırımların çoğalması, yeni iş alanlarının yaratılmasıdır. Ancak tek başına ekonomik büyümenin emek piyasalarını etkileyen yapısal sorunları çözmek için yeterli olmadığı, sayıları giderek artan işsizlerin kaliteli işlerde istihdam edilmesine yetmediği görülmektedir.

Türkiye ekonomisinin istihdam yaratma kapasitesinin "ekonomide yeniden yapılanma" sonrasında artmadığı, artan nüfusu emebilecek bir gelişme gösteremediği açığa çıkmıştır. Uygulanan ekonomik program çerçevesinde kamu kesimi yatırım yapamaz duruma düşürülmüştür. Ancak serbest piyasa ekonomisi içinde lokomotif görevi yüklenen

özel kesim de kendisinden beklenen performansı göstermemiştir.

Küresel rekabet ortamında işletmelerin varlığını sürdürmesi ve büyümesi için başta işgücü maliyeti olmak üzere işletme maliyetlerinin düşürülmesi öncelikli olmuş, teknolojik dönüşüm ve istihdam azaltılması, çalışma saatlerinin artırılması uygulamalarıyla verimliliğin artırılması sağlanmaya çalışılmıştır.

Bu yaklaşımın emek açısından yansımaları, kazanılmış haklarının tartışma konusu edilmesidir. Bu süreçte, ekonominin sosyal politikalarla ve koruyucu iş yasalarıyla oluşan yapısı değiştirilmek istenmiş, bu yöndeki talepler yoğunluk kazanmıştır. Nitekim ekonomik kriz ile birlikte bu talepler daha sık seslendirilmeye başlanmıştır.

Özellikle yeni liberal yaklaşımların sosyal politika uygulamaları sendikaları zayıflatmış, çalışanların kendilerini korumaları daha da güçleşmiştir. Teknolojik gelişmelerin uyardığı küreselleşmeyle birlikte, esneklik, desantralizasyon-deregülasyon (serbestleşme/kural azaltma) süreçlerini egemen kılan yeni bir çalışma düzenini çalışanlara dayatmıştır/dayatmaktadır. Rekabet gücünün artırılmasına dönük olarak tüm iş organizasyonunda ve çalışma düzeninde esnekleşmeye hız kazandırmak istenmektedir. İşletme ölçekleri küçülürken, çalışma süreleri ve çalışma biçimleri de değişmekte, çalışma sürelerinde esnekliğin yanı sıra belirli süreli hizmet akitleriyle çalışma, geçici süreli çalışma, kısmi süreli (part-time) çalışma, iş paylaşımı, tele-chalışma, evde çalışma, taşeron sözleşmeleriyle çalışma gibi standart-dışı istihdam türleri yaygınlaştırılmak istenmektedir.

Bu gelişmeyle birlikte, üretim sürecinin tamamen kayıt-dışı, enformel sektörlere taşınması da uygulanır olmuş, bu tür çalışma biçimi yaygınlaştırılmıştır. İşe almada, görevlendirmede, işten çıkarmada, çalışma

saatleri ve şartlarının tespitinde kayıtları azaltmayı amaçlayan tedbirler, sonuç itibarıyla maliyetleri azaltmayı hedefleyen yaklaşımlardır.

İş Yasası'nda temel yaklaşım, ekonomik açıdan zayıf durumda olan kesimin korunmasını amaçlayan "sosyal devlet" anlayışının egemen olmasıdır.

4857 Sayılı İş yasası 10 Haziran 2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Yeni İş Yasası, istihdam biçimlerini esnekleştirerek arttırmış, işverene seçenekler ve kolaylıklar sağlarken, işçiyi sıkıntıya sokacak düzenlemelere yer vermiştir. Hukukun himayesine muhtaç durumdaki kesimi bu korumadan ayrılmış olarak mahrum bırakılmıştır. Halbuki iş hukukunun temel felsefesi, iktisaden güçsüzün güçlüye karşı korunmasıdır. Bu anlayış 4857 sayılı yasa gerektirdiği ölçüde yer bulmamıştır. Sendikaların ilk kurulduğu yıllardan bu yana çalışanların en büyük özlemi olan İş Güvenliği Yasasının içi boşaltılmış, milyonlarca işçi güvencesiz bırakılmıştır.

4857 sayılı İş Kanunu uygulanmaya başlandıktan sonraki dönemde işten ayrılmalara, özellikle kriz dönemlerinde yaygınlaşmaktadır.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, kayıtlı işgücü açısından işten ayrılanların istatistikini tutmaktadır. İşçilerin işten ayrılmaları çeşitli nedenlere bağlı olabilmektedir. Toplu

işten çıkarma, bildirimli fesih, malulen emeklilik, normal emeklilik, ölüm, askerlik, evlenme, işe ara verme, sağlık nedenleri, devamsızlık, işin sona ermesi, işyerinin kapanması, mevsim ve kampanya bitimi, nakil ve “istifa” sıralanabilecek işten ayrılma nedenleri olabilmektedir. Bir işçi aynı dönemde birden fazla işten çıkış da yapabilmekte ve bu durum istatistiklere yansımaktadır.

Aşağıdaki tabloda, iş akdine dayalı olarak çalışan işçilerin yıllar itibariyle işten ayrılmalarındaki değişimi görülmektedir.

Devletin resmi verilerine göre, işten ayrılanların sayısında son iki yılda büyük artış görülmektedir. ÇSGB 2008 yılı ile ilgili sonuçları henüz açıklamamıştır. 2007 yılı itibariyle 782 bin işçi kamu kesiminden, 4 milyon 229 bin işçi özel kesimden olmak üzere toplam 5 milyon işçi işinden ayrılmıştır.

4857 sayılı yasanın uygulanmasını takip eden Temmuz 2003 ve Ağustos 2003 aylarında işten ayrılanların sayısı minimum seviyeye gerilemiştir. Bu durumun nedeni, büyük olasılıkla, yeni yasanın nasıl uygulanacağı hususunda belirsizliğin hakim olmasındandır.

Bu arada ilginç olan bir husus, istihdam imkanlarının yetersiz, işsizliğin yaygın olduğu ülkemizde,

Tablo 1: İşten Ayrılanlar

	Kamu	Özel	Toplam
2001	39.912	1.439.995	1.479.907
2002	39.183	1.390.871	1.430.054
2003	39.266	1.537.327	1.576.593
2004	400.114	1.086.236	1.486.350
2005	485.133	1.482.739	1.967.872
2006	591.393	2.516.624	3.108.017
2007	782.057	4.229.125	5.011.182

Kaynak: ÇSGB Çalışma Hayatı İstatistikleri

işten ayrılanların büyük bölümünün “istifa” etmiş olmasıdır. Örneğin 2007 itibariyle istifa eden işçi sayısı 2 milyon kişiyi geçmektedir. Kuşkusuz bu durumun, istifa ederek işten ayrılan işçiye ihbar tazminatı ödemeyeceğine ilişkin iş yasasındaki düzenlemeyle doğrudan ilişkisi bulunmaktadır.

İşten ayrılan işçilerin yaklaşık üçte biri yılın son ayında işten ayrılmaktadır.

Kamu kesiminde işten ayrılan işçi sayısı, yeni iş yasası çıkmadan önce çok düşük sayıda olurken, ta-

Tablo 2: İşten Çıkarılanlar

	Kamu	Özel	Toplam
2001	6.029	221.010	227.039
2002	10.643	182.782	193.425
2003	7.763	182.275	190.038
2004	47.734	96.464	144.198
2005	56.331	117.979	174.310
2006	44.423	147.571	191.934
2007	37.528	195.047	232.575

Kaynak: ÇSGB Çalışma Hayatı İstatistikleri

şeron uygulamasının kamu kesiminde yaygınlaşmasıyla birlikte işten ayrılmalar (daha doğru ifadesiyle işçi çıkışı ve girişi) yüzbinlerle ifade edilir olmuştur (2007 yılında kamu kesiminde işten ayrılanların sayısı 782 bin kişi).

İşçinin kendi kusuru olmaksızın, yani toplu çıkarma, bildirimli fesih, işe ara verme, kapanma gibi nedenlerle işini kaybetmesi durumunda artık “işten çıkarma” söz konusudur. 4857 sayılı İş Yasası’nın yürürlüğe girmeden önceki 2002 yılında işten çıkarılanların oranı işten ayrılan işçilerin yüzde 13,5’ini oluştururken, yeni yasa ile birlikte bu oran yıllar itibariyle giderek gerilemiş ve 2006’da yüzde 6,2 ve 2007 yılında yüzde 4,6 olmuştur.

Yeni iş yasası, yukarıda da işaret edildiği üzere, değişen ekonomik ve sosyal şartlarda, rekabet şartlarının esneklik-kuralsızlık temelinde yeniden inşası arayışlarının bir sonucudur. 1475 sayılı eski yasada yer alan ve işveren kesimi tarafından “katı” bulunan hükümlerin daha “esnek” hale getirilmesidir. Burada temel yaklaşım, piyasa mekanizmasının yarattığı sorunlara karşı çalışanların nasıl korunacağı değil, işletmelerin rekabet edebilirliğini artırmak olmuştur. Diğer bir ifadeyle işçinin korunması değil, işletmenin korunması esası egemen yaklaşım olmuştur.

Türkiye’de kayıtlı işyerlerinde istihdam ağırlıklı olarak küçük ve orta ölçekli işyerlerindedir. Zaten Türkiye’deki kayıtlı işyerleri ağırlıklı olarak 10 kişiden az işçi çalıştırmaktadır. Ocak 2008 itibariyle 754 bin işyerinden 660 bininde 1-9 arası işçi istihdam edilmektedir.

Toplam 754bin işyerinde (kamu işyerleri 23 bin; özel işyerleri 731 bin) 5 milyon 350 bin işçi (kamuda 547 bin; özelde 4 milyon 802 bin) istihdam edilmektedir. Buna göre kamuda işyeri başına 24 olan işçi sayısı özel kesimde işyeri başına 6 işçiye düşmektedir.

İş Yasası’nın iş güvencesini sağlayan hükümleri konusunda; geçerli sebep olmaksızın işçi çıkarmalarını önleyen ve yargı kararı ile işe iadeyi

mümkün kılan yasa hükümleri yetersiz kalmaktadır. Çünkü belirsiz süreli iş sözleşmesi ile çalıştırılanlar, geçici ve mevsimlik işlerde çalıştırılanlar, işyerindeki kıdemi altı ayı doldurmamış işçiler ve 30’dan az işçi çalıştırılan işyerlerinde çalışmakta olanlar yasa güvencesinden faydalanamadıkları için güvence kapsamı yetersiz kalmaktadır. Güvence kapsamında var oldukları kabul edilenler ise ağırlıklı olarak işe girerken vermek durumunda kaldıkları “istifa” dilekçesiyle bu haklarından mahrum kalmaktadırlar.

Bu süreçte esnekliği değil iş güvencesini ön planda tutan yaklaşımlara ağırlık verilmesi ve istihdamın korunması gerekmektedir. Anayasa ve bir bütün olarak çalışma mevzuatı, Türkiye tarafından onaylanmış bulunan ILO Sözleşmeleri ile uyumlu hale getirilmelidir. İşsizlikteki artış, üretim teknolojilerindeki değişiklikler, ekonomik krizdeki gelişmeler de göz önünde bulundurularak işçiyi koruyucu yeni düzenlemeler yapılmalıdır.

Demokrasinin temeli örgütlü toplumdur. Terör ve şiddeti amaçlamayan, demokratik ilke ve kuralları zorla değiştirmeye çalışmayan her görüş ve düşünce serbestçe örgütlenebilmelidir. Örgütlenme özgürlüğünün önündeki tüm yasal ve kurumsal engellemelere son verilmesi bu açıdan önem taşımaktadır.

Tablo 3: Kendi İsteği İle Ayrılanlar (İstifa Edenler)

	Kamu	Özel	Toplam
2001	5.934	610.895	616.839
2002	5.579	662.656	668.235
2003	7.820	789.671	797.491
2004	123.170	603.981	727.151
2005	113.616	666.961	780.577
2006	147.900	1.023.384	1.171.284
2007	209.337	1.818.214	2.027.551

Kaynak: ÇSGB Çalışma Hayatı İstatistikleri

Sosyal Güvenlik Yüksek Danışma Kurulu Toplanacak

Sosyal Güvenlik Yüksek Danışma Kurulu 2009 yılının ilk toplantısını Mart/2009 ayında yapacak.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Faruk Çelik'in Başkanlığında toplanacak kurul gündemindeki konuları görüşecek.

Konfederasyonumuz Sosyal Güvenlik Yüksek Danışma Kurulunda görüşülmek üzere aşağıdaki konuların gündeme alınmasını önerdi.

- İsteğe bağlı sigortalılık sürelerinin, 5510 sayılı Kanunun 4/b niteliğinde sigortalı sayılmasının mevsimlik işlerde yada kısmi süreli çalışıp hizmet akitlerinin askıda olup çalışmadıkları sürelerde isteğe bağlı sigortaya devam eden sigortalıların yaşlılık aylığını hak etmeleri bakımından oluşacak sorunlar.
- Kamu işyerlerinde mevsimlik işlerde veya kısmi süreli çalışan işçilerin hizmet akitlerinin askıda olup çalışmadıkları sürelerde genel sağlık sigortası primlerinin işverenleri tarafın-

dan ödenmesinin öngörülmesine karşın isteğe bağlı sigortaya devam etmek isteyenlerin genel sağlık sigortası primlerini kendilerinin ödemek zorunda olması ve bu uygulamanın yarattığı sorunlar.

- Çay, tekel ve şeker fabrikaları gibi işyerlerinde mevsimlik işlerde çalışan çok sayıda işçi aynı zamanda sözkonusu tarım ürünlerini de üretmektedir. Bu durumdaki sigortalı işçilerin hizmet akitleri askıda iken çalışmadıkları sürelerde isteğe bağlı sigortaya devam etmek istemeleri halinde tarımda kendi adına ve hesabına bağımsız çalışan kimse olarak kabul edilmelerinin yarattığı sorunlar.
- Mevsimlik işlerde yada kısmi süreli çalışan işçiler gelir düzeyi en düşük grup içinde yer almaktadır. Özel sektöre ait işyerlerinde bu durumda çalışan işçilerin, hizmet akitlerinin askıda olmasına karşın

çalışmadıkları sürelerde genel sağlık sigortası primlerini kendilerinin ödeyecek olmalarının yarattığı sorunlar.

- İş kazası veya meslek hastalığı nedeniyle sigortalılara sunulması gereken sağlık hizmetlerinden dolayı sigortalılardan hiçbir ücret yada katkının alınmaması gerekmektedir. Ancak iş kazası geçirip acilen yada doğrudan veya sevkle özel sağlık kurumlarına başvuran hastalardan yapılan tedavilerin protokol bedelinin yüzde 30 alınmaktadır. Sigortalılardan alınan tedavi ücretlerinin kurum tarafından karşılanmamasının ortaya çıkarttığı sorunlar.
- İşçi sendikaları ile sendika şubelerinin başkan ve yönetim kurulu üyeliklerine seçilen ancak işyerinden ayrılmadan ve masraf karşılığı ödemeler hariç ücret almadan (amatörce) bu görevi sürdürenlerin zorunlu sigortalı sayılmalarının yarattığı sorunlar.
- Genel Sağlık Sigortası uygulamasının başlaması ile ortaya çıkan sorunlar.
- Aile yardımı ödemesini düzenleyen yasal sistemin oluşturulması.
- Ülke şartlarına uygun olarak yoksulu tanımlayan, çağdaş sosyal yardım hizmeti sunacak olan ve bu alanda hizmet sunan kamu kurum ve kuruluşları ile Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonu dahil tüm kamu kaynaklarını tek çatı altında toplayan "Sosyal Yardım ve Primsiz Ödemeler Kanun Tasarısının" hazırlanıp TBMM'ye sevk edilmesi.

Muayene ve Tedavi İçin Sağlık Kurumuna Başvurmadıkları Halde Poliklinik Muayene Ücreti Tahakkuk Ettirilenlerin Duyarlı Olması Gerekli

Konfederasyonumuza iletilen bilgilerde muayene ve tedavi için sağlık kurumuna başvuran bazı sigortalılar ile bakmakla yükümlü oldukları aile fertlerinin daha önce hiçbir sağlık kurumuna muayene olmak üzere başvurmadıkları halde, adlarına poliklinik muayene ücreti (katılım payı) tahakkuk ettirildiği belirtiliyor.

Sözkonusu katılım paylarının hatalı olarak tahakkuk ettirilmiş olabileceği gibi, bazı kötü niyetli kişilerin sigortalıları muayene olmuşlar gibi göstererek adlarına ilaç yazdırmış olmaları da mümkün.

Böyle durumlarla karşılaşan sigortalıların veya aile fertlerinin kötü niyetli girişimleri önlemeleri için durumlarını bulundukları yerdeki Sosyal Güvenlik İl ve Merkez Müdürlüklerine bildirmeleri gerekiyor.

Yaşam Kalitesini Artırmak Amacıyla Yapılan Ameliyatlarda Kullanılan Malzemeler Hayati Öneme Haiz Kapsamına Alındı

Genel sağlık sigortası kapsamında sağlık yardımlarından yararlanan sigortalılara, emeklilere, bunların bakmakla yükümlü oldukları aile fertleri ile dul ve yetimlere verilmesi gereken ve hayati öneme haiz olmayan protez, ortez, tıbbi araç ve gereçler ile malzemelerden katılım payı alınmaktadır. Ancak sağlık raporu ile hayati öneme haiz olduğu belirtilenlerden katılım payı alınmamaktadır.

Sosyal Güvenlik Kurumu hayati öneme haiz kapsamında kabul edilen tıbbi malzemelerin kullanımına ilişkin uygulamalardaki farklılıkları giderilmesi için duyuru yayınladı.

Yapılan duyuruda ameliyatlarda yaşam kalitesini artırmak amacı ile kullanılan malzemelerin hayati öneme haiz olduğu kabul edildi.

Sigortalılar ve bakmakla yükümlü oldukları aile fertleri ameliyatlarda sırasında yaşam kalitelerini artırmak için kullanılan malzemeler için katılım payı ödemeyecek.

Yapılan duyuruda "Uygulamada birliğin sağlanması amacıyla yatarak tedavide kullanılan vücut içi protez ve iyileştirme araç ve gereçleri ile yaşam kalitesini artırmak amacıyla yapılan ameliyatlarda kullanılan malzemeler de dahil olmak üzere yapılan işlemlerin hepsinin (SUT'ta belirtilen istisnalar hariç) hayati öneme haizdir kapsamında değerlendirilmesinin" gerektiği bildirildi.

Sigortalılar İle Bunların Bakmakla Yükümlü Oldukları Aile Fertlerinin Sağlık Yardımlarından Yararlanmaları İçin Hak Sahipliğini Oluşturmaları Sağlık Hizmetleri Sunucularının da Programlarını Güncellemeleri Gerekliyor

Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile genel sağlık sigortasının uygulanmasına 01.10.2008 tarihinden itibaren başlandı.

fertlerinin yaşadıkları bu sorunun kimlik kayıtlarının güncellenerek, hak sahipliklerinin oluşturulmamasından ve sağlık hizmeti sunucularının bilgisayar programlarını güncelleştirmediklerinden kaynaklandığını bildirdi.

Başvurdukları sağlık kurumlarınca bilgisayar ortamında hak sahiplikleri görüntülenemediği için muayene ve tedavi olamayan sigortalılar ile bakmakla yükümlü oldukları aile fertlerinin kimlik bilgilerini güncellemek üzere bulundukları yerdeki Sosyal Güvenlik İl ve Merkez Müdürlüklerine başvuracak.

Sağlık hizmeti sunucuların ise (hastaneler ile poliklinik hizmeti sunan sağlık kurumlarının) bilgisayar programlarını güncellemesi gerekli.

Sağlık hizmeti sunucularının Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığının web sitesinde yayımladığı duyuru doğrultusunda bilgisayar programlarını güncellemeleri sorunun çözümü bakımından büyük önem taşıyor.

Ancak bazı sigortalılar ile bakmakla yükümlü oldukları aile fertleri, muayene ve tedavi olmak üzere sağlık kurumlarına başvurdıklarında bilgisayar ortamında hak sahiplikleri görülemediğinden sağlık yardımı alamıyor.

Sosyal Güvenlik Kurumu ağırlıklı olarak sigortalıların aile

AB ve Türkiye’de Endüstri İlişkileri

Namık TAN

TÜRK-İŞ Araştırma Müdür Yardımcısı
namiktan@turkis.org.tr

Türkiye’nin AB’ye üyelik süreciyle birlikte belirlenen fasılların ön tarama ve ayrıntılı tarama süreçleri tamamlanmıştır. Bu kapsamda, çalışanları ilgilendiren 19 Nolu fasıl olan “Sosyal Politika ve İstihdam” konusu da değerlendirilmiştir. Sosyal Politika ve İstihdam Faslı Tanıtıcı Tarama Toplantısı 8-10 Şubat 2006 tarihleri arasında Brüksel’de yapılmıştır. Avrupa Komisyonu tarafından, anılan fasıldaki AB müktesebatı ve uygulamaları hakkında tanıtıcı bilgiler verilmiştir.

Sosyal Politika ve İstihdam Faslı’nın içeriğinde bireysel ve toplu iş hukuku, iş sağlığı ve güvenliği, istihdam, Avrupa Sosyal Fonu, sosyal içerme, birleştirilmiş topluluk programları, sosyal koruma, engelliler, eşit fırsatlar, ayrımcılıkla mücadele, cinsiyet eşitliği, sosyal diyalog konuları yer almaktadır. Söz konusu fasılın ayrıntılı tarama toplantısı 20-22 Mart 2006 tarihleri arasında Brüksel’de gerçekleştirilmiş olup, bu toplantıda Türk tarafı ulusal mevzuat ve uygulamalar hakkında AB Komisyonuna bilgi vermiştir.

“Sosyal Politika ve İstihdam” başlığının en kapsamlı konusu olarak 2821 sayılı Sendikalar Kanunu, 2822 sayılı Toplu İş sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu gelmekte-

dir. 2821 ve 2822 sayılı Kanunlarda yapılacak değişiklikler büyük önem taşımaktadır. Ülkemizde sendikaların gelişmesini olumsuz yönde etkileyen gerek yasal anlamda, gerekse de idari anlamda çok sayıda engel bulunmaktadır. Sendika üyeliğine engel olabilmek için işten çıkarılma ve üyelikten istifa ettirilme gibi baskılar giderek artmaktadır. Sistem sağlıklı işletilemeyince, sendikalaşma oranı ve toplu iş sözleşmesi kapsamındaki işçi sayısı yetersiz kalmıştır.

İstihdamın yapısında yaşanan değişiklikler, sanayi sektöründe küçülmeyi getirmiş, bunun sonucu olarak sendika kapsamındaki işçi sayısında da hızlı bir düşüş gözlenmiştir. OECD ülkelerinde 1960’da

toplam istihdam içerisinde yüzde 40 olan sanayi sektörünün payı, 2000’li yıllarda yüzde 30’un altına düşmüştür. Hizmet sektörünün payı ise aynı dönemde yüzde 40’dan yüzde 65’e yükselmiştir.

Benzer durum, ülkemiz için de geçerlidir. Ülkemizde küçük işletmelerin yaygın olması, taşeronlaşma ve kayıt dışı ekonominin büyüklüğü, esneklik ve kural dışılaşmanın yaygınlaşması, örgütlenme ve toplu iş sözleşmesi sistemi üzerinde ciddi engeller oluşturmuştur. 4857 sayılı İş Kanununun getirmiş olduğu esneklik hükümleri, örgütlenme ve sosyal güvenlik haklarının kullanılması konusunda yeterli derecede güvence içermemektedir.

Türkiye İstatistik Kurumu verilerinde, istihdam edilenlerin genel olarak sendikal haklardan yoksun kaldıkları, yüzde 43’ünün ise sosyal güvenlik kuruluşlarına kayıtlı olmaktan çalıştıkları görülmektedir. Avrupa Birliği ülkelerindeki standartların çok uzağında olan bu tablonun değişmesi ve güvenceli bir çalışma grubunun oluşturulması gerekmektedir. Sendikalaşma oranı, ülkemiz açısından çok yetersizdir. 1982 Anayasası, 2821 ve 2822 sayılı Kanunlarda temel sendikal hakları sınırlandıran hükümlerin kaldırılması, öncelikli hedefler olarak görülmelidir.

Mevzuatımızda, geniş kapsamlı grev yasaklarının ve idareye tanıyan erteleme yetkilerin fazla olması, toplu iş sözleşme görüşmelerinde ve hak aramada önemli zorluklar getirmektedir.

Avrupa ülkelerinde endüstriyel demokrasinin temelini işyeri ve işletme düzeyinde yönetime katılma oluşturmakta, işçiler temsilcileri aracılığıyla çeşitli kurullarda temsil edilmektedir. Kuzey ve Orta Avrupa ülkelerinde işçilerin idari olarak yönetime katılmasını sağlayan kurullar ve konseyler bulunmaktadır. Bilginin elde edilmesi, danışma ya

da istişare gibi kurullar bulunmakta ve sosyal diyalog etkin bir yapıda çalıştırılmaktadır.

Avrupa ülkelerinde geniş bir uygulama alanı bulan ve hızla gelişen endüstriyel demokrasi uygulamaları ile ülkemizdeki örnekler karşılaştırıldığında, oldukça farklı bir tablo karşımıza çıkmaktadır. Türkiye’de, AB ülkelerinde mevcut olan çalışma konseyleri veya benzeri uygulamalar olmadığından, örgütsüz işyerlerinde endüstriyel demokrasinin varlığından söz etmek mümkün değildir. 4857 sayılı İş Kanunu’ndaki hükümler gerçek anlamda yönetime katılmayı öngörmemektedir. Bu açıdan, gerek 4857 sayılı İş Kanunu’nda, gerekse de Sendikalar Kanunu ile Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu’nda endüstriyel demokrasiyi geliştirecek değişiklikler yapılmamıştır.

Ülkemizde işleyiş hemen hemen hiç olmayan teşmil sistemi, AB ülkelerinde büyük bir uygulama alanı bulmuştur. AB’de sendikalaşma oranının düşük olduğu ülkelerde, toplu iş sözleşmesi kapsamındaki işçi sayısının yüksekliği dikkat çekmektedir. AB ülkelerinde teşmil sistemiyle örgütsüz işyerlerinde toplu iş sözleşmeleri uygulanmaktadır. Ülkemiz açısından ise, teşmili sınırlandıran ve işlemez duruma getiren bir yapı söz konusudur. 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu’nun 11. maddesinde teşmilin uygulanmasına ilişkin hükümler bulunmaktadır. Teşmilde son kararı Bakanlar Kurulu’nun vermesi gibi bir yükümlülüğün bulunması, sistemin işleyişine engel teşkil etmektedir. Bugüne kadar sendikalarımızca yapılan teşmil başvurularından, Kanundaki yetersiz düzenleme nedeniyle sonuç alınamamıştır. Teşmil başvuru hakkı, çoğu zaman uygulama şansı olmadan sona ermektedir. Teşmil edilmesi örnek seçilen toplu iş sözleşmesinin yürürlük süresinin bitmesi ile birlikte teşmil uygulaması da sona er-

mektedir. Uygulamanın devamlılığı olmadığından, ülkemizdeki sistemin değiştirilmesi ve geliştirilmesi gerek-mekte, her şeyden önce teşmilin devamlılığı sağlanmalıdır.

Uluslararası Sosyal Hukukta Sendikal Haklar

1948 yılında ILO, Sendika Özgürlüğü ve Örgütlenme Hakkı ile ilgili ilk kapsamlı sözleşme olan 87 sayılı sözleşmeyi kabul etmiştir. 87 sayılı sözleşme, “*çalışanların ve işverenlerin her hangi bir ayırım yapılmaksızın ve önceden izin almaksızın sendika kurma ve bu sendikalara üye olma hakkını*” güvence altına almıştır. 87 sayılı sözleşme sendikalaşma hakkını özellikle devlete karşı korumayı hedeflemiştir. ILO’nun 1949 tarihli Örgütlenme ve Toplu Pazarlığa ilişkin 98 sayılı sözleşmesi ise sendika özgürlüğünü özellikle işveren müdahalelerine karşı güvence altına almayı amaçlıyor.

Avrupa Konseyi belgeleri, AB hukukunda sık yollama yapılan belgelerdir. Avrupa Konseyinin insan hakları konusunda en kapsamlı sözleşmesi *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesidir* (İHAS). 1950 yılında kabul edilen İHAS’ın 11. maddesi sendika kurma ve sendikaya üye olma hakkını güvence altına almaktadır.

İHAS, sosyal haklara ayrıntılı bir biçimde yer vermemiştir. Bu boşluk Avrupa Konseyi tarafından 1961 yılında kabul edilen *Avrupa Sosyal Şartı* (ASS) ile giderilmiştir. ASS diğer sosyal hakların yanı sıra 5. maddesi ile sendikalaşma, 6. maddesi ile toplu pazarlık ve grev hakkını güvence altına almıştır.

Sendikal haklara yer veren diğer iki uluslararası sözleşme “*ikiz sözleşmeler*” olarak da bilinen Birleşmiş Milletler sözleşmeleridir. 1966 tarihli *Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Hakkında Uluslararası Sözleşmenin* 8. maddesi “*sendika kurmak, sendikaya üye olmak ve sendikaların*

faaliyetlerini özgürce sürdürmeleri ve grev hakkı” üzerinedir. 1976 tarihli Birleşmiş Milletler Kişi Hakları ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesinin 22/1 maddesi ise “herkese çıkarlarını korumak için sendika kurmayı ve sendikaya üye olmayı” bir hak olarak tanımaktadır.

Uluslararası insan hakları belgelerinin tümü sosyal ve sendikal hakları temel hakların ayrılmaz bir parçası olarak kabul etmektedir. *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AIHM)* de sivil ve politik haklar ile ekonomik ve sosyal haklar arasında kesin bir ayırım yapmayı reddeden kararıyla sosyal hakları temel haklar olarak kabul ettiğini göstermiştir.

Türkiye, ILO’nun 1948 tarihli sendikal örgütlenmeyi devlete karşı güvence altına alan 87 sayılı sözleşmesini tam 44 yıl sonra 1992’de onaylamıştır. Ancak bu sözleşmenin gereklerini yerine getirmediği için hala ILO raporlarında eleştirilmektedir.

ILO’nun 1949 tarihli ve 98 sayılı “örgütlenme hakkı ve toplu pazarlıkla” ilgili sözleşmesi nispeten hızlı bir biçimde 1951’de onaylanmıştır. Ancak aradan geçen yarım yüzyıllık süreye rağmen ILO, bu sözleşmenin gereklerine uymadığı için Türkiye’yi eleştirmeye devam ediyor.

IHAS (1953), 1954’te onaylanmış ancak IHAS’ın en önemli mekanizması olan bireysel başvuru hakkı 1986 yılında kabul edilmiştir.

Avrupa Sosyal Şartı (1961), Türkiye tarafından 1989’da onaylanmıştır. ASŞ, 1996 yılında gözden geçirilmiş ve yenilenmiştir. TBMM, gözden geçirilen Avrupa Sosyal Şartı’nın insanca yaşamaya yetecek bir gelirin sağlanması ile ilgili 4. maddesine, örgütlenme özgürlüğünü düzenleyen 5. maddesine ve toplu pazarlık ve grev hakkını düzenleyen 6. maddesine çekince koymuştur. TÜRK-İŞ, söz konusu bu çekincelerin kaldırılmasını istemektedir.

Küresel Krizde Tüketicide Kendi Malını Tüket Diyebilmek...

117

Sinan VARGI

TÜRK-İŞ Teşkilatlandırma ve
Tüketici Sorunları Uzmanı
sinanvargi@turkis.org.tr

İçinde yaşadığımız kriz 2008 yılının bahar aylarında ABD’de konut kredileri krizi olarak başladı, birkaç banka ve finans kuruluşunun batmasıyla devam etti ve derinleşti. Yaz aylarında, genel bir finansal krize dönüştü. Sonbaharda ise bütün dünyayı sardı ve genel bir ekonomik kriz şeklini aldı. Bu kriz, dünya çapında binlerce firmanın kapanmasına, milyonlarca kişinin işsiz kalmasına ve büyüme oranlarının negatife dönmesine neden oldu. Dünya ticareti kriz yüzünden daraldı.

Bu daralmayı gören tüketici, işi ve düzenli bir geliri olsa bile gelecek aylar içinde işsiz kalacağı kuşkusuna kapılarak harcamalarını mümkün olduğu kadar kısma, parasını elinde tutmaya başladı. Ekonomik analizlerde “Tüketici Güven Endeksi” denilen bu önemli istatistik, tüketicilerin Türk ekonomisinin şu andaki durumu hakkındaki görüşlerini ve gelecek ile ilgili beklentilerini gösteren ulusal bir ekonomik göstergedir. İki yüz birime ayrılan bir ölçüm tablosunda, endeksin 100’den büyük

olması tüketici güveninde iyimser durum, 100’den küçük olması tüketici güveninde kötümser durum, 100 olması ise tüketici güveninde ne iyimser ne de kötümser durum olduğunu gösteriyor. Mayıs 2005’te 130’lar seviyesinde olan puanımız, Ocak 2009’da 60’a kadar düşmüş durumda.

Kuşkusuz bu olumsuz tablo yalnızca bizim ülkemize has bir durum değil. Başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere tüm AB ülkelerinde de benzer bir düşme söz konusu. Ülkeler krizden çıkmak için küresel kuralları bir kenara bırakarak kendi ülkelerinde üretilen malların tüketilmesi için tüketicilere açıklamalar yapıyorlar. Zaten

yıllardır bu tür kampanyaları gizli gizli yürüten ABD, Kanada, Avustralya gibi devletler, kurdurdukları vakıflar eliyle “Amerikan Malı Satın Al” veya “Kanada’da Üretilen Malı Satın Al, İşsiz Kalma” ya da Avustralya örneğinde görüleceği üzere “Avustralya’da üretilen malı satın al, hem ülken hem sen kazançlı çık, işyerlerin açık kalsın, işsiz kalma” türünden sloganlar ile tüketiciye kendi ülkelerinde üretilen malların kullanımını tavsiye ediyorlardı.

Krize giren Fransa’da, Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy’nin otomotiv endüstrisine vereceği mali yardımlar için bir Fransız radyosuna verdiği demeçte “Destek paketinin karşılığında Peugeot-Citroen’den Çek Cumhuriyeti ve Slovakya’daki fabrikalarını kapatmasını isteyeceğini” açıkça dile getirmesi ülkelerin artık korumacılık duvarlarının arkasına girmeye başladığını ortaya koydu. Sarkozy, Fransız tüketicilere verdiği tavsiyede ise Çek Cumhuriyeti ve Slovakya’daki fabrikalarda üretilen Peugeot ve Citroen satın almamalarını, Fransa’daki fabrikalarda üretilen Peugeot ve Citroen satın almalarını da önerdi. Kuşkusuz, bu açıklama Dünya Ticaret Örgütü’nün ve GATT’ın uluslararası anlaşmalarına imza koyan küresel ekonomistleri ve Avrupa Birliği’nin Ortak Pazar savunucularına “akıl dışı” gelse de, onlarda önce kendi ülkelerindeki yangını söndürmek için benzer arayışlara girdiler. Her ülke krizden çıkabilmek için “eğer kaldıysa” kendi ülkesinde üretilen ürünlerin kendi tüketicileri tarafından tüketilmesini isteyen açıklamalar yapmaya başladılar.

Sanayi altyapısı biraz daha oturmuş, iç pazarını kendi ürettiği mallarla rahatlıkla besleyebilen ülkeler bu durumda biraz daha rahat davranıyorlar. Ama gıdasını yurtdışından ürettiği otomotiv veya elektronik eşya karşılığında satın alan veya gıdası için petro-dolar ödemek zorun-

da kalan ülkeler oldukça sıkıntı içine girdiler. Krizin 2009’da süreceği ancak 2011’de piyasaların normale döneceği söylentileri bu ülkeleri oldukça zor duruma soktu.

Türkiye bu açıdan çok şanslı bir konuma sahip. Şirketlerin toplam satışlarındaki iç pazarın ağırlığı geçmişte bir dezavantaj gibi görünürken, bu krizde ülkemiz için bir umut olmuştur. Türkiye’de şirketlerin toplam satışlarının sadece yüzde 9’unu yurtdışı satışlar oluşturmaktadır. (Ulaşım araçları yüzde 50, tekstil yüzde 30 olmasına rağmen toplam ortalama alınmıştır.)

Türkiye, yine içinde bulunduğu coğrafya açısından şanslı bir yerdedir. Üç saatlik bir uçuş mesafesinde veya bir iki günlük deniz-karayolu mesafesinde Avrupa, Rusya, Kuzey Afrika, Ortadoğu ve Türk Cumhuriyetleri açısından milyarlarca dolarlık bir ihracat imkanına sahip. Yine Türkiye, dünyanın 2. büyük cam üreticisi, 6. büyük çimento üreticisi, 8. büyük gemi üreticisi, ve 10. büyük turizm merkezidir. Avrupa’nın en büyük tekstil, televizyon, gübre, çorap, vitrifiye, döküm üreticisi de Türkiye’dir. Yine Avrupa’nın 3. büyük, kaplama ve demir çelik, jant, 5. büyük buzdolabı ve 7. büyük otomotiv üreticisi de Türkiye’dir. İtalya’dan, Çin’e, Rusya’dan da ta Güney Afrika’ya kadar sanayi altyapısı, yetişmiş insan gücü açısından en sanayileşmiş ülke Türkiye’dir.

Krizde tüm bunları umuda çevirmenin yolu ne olabilir. Küresel Krizde her ülke kendi iç kabuğuna çekilirse, Türkiye’nin ihracat şansı daralacak, bu ise büyük sanayiye ve KOBİ’leri ve sonuçta istihdamı olumsuz yönde etkileyecektir. Ancak diğer ülkelere baktığımızda bu ekonomik gerçekliği bir kenara bıraktıklarını görüyoruz. Dünyanın her yerinde oluşmuş bir kapasite fazlası var, bu fazla da yeni tüketicilerini beklerken kriz araya girince

kapasite fazlası üretime ara vermeye ve bu da işsizliğe dönüşerek dibe doğru giden bir girdap gibi dünyayı sarıyor. Hasarı en aza indirmek için bir an önce siyasi iktidarın ve muhalefetin “seçim atmosferinden” çıkıp ekonomik tedbirleri almaları gerekiyor. Bunun içinde acilen bir “İktisat Kongresi”nin toplanması şart. İç pazardaki düşüşün sınırlandırılması, işsizlik ödeneği, orta ve gelir grubuna gelir desteği ve her şeyden önce iç pazarın canlanması için tüketiciye “Satın aldığın malın ambalajına bak, eğer Türkiye’de üretildiğinden eminsen satın al”, “Benzerleri arasında Türkiye’de üretilen varsa (bar kodu 869 ile başlıyorsa) onu satın al” diyebilmektir.

TÜRK-İŞ olarak yıllardır “Türkiye’de Üretilen Malın Kullanılması” konusunda tüketicilerde bir ortak bilincin oluşması için çaba gösterdik. Bunun “kendi aşımızı, kendi işimizi korumak için” kaçınılmaz bir gerçek olduğunu ifade ettik. Eğitim programlarımızda Türkiye’de üretilen malın kullanılmasının önemini üyelerimize anlattık. Tüketici dernekleri ve diğer sivil toplum kuruluşları ile ortak tüketici platformları kurarak halkı da bu konuda ikna etmeye çalıştık. Ama bu bilinç oluşturma çabalarımız kendi üyelerimizden öteye gidemedi. O dönemde bunun artık çağdışı kaldığı, küreselleşmenin önüne geçmenin mümkün olamayacağı, piyasaların serbest bırakılmasını isteyenler hep bu çabaları görmezden geldi.

Son kriz dünyada olduğu gibi ülkemizde de serbest piyasa ve serbest rekabetin yüzde yüz savunucularının da görüşlerinin değişmesine neden oldu. Son yaşananlar piyasaların tamamen serbest bırakılamayacağını gösterdi. Dünyada bize rekabeti tavsiye edenlerin şimdi artık kendileri korumacı tedbirler alıyorlar. (Aslında bize rekabeti tavsiye edenlerde o dönemde kendi sanayilerini korumak için kendi iş adamlarına merkez ban-

kalarından kredi vererek fabrikalarının sahipliğinin başka ülkelere gitmesini önlemişlerdi.)

Bu durumda halen bir işi olan tüketiciye “Satın almayı düşündüğün ayakkabıyı al, ayakkabıcı kendi oğluna kırtasiyeciden defter alacak, kırtasiyeci ise yeni defter siparişi verecek, senin çalıştığın kağıt fabrikasına sipariş gelecek ve fabrika açık kalacak, sen işini kaybetmeye-

ceksin” diye güven veren bir yüze ihtiyaç var. Bence en önemlisi de bu güven veren yüzü veya kurumları bulup bu mesajı halka verebilmek.

Dünya bir küresel krizde. Türkiye de bundan derin yaralar alacak. Ama Türkiye bunu daha kolay atlatacak bir sanayi altyapısına, iyi bir coğrafyada olmanın şansına sahip. Ayrıca krizlerden şerbetli bir halkımız var. Bütün bunlara rağmen kü-

resel krizin aktörleri arasında yine en önemli rolü yine tüketici üstlenecek. Tüketici; üretim-istihdam-tüketim zincirinin en önemli halkası. Kriz tüketiciye piyasalardaki o eski krallığını geri verirken, sıkı maliye politikasını uygulayan bu kez tüketici oluyor. Çünkü ne zaman işsiz kalacağını bilmiyor. Bu dibe doğru gidişi durduracak en önemli unsur bize kalırsa güven.

ILO Avrupa Bölge Toplantısı

120

ILO'nun 8. Avrupa Bölge Toplantısı 9-13 Şubat 2009 günlerinde Portekiz'in başkenti Lizbon'da yapıldı. Toplantıya Türkiye İşçi Delegesi olarak TÜRK-İŞ Dış İlişkiler Uzmanı Uğraş Gök katıldı. Gök burada, Konfederasyonumuzun, küresel krize karşı görüşlerini dile getirdi.

Uğraş Gök, konuşmasına Türkiye işçi hareketinin ekonomik krize ilişkin tespitlerini yaparak başladı. "Türkiye işçi hareketi söz konusu ekonomik krizin ardındaki temel nedenin "sosyal devlet"i meydana getiren politikalardan uzaklaşılması olduğuna inanmaktadır" diyen Gök sözlerini şöyle sürdürdü:

"Bu sebeple bizim çözüm önerimiz daha güçlü bir sosyal devletin tesisidir. Zaman işçileri işten çıkarma ya da ücretlerini azaltma zamanı değil istihdamı artırma, tüm düşük ve dar gelirlielerin satın alma güçlerini artırma zamanıdır. Fakat mev-

cut gelişmelere baktığımızda krizin olumsuz etkilerini azaltmak amacıyla işten çıkarma ya da ücretsiz izin gibi işçi ve sendika karşıtı politikaların uygulandığını görüyoruz"

Genel Direktörün raporunda yer alan ve Türkiye'yi ilgilendiren bazı noktalara da değinen Gök şu görüşleri dile getirdi:

"Ülkemizdeki yetersiz "iş güvenesi" ve "sosyal güvenlik haklarından" dolayı esnek çalışma koşulları altında çalışan işçiler, tüm koruma araçlarından yoksunlar. Sosyal güvenlik sisteminin tam gün çalışma esasını temel alması nedeniyle esnek çalışma kapsamındaki işçilerin emeklilik haklarından faydalanması olanaksız hale geliyor.

Ülkemizdeki asgari ücret, geçim ve asgari yaşam standartları sağlamak bakımından yetersizdir. Devlet kurumlarının belirlediği istatistiklere rağmen asgari ücret yine çok düşük seviyelerde belirlenmiş-

tir. Komisyon asgari ücret artışlarını işçi kesiminin muhalefetine rağmen belirlemiştir.

Kayıt dışı istihdam konusunda ülkemizde henüz bir ilerleme kaydedilmemiştir. Sendikal örgütlenmenin önündeki en büyük engellerden biri olan taşeron ve alt-işveren uygulamaları kayıt dışı ekonomiyi artıran faktörlerdendir. Türkiye'de kayıt dışı oranı şu anda yüzde 50 civarındadır ve bu oranın ekonomik krizin etkisiyle artması beklenmektedir.

Türkiye'de sosyal diyalog, sosyal tarafların görüşlerinin alındığı fakat söz konusu görüşlerin yeterli düzeyde dikkate alınmadığı bir mekanizma olarak varlığını sürdürmektedir.

Türkiye'de sendikal örgütlenmenin önündeki engeller devam etmektedir. Kamu çalışanları için toplu sözleşme hakkı ve hakem kararları uygulanmamaktadır. Kamu çalışanlarının sendika üyeliği önündeki engeller hala devam etmektedir."

G20 Sendika Liderleri Londra'da Toplanacak

Uluslararası sendikal hareket, 15 Kasım 2008 'de Washington'da gerçekleştirilen G20 Zirvesinden, istihdam krizine ilişkin mali ve parasal önlemleri daha net ve ikna edici bir biçimde vurgulamasını bekliyordu. Ancak, Zirve istihdam, yaşam koşulları ve sosyal kalkınma gibi sendikaların acil kriz reçetesi olarak ortaya koydukları taleplere beklenen ölçüde değinmemiş, bu durum sendikalarda hayal kırıklığı yaratmıştı.

G20 Zirvesi bu kez, Washington'da alınan kararların uygulamalarını gözden geçirmek amacıyla 2 Nisan 2009 günü Londra'da toplanacak. Krizle başa çıkabilmek için sendikaların getirdiği önerileri desteklemek ve Zirveye yönelik baskı oluşturmak amacıyla G20'ye dahil olan ülkelerin sendika liderleri de 2 Nisan 2009 arifesinde yine Londra'da bir araya gelecek.

ITUC, krize cevap arayan G20 çalışmalarına sendikaların da dahil edilmesini ve G20 Hükümetlerinin ILO'yu en üst düzey toplantılarına katılmak üzere davet etmelerini talep ediyor. Uluslararası Sendikalar

Konfederasyonu (ITUC) ve OECD Sendikalar Danışma Komitesinin (TUAC) birlikte düzenleyecekleri toplantıda Türkiye işçi hareketini TÜRK-İŞ Genel Başkanı Mustafa Kumlu, TÜRK-İŞ Ekonomi ve Sosyal Politika Danışmanı Vedat Bilgin ve TÜRK-İŞ Dış İlişkiler Uzmanı Uğraş Gök temsil edecekler. Ayrıca, ev sahibi işçi örgütü olan Sendikalar Kongresi-TUC Zirve vesilesiyle 28 Mart'ta diğer ülkelerden işçi temsilcilerinin de katılacağı bir yürüyüş düzenleyecek.

Bu arada ITUC, krizin daha fazla derinleşmesini önlemek ve "herkese insan onuruna yakışır iş"i korumak için üyelerini işçi kesimi tavsiyelerini vurgulayan eylemler düzenlemeye davet etti. Eylemlerde ön plana çıkarılması beklenen başlıklar ise şöyle; "Yeşil İş", "küresel ekonominin 21. yüzyılda yönetişimi için yeni uluslararası sistem ve ILO'nun rolünün güçlendirilmesi", küresel finans piyasalarının yeniden düzenlenmesi", "kaynakların adil dağıtımı ve sendikaların ortaklığına merkezi rol verilmesi".

ETUC Genel Sekreteri John Monks Dünya Ekonomi Forumuna Katıldı

John Monks Davos'ta gerçekleştirilen Dünya Ekonomik Forumunda, 1930'ların stili olan ve ekonominin yanısıra toplumu ele geçiren korumacılığın alarm verdiğini söyledi. Monks bunun yanında belli finans kuruluşlarını ve şirketleri faydalandıkları kamu paralarının sorumluluğunu almaya çağırdı.

Daralmayla karşı karşıya olduğumuz bir dönemde herkes kendisini düşünüyor ve ülkeler kendi ekonomileri için tedbirler alıyor; diyor Monks, Amerika'nın Roquefort'a ve Rusya'nın araba gümrük vergilerine getirdiği artışlar gibi daha pek çok ülkenin ve sayısız sektörün korumacı önlemler aldığını dile getirdi.

Monks konuşmasında şöyle dedi "Korumacılığın ve ulusal cılığın bizi nereye götürdüğünü tarih göstermiştir, istediğimiz şey bu mu?...Her ülkenin krize karşı kendi başına cevap vermesine değil birlik olup, top yekun bir cevap vermeye ihtiyacımız var... Avrupa düzeyinde krize vereceğimiz cevap bir Avrupa cevabı olmalı. Ancak, şu ana kadar böyle bir öneri ya da inisiyatif mevcut değil... Avrupa Komisyonu, üyelerinin birbirinden bağımsız hareket etmesine karşı ne yapıyor... Ekonomik ve Sosyal krizin bir politik krize dönüşme ihtimali var, Yunanistan'da başlayan işçi protestoları İzlanda, Baltık ülkeleri, Bulgaristan, Fransa gibi ülkelerle devam etti ve giderek yaygınlaşıyor... İşçiler başkalarının açgözlü olması ve spekülasyon yapmaları nedeniyle ortaya çıkacak faturayı ödemek zorunda değil... Sadece bankalara yardım yapılması yetmez, çalışan kesimin de yardımlara ihtiyacı var."

Türk Sendikacılık Tarihinde Gazetecilik Girişimi: Gündem Gazetesi

İsmail Özkan ile röportajı Genel Yayın Yönetmeni Hasan Tahsin Benli yaptı.

“Gündem İşçi Hareketinin Kamuoyuna Açılan Penceresiydi.”

Sendikalar var olduğundan bu yana hep bir medya organına sahip olma özlemi duyduklar. Bu özlem özellikle, medyanın sermayenin kontrolüne geçişiyle birlikte doruğa çıktı. Sermayenin kontrolündeki yayın organlarında, televizyon kanallarında sesini duyuramayan işçi hareketi, zaman zaman bu özlemini yüksek sesle dile getirdi. Tabandan bu yönde gelen talep-

ler, her fırsatta seslendirildi. Sendikaların televizyon kanalı kurmaları yasayla yasaklanmış olmasına rağmen, bu yöndeki talepler, özellikle TÜRK-İŞ'in gündeminde hep oldu.

1964 Martunda yayın hayatına başlayan günlük Gündem gazetesi de böyle bir özlemin sonucudur. TÜRK-İŞ'e bağlı Basın-İş Sendikası 11 Haziran 1964 günü yayımladığı

genelgede, Gündem'in Türk işçisinin “gerçek” gazetesi olacağını vurguladı. “Bu yolda yapılacak hamlede yardımlarınız, bizim güç kaynağımız olacağı gibi, işçi davasına da geniş çapta hizmet edecektir” denildi. TÜRK-İŞ, Gündem'i destekleyerek önemli katkılarda bulundu. Mayıs 1967'de üyesi bulunduğu sendikalara bir genelge göndererek, sendikaların faaliyetlerinin Gündem'de

duyurulmasını, zorunlu ilanların Gündem'e verilmesini ve gazeteye abone olunmasını istedi.

Gündem'in amacı, işçi hareketinin bugün de yaşadığı temel bir sorunlardan hareketle oluşturuldu: Diğer günlük gazetelerin yayımlamadıkları işçi haber ve sorunlarına geniş yer vermek.

Bir sendikanın yayımladığı ilk günlük gazete unvanını taşıyan Gündem, Mart 1964'ten 1980 yılına kadar, TÜRK-İŞ'in de desteğiyle yayını sürdürdü. Zaman zaman aksamalar yaşansa da, emekten yana tavrını hiç değiştirmede.

Gündem'i yayımlayan Basın-İş Sendikası'nın eski Genel Başkanı İsmail Özkan, işçi hareketi tarihi açısından bu son derece önemli girişimi, TÜRK-İŞ Dergisi'ne anlattı.

Sendikacılığa nasıl başladınız?

Ben 1939 doğumluyum, Çankırı Bayramören İlçesi Dalkoz köyündeyim. Ankara'da Doğu Matbaasında çalışırken, 1958 yılında Ankara Matbaa Teknisyenleri Sendikası Denetim Kurulu üyeliğine seçildim. Sendika daha sonra Basın-İŞ'e dönüşünce 1964'te Ankara Şube Sekreteri seçildim. Ardından 1969 yılında Şube Başkanı ve 1973 yılında da Genel Başkan oldum. TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu üyeliği (şimdiki Başkanlar Kurulu) Yüksek Hakem Kurulu ve Asgari Ücret Tespit Komisyonu üyelikleri yaptım.

Siyasetle de ilginiz vardı o dönemde sanırım.

Evet. Milliyetçi Hareket Partisi Genel Sekreter Yardımcılığı görevinde bulundum. 1977-80 yılları arasında Ankara Belediye Meclis üyeliği de yaptım. Ancak sendikal görevlerim bitmedi. TÜRK-İŞ'in önerisiyle Çalışma Bakanlığı tarafından Almanya'nın Nürnberg Başkonsoloslugu Çalışma Ataşeliği görevine

atandım ve beş yıl süreyle bu görevde bulundum.

Basın-İŞ'in günlük gazete çıkarma düşüncesi nasıl oluştu?

Ankara Matbaa Teknisyenleri Sendikası ile Ankara Gazeteciler Sendikası 1963 yılında birleşti, Türkiye Gazeteciler ve Basın Sanayii İşçileri Sendikası (Basın-İŞ) oldu adı. Böylece birçok gazeteci bu yeni sendikanın üyesi oldular. Gazete çıkarma düşüncesi onlardan çıktı açıkçası. O zaman Sendikanın içinde yer alan Bekir Çiftçi, Atilla Bartınlioğlu, Ülkü Arman ve Beyhan Cenkçi gibi arkadaşların fikriydi. İşçi hareketine faydalı olacağına inandılar. Bir sendikanın günlük gazete çıkarması o zaman kadar görülmemiş bir şey değildi. Bizim Sendika açısından da göze alınması zor bir maceraydı. Ama o zamanlar kadro çok güçlüydü ve bu işin altından kalkabilecek insanlar vardı aramızda.

Bu kadroda kimler vardı?

Galip Aykut o zaman Sendikanın başkanıydı. Doğal olarak gazetenin de sahibi görünüyordu. Yazı İşleri Müdürü, deneyimli gazeteci Erdoğan Örtülü'yü. Kadroda yasal olarak basın kartlı dört kişi bulundurmak zorundaydık. Ali Taygan, Kemal Çiftler, Durmuş Erdoğan gibi arkadaşlar basın kartlı gazeteciler olarak çalışıyorlardı.

Yazar kadrosunda Bekir Çiftçi, Atilla Bartınlioğlu, İlhami Soysal, Selçuk Altan, daha sonra TRT Genel Müdürlüğü de yapan Doğan Ksaroglu, Cumhuriyet gazetesinde uzun yıllar yazarlık yapan rahmetli Mustafa Ekmekçi gibi tanınmış gazeteciler vardı. Ekmekçi bir dönem yazı işleri müdürlüğü de yaptı. Erdoğan Örtülü, bir dönem Cumhurbaşkanlığı basın müşavirliği de yapan Can Pulak, Günel Sayın, Feridun Evrensel, Devlet Bakanı Kürşat Tüzmen'in

babası Nuray Tüzmen, Mustafa Ulucan, Erdoğan Gürgen, TÜRK-İŞ Basın Danışmanlığı da yapan Ülkü Arman, Nurettin Yerdelen gibi arkadaşlar vardı. Bunlar aynı zamanda Sendikaya da üyeydi. Gazetenin adını da bildiğim kadarıyla Bekir Çiftçi ve Atilla Bartınlioğlu koydu. En çok katkısı olanlar bu arkadaşlardır.

Bu gazeteden çok arkadaşımız yetişti sonraları. Bu güçlü kadronun yanında o zaman genç arkadaşlar da vardı. Örneğin şimdi CHP Milletvekili olan Yılmaz Ateş, TV8'in Ankara Temsilcisi Sedat Yazıcıoğlu, Orman-İŞ'te uzun yıllar basın danışmanlığı yapan Abdullah Öztoprak, Mehmet Hamamcıoğlu, Levent Esmer, Özer Esmer, Ali Tekin Çağlav, İrfan Ünver, Burhan Şener gibi arkadaşlarımız da vardı. Şimdi Anayurt Gazetesi sahibi olan Naci Alan da o zaman genel yayın yönetmenliği yaptı.

Gazetenin yeri neredeydi, büroları var mıydı, teknik olanaklar nasıldı?

Gündem gazetesi, daha önce de söylediğim gibi, bir sendika tarafından günlük olarak yayımlanan belki de tek gazeteydi. O tarihlerde dünyada başka bir örneği yoktu. Önceleri günlük mesleki gazete olarak çıkmaya başladı, sadece işçi haberleri vardı. Siyasi haberler yer almazdı.

Merkezi Ankara'da, Necatibey Caddesi'ndeydi. İstanbul, Bursa, Eskişehir, Mersin, Adana gibi illerde büroları vardı. Ankara'da Maliye Bakanlığı'na ait Güneş Matbaasında basılırdı. O tarihlerde Türkiye'de en önemli matbaa oydu. Kendi matbaası olmayan tüm gazeteler orada basılırdı. Kağıdı SEKA'dan almak zorundaydık. Teknik açıdan her şeyimiz vardı, fotoğraf makineleri, teleksler, her şeyimiz vardı. Anadolu Ajansı'na aboneydik, haberlerimizi oradan alırdık çoğunlukla. Gazete rotatip basılıyordu.

Satış, ilan gibi konularda zorluklar yaşadınız mı?

Gazete Basın-İlan Kurumuna üyeydi, ben Basın-İş Sendikası Genel Başkanı olunca, gazetenin de sahibi görünüyordum. Gazete adına Basın-İlan Kurumu yönetim kurulu üyeliği yaptım uzun yıllar. Gazete Türkiye çapında ilan alıyordu. 1973 yılına kadar meslekiydi. 1973'te ben genel başkan olduğumda günlük siyasi gazete haline getirdim. Basın-İlan Kurumu'ndan daha fazla ilan almaya başladık böylece. O zamana kadar çok düşüktü ilan geliri. Böylece ilan neredeyse on katına kadar çıktı. Siyasi gazete olunca dışardan da ilan almaya başladık çünkü. Zaman zaman ilan gelirlerini artırmak için özel sayılar da çıkarıyorduk.

Satışımızı asıl olarak abonelik sistemiyle gerçekleştiriyorduk. Tabii TÜRK-İŞ'in ve bağlı Sendikaların büyük desteği vardı. Sendikalar kendileri abone oldukları gibi, işyerlerinde temsilcileri de abone yaptılar. Sendikaların desteği ayakta tutuyordu gazeteyi, bayii satışı çok azdı ama bu sistem sayesinde her yerde bulunurdu. İlk çıktığı yıllarda 5 bin satıyordu. Bu tiraj uzun yıllar devam etti. İşyerlerine gönderirdik, toplu sözleşmelere madde koyardık abonelik ile ilgili. Abonelere postayla ulaşırdık, İstanbul ve Ankara'da elden dağıtırdık.

Sendikaların gerçekten katkısı büyüktür. Sadece dağıtım ve abonelik konusunda değil, diğer konularda

da öyleydi. İşyerlerinde temsilciler, şube başkanları fahri muhabirlerimizdi. Onlar bize haberleri gönderirlerdi. Böylece Türkiye'nin dört bir tarafından haber yağardı gazeteye. 1973 yılından sonra bayilerde de satışa çıktı.

Gazetenin yayın politikası nasıldı, kimler belirlerdi?

Yayın politikasını, biraz önce sözünü ettiğim arkadaşlar belirlerdi çoğunlukla. Biz yayın politikasına hiç karışmazdık ama TÜRK-İŞ'in politikası önemli ölçüde belirleyici olurdu yine de. TÜRK-İŞ'in partiler üstü politikası egemendi gazeteye de, her siyasi partiye eşit uzaklıktaydık. Başka türlü olmak mümkün değildi zaten. Biliyorsunuz TÜRK-İŞ topluluğu kocaman bir aile, içinde her siyasi görüşten, her inançtan insan var. Denge kurmak durumundaydık. Bu dengenin merkezi de emekten yana olmalı.

Yayın politikasını aslında biraz da TÜRK-İŞ'e göre ayarlardık. TÜRK-İŞ'ten bazı önemli durumlarda telkin gelirdi ama genelde biz de, gazeteci arkadaşlarda, böyle bir telkine gerek duymadan kendilerini TÜRK-İŞ'in politikalarına göre ayarlarlardı. Ben karışmazdım ama TÜRK-İŞ genel başkanları zaman zaman önerilerde bulunurlardı.

Dediğim gibi, Gazete siyasi olarak partiler üstü bir gazeteydi. Gündem'e hükümetlerden müdahale olmazdı. Hangi iktidar olursa olsun politikamız değişmezdi. Çalışanların önemli bir kısmı sol görüşlüydü ama onlar da kendi görüşlerini empoze etmek istemezlerdi. Biz farklı düşüncede olmamıza rağmen, aramızda asla bir siyasi kavga, sürüşme olmazdı. Hepsiyle çok iyi geçinirdik, iyi anlaşırdık. Gazeteye tamamen bir emek gazetesi olarak bakılırdı. Sağcılık, solculuk gibi şeyler olmazdı.

Sendikalardan yayınlarınıza eleştiriler gelir miydi?

Sendikalardan eleştiriler olurdu zaman zaman. Sendikalar arasındaki sağ-sol ayrımı bazen yayınlarımıza etki etmek isterdi ama biz buna izin vermezdik. Bazen tartışmalar da yaşanırdı. Özellikle aynı işkolundaki sendikalar arasında yaşanırdı. Birinin haberini yapınca diğeri bozulurdu ama telafi ederdik sonra. Sendikalar etkili olmak, kendilerine göre yayın yaptırmak isterdi bazen ama biz buna karşı çıkardık. Herhangi bir görüşün ya da sendikanın egemen olmasına izin vermezdik. Tek egemen anlayış vardı, o da emekten yana olmak.

Gazete okurlar üzerinde çok etkiliydi. Çok okunurdu işçi kesiminde, çok da etkili olurdu. 1973 yılına kadar sendikal haberler ağırlıklıydı. Daha sonra siyasi haberler de, spor haberleri de vardı. O zaman da çok okunan bir gazete oldu. Gündem işçi hareketinin kamuoyuna açılan penceresiydi, bu nedenle çok önemliydi.

Neden devam edemedi Gündem?

TÜRK-İŞ 1969 yılında Akşam Gazetesini satın aldı biliyorsunuz. Ama o gazeteyi yürütemedi, yürütmesi de çok zordu zaten. TÜRK-İŞ Akşam'ı 1971'de Basın-İş'e devretti. Böylece iki gazetemiz oldu. Bu durum bizi ekonomik açıdan çok zor duruma düşürdü. Hem TÜRK-İŞ hem de Basın-İş Akşam'ın bu maddi ağırlığını kaldıramadı, borçlar belimizi bükte.

Ben 1979 yılında genel başkanlığı bıraktım, Almanya'ya gittim. Benim yerime Hüseyin Düzgün geldi. Daha sonraları, ben Almanya'dayken gazete kapandı. Bunda maddi meseleler çok önemli etki yaptı. Benim zamanımda ilan gelirleri çok yüksekti, daha sonradan düşmeler başladı. Gündem'in kapanmasında 12 Eylül'ün etkisi de olabilir tabii.

İsmail Özkan Basın-İş Sendikası Genel Başkanı ve Gündem Gazetesi Sahibi olduğu yıllarda.

O döneme ilişkin önemli bir anınız var mı?

Bugünkü Danıştay binası Başbakanlık Matbaasıydı. Biz Basın-İş olarak orada greve gittik. Gündem'in grev haberleri Ankara'da herkes tarafından okunmaya başladı. Bu grevi duyurmak için Gündem çok önemli bir işlev üstlendi. Şimdiki Divan pastanesi önünden Kızılay binasına kadar olan yolda bütün arkadaşlar gazete sattı, elden, bağırarak. Bunlar arasında Fikret Otyam, Yaşar Aysev gibi dönemin ünlü gazetecileri vardı. Ankara Sanat Tiyatrosu'nun oyuncularları, ses ve saz sanatçıları, şair Hasan Hüseyin Korkmazgil, Mehmet Ali Aybar gibi politikacılar, dönemin Töb-Der Başkanı Fakir Baykurt gibi isimler vardı. O kadar etkili oldu ki, anlatamam. Resmen Ankara'nın gündemini belirledi Gündem. Grev 65 gün sürdü. Ama dönemin Hükümeti, Resmi Gazete'yi götürüp cezaevi matbaasında bastırdılar. Böylece grev başarısız oldu. Ama Gündem gazetesi açısından tarihi günlerden biriydi o gün.

Bugün sendikalar gazete çıkarma gibi bir çabanın içinde olmalı mı sizce?

İyi idare edilirse günlük bir yayın organı çıkarmakta fayda var. Ancak TÜRK-İŞ'in Akşam gazetesi tecrübesini göz önüne alırsak, bunu TÜRK-İŞ'in değil de, bir sendikanın yapmasında yarar var. TÜRK-İŞ olmamalı, çünkü bağlı bütün sendikalar o yayın organına ağırlık koymak istiyor.

Gündem bugün olsaydı işçi hareketinin bu imkanlarıyla çok faydalı olurdu, iyi bir yere gelirdi. Sesimizi daha çok duyururduk. Sendikaların medyada gücü yok. Böylece kendi imkanları olurdu.

Eski arkadaşlarınızla görüşüyor musunuz?

Aramızdan ayrılan çok arkadaşımız oldu tabii. Ama kalanlarla birlikte yılda bir kez toplanıyoruz. Beraber yemek yiyoruz, o günleri anıyoruz.

Küresel Sendikaların Ekonomik Krize Bakışı

Çeviri: **Burak EKMEKÇİOĞLU**

TÜRK-İŞ Dış İlişkiler Uzmanı
intdept@turkis.org.tr

Dünya çapında 20 Ekonomi Bakanı ve Merkez Bankası Genel Müdürünü bir araya getiren G20 Zirvesinde, Küresel Sendikalar tarafından yapılan ve basında Washington Bildirisi adıyla yer alan beyanata ilişkin önemli noktalar.

Sarp bir uçurumun kenarında adeta sendeleyerek yürümekte olan küresel ekonomi nedeniyle G20 liderleri süreci değerlendirmek üzere 2008 Kasımında bir araya geldiler. Özellikle 2008'in Eylül ve Ekim aylarında ciddi bir hal alan mali krizin

reel ekonomi üzerindeki dramatik etkileri şu an ağır biçimde hissedilmektedir. Bugün belli başlı sanayileşmiş ülkelerde Gayri Safi Yerel Hasıla tahminleri düşüşe geçmiş, işsizlik oranındaki dalgalanmalar da bir hayli artmıştır. Mali kriz her geçen gün Türkiye gibi gelişmekte olan ekonomiler üzerinde ağırlığını hissettirmektedir. Dünya genelinde birçok hükümet, finans sektörünün felce uğraması, sermaye akışının ülke dışına yönelmesi, yerel para birimlerinin çökmesi ve ekonomik büyümenin durma boyutuna gelmesi gibi nedenlerden ötürü, Uluslararası Para Fonu IMF'den acil yardım kredisi talep eder durumuna düşmüştür. Bugün dünya genelinde IMF'ye borcu olan ülke sayısı 11'e çıkmıştır. Küresel ekonomi çok ciddi bir ikti-

sadi durgunluk ile karşı karşıyadır. Söz konusu durgunluğun ne kadar süreceği ya da ne ölçüde derine gideceği tamamen hükümetlerin zamanında ve etkin müdahaleleriyle orantılıdır.

İçinde bulunduğumuz sistematik kriz, 2008 yılı başında gelişmekte olan ülkelerde gıda krizine yol açan emtia ve besin fiyatlarındaki benzersiz artışın üzerine adeta tuz biber olmuştur. Ayrıca mali kriz, gittikçe ivme kazanan iklim değişikliğinin arka planında meydana geldiğinden eğer hızlı biçimde önlem alınmaz ise dünya genelinde en çok yoksul toplumları vuracaktır. Bu darbe de çok şiddetli olacaktır.

Tarih göstermiştir ki bu ölçekteki krizler hep sonunun kestirilmesi

güç sosyal ve siyasi istikrarsızlıklara neden olmuştur. Ne yazık ki bu istikrarsızlıkların çok büyük bir bölümü de feci biçimde noktalanmıştır. Bu krizden etkilenme konusunda özellikle çalışan kesim ve aileleri çok büyük tehlike altındadır. Zaten 20 yıldan fazla bir süredir birçok ülkede artan eşitsizlik neticesinde sosyal uyum baskı altına girmiştir. Bugün mali krizin oluşmasına hiçbir sorumluluğu bulunmayan vergi mükellefleri evlerini, işlerini ve emekli aylıklarını kaybetmek suretiyle krizi yaratanların kefaletlerini ödemektedir. G20'ye dahil ülkelerin hükümetleri, küresel piyasaların daha katılımcı, adil ve demokratik bir sistemde yönetilmesine ilişkin acil ihtiyacı dile getirmeli ve tasdik etmelidirler. Önümüzdeki aylarda değişik kurumlar bünyesinde cereyan edecek olan konuya ilişkin ciddi müzakerelerde sendikalar da söz sahibi olmalıdır.

Mevcut kriz Amerika Birleşik Devletlerinde yaşanan emlak ve kredi piyasalarındaki sıkıntı ile son dönemlerde olağan üstü biçimde artan işsizlik neticesinde baş göstermiştir. Bu krizlerin tümü kendi içlerinde yeterince ciddi boyutta iken, birbirleri ile etkileşimli hale dönüşmeleri özellikle reel ekonomi içerisinde son derece karmaşık ve tehlikeli bir devinime yol açmıştır. Emlak fiyatları dibe vurmuş, ipotekli borçlanmalar aşırı biçimde artmış ve hane halkının öz varlıklarından trilyonlarca dolar dışarı sızmıştır. Tüketiciler eldeki servetlerinin azalmasıyla birlikte sert bir biçimde kendilerini geri çekerek ekonominin yavaşlamasına neden olmuşlardır. Bunun sonucunda ise işverenler işe alımları durdurmak ve ücret ödemelerini kısmaya mecbur kalmışlardır. Emlak fiyatlarındaki düşüşün devam etmesi, tıpkı ipotekli konut finansmanı sistemi ile alınmış menkul kıymetlerin yetersiz sermayeli finans kurumlarına ait bilânçoları zayıflatması gibi

kredilerden kaynaklı krizi derinleştirmiştir. Aktif mal varlıkları ve istihdam fiyatlarındaki düşüş durdurulmadıkça, bankacılık sistemi kan kaybetmeye devam edecektir. Şimdi bu sert döngü, evvelen bu tür durumlara bağışıklığı olduğu düşünülen diğer sanayileşmiş ülkelerde ve geliştirmekte olan ekonomilerde kendisini tekrar etmektedir.

Bankaların, teminatların ve tahvil alımlarından doğan şüpheli alacakların kamulaştırılması şarttır. Sermaye yapısının yeniden düzenlenmesi için hükümetlerin, mali piyasalara müdahale etmeleri gerekmektedir. Ancak hükümetlerin mali sermayeye ait zararları kamulaştırması ve finans kurumlarının kendi karlarını özelleştirmelerine izin vermesi kabul edilemez. 1930'larda yaşanan büyük buhrandan sonra dünyadaki en ciddi krizin yaşandığı şu dönemde, reel ekonomiye zarar veren sahtekârlık ve aç gözlülüğün hüküm sürdüğü başıboş mali piyasa ideolojisine son verilmelidir. Mali piyasalar esas işlevleri olan, reel sektöre verimli nakit akışı için istikrarlı ve maliyet etkinliğine sahip finansman sağlamaya geri dönmelidir. Bunun için de, gerek ulusal gerekse de küresel boyutta düzenleyici bir yapının oluşturulmasına ihtiyaç vardır. Öte yandan hükümetler ve uluslararası kurumlar ekonomik açıdan etkin ve sosyal adalete sahip yeni bir iktisadi düzen kurmak zorundadır.

Dünya üzerindeki belli başlı milletleri yönetenler G20 harici ülkeler ile beraber çalışacakları yeni bir süreç için harekete geçmelidirler. Buna istinaden ilk planda atılması gereken adımlar şunlardır;

Küresel sermaye piyasalarında istikrar sağlanabilmesi için kapsamlı bir kurtarma planını kabul etmek, ekonomilerin mümkün olduğunca hızlı bir biçimde iktisadi durgunluk içerisinden çıkmasını sağlamak, küresel buhranın doğuracağı riskleri

engellemek ve insan onuruna yakışır iş kavramını yeniden rayına oturtmak. Bunu takiben faiz hadlerinde kesintiye gidilmesi de kaçınılmazdır. Hükümetler kısa vadede talebin artmasını körükleyecek alt yapı yatırım programları ortaya koymalı, orta vadede ise verimlilik büyümesini canlandırmalıdır. Şimdi çevreci bir takım iktisadi yasalar ile ileriye gitme vaktidir. Böylelikle alternatif enerji gelişimi ve enerji tasarrufu çerçevesinde yeni istihdam olanakları yaratılacaktır. Orta ve alt gelir seviyesine sahip grupların alım gücüne destek verilmesi açısından vergiler ve harcamaya yönelik önlemlerin alınması zorunludur. Milenyum Kalkınma Hedeflerine ulaşılabilmesi için az gelişmiş ülkeler için kalkındırma yardımlarının oluşturulmasının yanı sıra Birleşmiş Milletlerin Gayri Safi Milli Hâsılada yüzde 0,7'lik artış hedefine yönelik bir zaman çizelgesi ve bağlayıcı taahhütlerin kabul edilmesi gerekmektedir.

Bu ölçekte bir mali krizin tekrarlanmamasını sağlamak.

Uluslararası Finans Kurumları ve birçok hükümet yaklaşık 20 yıldır krizin sorumlusu olan küresel mali piyasalar ile özdeşleşmiş durumdaki hafif derecede düzenlemeye tabi bir mali yapıyı teşvik etmişlerdir. Şimdi ise hükümetler bankacılık sistemine müdahale etmek zorunda kalmıştır. Yani kriz ile birlikte finans kurumlarının gerektiği şekilde denetlenmediği bir kez daha ortaya çıkmıştır. Kurtarma planına ilişkin gündemde öncelikle, merkez bankalarının kamuya karşı sorumluluklarının net biçimde belirlenmesi, bankaların aktif varlıklarına ilişkin konjonktür karşıtı şartların oluşturulması ve yine bankalar üzerinde kamu denetiminin sağlanması, girişim sermayeleri ve riziko arz eden yatırım fonlarının düzenlenmesi, makam tazminatları ile şirketlerin kar dağıtımlarının ıslahı ve denetlenmesi,

kredi notu endüstrisinin ıslah edilmesi, vergi muafiyeti olan bölgelere denetleme getirilmesi, uluslararası finans işlemlerinde vergilendirme yapılması, yıkıcı ve riskli kredi arzları ile konut kredilerine karşı tüketicinin korunması gibi meseleler yer almak zorundadır.

Yeni sistemin düzenleyici tüm kurumların koşullarını yerine getirmesi gereklidir. Düzenleyici kurumlar arasında, bankacılık denetleme kurulu, vergi ve rekabet kurumu ve her ülkedeki tüketici yapıları ile yönetimi sayabiliriz. Reforma yönelik parça, parça ya da bütünden uzak yaklaşımlara artık yer verilmemelidir.

Küresel ekonomi için yeni bir ekonomik yapı ve buna bağlı yönetim kurulmalıdır.

Söz konusu yapı, finans piyasaları ve döviz sistemlerinin daha ötesine gitmeli, mali krizin meydana gelmesine katkıda bulunan kalkınmadaki dengesizlikler ve sermaye akışları ile mücadele etmelidir. Aynen II. Dünya Savaşı sonrasında Uluslar arası Çalışma Örgütü ILO'nun güçlendirilmesini ya da Birleşmiş Milletlerin kurulmasını içine alan ekonomik düzenlemeler gibi, güncel kriz sonrası tasfiyeler de kesinlikle uluslararası ekonomi yönetimine hitap etmelidir. Hükümetler gerekli yapılar üzerinde çalışmaya başlamalıdır. Fakat buna yönelik tartışmalar, kapalı kapılar ardında, bankacılar ve maliye bakanlığı yetkilileri arasında olmamalıdır. Masada mutlak surette sendikalara yer verilmelidir.

Krizin ardında yatan gelir dağılımında eşitsizliğin patlama boyutuna varması ile mücadele etmek. Ekonominin yönetilmesine ilişkin oluşturulacak yeni sistem, küresel ekonomiyi mahveden kaynak dağılımı adaleti krizi ile mutlak surette mücadele etmelidir. Küresel ekonominin gerek bölgeler gerekse ülkeler arasında daha dengeli bir biçimde gelişmesi sağlanmalıdır. Aynı denge sermaye ile emek, alt gelir grubu ile yüksek gelir grubu, fakir ile zengin ve kadınlar ile erkekler arasında da kurulmalıdır.

Reel Ekonomi İçin Eşgüdümlü Bir Kurtarma Planı

- Artan finansal kargaşa özellikle Amerika ve İngiltere'de

çok ciddi biçimde derinleşen işsizlik krizi ile birlikte reel ekonomiye ağır zarar verdi. Söz konusu işsizlik sorunu şimdi de Avrupa bölgesine yayılıyor; bu da küresel anlamda bir iktisadi duraklama tehlikesi demektir. Amerika ve Avrupa bölgesi için 2009'a ilişkin Gayr-i Safi Yerel Hâsıla tahminleri de bunu gösteriyor. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü OECD'nin tahminlerine göre önümüzdeki 6 aylık dönem için söz konusu bölgelerde işsizlik oranı yüzde 20 daha artacak. Özellikle bankacılık sisteminin dış sermaye ile ayakta tutulduğu ya da cari hesaplarda büyük açıkların bulunduğu gelişmekte olan ülkelerin birçoğunda inanılmaz ölçüde istihdam kaybı yaşanmaktadır. Bu da hane halkı gelir seviyesini ciddi anlamda düşürmektedir. Yatırımı desteklemede yetersiz kalan sermaye şimdi gelişmekte olan ülkeleri terk ediyor; bu duruma bir de göçmen işçilerin döviz akımlarındaki kesintiler de eklendi, çünkü onlar da bulundukları ülkelerde işlerini kaybetmeye başladılar. Uluslararası Çalışma Örgütü ILO'nun tahmini-ne göre 2007'de 190 milyon olan küresel işsizlerin sayısı 2009'da 210 milyon olacaktır. Aynı şekilde çalışan işsizlerin yani günde 1USD'den az kazanan insanların sayısı 40 milyona, günde 2USD ve üzeri kazananların sayısı ise 100 milyona ulaşacaktır.

- Hükümetler ve merkez bankası yöneticileri 1930'larda düştükleri yanlışlara tekrar düşmemelidirler. Bunun içinde bütçe ve ücret kesintisi dengesini iyi kurmaları aynı

zamanda komşu ekonomilerin aleyhine işlemeyecek kur politikaları yürütmeleri gerekmektedir. Öte yandan G20 liderleri gerek ulusal gerekse de küresel boyuttaki reel ekonomiyi teşvik edecek bir eş güdümlü bir kurtarma planını ortaya koymalıdır.

- Avrupa ve Amerika'daki Merkez Bankaları faiz hadlerinde yine eşgüdümlü bir şekilde ilave bir takım indirimler uygulamalıdır. Gerekli olan hallerde işsizlik yardımı programları gibi mali istikrarı sağlayan unsurlar, istihdam yaratma planları ile desteklenerek güçlendirilmelidir. Vergi teşviki reel ekonomiyi, istihdamı, ücretleri ve ev halkına ait harcanabilir geliri canlandıracak toplam talebi arttırmaya yönelik olmalıdır. Vergi ve harcamaya ilişkin tedbirler mevcut durumdan en fazla muzdarip olan orta ve alt gelir seviyesindeki aileleri hedeflemelidir. Aynı şekilde bu tedbirler, yüksek harcama oranına sahip kişilerin tüketim, üretime ve istihdama katkıda bulunabilmelerine elverecek biçimde düzenlenmelidir.
- Gelişmekte olan ülkelerde hükümetler benzer şekilde mali politikalar aracılığı ile ekonomik yavaşlamaya karşı koyabilmek için istihdam yaratılmasına ilişkin programları desteklemeli ve sosyal güvenli sistemini güçlendirmelidirler. Uluslararası Finans Kurumları, Asya'da on yıl önce yaşanan mali krizde yaptıkları hataları tekrarlamamalıdır. Hatırlanacağı üzere bu hatalar arasında, faiz oranlarının artırılması, devlet harcamalarının kısılması yönündeki baskılar,

bankaların yaygın olan yanlışlarına göz yumulması gibi şimdi sanayileşmiş ülkelerin tam tersini yaptığı uygulamalar sayılabilir. Bunun yerine gelişmekte olan ülkeler istihdam seviyesini artırmaya teşvik edilmeli ve toplumun en zayıf kesiminin güçlendirilmesi için hükümetlere destek verilmelidir.

- Bu durum ILO ve Birleşmiş Milletler Çevre Programı'nın gündeme getirdiği çevreye ve İnsan Onuruna Yakışır İş unsuruna saygılı Yeşil İstihdam'ın yaratılması için bir fırsata çevrilebilir. Şimdi kısa vadede istihdam yaratılması için çevresel sorumluluk taşıyan yatırımların yapılması, orta vadede ise sera gazlarının azaltılmasına yönelik girişimlerde bulunulması aracılığı ile dünya ekonomisinin kurtarılmasına yardım etme zamanıdır. Örneğin, mevcut binaların güncel teknolojiye uyarlanması ile enerji tasarrufunun teşvik edilmesine yönelik tedbirlerin alınması özellikle krizden en çok etkilenen inşaat sektöründe istihdamın yeniden yaratılmasını mümkün kılabilir. Altyapı, toplu taşıma ve alternatif enerji kaynaklarına yapılacak kamu yatırımları yeşil istihdamın yaratılmasını teşvik edecek diğer unsurlardır. Okul, hastane, toplu taşıma, enerji ve içme suyu gibi altyapıya yönelik uzun vadeli aynı zamanda da verimliliği artıran yatırımlar, sadece ulusal ekonomilerin iktisadi duraklamadan sıyrılmasına yardım etmekle kalmayacak, milyonların yoksulluğu yenmesini sağlayacaktır.
- Alt yapının da ötesinde bu aynı zamanda insana yatı-

rım yapma zamanıdır. İnsana yatırım yapmak demek, eğitime, sağlığa, gençlere ve yaşlılara yatırım yapmak demektir. 2015 yılına kadar ilkokul çağındaki tüm dünya çocuklarının nitelikli eğitim alabilmesi için 18 milyon yeni öğretmenin yetiştirilmesi gerekmektedir. Reel ekonomiyi destekleyecek olan mesleki eğitim ve nitelik eğitimi verilmesinin yanı sıra ekonominin yeniden şekillendirilmesi için gerekli olan çalışan insanların yeniden eğitilmesine yönelik milyonlarca eğitime ihtiyaç vardır.

- Amerika'nın yeni yönetimi düşük ve orta gelirli işçilerin gelirlerini yükseltecek, işsizlik yardımlarını içine almak suretiyle sosyal güvenlik ağlarını destekleyecek aynı zamanda da federal hükümetin eğitim ve altyapı gibi alanlarda eyaletlere bütçe tahsisini kapsayacak bir kurtarma planı yapması şarttır. Örgütlenme hakkı mutlak biçimde eski haline getirilmeli ve Amerikan çalışma hayatı ILO'nun temel standartları ile uyumlu hale getirilmelidir.
- Asya'daki gelişmekte olan ekonomiler gibi özellikle Japonya'da krizin bölgede derinleşmesi ile hassas bir konuma gelecektir. Japon yetkililer bilhassa ihracata dayalı mevcut ekonominin Yen'in aşırı yükselişinden ötürü darbe alması nedeniyle, ekonomiyi iç talebe hizmet edecek biçimde yeniden dengeleyebilmek için çeşitli önlemler almak durumundadırlar. İç talebin artması için de hane halkı tüketimine hizmet edecek aynı zamanda da eşitsizlikler ile mücadele edecek bir vergi po-

litikasıyla desteklenmiş reel ücret artışı şarttır.

- AB'de ise üye devletlere ait vergi politikalarındaki muhtelif uygulamaların eşgüdümlü hale getirilebilmesi için daha fazla ve verimli bir çalışmaya ihtiyaç vardır. Öte yandan, söz konusu politikaların iyi işleyen bir iktisadi idare bünyesinde toplanmaları gerekmektedir. Avrupalı sendikalar, yenilenebilir enerjilere, enerji tasarrufuna, yenileşmeye ve Avrupa altyapı şebekelerine yatırımın teşvik edilmesi amacıyla bir yatırım fonu oluşturulması talebinde bulunmuşlardır. Yatırım projeleri İstikrar ve Bütüme Pakütünün uygulamada yanlış yönlendirilmesi ile engellenmemelidir. Avrupa Merkez Bankası Bankacılıkta yaşanan krize mani olmak için nakit para sağlarken aynen 2008'in yaz aylarında olduğu gibi şimdi de yanlışlıkla faiz oranlarını yükseltmiştir. Avrupa Merkez Bankası Avrupa'nın krizden kurtarılması kadar küresel boyuttaki yeniden yapılanmaya hizmet etmeli, faiz hadlerini düşürmelidir. Avrupalı sosyal ortaklar ve Avrupa Merkez Bankası Yönetim Kurulu üyelerinden meydana gelecek bir denetim kurulunun faaliyete başlaması şarttır.
- Kurtarma paketleri mevcut krizi yaratan ekonomik istikrarsızlığın ardında yatan başlıca unsurları düzeltmeye yönelik olarak tasarlanmalıdır. Bu unsurlar özellikle ABD ve küresel ekonominin diğer aktörleri arasında bulunan dengesizlikler, reel ekonomi ve finans arasında mevcut dengesizlik ve işçilerin pazarlık gücü ile işverenin pazarlık

gücü arasındaki dengesizliktir. Artı değerlere sahip ekonomiler fazlalıklarını, yerel tüketimin desteklenmesi ve verimli yatırıma yönlendirmelidirler. İşçilerin yaşam koşullarının iyileştirilebilmesi için sendikal haklar tam manada saygı görmeli ve teşvik edilmelidir.

- Vergi mükellefiyetine ilişkin yeni bir yaklaşıma küresel boyutta bir anlaşma eşlik etmelidir. Mevcut koşullarda yapılabilecek en kötü hata, kamu sektörü bütçelerinde daha fazla kesintiye gidilmesidir. Finansmanı kamu tarafından yapılan nitelikli kamu hizmetlerinin verilmesine yönelik yenilenmiş bir taahhüde ihtiyaç vardır. Özel sektörün ve kamunun sorumlulukları üzerinde yeniden kafa yorarken, kamu sektörünün adil bir vergilendirme ve sorumluluk bilinci ile kaynaklandırılması, nitelikli, ahlaki değerlere sahip aynı zamanda da etkin bir kamu hizmeti verilmesi planlanmalıdır. Bu plan dâhilinde kamu çalışanlarını temsil eden örgütler anahtar konumda olmalıdır.
- Uluslararası topluluk geliştirmekte olan ülkelere sağlanan yardımların kapsamını gerek IMF gerekse de Dünya Bankası ve Birleşmiş Milletler vasıtası ile acil olarak genişletmeli, söz konusu yardımlarda artırıma gidilmesine aracı olmalıdır. Çünkü mali kriz ile yükselmeye devam eden gıda ve petrol fiyatları neticesinde söz konusu ülkelerin hemen, hemen tümünün ödemeler dengesinde bütçe açıkları mevcuttur. Birleşmiş Milletler bünyesindeki Tarım ve Gıda Örgütünün yapmış olduğu tahminlere göre 2004

ile 2007 yılları arasında dünya üzerindeki iyi beslenmemiş insan sayısı yüzde 9 artarak 923 milyona ulaşmıştır. Elbette bu tahminler 2008'de yaşanan gıda fiyatlarındaki korkunç yükselişin öncesinde yapılmıştı. Bu bakımdan uzun vadeli deniz aşırı kalkınma yardımının artırılması şarttır. Bunun içinde sanayileşmiş ülkelerin G8 zirvesindeki taahhütlerini yerine getirmeleri gerekmektedir.

Küresel Finans Piyasalarının Yeniden Düzenlenmesi

- 20 yıldır birçok hükümet ile Uluslararası Finans Kurumları hafif ayarlı küresel finans

piyasaları olarak nitelendirilen yeni bir mali yapıyı teşvik etmişlerdir. Mevcut krizin sorumlusu söz konusu bu mali yapıdır. Yatırım bankaları, spekülatif fonlar, ve girişim sermayelerinin aşırı derecede desteklenmesine sebep olan sorumsuz fiyat serbestisi ile güvence altına alınmış kredi transferlerinin, yapılandırılmış ürünlere ait hileli görünümeler altında şüpheli alacakları ihraç etmesi bu mali yapının temel unsurlarıdır. Yapılandırılmış finans işi düşük risk ve düşük maliyetli sermaye yanılsamasını yaratmıştır. Krizin ortaya çıkması ile riskler yayılmış fakat saklanmıştır. Evvelin devirli bankacılık muhasebesi ve

katı sermaye koşulları ve kredi sıkıntısını takiben finans sektörünün yapısı çökmüş; bunun üzerine bankacılık sektöründe kendi kendisini devam ettirebilen, mevcut aktiflerin zarara uğratıldığı bir süreç başlatılmıştır.

- Geçen haftalarda bankacılık sisteminin kurtarılması için gerekli olan güvenin yeniden tesis edilmesi, kredi piyasalarının istikrara sokulması ve yeni sermayelerin şırınga edilmesine ilişkin olarak merkez bankaları ve hükümetler bir dizi müdahalede bulundular. Bankaların borçlarını ödeme gücündeki sıkıntıyı on yıllık bir süre boyunca aşırı biçim-

de yoğun kurumsal yönetim ve de kurumsal kısa vadecilik takip etmiştir. Bol miktardaki kar payları, iştirak hisselerinin geri satın alınması ve üst düzey yöneticilere ödenen acayip miktarlardaki tazminatlar neticesinde şimdi bankalar bilançolarında sermaye artırımını arayışına girmişler; taze paranın peşine düşmüşlerdir. Mali sistemin büyük bir bölümü halen halkın içindeki vergi mükellefleri tarafından desteklendiğinden, sendikalar hükümetlerin tahviller konusunda sınırlama getirmesini talep etmektedirler. Unutulmamalıdır ki, hükümetler kamu menfaatinin korunması ve vergi mükelleflerinin ödedikleri vergilerden yararlanmasını sağlamakla da yükümlülerdir.

- Hükümetler, 2008 Nisanında düzenlenen ve bankaların sermaye koşulları, risk yönetimi politikaları, yapılandırılmış ürünlerin gözden kaçan kısımları ile kredi değerlendirme kuruluşlarının masaya yatırıldığı Mali Forumu övmeye devam etmektedirler. Her ne kadar bu Forumda ortaya konan tavsiyeler hoşnutsuzlukla karşılanmış olsa da, şu an görülmektedir ki söz konusu tavsiyeler son derece yetersiz kalmıştır. Piyasaları oluşturanların aşırı risk almalarına olanak sağlayan vergi ve denetim önlemlerine ilişkin olarak harekete geçilmelidir.
- Uluslararası işbirliği şu an mevcut anlayışından çok daha öteye gitmeli, bankalara ilişkin ihtiyati hükümleri gözden geçirmeli ve şeffaflığı daha fazla teşvik etmelidir. Finans piyasalarının asli işlevlerine yani istikrarlı ve maliyet etkinliği

olan finansman sağlamaya geri dönmesi gerekmektedir. Dünya liderleri finans piyasalarının kontrol altına alınması için gerekli ayrıntılı planın işlenmesi yönünde harekete geçmelidirler.

Söz konusu ayrıntılı plan şu unsurları kapsamalıdır;

- Merkez Bankalarının faaliyetleri neticesinde kamuya karşı doğan sorumluluklarını yerine getirmelerini sağlamak aynı zamanda spekülasyon bir takım hareketlere yönelik tespit ve caydırıcılık etkinliklerini temin etmek
- Bankalar ile büyük holdinglerin varlıklarına ilişkin konjonktürel koşullar ve muhasebe kaidelerine karşı faal bir denetimin sağlanması.
- Bilanço dışı her türlü hareketin yasaklanması
- Uluslararası alanda kabul görmüş idare ve şeffaflık standartları kapsamında yabancı yatırım ve dış kaynaklı sermaye akışlarının yerel anlamda düzgün biçimde düzenlenmesi
- Kamu temelli finansal hizmetlerin teşvik edilmesi, yerel düzeyde sosyal ortaklar ile müzakere yapılması koşuluyla mikro-finance projelerinin hayata geçirilmesi
- Hane halkını bankaların saldırgan satış politikaları ve yıkıcı borçlanmadan korumak için tüketici koruma programlarının iyileştirilmesi
- İnsanca bir emeklilik dönemi için gerek emeklilik

fonları gerekse de yatırım düzenlemeleri açısından emeklilik planlarının geliştirilmesi

- Mali işlemlerden kaynaklanan gelir üzerinde vergilendirmede uluslararası bir usul oluşturmak suretiyle emekli sandığı hizmeti gibi sosyal amaçlar için faaliyet gösteren finansal kurumlara destek sağlanması
- Risk arz eden kredi transferleri, vadeli işlemler ve borsanın düzenlenmesi, kredi değerlendirme kuruluşları endüstrisinin tekeli yapısına istinaden resmi makamların kurulması, sürdürülebilir reel finansman değerlendirilmesinin oluşturulması
- Spekülasyon fonları ve girişim sermayeleri başta olmak üzere özel yatırım kuruluşlarının düzene sokulması, büyük finans grupları bünyesinde borsada senet alım satımlarına ve buna ilişkin yargı haklarında düzenlemeye gidilmesi
- Mal ve enerji piyasaları dahil olmak üzere ticari mübadelelerde spekülasyon eğilimlerin denetim altına alınması
- Üst düzey yöneticilere ödenen tazminatlar, yönetim kurulunun yetkileri, risk yönetimi ve şirket karlarının üzerinde vergi denetimi ile devlet kontrolünün artırılması suretiyle kurumsal kısa vadeciliğe gem vurulması
- Gelirlerin vergi cennetlerine akmasını önlemek için sert bir takım eyleme ihtiyaç vardır. Finansal kurumlar vergi yü-

kümlüklerinden kaçmak için vergi cennetlerini kullanıp, ekonomiyi sıkıntı içine düşürürlerken, vergi mükelleflerinin bu kefaleti üstlenmeleri beklenemez. Hükümetler temel gelirlerini korumak ve de kurumlar vergisindeki önemli düşüşü dengelemek için bir takım adımlar atmalıdırlar. Bunun içinde ilgili bölgelerde OECD'ye olan siyasi desteğin artırılması gerekmektedir.

Ekonomi Yönetimi için Uluslararası Yeni Bir Sistem

- Finans ve ekonomi mimarisinin küresel anlamda yeniden şekillenmeye ihtiyacı vardır. Şu an mevcut hiçbir kurumun kapsamı ya da güvenilirliği bu türden yeni bir yapının oluşturulması için gerekli yeterliliğe sahip değildir. Hükümetler çalışmaya başlamalı fakat müzakereler kapalı kapılar ardında, bankacılar ve maliye bakanlığı yetkilileri arasında geçmemelidir. Sendikalar mevcut krizin küresel anlamda kurbanları olan işçiler ve onların ailelerini masada gerekli yeri almak suretiyle temsil etmelidirler.
- Kurumsal reformlar mali düzenlemelerin ötesine gitmeli küresel ekonomi içerisindeki eşitsizlikleri azaltmaya yönelik bir ekonomi yönetimini teşvik etmelidirler. Özellikle OECD bünyesindeki Dolar-Euro bölgesi ile Asya ve gelişmekte olan ekonomiler arasındaki cari hesap ve döviz kurlarında var olan eşitsizliğin inatçı yapısını sürdürmesi krizin nedenlerinden bir başkasıdır. Gelişmekte olan ekonomilerde toplam dolar rezervleri ve egemen konumdaki sermaye varlığı tarafından yapılan

yatırımların artması krizden ağır darbe alan bankalar ve finans kurumlarına ait sermaye paylarının yeniden yapılandırılması gerekliliğini ortaya koymuştur. Ancak düzensiz ayarlamalardan kaynaklanan riskler büyümüş, Amerika'da devam etmekte olan tereddüt ortam neticesinde sermaye akışı vahşi bir biçimde ters yöne dönmüştür. Ticaret sadece ve sadece doğru koşullar altında ekonomik kalkınma ve iyileşmeye hız verebilir. Dünyaya ticaret sisteminin kamuoyu nezdindeki meşruluğunu yeniden geri kazanabilmesi, kalkınmakta olan ülkelerin krizden kurtulabilmeleri ve istihdam ile sınırlı gelişimin sağlanabilmesi için Dünya Ticaret Örgütü ve benzeri uluslararası kurumlarda işçi hakları başta olmak üzere temel hakların korunmasına ilişkin uygulamaların artması gerekmektedir.

- Gelişmekte olan ekonomiler ve kalkınmakta olan ülke hükümetleri yeni yönetim yapısının merkez noktasını teşkil etmelidirler. Küresel Sendikalar Uluslararası Finans Kurumlarının daha demokratik ve adil bir yapıya kavuşmasını yürekten desteklemektedir. Asli görevi kalkınmakta olan ülkeler üzerinde yoğunlaşmak olan Dünya Bankası bünyesinde kalkınmakta olan ülkeler ile sanayileşmiş ülkelerin ağırlık paritesinde derin ve ciddi bir yeniden yapılanmaya ihtiyaç vardır. Uluslar arası Finans Kurumları geçtiğimiz 30 yıldır gelişmekte olan ülkeler üzerindeki müdahaleleriyle özdeşleşen ekonomik politikalarda koşulculuğu dayatmaya bir son vermelidirler.

Çünkü bu koşulculuk içlerinin temel çalışma standartlarının da yer aldığı uluslar arası kabul görmüş normları kuvvetlendirmek yerine zayıflatmaktadır. Uluslararası Finans Kurumlarının fiyat serbestisi, liberalleşme ve özelleştirmeye ilişkin koşullandırmaları ve ülkelerin kendi politikalarını benimsemelerine yönelik müdahaleleri ciddi zararlar doğurmuştur. Bu yaklaşım değişmelidir. Yeni yönetim biçiminin ana hattı özellikle ILO'nun temel çalışma standartlarına uygun biçimde inşa edilmelidir.

Dağıtımcı Adalet Konusunda Var Olan Kriz İle Mücadele Etmek

- Çalışan ailelerin ücretlerdeki tıkanıklık ve satın alma gücündeki zayıflama uygulanan zararlı politikaların sonuçlarıdır. Bu sonuçlar da hane halkı birikimlerinin düşmesine ve ipotekli borçlanma yani 'mortgage' krizinin ardında yatan sürdürülebilirliği olmayan borçlanmanın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Mali piyasalardaki fiyat serbestisi alacaklıları gelirin bir ikamesi olarak hane halkının öz varlıklarından borçlanma yapmaya yöneltmiştir. Malvarlığı fiyatlarında mali bir takım sahte hareketlere iltimas geçilmiştir; yine bir takım gevşek kurallar neticesinde de kazançların paylaşılması sistemi üzerine kurulu sürdürülebilir kalkınma sekteye uğramıştır. 1980'lerin başlarına kadar süregelen verimlilikle birlikte reel gelir gelişimini dengeleyen savaş sonrası kalkınma rejiminin yeniden yapılandırılmasına yeniden ihtiyaç vardır. Adil sorumluluğa sahip ve aşamalı ilerleme kaydeden bir

vergilendirme ne servetlerin artmasını kolaylaştırır ne de, spekülasyon peşinde koşturmayı teşvik eder; bu türden bir vergilendirme ancak ve ancak kalkınmaya katkı sağlar.

- OECD ülkelerinin hemen, hemen 4/3'ünde var olan ücret paylaşımındaki düşüş ve artan eşitsizlik ILO'nun ve OECD'nin son raporlarında belgelenmiştir. Sanayileşmiş ülkelerin hükümetleri iş gücü piyasalarında fiyat serbestisi talep etmek ve bu sayede işçi himayesini parçalamak yerine gelir ile refah dağılımının daha adil olmasına hizmet eden kurumları yeniden yapılandırmaya ve teşvik etmeye başlamalıdır. Dağıtımci adalet hususunda yaşanan kriz OECD üyesi olmayan ülkelerde daha da belirgin bir haldedir. 2007-2008 yıllarında yaşanan gıda krizi ve mevcut kriz öncesinde, Dünya Bankası kalkınmakta olan 59 ülkeden 46'sında eşitsizliğin evvelki 10 yıllık döneme göre arttığını kaydetmiştir. ILO tarafından da tespit edildiği üzere geçtiğimiz yıl yaşanan gıda fiyatlarındaki patlama ve kötüleşen ekonomik durum gelir eşitsizliğinin ciddiyetini daha da artırmış, dünyanın gelişmekte olan bölümünde insan onuruna yakışır iş olgusunu daha fazla baltalamıştır.
- G20'ye dâhil ülkelerin hükümetleri derhal kendi imkânları ile krizi aşamayacak ülkeler için acil IMF destek programları oluşturmalarıdır. Söz konusu destekte de kemer sıkmaya ilişkin koşullar yer almamalıdır. Bunun yerine söz konusu ülkelere kısa dönemli sürdürülebilir kalkınmayı yeniden yapılandırılmak

için yardım edecek maliyetlerin ve karların adil biçimde dağıtılmasına, uzun dönemde de sürdürülebilirliğin sağlanmasına destek verecek olumlu bir koşulculuk ortaya konmalıdır. Benzer biçimde Dünya Bankası istihdam ağırlıklı projelere öncelik vermeli, gelişmekte olan ülkeler için sosyal güvenlik ağlarının daha büyük kitleleri kapsayacak biçimde genişletilmesine ve sürdürülebilir kalkınmaya yönelik kamu hizmetleri ile gerekli altyapının oluşturulmasına destek olmalıdır. Yine ilgili ülkelerde konu hakkında getirilen teklifler üzerinde işçi örgütleri ile anlaşmaya varılmalıdır. Aynı zamanda hükümetler devam etmekte olan gıda krizine müdahale etmek için anlaşmalıdırlar. Gıda ürünleri piyasasında fiyat spekülasyonunun önlenmesi ve yoksullara acil yardım yapılması için ortaklaşa hareket etmelidirler. Sürdürülebilir gıda üretiminin artırılması ve emniyet stoku yapılması için orta vadeli adımlar atılmalıdır. Önümüzdeki aylarda hükümetler milenyum kalkınma hedeflerine ilişkin verdikleri taahhütleri yerine getirmek için atacakları adımları tespit etmelidirler.

- G20'ye dahil ülkelerin hükümetleri küreselleşmenin sosyal boyutunu güçlendirmek için harekete geçmeli, çok uluslu şirketlerin faaliyet gösterdikleri her yerde evrensel standartları uygulamasını sağlamalıdır. Kalkınmakta olan ülkeler OECD'nin ILO standartları ile uyumlu olan Çokuluslu Şirketler Rehberine katılmalıdırlar. Bu rehber hali hazırda katılmış bul-

nan ülkeler ise, Ulusal Temas Noktalarını güçlendirmek ve söz konusu rehberi daha fazla teşvik etmek suretiyle bu yöndeki uygulamalarını derinleştirmelidirler.

Sonuç

- Uluslararası sendikal hareket ayarsız ve ele avuca sığmaz finans piyasaları arasındaki ayrımın gelişmesine defalarca dikkat çekmiştir. Reel ekonominin mali ihtiyaçlarını karşılayarak, insan onuruna yakışır iş unsurunun teşvik edilmesi sağlanmalıdır diye birçok kez çağrıda bulunmuştur. OECD'ye göre, uluslar arası finansal yapı piyasa aktörlerine borçlarını ödeyebilme gücü sağlayabilme ve mali istikrarı oluşturabilme kapasitesine göre yargılanmalı; yatırımcıları dolandırıcılık ve istismara karşı koruyabilmesi aynı zamanda da etkin ve ehil finans piyasaları yaratabilmesine göre değerlendirilmelidir. İçinde bulunduğumuz şu günlerde sistemin yukarıda bahsi geçen amaçları gerçekleştiremediği açıkça ortaya çıkmıştır. Kural koyucu tahkimin önlenmesi, yeni bir küresel finans mimarisinin oluşturulması için G20 zirvesi haricinde, G7, G8, AB, OECD ve Uluslararası Finans Kurumları arasında işbirliğine ihtiyaç vardır. Çalışan kesimin söz konusu zirve toplantılarında ve de kurumlarda söz sahibi olması şarttır. Kapalı kapılar ardında bankacılar ve hükümetler arasında yapılan toplantılara artık güvenin kalmadığı açık bir biçimde ortadadır. Tam anlamlı bir şeffaflık, ifşa ve de istişare şarttır. Küresel Sendikaları bu süreç içerisindeki sorumluluklarını yerine getirmeye hazırdır.

- TÜRK-İŞ TARİHİ
- KURUMSAL YAPI
- SENDİKALARIMIZ
- ÖRGÜTLENME
- BASIN
- ARAŞTIRMA
- SOSYAL GÜVENLİK
- EĞİTİM
- HUKUK
- ULUSLARARASI İLİŞKİLER
- AB İLİŞKİLERİ
- YAYINLARIMIZ

Haberler & Duyurular

TÜRK-İŞ: "TÜRKİYE'NİN EN ACİL SORUNU İSTİHDAM ve İŞSİZLİKTİR. TÜRKİYE YANGIN YERİNE DÖNMEYEN SORUNA ÇÖZÜM BULUNMALIDIR" ...YENİ!

SENDİKALARIMIZ

Basında TÜRK-İŞ

Eğitim Merkezi

www.turkis.org.tr / Değerlendirme Raporu

Uğur ERDOĞAN

TÜRK-İŞ Bilgi İşlem Uzmanı
ugurerdogan@turkis.org.tr

TÜRK-İŞ'in resmi sitesi www.turkis.org.tr, yayın hayatına başladığı günden bugüne kadar yalnızca ülke içinden değil, dünyanın pek çok noktasından izleniyor. Bu niteliği ile web sitemiz, konuyla ilgilenen uzmanlar, üyelerimiz, diğer emekçiler, basın çalışanları ve bürokrasi için bir başvuru kaynağı niteliğinde.

Biz de, Konfederasyonumuzun dışa açılan penceresi niteliğindeki web sitemiz hakkında sizlere bazı bilgiler sunmak, izlenme oranlarımızı görmek açısından Ocak 2009 ayını baz alarak bir çalışma yaptık.

Buna göre, Ocak 2009 ayında, sitemiz 1088 kişi tarafından yazılarak erişilmiştir. Bu erişimlerde site içerisinde geçirilen zaman 02:00 dk. ortalamaya ulaşmaktadır. Ziyaretçilerimizin yüzde 44,94'ünün sitenin ana sayfa-dan direkt olarak terk etmesine rağmen, geri kalan yüzde 55,06'lık kesim ise sitenin iç sayfalarına geçiş yapmıştır.

Ocak ayı içerisinde tüm sitenin sayfa görüntülenme sayısı 32.269 olarak istatistiklerimize yansımıştır. Bu görüntülenme sayıları ilk 10 şöyle gerçekleşmiştir;

Ana sayfa	: 11914
Haber Detayı	: 4226
Sendikalarımız	: 2857
Yönetim Kurulu	: 1230

İletişim	: 1159
Haber Arşivi	: 1089
Haber Bülteni	: 782
Ekonomik Göstergeler	: 674
Örgütlenme Çalışmalarımız	: 595
TÜRK-İŞ Dergisi	: 506

Bu sayfalarda geçirilen süre 01:07 dk ortalama olarak gerçekleşmiştir. Sitemizdeki çoğu bilginin mevcut bilgisayarlara indirilerek görüntülenebilmesini göz önünde bulundurursak bu gerçekten çok iyi bir süredir.

Ziyaretçilerimizin yüzde 68,34'ü Ocak ayı boyunca sitemize 1 kez girmesine karşın 9 ile 14 kez girenler yüzde 2,42, 15 ile 25 kez siteyi ziyaret eden kişiler ise yüzde 2,64'lük bir orana sahiptir. Siteye ay içinde 26'dan fazla ziyaret eden ziyaretçi oranı ise 4,87 gibi çok ciddi bir rakamla karşımıza çıkmaktadır.

Bu istatistikler gösteriyor ki, sitemizin ciddi anlamda sürekli izleyicileri vardır ve her geçen gün artan bir ziyaretçi sayısına ulaşılmaktadır. Çünkü yaptığımız inceleme sonucunda, Ocak ayı ziyaretçi sayısının bir önceki aya oranla yüzde 12,32 arttığı görülmüştür.

Sitemizin ziyaretçileri çoğunlukla ülke içinden olmakla beraber 49 ülkeden de düzenli olarak ziyaret edilmiştir. Almanya 68 ziyaretle öndedir. Sitemiz Fransa ve İngiltere'den 24'er, ABD'den 20, Azerbaycan'dan 12 kez ziyaret edilmiştir. Bunlar dışında daha birçok ülkeden ortalama 2,79 adet sayfa görüntülenme ve 01:52 dk ortalama site içinde zaman geçirme gibi gerçekten azımsanmayacak bir istatistik bilgiye ulaşılmıştır.

Ormanlarımız ve 2B Sorununda Gelinek Nokta

Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı (TEMA)

136

1. 5831 Sayılı Tapu Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun 15.01.2009 tarihinde TBMM’de kabul edilmiş ve 26.01.2009 tarihinde de Cumhurbaşkanı’nca onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Toplam 11 maddeden oluşan bu kanunun uygulama ile ilgili iki maddesi çıkartıldığında geriye kalan dokuz maddenin sadece bir maddesi Tapu Kanunu ile ilgili olup, diğerleri ise dört madde ile Orman Kanunu ve ikişer madde ile de Kadastro ve Harçlar Kanunu ile ilgili düzenlemelerdir. Görülmektedir ki aslında bu, Orman Kanunu ve Kadastro Kanununda yapılan bir düzenleme olup Kanunun adı ile içerik ve amacı birbiriyle uyumlu değildir. Bu husus, kanun yapma (kodifikasyon) sistemine uygun değildir. Doğrusu Kanunun amacının adında yer almasıdır. Kanuna yöneltilecek şekli, ama ilk eleştirisi budur.

2. Kanunun 2. maddesinde yer alan, 6831 sayılı Orman Kanununun 7. maddesine yapılan; “Ancak, henüz orman kadastroına başlanılmamış yerlerde, 3402 sayılı Kadastro Kanunu hükümlerine göre belirlenen orman sınırı, orman kadastro ko-

misyonunca belirlenen orman sınırı niteliğini kazanır” eklemesi kesinlikle Orman Kanununa ve Anayasasının 169. maddesine uygun değildir. Bu düzenleme ile fiilen Orman Kadastro Komisyonları işlevsiz hale getirilmekte, ormanların; uzmanlığı orman olmayan kişilerce belirlenmesine yol açılarak orman varlığının azalmasına sebep olabilecektir.

3. 5831 Sayılı Kanunun 3. maddesi ile Orman Kanununun 9. maddesine; “3402 sayılı Kadastro Kanununa göre kadastroına başlanan çalışma alanlarında evvelce kesinleşmiş olan orman haritalarının kontrolü sonucunda tespit edilecek hesaplamalardan kaynaklanan yüzölçümü hataları 3402 sayılı Kanunun 4 üncü maddesine göre oluşan kadastro ekibince düzeltilir. Diğer vasıf ve mülkiyet değişikliği dışında kalan aplikasyon, ölçü ve çizimden kaynaklanan yüzölçümü ve fenni hatalar ise kadastro müdürlüğünce mahalli orman kuruluşuna bildirilir. Bildirim tarihinden itibaren on beş günlük süre içerisinde orman kadastro komisyonu görevlendirilir” şeklinde yapılan düzenleme ile orman kadastroındaki muhtelif hataların

düzeltilmesi hedeflenmiştir. Burada iki tarafı keskin bir kılıç vardır. Bu kılıcın ormanlar lehine mi, yoksa aleyhine mi işleyeceği belirsizdir. Özellikle bu eklenen maddenin birinci cümlesi kesinleşmiş orman haritalarındaki yüzölçümü hatalarının düzeltilmesini kadastro komisyonlarına bırakması oldukça risklidir. Bu tip yanlışlıkların düzeltilmesi mutlaka orman kadastro komisyonları tarafından yapılmalıdır. Çünkü mutlaka uzmanlığın gerekeceği bir düzeltmedir.

4. Orman Kanunun 45. maddesinde yapılan değişiklikle eskiden orman kadastro komisyonlarının yapmış olduğu kadastro çalışması bundan böyle genel kadastro ekiplerince yapılacaktır. Ayrıca benzer şekilde Kanunun 9. maddesinde yapılan bir düzenleme ile 3402 sayılı Kadastro Kanununa Geçici 7. madde eklenerek orman kadastro komisyonlarınca başlanılmış orman kadastro faaliyetlerinin tamamlanması görevi de yine genel kadastro komisyonlarına bırakılmaktadır. Bu, yukarıda 2. maddede açıkladığımız gibi orman kadastrounun bütünüyle etkisizleştirilmesi ve işlevsizleştirilme-

si sonucunu doğuracaktır. Elbette ki bunun ormanların lehine olduğunu söylemek mümkün değildir.

5. 5831 Sayılı Kanunun 8. maddesi ile 3402 sayılı Kadastro Kanununa getirilen Ek Madde 4'ün 1. fıkrası aynen aşağıya alınmıştır:

“6831 sayılı Orman Kanununun 20/6/1973 tarihli ve 1744 sayılı Kanunla değişik 2 nci maddesi ile 23/9/1983 tarihli ve 2896 sayılı, 5/6/1986 tarihli ve 3302 sayılı kanunlarla değişik 2 nci maddesinin (B) bendine göre orman kadastro komisyonlarınca Hazine adına orman sınırları dışına çıkarılan yerler, fiili kullanım durumları dikkate alınmak ve varsa üzerindeki muhdesatın kime veya kimlere ait olduğu ve kim veya kimler tarafından ne zamandan beri kullanıldığı kadastro tutanağının beyanlar hanesinde gösterilmek suretiyle, bu Kanunun 11 inci maddesinde belirtilen askı ilanı hariç diğer ilanlar yapılmaksızın öncelikle kadastro yapılarak Hazine adına tescil edilir.”

Bu madde içerisinde geçen “fiili kullanım durumunda olanlar” hepimizin bildiği gibi “orman işgalcileri”dir. Orman Kanununa göre işgal bir suçtur. Suç işlemiş kişileri kadastro tutanağının beyanlar hanesine yazmak, suç işleyen kişileri hem ödüllendirmek, hem suç vasfını ortadan kaldırmak ve hem de yeni suçları teşvik etmekten başka bir işe yaraması düşünülemez. Bu madde açıkça orman varlığını azaltıcı nitelikte olduğundan Anayasanın 169. maddesine aykırıdır.

6. 5831 Sayılı Kanunun 8. maddesi ile 3402 sayılı Kadastro Kanununa getirilen Ek Madde 4'ün 2. fıkrası aynen aşağıya alınmıştır:

“Bu maddeye göre yapılacak kadastro çalışmaları ikinci kadastro sayılmaz.”

Orman hukukunda kadastro yapılmış yerlerde ikinci kadastro

men edilmiştir. Bu Kanun ile, yine bu Kanun gereği yapılacak olan uygulamanın ikinci kez kadastro çalışması sayılmayacağı şeklinde bir kanun hükmü oluşturulması, kişiye veya belli bir zümreye mahsus yasal düzenleme oluşturmak anlamındadır. Bu, Anayasamızın 2. maddesindeki “Hukuk Devleti” ve 10. maddesindeki “kanun önünde eşitlik” ilkesine açıkça aykırıdır.

7. 5831 Sayılı Kanunun 8. maddesi ile 3402 sayılı Kadastro Kanununa getirilen Ek Madde 4'ün 4. fıkrası aynen aşağıya alınmıştır:

“Hazine adına orman sınırları dışına çıkarılan yerler, daha öncesi tescil edilmiş olduğuna bakılmaksızın Maliye Bakanlığının talebi üzerine, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğüne fiili kullanım durumları dikkate alınmak suretiyle ifraz ve/veya tevhit de yapılabilir. Bu işlemler sırasında, orman ve kadastro haritalarında tespit edilen fenni hatalar, yukarıdaki üçüncü fıkrada belirtilen usul ve esaslara göre düzeltilir.”

Burada 5. maddede açıkladığımız hususlardan kadastro tutanaklarının beyanlar hanesine fiili kullanıcıların adının yazılması hukuksuzluğu bir adım öteye daha taşınarak fiili kullanım durumlarına göre “ifraz ve/veya tevhit” de yapılabileceği düzenlenmiştir. Bu, fiili işgalcilerin işgal ettikleri alanları tapu parseline çevirme işlemidir. Yine 5. maddede açıkladığımız gibi orman varlığını azaltıcı mahiyetteki değişiklik kesinlikle Anayasamızın 169. maddesine aykırıdır. Bu fıkrada orman ve kadastro haritalarında tespit edilen fenni hataların da bu esaslara göre

düzeltileceği hükme bağlanmıştır. Aynı gerekçeyle bu düzenleme de Anayasaya aykırıdır. Üstelik bu işlemler daha önceki tescil durumları hiçe sayılarak yapılacaktır. Devlet dediğimiz varlığın temel işlevlerinden birisi olan tapu sisteminin ve güvencesinin bu hükümle tartışılır hale getirilmesi son derece sakıncalıdır.

8. 5831 Sayılı Kanunun 8. maddesi ile 3402 sayılı Kadastro Kanununa getirilen Ek Madde 4'ün 5. fıkrası aynen aşağıya alınmıştır:

“Bu madde kapsamındaki kadastro, ifraz ve tescil işlemleri, 3194 sayılı İmar Kanunu ile 3/7/2005 tarihli ve 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunundaki kısıtlamalara tabi olmaksızın yapılır.”

Görüleceği üzere kadastro, ifraz ve tescil işlemlerinde İmar hukuku ve toprak koruma hukukunun geçersiz kılınması, açıkça yapılan bu düzenlemelerin plan hukukunun dışında tutulması demektir. Bu madde; bir yönüyle toprak mülkiyetini düzenleyen 44. ve tarım ve mera hukukunu düzenleyen 45. maddesine aykırılık teşkil ederken, diğer yandan da Anayasamızın planlama ile ilgili 166. maddesine aykırıdır.

Sonuç olarak; 5831 sayılı Kanun 2B olarak tanınan sözde orman vasfını kaybetmiş, gerçekte ise kaybettirilmiş ama hala orman hukuku ve rejimi altında olan orman arazilerinin satışını kolaylaştırmak için yapılmış bir düzenlemedir. Elbette bu Kanun bir satış kanunu değildir, ama arkasından gelecek ve açıkça Anayasaya aykırı olarak satış içerecek olan Kanunun uygulamasına zaman ve imkan kazandırmak için çıkartılmıştır.

Bu Kanun; Anayasamızın 2 (Hukuk Devleti), 10 (kanun önünde eşitlik), 44 (toprak mülkiyeti), 45 (tarım ve meraların korunması), 166 (planlama) ve 169. (ormanların korunması) maddelerine açıkça aykırıdır.

Kağıt Tüketimini Azaltacak Öneriler

Günümüz sorunu küresel ısınmaya çare için kağıt tüketimini azaltmak, bu sorununun bir ucundan tutmamızı sağlayabilir. Mevcut teknolojiler öyle bir noktaya geldi ki artık dijital ortamda hiç kağıt çıktısı almadan tüm işlerimizi götürebiliyoruz. Ancak yinede ıslak imzanın gerekli olması nedeni ile bu kağıdı kullanmamız gerekiyor. Ancak en azından teknolojik kaynakları daha verimli kullanarak bu sarfiyatı en aza indirebiliriz.

Ofis çalışanlarını kağıt kullanımı konusunda bilinçlendirmek ve ofislerde verimliliği artırabilmek için çalışma süreçlerinde dikkat edilme-

si gereken noktaları belirten yeni bir açıklama yayınladı. Tavsiyelerin başlıcalar şunlardır;

Kağıdın her iki tarafını kullanın. Kağıt kullanımını aza indirmenin en başta gelen yöntemi, çift taraflı baskı kullanılmasıdır. Bu özellikten yararlanabilmenin yolu da, kağıt dokümanı çift taraflı basabilen yazıcılar, çok fonksiyonlu ürünler ya da dijital baskı makinelerinin kullanılmasından geçmektedir.

Bilgiyi ağ ortamında yönetin. Ofis içinde dolaşacak ve başka kişilerin bilgi ve onayına sunulacak olan dokümanları basılı olarak değil ağ ortamında elektronik olarak do-

laştırın. İş akışını daha verimli hale getiren ağ ortamından yararlanarak, bir dokümanı kağıt olarak basıp, bir insanla şirket içinde dolaştırmanın yarattığı verimsizlik, zaman ve enerji kaybının önüne geçin.

Evrakları dijital ortama aktarın. Kağıt halde bulunan, orijinal kopyasının nerede olduğu bilinmeyen dokümanların, çok fonksiyonlu ofis araçlarının üzerinde yer alan tarayıcı üniteleri ile ağ ortamındaki istenilen bir bilgisayar dosyasının içine veya istenen e-posta adreslerine gönderilmesi sağlanabilir. Bu davranış tarzı, çoklu sayfalı bir dokümanın her bir kişi için ayrı basılıp, elden dağıtılmasını da engelleyecektir. Dijital ortama aktarılan bilgilere daha sonra tekrar ulaşmak istendiğinde, kağıt dokümanlara göre çok daha hızlı bulunabilir ve istenen kişilerle paylaşılabilir.

İhtiyacınız olanın çıktısını alın. Bir dokümanın ihtiyaç duyduğunuz, sizin için önemli olan kısmını basın. Örneğin; bir rapordaki tüm sayfaları değil de, sadece bir kaç sayfasını basmak gibi. Sizin ilgilenmediğiniz sayfaların baskısını almayarak, kağıt israfını da önlemiş olursunuz.

Geri dönüştürün. Fiberin tekrar kullanılabilir özelliğini hesaba katarak, kullanılmış kağıdı bir geri dönüşüm kutusunda toplayın. Geri döndürülmüş bir fiber, ağaçları korur, enerji ve su kullanımını azaltır, doğaya daha az kimyasal atık bırakılmasını sağlar.

Bu önerilerin en azından birine önem göstermek bize şu an için bir fayda göstermez ancak çocuklarımız en azından bir ağaç fazladan bırakmış olmaz mıyız?

Silinebilir Kağıtlar Yolda

Xerox, 'silenebilir kağıt' adını verdiği buluşunu ilk kez 27 Eylül-12 Ekim 2008 tarihleri arasında ABD'nin Chicago'daki Millennium Park'ta gerçekleştirilen, WIRED NextFest fuarında sergiledi. Global ölçekteki yeniliklerin tüm dünyaya tanıtıldığı bu etkinlikte, başta 'silenebilir kağıt' buluşu olmak üzere Xerox'un diğer doküman yönetimi yazılımları ve yenilikleri yoğun ilgi gördü.

Duyurulduğu ilk günden itibaren kamuoyunda çok ses getiren ve dünyaca ünlü TIME dergisi tarafından 2007 yılının en iyi buluşları arasında gösterildi.

Gelecekteki kağıt tüketim anlayışını değiştirebileceği gözüyle bakılan bu teknoloji, geçici olarak var olacak görüntüler yaratmanın yöntemlerini ararken bulundu. Çalışmalar ilerlerken "tamam şimdi bulduk" denilen nokta, belli miktar dalga boylarında ışık alan parçaların renk değiştirdikleri ve belli bir süre sonra kendiliğinden ortadan kayboldukları an oldu. İnsanoğlu bu noktadan hareket ederek, şu an için kendisini 16-24 saat arasında silen, defalarca tekrar kullanılabilen "silenebilir kağıt" buluşu ile tanışmış oldu.

Xerox'un yaptırdığı araştırmalar, ofis çalışanlarının bir iş günü içinde basmış oldukları kağıt dokümanlarının yüzde 45'ini çöpe atıklarını gösteriyor. Uzmanlar tarafından 'silenebilir kağıt' buluşunun daha az kağıt tüketilmesine yardımcı olacağı belirtiliyor.

Bilgisayarınızla Türkçe Konuşun

Çoğunlukla bilimkurgu filmlerinden aşikar olduğumuz konuşulanı anlayan bilgisayarlar artık hayal değil varlar. Bunun ilk örneklerini ne yazık ki yabancı dilde (İngilizce) konuştuklarınızı anlayan ve yazıya döken hatta ses ile komut verebildiğiniz sistemler hali hazır var ve kullanılmaktadır.

Ancak ne yazık ki güzelim Türkçemize bu programların aktarılması o kadar kolay olmuyor. Türkçemiz sondan eklemeli bir dil olduğundan bir kök sözcükten yüzlerce hatta binlerce yeni ve kök sözcükten tamamen farklı anlamlar taşıyan sözcükler türetiliyor. Bu da programlamada inanılmaz bir iş yükü ve çok zeki bir program algoritması gerektirmekte.

CTD System firması 10 yıldır Ar-Ge sini yaptıkları "Dikte" programını piyasaya sürerek Türkçe için önemli bir adım attı. Firma bu programda 25 bin kök sözcükten üretilmiş 300 milyar Türkçe sözcüğü tanıya bildiklerini açıkladılar. Dünya üzerinde ses tanıma sistemlerinde yapılan programların 100 bin kelimelik bir havuzu olması başarılı sayılırken Dikte 300 milyar gibi inanılmaz bir havuza sahip.

CTD Systems'den Nihal Alkan programı için bir demecinde şu sözleri sarf etti; Bunun için çok uğraşıldı. Tüm günlük gazeteler tarandı. Bir sözcük köküyle türetililecek her türlü kelime dikkate alındı. Örneğin 'Osmanlı' köküyle bir test yaptık. 'Osmanlılaştıramadıklarımızdanmısınız' sözcüğünü söyledik ekranda bu haliyle çıktı" dedi.

Firmanın hali hazırda piyasaya 2006 yılında çıkmış ve halen kullanılan "Tıbbi Dikte" isminde tıp sektörüne yönelik olarak rapor yazımında kullanılmakta. "Dikte" ise tamamen günlük kullanım için ha-

zırlanmış bir son kullanıcı ürünü olarak piyasaya çıktı.

Dikte programı şuan için emekleme aşamasında. Yakın bir tarihte bu programın koşan adımları hiç şüphesiz göreceğiz. Program beraberinde özel bir kulaklık ve mikrofonu ile birlikte geliyor ve gerçekten verimli çalışması için 4 çekirdekli en az 1 GB ram olan bir bilgisayar öneriliyor. Bunun için hiç şaşdırmamak lazım 300 milyarlık bir veri tabanını taramak hiç öle kolay olmasa gerek.

Conficker Solucanı Can Yakıyor

Yakın tarihte çokça insanın canını yakan conficker solucanı geri döndü. TÜBİTAK tarafından da bu konuyla ilgili bir bilgilendirme yapıldı.

TÜBİTAK'a bağlı Ulusal Elektronik ve Kriptoloji Araştırma Enstitüsü bünyesinde faaliyet gösteren Türkiye Bilgisayar Olayları Müdahale Ekibi'nden (TR-BOME) yapılan yazılı açıklamada, son günlere damga vuran Conficker solucanı ile ilgili bilgiler verildi. Açıklamaya göre, Microsoft'un 23 Ekim 2008 tarihinde yayınladığı ve Windows 2000, Windows XP ve Windows 2003 işletim sistemlerini ilgilendiren "MS08-67" kodlu güncellemeyi kurmayan 15 milyon bilgisayar, şu anda solucandan etkilenmiş durumda. Ancak bu güncellemeyi kuranlar için bir sorun söz konusu değil.

Daha önce chip.com.tr adresinden yayınlanan bazı makalelerde ayrıntılı olarak söz edilen solucanın geliştirilmiş yeni sürümünün dünya üzerinde dolaşıma başladığını ve bu sürümün basit

şifreli kullanıcıları ve ağ bağlı diğer sistemleri tehdit ettiği bildirildi.

Bu solucan, sisteme bulaştıktan sonra bilgisayarın işletim sistemi ve anti virüs güncellemelelerini almalarını önleyerek sistem üzerinde diğer virüs ve zararlı yazılımların da bulaşmasını sağlayacak 'açık kapı' oluşmasını sağlıyor. Solucandan etkilenen sistem üzerinde daha sonra bulaşan zararlı kodun yeteneklerine göre, bankacılık hesap bilgileri gibi kişisel bilgilerin çalınmasından başka bilgisayarlara saldırıda kullanılmaya kadar birçok faaliyet gerçekleştirilebilir.

Solucanın henüz bulaşmadığı sistemlerde işletim sistemi ve anti virüs güncellemelerinin acilen yapılması gerektiğini belirten TR-BOME uzmanları, açıklar, açıkların kapatılması ve solucanın bulaşmış olduğu sistemlerin temizlenmesiyle ilgili detaylı bilginin www.bilgiguvenligi.gov.tr internet adresinden alınabileceğini bildiriyor.

Yerel Seçimler “Yoksulluk Ticaretini” Yaygınlaştırdı

enisbagdadioglu@ttmail.com

Yaşanan ekonomik krizle birlikte yaygınlaşan işsizlik ve gelecek ilgili belirsizlik, başta çalışanlar olmak üzere dar ve sabit gelirli kesimleri endişelendirmeye devam ediyor. Bu kesimin işlerine ve satınalma güçlerinin korunmasına yönelik artan kaygıları tüketim harcamalarını da olumsuz etkiliyor. Talebin gerilemesi zorunlu giderler arasında yer alan gıda harcamalarında bile kendini gösteriyor.

TÜİK tarafından bu ay açıklanan istihdam ve işsizlik verileri bu alandaki tehlikeli tırmanışı ortaya koydu. İşsizlik oranının hesaplanmasındaki yetersizlik ve yöntem tercihine rağmen üç milyona ulaşan işsizlerin yüzde 17,5’ini (yaklaşık 524 bin kişi) bu dönemde işten ayrılanlar oluşturdu. İşsiz kalanların sayısı giderek artarken, işsizlik ödeneğine hak eden kişi sayısı ise sınırlı sayıda (işsiz kalanların yaklaşık yüzde 10’u) kaldı.

Yaygınlaşan işsizlik, ücret gelirlerindeki gerileme, gelir yetersizliği/yokluğu, dar ve sabit gelirli kesimlerin yaşama koşullarını gün geçtikçe daha da bozmaktadır.

TÜRK-İŞ’in yirmibir yıldan bu yana düzenli olarak her ay yaptığı “açlık ve yoksulluk sınırı” çalış-

masının sonuçları bu olumsuzluğu ortaya koyan önemli bir gösterge olmaktadır. Şubat 2009 döneminde dört kişilik bir ailenin sadece sağlıklı beslenebilmesi için yapması gereken gıda harcaması tutarı 740,04 TL’dir. Gıda yanısıra yapılması zorunlu konut (kira, yakacak, elektrik, su vb), ulaşım, giyim, eğitim, haberleşme ve benzeri harcamalar da dikkate alındığında, bir anlamda “insan onuruna yaraşır bir yaşam düzeyi” için gerekli tutar 2.4010,57 TL olarak hesaplanmaktadır. Diğer bir ifadeyle, dört kişilik bir ailenin günlük geliri 25 TL’nin altındaysa “aç” ve günlük geliri 80 TL’nin altındaysa “yoksul”dur.

İşçinin ve memurun, emeklisinin, esnafın, köylünün, kısacası dar ve sabit gelirli büyük bir kesimin çoğunluğunun geliri “insan onuruna

yaraşır” bir geçim seviyesi sağlamanın ötesinde yaşanan krizin nede niyle giderek kötüleşmektedir.

Uygulanması gereken ekonomik ve sosyal politikalar, herkesin çalışarak elde edeceği gelirle kendisinin ve ailesinin geçimini sağlaması temelinde olması gerekmektedir. Yoksulluğu önleyecek yaklaşımlar yerine “yardım” temelinde yaygınlaşan uygulamalar, özellikle yerel seçimle birlikte hız kazanmıştır. Bir bakıma “yoksulluk ticareti” diye nitelendirilebilecek yaklaşımlar sergilenmeye başlanmış, “sosyal devlet” uygulamaları yerini “sadaka devlet”e bırakmıştır.

TÜRK-İŞ’in verileri temel alındığında Şubat 2009 ayı itibarıyla “mutfak enflasyonu”ndaki değişim şöyle olmuştur:

- Ankara’da yaşayan dört kişilik bir ailenin “gıda için” yapması gereken asgari harcama tutarı bir önceki aya göre yüzde 0,61 oranında artmıştır.
- Gıda harcaması tutarı, geçtiğimiz ay meydana gelen gerileme nedeniyle yılın ilk iki ayında yüzde 0,05 oranında artmıştır.

Ekonomik kriz mutfakta. Çalışanlar artık işsiz ve daha yoksul.

Dört kişilik ailenin açlık sınırı 740.- TL., yoksulluk sınırı 2.411.- TL.

Mutfak enflasyonunda yıllık ortalama artış yüzde 10,77 oranında.

Hükümet uygulamalarıyla “sosyal devlet” yerini “sadaka devlet” aldı.

Tablo 1: Gıda Harcamasındaki Değişim

	Şubat 2006	Şubat 2007	Şubat 2008	Şubat 2009
Bir önceki aya göre değişim oranı (%)	1,26	1,75	3,01	0,61
Bir önceki yılın Aralık ayına göre değişim oranı (%)	2,23	2,20	3,91	0,05
Bir önceki yılın aynı ayına göre değişim oranı (%)	6,09	13,27	13,70	3,51
12 aylık ortalamalara göre değişim oranı (%)	8,38	10,45	11,55	10,77

Tablo 2: Dört Kişilik Ailenin Açlık ve Yoksulluk Sınırı (YTL/Ay)

	Şubat'2008	Aralık'2008	Ocak'2009	Şubat'2009
Yetişkin İşçi	198,12	205,28	204,92	204,70
Yetişkin Kadın	166,23	170,31	170,00	170,15
15-19 Yaş Grubu Çocuk	207,60	216,40	215,43	216,47
4-6 Yaş Grubu Çocuk	142,98	147,67	145,20	148,72
Açlık Sınırı	714,92	739,67	735,56	740,04
Yoksulluk Sınırı	2.328,73	2.409,35	2.395,95	2.410,57

* Gıda harcaması tutarı, yuvarlama nedeniyle toplamda farklı olabilmektedir.

- Gıda harcaması tutarındaki artış son oniki ay itibariyle yüzde 3,51 düzeyindedir. Ancak Şubat 2008'deki yüzde 3,01 oranındaki artışın etkisi önümüzdeki ay olmayacağından Mart 2009'da fiyatlarda yükselme olacaktır.
- Yıllık ortalama artış ise yüzde 10,77 oranında gerçekleşmiştir.

Aşağıdaki grafikte, yıllık ortalama olarak Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'nin gıda endeksi ile TÜRK-İŞ'in gıda endeksi değişimi yer almaktadır. Görüleceği üzere gıda endeksleri özellikle son aylarda birbirine paralel ve benzeri eğilim göstermektedir.

Konfederasyonumuz hesaplama-sına temel olan gıda maddelerinin fiyatları doğrudan piyasadan, market ve semt pazarları dolaşarak belirlenmektedir. Yapılan hesaplama

sonuçları her ayın son haftası açıklanmaktadır. TÜİK tarafından yapılan çalışmanın sonuçları ise, izleyen ayın ilk haftası açıklanmaktadır.

TÜRK-İŞ'in çalışmasına göre, dört kişilik ailenin bir önceki yıla göre yapması gereken ek harcama tutarı gıda için 25.- lira, toplam harcamalar için 82.- liraya ulaşmaktadır.

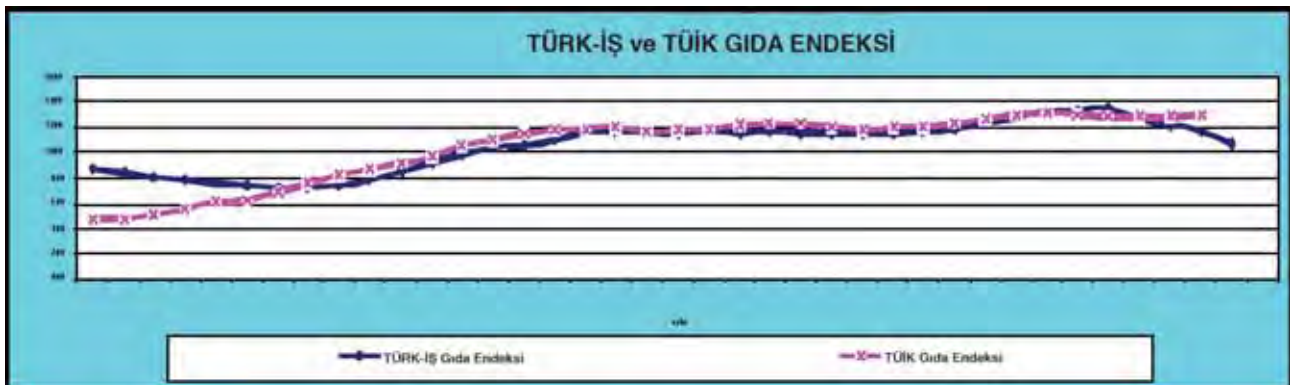
Gıda harcaması çalışmasına temel alınan beslenme kalıbında yer alan bazı ürünlerin fiyatlarında Şubat 2009 itibariyle gözlenen değişim şu şekildedir:

- Süt, yoğurt, peynir grubunda; süt ve yoğurt fiyatı artmış; peynir fiyatı ise -promosyon uygulamaları nedeniyle- biraz gerilemiştir.
- Et, tavuk, balık, sakatat, bakliyat gibi ürünlerin bulunduğu grupta; et fiyatı aynı kalmış, tavuk fiyatı gerilemiş, yumur-

ta fiyatı ise artmıştır. Balık ve sakatat ürünlerini fiyatları ise genelde değişmemiştir.

Bakliyat ürünleri (kuru fasulye, nohut, yeşil ve kırmızı mercimek, barbunya) fiyatı ise genelde değişmemiş, barbunyada ise artış gözlenmiştir.

- Sebze-meyve fiyatı bu ay biraz gerilemiştir. Ortalama kilogram sebze fiyatı 1,88 lira, ortalama meyve fiyatı ise 1,82 lira olarak hesaplanmıştır. Hesaplama -her zaman olduğu gibi- pazarda yoğun olarak bulunan ve satılan sebze-meyve ürünleri temel alınmıştır.
- Ekmek, pirinç, un gibi ürünlerin bulunduğu grupta; makarna, pirinç ve bulgur fiyatında artış, un ve irmik fiyatında gerileme görülmüştür.
- Son grup içinde yer alan gıda maddelerinden; tereyağı fiyatı aynı kalmış, margarin -yürütülen kampanyanın da etkisiyle- gerilemiştir. Zeytinyağı ve ayçiçek yağı genelde aynı kalmıştır. Siyah ve yeşil zeytin ile baharat (kimyon, nane, karabiber, vb) fiyatları da değişmemiştir. Yağlı tohum (ceviz, fındık, fıstık, ayçekirdeği vb) ürünlerinden sadece fındığın fiyatı artmıştır. Şeker, tuz, bal fiyatı artmış, çay ve ihlamur fiyatı bu ay yine değişmemiştir. Salça fiyatı ise artmıştır.

Açıklamalar

Çalışanların, kendilerine ve ailelerine saygın yaşam düzeyi sağlayacak bir gelir elde atmaları esastır. Yoksulluk, genel anlamıyla, insanların temel ihtiyaçlarını karşılayamama durumu olarak tanımlanmaktadır. Yoksulluk sınırı tutarı, bir ailenin, insan onurunun gerektirdiği zorunlu ihtiyaçları karşılayabilmesi için yapması gereken harcama düzeyidir.

Türkiye’de bu konuda düzenli bir çalışma bulunmamaktadır. TÜRK-İŞ, varolan bu eksikliği gidermek amacıyla, Aralık 1987’den bu yana düzenli olarak her ay, gıda harcaması tutarını ve buradan hareketle açlık ve yoksulluk sınırını açıklamaktadır.

Türkiye’de yoksulluk sınırı ve yoksulluğun boyutları ile ilgili ilk resmi çalışma TÜİK tarafından 14 Nisan 2004 günü açıklanan “2002 Yoksulluk Çalışması”dır.

Çalışanların, kendilerine ve ailelerine yetecek bir ücret almaları gereği açıktır. Ancak temel ihtiyaçların karşılanabilmesini sağlayacak ve refahtan pay almasını mümkün kılacak ücretin hesabı nasıl yapılacaktır? İşçinin yaşam standardını sürdürmesi ya da iyileştirmesi için gerekli olan tutar ne kadar olmalıdır? Kuşkusuz bu ve benzeri soruların cevabını vermek kolay değildir. gerekli olacak tutarın hesabı, yaşam standardı ve tüketim alışkanlıklarına da bağlı olarak kişiden kişiye, hatta ülkeden ülkeye farklılıklar göstermektedir.

İşçinin ailesiyle birlikte, insan onuruna yaraşır bir yaşam düzeyi sağlayabilecek harcama tutarını belirlemek için yapılabilecek hesaplamalardan biri, beslenmeye ilişkin ihtiyaçların belirlenmesidir.

Dengeli beslenebilmek için, yetişkinlerin ihtiyaç duyacağı kalori miktarı ile çocukların yaşlarına göre gerekli olan kalori miktarının ne olması gerektiği hakkında bilimsel araştırmalar yapılmıştır. Sağlığın korunabilmesi için bu kalorileri sağlayacak besin miktarları yanısıra, gerekli protein, yağ ve karbonhidrat miktarları konusunda da belirlemelerde bulunulmuştur. Bu kapsamda, farklı büyüklükteki aileler için toplam besin ihtiyacı hesaplanabilmektedir.

TÜRK-İŞ’in bu çalışmasında, dört kişilik bir ailenin, bilimsel olarak belirlenmiş beslenme kalıbı temel alınmaktadır. Anılan beslenme kalıbı, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Teknolojisi Yüksek Okulu’ndan sağlanmıştır. Günlük kalori ihtiyacının hesabında, hem yetişkin kişiler hem de genç ve çocuk nüfus dikkate alınmaktadır. Buna göre yetişkin işçi için 3500, yetişkin kadın için 2300, 15-19 yaş grubundaki erkek çocuk için 3200 ve 4-6 yaş grubundaki çocuk için 1600 kalorilik liste temel alınmıştır.

Çalışmada kullanılan besin grubunda şu besin maddeleri yer almaktadır:

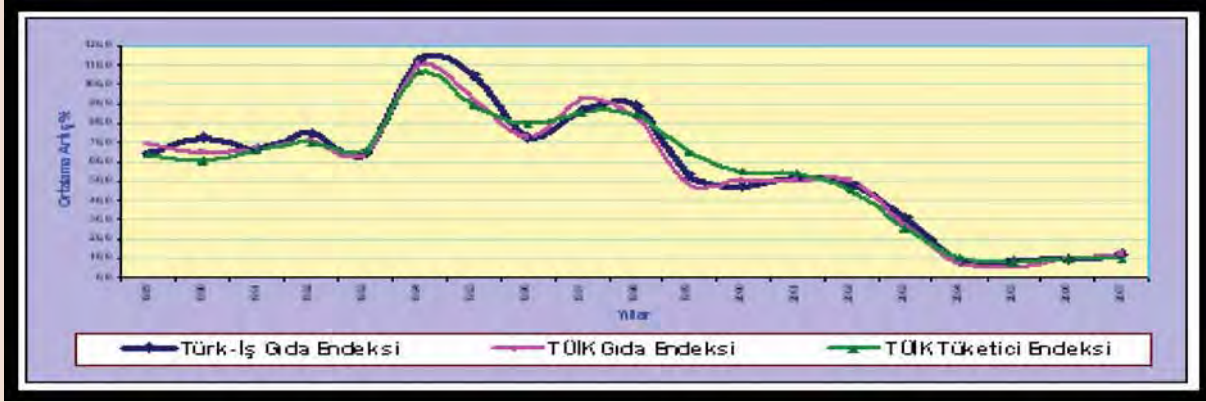
Birinci grupta süt, yoğurt, peynir... İkinci grupta et, tavuk, balık,

sakatat ürünleri, yumurta, kuru bakliyat (nohut, mercimek, kuru fasulye, barbunya vb)... Üçüncü grupta meyve ve sebze... Dördüncü grupta ekmek, makarna, pirinç, bulgur, un, irmik, diğer tahıl unları... Beşinci grupta tereyağı, margarin, ayçiçek yağı, zeytinyağı, zeytin, yağlı tohum (ceviz, fındık, fıstık vb), şeker, reçel, marmelat, bal, pekmez, tuz, baharat (kimyon, karabiber, pul biber, nane vb), çay, ıhlamur, salça...

Araştırmada, dört kişilik bir ailenin fizyolojik ihtiyaçları ile tutarlı, yeterli ve dengeli beslenmesini sağlamak için gerekli olan kalori sayısı ve bunu karşılayacak besinlerin cins ve miktarı temel alınmaktadır. Ankara’da çalışanların yoğun olarak alışveriş yaptıkları market ve semt pazarları ayda iki-üç kez dolaşarak fiyatlar derlenmekte ve yapılması gereken asgari düzeydeki gıda harcaması tutarı hesaplanmaktadır.

“Açlık Sınırı” dört kişilik bir ailenin, sağlıklı ve dengeli beslenebilmesi için bir ayda gıda için yapması gereken asgari harcama tutarını tanımlamaktadır.

İnsan onuruna yaraşır düzeyde yaşam sürdürebilmek için gereken harcama tutarı, hiç kuşku yok ki, gıda ile sınırlı değildir. Gıda harcaması yanında giyim, konut, ulaşım ve diğer ihtiyaçlar için gerekli tutarın da ayrıca hesaplanması gerekmektedir. “Yoksulluk sınırı” zorunlu ihtiyaçlar için yapılması gereken toplam harcama tutarını ifade atmaktadır.

Gıda dışındaki zorunlu harcamaların tutarını ayrıntılı olarak ve tek tek hesaplamak için kullanılabilecek, “beslenme kalıbı” benzeri bir bilimsel ve objektif yöntem -maalesef- mevcut değildir. Bu tutarın hesaplanmasında, genellikle aile bütçesi yöntemi kullanılmaktadır. Ailelerin elde attığı geliri ve temel ihtiyaçları için yaptıkları harcamaları gösteren çalışmalardan yararlanılarak bir hesaplama yapılabilmektedir. diğer bir ifadeyle, ailelerin toplam harcamaları içindeki “gıda” payı temel alınarak gıda dışı harcamalara ulaşılmaktadır.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından, aile bütçesine yönelik anket çalışması yapılmaktadır. TÜİK, ülke genelinde yaptığı anket ile ailelerin elde attığı geliri ve tüketim harcamalarını bulmaktadır. TÜİK’in 2003–2004 Hanehalkı tüketim Harcamaları Anketi’ne göre “gıda harcamaları”nın toplam tüketim harcamaları içindeki payı yüzde 30,70 oranındadır.*

TÜRK-İŞ çalışması sonucu açıklanan yoksulluk sınırı tutarı, işçinin eline geçmesi gereken ücret düzeyi değildir. Bu değerlendirme eksik bir yaklaşımın ifadesi-

dir. Yoksulluk sınırı tutarı, ailenin yapması gereken insan onurunun gerektirdiği harcama düzeyidir ve bir bakıma, haneye girmesi gereken toplam gelirin alt sınırını ortaya koyan önemli bir göstergedir. Ancak çoğu zaman, ücretli çalışan ailenin tek gelir kaynağı olduğundan yoksulluk sınırı tutarı olması gereken ücret düzeyi olarak görülmektedir.

TÜRK-İŞ’in bu çalışmasıyla hesaplanan gıda harcama tutarında, aylar ve yıllar itibarıyla meydana gelen değişimi yansıtan oranları enflasyon verisi olarak değerlendirmek de ihtiyatlı bir yaklaşımı gerektirmektedir.

Konfederasyonumuzun yirmi-bir yıldan bu yana her ay düzenli olarak yaptığı gıda harcaması tutarındaki değişim, bir bakıma TÜİK’in açıkladığı tüketici fiyatlarındaki değişimin yönünü ortaya koyan öncü gösterge niteliğindedir. Nitekim 1988–2007 yıllarını kapsayan dönemdeki TÜİK “tüketici fiyatları endeksi”ndeki artış ile birlikte tüketici fiyatları içinde önemli alt harcama grubu olan “gıda harcamaları”ndaki yıllık ortalama değişim TÜRK-İŞ’in “gıda harcaması ile kıyaslandığında -neredeyse- paralel bir gelişme hemen dikkati çekmektedir.

Ancak, yinelemek gerekir ki, bu çalışma, tüketici fiyatları endeksi olarak değerlendirilmemelidir.

Dar gelirli ailelerin elde attığı gelirin yeterli ve dengeli beslenme için gerekli harcamaları bile karşılayabilecek düzeyde olmadığı açıktır. aileler, düşük düzeydeki geliriyle beslenme ve beslenme dışı harcamaları karşılayabilmek için çeşitli malların fiyatlarını da dikkate alarak tüketim malları arasında tercihte bulunmak zorunda kalmaktadır. Çoğu zaman fiyatı yüksek olan gıda maddeleri yerine fiyatı düşük olan gıda maddelerini seçmektedir.

Bu durumda olan aileler, büyük bir olasılıkla beslenme dışı harcamalarının (kira, ulaşım, yakıt, elektrik ve benzerleri) bir kısmını da beslenme harcamalarından kıskarak elde edebilmektedir. Sonuçta, gelir düzeyinin düşük ve yetersiz olması, dar gelirli kışı ve ailelerin sağlıksız ve dengesiz beslenme yapmasına yol açmaktadır.

TÜRK-İŞ tarafından hesaplanan açlık ve yoksulluk sınırı tutarları ile elde edilen gelir arasındaki fark, çalışanların içinde bulunduğu geçim sıkıntısının boyutlarını ortaya koyan onamlı bir gösterge olmaktadır.

* TÜİK 2005 yılı için bu oranı yüzde 28,3, 2006 yılı için yüzde 28,5 ve 2007 yılı için yüzde 28,4 olarak hesaplamıştır.

TEKGIDA-İŞ

Özgıda-İş'e Tepki

Tekgıda-İş Sendikamız 26 Şubat 2009 günü yayımladığı bir bildiriyle, TÜRK-İŞ'i hedef alan açıklamaları ve Et ve Balık Kurumu'na ilişkin gerçek dışı beyanları nedeniyle, Hak-İş'e bağlı Özgıda-İş Sendikası'nı kınadı.

Bildiride, "Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Et ve Balık Kurumu için Özgıda-İş lehine çoğunluk tespiti yapmamıştır. Yapılan işkolu itirazları nedeniyle Bakanlık hem sendikamızın hem de Özgıda-İş'in yetki tespiti taleplerini cevaplamayı, hukuki sürecin sonuna

kadar ertelemiş bulunmaktadır. Çoğunluğu aldıkları iddiası kocaman bir yalandır. Et ve Balık'ta yetkili sendika henüz belli değildir" denildi.

Tekgıda-İş Sendikamızın bildirisinde, ayrıca "Çaykur'un binlerce işçisinin sözleşme haklarını elinden alan, TEKEL işçisinin sözleşme hakkını, 46 yıllık işkoluna itiraz ederek erteleten, orman işçisini beş yıldan fazla bir zamandır sözleşmesiz bırakan, Türk Hava Yolları çalışanlarının sözleşme haklarını ellerinden alan, yine 46 yıldır maden işkolunda yer alan TEKEL Tuzla İşletmeleri için "gıda işkolundadır" gerekçesiyle taşeron olarak kurulan Birlik-Orman-İş'e itiraz ettiren, tüm belediyelerde, kamu işyerlerinde iktidara biat etmeyenleri sürgün, tehdit, baskı her türlü eziyetle cezalandıranlar Hak-İş ve şürekasıdır" görüşlerine yer verildi.

ŞEKER-İŞ

Kıbrıs'ta Eğitim Semineri Yapıldı

Şeker-İş Sendikamız tarafından 24-28 Şubat 2009 günlerinde KKTC'de bir eğitim semineri yapıldı. Genel Merkez Yönetimi ile Şube İdari ve Mali Sekreterlerinin yer aldığı eğitim seminerine TÜRK-İŞ Genel Mali Sekreteri Ergün Atalay da katılarak bir konuşma yaptı. Atalay konuşmasında, dünyada yaşanan ekonomik kri-

zin ülke ekonomisine, çalışma hayatına ve sendikalara olan olumsuz etkilerini anlattı ve Türkiye'nin en önemli sorununun işten çıkarmalara bağlı olarak her geçen gün artan işsizlik olduğunu söyledi. Artan işsizlik sorununun özellikle özel sektörde örgütlenen sendikaları daha çok etkilediğine dikkat çeken Atalay, sendikaların işsizlik problemi ile beraber daha da zorlaşan örgütlenme çalışmalarına ve örgütlenmenin önündeki engellere değindi. Atalay, özelleştirmelerin sendikaların mevcut örgütlülüklerini tehdit etmeye devam ettiğini, Şeker-İş Sendikası'nın şeker fabrikalarının özelleştirmesine yönelik tüm girişimler karşısında verdiği kararlı ve azimli mücadeleye destek verdiklerini söyledi. Şeker-İş'in özelleştirmelerin devam ettiği bir ortamda, şeker fabrikalarının özelleştirmesini durdurarak büyük bir başarıya imza attığını belirten Atalay, Şeker-İş'in bu başarısının arkasında şeker sektörünün devamlılığının sağlanması için inançla çalışan, güçlü teşkilatının olduğunun vurguladı.

DOKGEMİ-İŞ

Tersaneler Kapanmasının

Dokgemi-İş Sendikası Genel Başkanı Necip Nalbantoğlu, dünyada yaşanan ekonomik krizin gemi inşa sektöründe yarattığı tahribata değindi. Nalbantoğlu 25 Şubat 2009 günü düzenlediği basın toplantısında, "Dünyada ve ülkemizde yaşanan ekonomik kriz, sektörümüzü çok fena vurmuştur. Gemi navlun ücretlerinin çok büyük düşüşü gemi taşımacılığını bıçak gibi kesmiştir. Bu ise gemi inşa

tersanelerimizi büyük sıkıntıya sokmuştur. Birçok tersanemizde gemi siparişleri iptal edilmiş, bazı tersanelerde ise inşasına başlanan gemiler durdurulmuş, bazı tersanelerde ise gemiler suya iner hale getirildikten sonra hiçbir ilave iş yapılmamıştır.”

Yaşanan bu gelişmelerin, işkolunda binlerce kişiyi işsiz bıraktığını anlatan Nalbantoğlu, bu durumun devam etmesi halinde binlerce kişinin daha işsiz kalacağını söyledi. Nalbantoğlu, “Bu gidişata önlem alınmazsa tersanelerimiz tamamen kapanacaktır. İşimizi kaybetmek istemiyoruz, işsiz kalmak istemiyoruz, tersanelerimiz kapansın istemiyoruz” diye konuştu.

TES-İŞ

Cumhurbaşkanı Gül'den Okul Ziyareti

Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, 30 Ocak 2009 günü Tes-İş Adapazarı Anadolu Lisesi'ni ziyaret etti. Ziyarette TÜRK-İŞ ve Tes-İş Genel Başkanı Mustafa Kumlu, Genel Mali Sekreter Ergün Atalay ve davetliler katıldı. Cumhurbaşkanı Gül, yetkililerden okulun çalışmaları hakkında bilgi aldı.

TES-İŞ

Özelleştirme Sonucu Sendikasıylaştırma

Tes-İş Sendikası Yönetim Kurulu, Zorlu Enerji'nin özelleştirilen işyerlerindeki sendikasıylaştırma girişimi ile ilgili 27 Şubat 2009 günü bir açıklama yaptı. Tes-

İş Sendikamızdan yapılan açıklamada “Özelleştirmeler nedeniyle sendikasıylaştırma ve işsizleştirme yolunu seçen her işveren ülkemizin ekonomisine ve demokratikleşme sürecine zarar vermektedir” denildi.

Ankara Doğalgaz Üretim AŞ.'ye ait yedi hidroelektrik, bir jeotermal ve bir doğalgaz santralinin özelleştirilmesi ihalesini 2008 yılı Mart ayında kazanan Zorlu Enerji grubunun Tes-İş ile yaptığı görüşmeler sonucunda işyerlerinde Sendikanın korunacağı ve 60'a yakın işçinin özlük haklarına dokunulmayacağı yönündeki sözlerine rağmen yeni toplu iş sözleşmesi dönemi ile birlikte Tes-İş'in aldığı yetkiye itiraz etmesi tepkiye neden oldu. “İşyerlerinde sendikacı işçi istemiyorum” yaklaşımı ile baskı oluşturarak, işçiler sendikadan istifaya zorlandı, Sendikadan istifa eden işçilerle yeni akıtlar imzalandı.

Tes-İş'ten yapılan açıklamada, “Sayın Başbakan çeşitli söylemlerinde, enerji özelleştirmeleri sürecinde bir tek işçinin burnunun kanamayacağına dair sözler vermiştir. Zorlu Enerji'nin uygulamaları, Sayın Başbakan'ın verdiği sözlerin de bir karşılığı olmadığını ortaya çıkarmıştır. Sayın Başbakan'dan talebimiz, bu kötü gidişe dur diyerek, özelleştirilen işyerlerindeki sendikasıylaştırma ve işsizleştirmeyi engelleyecek uygulamalar hayata geçirilmesi, özelleştirilmemiş enerji alanları ile ilgili olarak da özelleştirmelerden vazgeçilmesidir” denildi.

DEMİRYOL-İŞ

Hızlı Tren'e Sivasspor'dan Destek

Ülkemizin son yıllardaki en prestijli projelerinden biri olan “Ankara-İstanbul Hızlı Tren Projesi”nin ilk etabı Ankara-Eskişehir hattı, 13 Mart 2009 günü törenle açılacak. Hızlı Tren Projesi, Cumhuriyetimizin ülkemizin dört bir yanını “demir ağlarla örme” düşüncesinin çağımızdaki en önemli adımı. Bu açıdan demiryolu çalışanları ve onların örgütlü gücü Demiryol-İş Sendikası için de son derece önemli.

Bu büyük projenin ilk etabının açılışı ile Dünya Demiryolu Çalışanları Günü bu yıl aynı tarihlere denk geldi. Bu nedenle Demiryol-İş Sendikası bir dizi etkinlikte bulundu. Bu etkinliklerden en önemlisi ise, Fenerbahçe ve Sivasspor arasında 28 Şubat 2009 günü yapılan maçta, demiryolları açısından çok önemli bir kent olan Sivas'ın takımı Sivasspor'un sahaya "Hızlı Tren Ülkemize Hayırlı Olsun – Demiryol-İş" pankartıyla çıkması oldu. Pankartta TÜRK-İŞ ve Demiryol-İş logoları da yer aldı.

146

HAVA-İŞ

Yaşanan Bir İşkazasıdır, Sorumlular Hesap Vermelidir

Hava-İş Sendikası Genel Başkanı Atılay Ayçin, THY Amsterdam uçağının düşmesi üzerine 27 Şubat 2009 günü bir basın toplantısı düzenledi. Tüm dünya medyasına yerleşen bu kaza görüntüsünün sivil havacılığın saygınlığına gölge düşürdüğünü, bunun aynı zamanda bir iş kazası olduğunu belirten Ayçin, "Sorumlular hesap vermelidir" dedi.

Ayçin sözlerini şöyle sürdürdü: "THY yönetimi çağdışı bir insan kaynakları politikasıyla en önemli çalış-

şanlarını işten çıkarırsa, sindirirse, motivasyonlarını yok ederse personel ne yapabilir? THY, havayolu yönetimini bırakmış çalışanların sendikal haklarını yok etmeye başlamıştır. Daha henüz yaş itibarı ile bu şirkete uzun yıllar hizmet edecek teknisyenini hostesini, tüm arkadaşlarımızı, giden birinin yerine kendi adamlarından birini alalım diye kapıya koyduklarında, uyarıcı görevimizi yaptık."

Ayçin ayrıca, "Emeklilik insanlara yasaların verdiği bir haktır. Emeklilik yaşını 70'e çıkaran iktidarlar, şirkete mesleki bilgisiyle daha uzun yıllar hizmet yapacak insanları 45 yaşında emekli ediyor. Biz THY yönetiminin bu yanlış politikalar ile şirketi yanlış yönettiğini iddia ediyoruz" dedi.

SAĞLIK-İŞ

Olağanüstü Genel Kurul

Türkiye Sağlık İşçileri Sendikası Olağanüstü Genel Kurulu 28 Şubat 2009 günü Ankara'da yapıldı. Daha önce yapılan genel kurulun iptal edilmesi ve Ankara 16. İş Mahkemesi kararıyla üç ay süreyle Sendikaya kayyum atanmasının ardından yapılan genel kurulda, genel başkanlığa yeniden Mustafa Başoğlu seçildi. Başoğlu seçim sonucuyla yaptığı konuşmada, "1961 yılından beri sağlık işçilerine hizmet ediyorum. Bu hizmetimin karşılığını sağlık işçileri olağan veya olağanüstü genel kurullarında beni genel başkan seçerek karşılığını vermektedir. Bu Olağanüstü Genel Kurul'da da değerli sağlık işçileri benden desteklerini esirgemedikleri için teşekkür ediyorum" dedi.

Genel Kurul sonucunda, Sağlık-İş Sendikası'nın Yönetim Kurulu şu şekilde belirlendi:

Genel Başkan Mustafa Başoğlu, Yönetim Kurulu Hasan Öztürk, Halit Kayalı, Zülküf Cantürk, Ali Tepeci, İrfan Kalyoncu.

MPM BAŞKANI ATALAY YEMEK VERDİ

Milli Prodüktivite Merkezi Yönetim Kurulu Başkanı ve TÜRK-İŞ Genel Mali Sekreteri Ergün Atalay 20 Mart 2009 günü yapılacak olan MPM Genel Kurulu öncesinde bir yemek verdi. Yemeğe Sanayi ve Ticaret Bakanı Zafer Çağlayan, TÜRK-İŞ Genel Başkanı Mustafa Kumlu, TOBB Başkanı Rıfat Hisarcıklıoğlu, MPM Yönetim Kurulu üyeleri ve davetliler katıldı.

MANSUR YAVAŞ TÜRK-İŞ'TE

29 Mart yerel seçimlerinde Milliyetçi Hareket Partisi'nin Ankara Büyükşehir Belediye Başkan Adayı olan Mansur Yavaş 10 Mart 2009 günü TÜRK-İŞ Genel Merkezine gelerek Genel Başkan Mustafa Kumlu ile görüştü. Görüşmede Yavaş, Ankara'ya ilişkin projelerini anlattı.

BAKAN ÇELİK TÜRK-İŞ'TE

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Faruk Çelik geçtiğimiz ay TÜRK-İŞ'e gelerek Genel Mali Sekreter Ergün Atalay ile görüştü. Ziyarette sendikal sorunlara ilişkin görüş alış verişinde bulunuldu.

SARP SINIR KAPISI AÇILIŞI

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) tarafından işletilevret modeli ile modernize edilen Türkiye ile Gürcistan arasındaki Sarp Sınır Kapısı, Gürcistan Cumhurbaşkanı Saakaşvili, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Hayati Yazıcı, Ulaştırma Bakanı Binali Yıldırım ve sivil toplum örgütlerinin temsilcilerinin katıldığı bir törenle 5 Mart 2009 günü açıldı. Törene TÜRK-İŞ'i temsilen Genel Mali Sekreter Ergün Atalay katıldı.

TÜRK-İŞ'TEN TÜRKÇE DUYARLILIĞI

TÜRK-İŞ, yazışmalarda İngilizce kullanılması nedeniyle Sanayi ve Ticaret Bakanlığından, Konfederasyonla yapılacak yazışmalarda Türkçe'nin kullanılmasını talep etti. Son dönemde resmi yazışmalarda yabancı dil kullanılmasından rahatsızlık duyan TÜRK-İŞ, bu rahatsızlığını resmiyete döktü. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın, Bölgesel Rekabet Edilebilirlik Programı kapsamında düzenlenecek toplantıya katılacak konfederasyon temsilcilerinin imzalaması için gönderdiği tarafsızlık beyannamelerinin ve toplantıyla ilgili referans gösterilen internet sitesindeki dokümanların İngilizce olması TÜRK-İŞ'in tepkisine neden oldu.

Genel Başkan Mustafa Kumlu ve Genel Sekreter Mustafa Türkel imzasıyla Bakanlığa gönderilen yazıda, tarafsızlık beyannamelerinin İngilizce olarak düzenlenmesinden üzüntü duyulduğu belirtildi. Yazıda, Anayasa gereğince

Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi dilinin Türkçe olduğu ve resmi yazışmaların Türkçe yapılması zorunluluğu bulunduğu vurgulandı. İnternette yayımlandığı belirtilen toplantı gündeminin de İngilizce olduğuna yer verilen yazıda, TÜRK-İŞ'le yapılacak bu tür yazışmalarda resmi dil olan Türkçe'nin kullanılması talep edildi. TÜRK-İŞ'in talebi üzerine daha sonra söz konusu belgeler, Türkçe olarak konfederasyona gönderildi. Konfederasyonun bundan sonra da bu konudaki duyarlılığını sürdüreceği, bu yöntemi tercih eden kamu kurum ve kuruluşları nezdinde girişimde bulunacağı ve konunun takipçisi olacağı bildirildi.

TÜRK-İŞ "SİVİL TOPLUM DİYALOĞU TOPLANTISI"NI TERK ETTİ

Türkiye'nin Avrupa Birliği üyelik sürecine katkıda bulunması amacıyla Başmüzakereci Egemen Bağış'ın ev sahipliğinde 6 Mart 2009 günü Ankara'da düzenlenen "Sivil Toplumla Diyalog" toplantısında işçi ve işveren konfederasyonları dışlandı. Toplantıda TOBB Başkanı Rifat Hisarcıklıoğlu ile TUSİAD Başkanı Arzuhan Doğan Yalçındağ'a protokolde yer ayrılarak açılış konuşmalarında söz verilmesi, ancak davet edilmelerine karşın TÜRK-İŞ ile diğer işçi ve işveren örgütlerine söz verilmeyerek panele geçilmesi tarafların tepkisine neden oldu. Genel Başkan Mustafa Kumlu ile diğer konfederasyon başkanları konuşmacılar arasında kendilerine yer verilmediği için salonu terk etti.

ÇAĞLAR TÜRK-İŞ'İ ZİYARET ETTİ

Eski Başbakan Yardımcısı ve Devlet Bakanı, tekstilci Cavit Çağlar, TÜRK-İŞ'e gelerek Genel Mali Sekreter Ergün Atalay ile görüştü. Çağlar'ın fabrikalarında çalışan ve Teksif Sendikamız üyesi işçilerin sorunlarının görüşüldüğü ziyarette olumlu sonuçlar alındı.

KONYA'DA YERLİ MALI PANELİ

Milli Prodüktivite Merkezi, Konya Sanayi Odası, Konya Ticaret Odası işbirliğinde düzenlenen Yurt Kaynaklarının Etkin ve Verimli Kullanımı "Yerli Malı" paneli 30 Aralık 2008 günü Konya'da yapıldı. Panele TÜRK-İŞ Uzmanı Sinan Vargı da katılarak bir konuşma yaptı. Vargı, TÜRK-İŞ'in bir süre önce başlattığı "Türkiye'de Üretilen Malı Kullan" kampanyası hakkında bilgi verdi.

AKADEMİK KURUL TOPLANDI

TÜRK-İŞ tarafından kurulan "Akademik Kurul" toplantısı yapıldı. Toplantıya bir süre Genel Mali Sekreter Ergün Atalay da katıldı. Akademik Kurul toplantısına Genel Başkan Danışmanımız Prof. Dr. Vedat Bilgin başkanlık etti. Toplantıda ekonomik kriz ve çalışma hayatına etkileri değerlendirildi.

KENAN GÜRBÜZ'Ü KAYBETTİK

Tezkoop-İş Sendikamız eski genel başkanlarından Kenan Gürbüz 17 Ocak 2009 günü vefat etti. Gürbüz'ün cenazesi 18 Ocak 2009 günü Karşıyaka mezarlığına defnedildi. Gürbüz, 1985-90 yılları arasında Tezkoop-İş Sendikası Genel Başkanı olarak görev yaptı. Gürbüz'e Allah'tan rahmet, ailesine ve Tezkoop-İş Sendikası topluluğuna başsağlığı.

Çalışma Yaşamında Ocak-Şubat 2009

Namık TAN

namiktan@turkis.org.tr

1 Ocak 2009

■ Türkiye İş Kurumu'ndan alınan bilgilere göre, 2008 yılında (Kasım sonuna kadar) işsizlik ödeneğine yapılan başvurularda geçtiğimiz yıla göre yüzde 30'luk bir artış yaşandı. 2007 yılında yaklaşık 247 bin kişinin başvurduğu işsizlik ödeneğine olan talep 2008 yılında 322 bine yükseldi.

■ 1 Ocak 2009 tarihinden itibaren aile hekimliğine geçilen tüm illerde hastaların sevk almadan kamu, özel, üniversite ve sağlık kuruluşlarına müracaat etmesi durumunda, tüm giderlerin vatandaşın cebinden çıkacağı uyarısı yapıldı. Yetkilileri uyaran sağlık kurumu temsilcileri, 'sevk zinciri' uygulamasının sağlıkta önü alnamaz tahribatlara yol açacağına dikkat çekti.

2 Ocak 2009

■ 2009 yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanununun tedavi hizmetleri için katılım payı uygulamasını düzenleyen 28 inci maddesi gereğince yeni yıldan itibaren memurlar da sağlık hizmeti için katılım payı ödeyecek. SSK ve Bağ-Kur'lular, 1 Ekim 2008 tarihinde yürürlüğe giren Genel Sağlık Sigortası Yasası çerçevesinde yürürlüğe konulan Sağlık Uygulama Tebliği gereğince, iki aydır ikinci basamak resmi sağlık kurumlarında (devlet hastaneleri için) 3, eğitim ve araştırma hastaneleri için 4, üniversite hastaneleri için 6, Özel sağlık kurum ve kuruluşlarında

(özel hastaneler için) 10 lira katılım payı ödüyordu.

3 Ocak 2009

■ TÜRK-İŞ Genel Sekreteri Mustafa Türkel, işten çıkarıldıkları gerekçesiyle eylem yapan Sinter Metal İmalat Sanayi AŞ fabrikası işçilerini ziyaret etti. Yukarı Dudullu Organize Sanayi Bölgesi'ndeki fabrikaya gelen Türkel, "işçilerin kriz ve sendika gibi bahanelerle işten çıkarılmalarını şiddetle kınadıklarını" söyledi. Türkel, TÜRK-İŞ olarak bu tür olaylara karşı duruşlarının çok net olduğunu ifade ederek, "İşverenleri işçilerin anayasal haklarına karşı bu kadar acımasız politikalar uygulamalarından vazgeçmeye çağırıyoruz" dedi.

8 Ocak 2009

■ Hükümetin doğalgaz krizinin başladığı dönemde BOTAŞ'ı özelleştirme kapsamına alacağını açıklaması Petrol-İş'in tepkisini çekti. Petrol-İş Genel Başkanı Mustafa Öztaşkın, "enerjide arz güvenliğinin ancak tutarlı bir devlet politikası ile sağlanabileceğini", BOTAŞ'ın özelleştirilmesi bir yana ulusal ve güçlü bir petrol şirketi kurulabilmesi için Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO) ile birleştirilmesi gerektiğini de vurguladı.

9 Ocak 2009

■ TÜRK-İŞ, Filistin halkıyla dayanışma içinde olduğunu göstermek ve Gazze halkına destek olmak amacıyla yardım kampanyası başlattı. Genel Başkan Mustafa Kumlu ve Genel Mali Sekreter Ergün Atalay imzasıyla konfederasyona bağlı sendikaların genel merkezlerine gönderilen yazıda, İsrail'in

son birkaç gündür devam eden ve kadın, çocuk demeden tüm sivil halkı hedef alan saldırılarının insanlığa karşı işlenmiş ağır bir suç olduğu vurgulandı.

11 Ocak 2009

■ Bakanlar Kurulu'nun "Kamu Kurum ve Kuruluşlarındaki Geçici Mahiyetteki İşleri Yürütmek Üzere Geçici Personel İstihdamı ve bu Personele Ödenecek Ücretler Hakkında Kararı" Resmi Gazetenin bugünkü sayısında yayımlandı. Buna göre, 2009 yılı olarak belirlenen 21 bin 193 geçici personel istihdam edilmesini kararlaştırdı.

12 Ocak 2009

■ Türkiye Taşkömürü Kurumu (TTK) madenlerinde 1955-2008 yıllarındaki iş kazalarında 2 bin 682 işçi öldü, 323 bin 809 işçi yaralandı. TTK Genel Müdürü Rıfat Dağdelen, son yıllarda ocaklara yönelik yatırımlar ve alınan önlemler sayesinde kömür ocaklarında meydana gelen kazalarda önemli oranda azalma olduğunu söyledi. Dağdelen, "Yerin metrelerce altında zor jeolojik yapı içerisinde üretim yapan maden işçilerini her türlü olumsuzluktan korumak ve kaza risklerini en aza indirmek için projeler geliştirmeye de gayret ediyoruz" dedi.

■ Samsun'un Çarşamba Belediyesi tarafından işten çıkarılan 126 işçi aileleriyle birlikte belediyenin önünde eylem yaptı. İşçiler adına konuşan Belediye-İş Sendikası Samsun Şubesi Başkanı Mustafa Çift, yargının işçilerin yeniden işlerine dönmesi yönünde karar aldığını anımsatarak, Belediye Başkanı Hüseyin DüNDAR'ın işçilerin emeğine ve yargı kurallarına saygı göstermediğini belirtti.

- Bursa Kent Meydanı'nda, 'İşçilerin İşten Atılmalarına Son' mitingi yapıldı. Sivil toplum kuruluşlarının bir araya gelerek oluşturduğu 'Halk Meclisi', kriz nedeniyle işten çıkartılmaları protesto etti.

13 Ocak 2009

- Asgari ücretlinin aylık ortalama kazancının 623.5 TL olduğu 2008'de, un fabrikatörleri 537 TL, fırıncılar 574 TL, kürkçüler 448 TL, kuyumcular 829 TL vergi beyan ederek gerçek gelirini gizledi. Ekonomide her şeyin iyi olduğu, piyasanın canlılığını sürdürdüğü 2007 yılı için işadamları, serbest meslek erbabı ve işletmelerin 2008 yılı içinde verdiği gelir beyanları, "kriz dönemlerini" aratmadı.

14 Ocak 2009

150

- Kısa çalışma ödeneğinde 'asgari' limit kalktı. Krizde zora düşen firmalarda çalışanların maaşlarının devletçe ödenmesini içeren kısa çalışma ödeneği esasları yeniden belirlendi. Resmi Gazete'de yayımlanan yönetmeliğe göre kısa çalışma ödeneğinden yararlanmak için gereken şartlar ve üç aylık ödeme süresi değişmedi. Ancak daha önce üst limiti asgari ücret olan kısa çalışma ödeneği miktarı, yeni yönetmelikle en fazla işçinin hak ettiği işsizlik ödeneği kadar olacak. Ayrıca daha önce bu işçilere ait kanuni sigorta primlerinin üçte ikisi işsizlik Fonu'ndan karşılanırken, şimdi tamamı fondan ödenecek.
- Türkiye Kamu-Sen Genel Başkanı Bircan Akyıldız, yaşanan ekonomik krizin etkilerini gidermek, gerçekleşen enflasyon karşısında eriyen maaşları telafi etmek amacıyla memur maaşlarına aylık 200 TL kriz iyileştirilmesi yapılmasını istedi.
- Kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanların 5 yılı aşan süreye ilişkin prim borçlarının ödenmesine ilişkin tebliğ yürürlüğe girdi.

kin prim borçlarının ödenmesine ilişkin tebliğ yürürlüğe girdi.

Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) Başkanlığı tarafından hazırlanan 5510 Sayılı Kanun Gereğince Kendi Adına ve Hesabına Bağımsız Çalışanlardan 5 Yılı Aşan Süreye İlişkin Prim Borcu Bulunanlar İçin Yapılacak İşlemler Hakkında Tebliğ, Resmi Gazete'de yayımlandı.

Buna göre, Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun 30 Nisan 2008 tarihi itibarıyla yürürlüğe giren geçici 17. maddesi doğrultusunda, kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlarla tarımda kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlardan, 1479 ve 2926 sayılı kanunlara göre tescilleri yapıldığı halde, maddenin yürürlük tarihi itibarıyla 5 yılı aşan süreye ilişkin prim borcu bulunan sigortalı ya da hak sahipleri daha sonraki müracaat tarihinde belirlenecek prime esas kazanç tutarı üzerinden hesaplanacak borç tutarının tamamının, borcun tebliğ tarihinden itibaren 3 ay içinde ödenmesi halinde, bu süreler sigortalılık süresi olarak değerlendirilecek.

15 Ocak 2009

- TÜRK-İŞ, işten çıkartmalar ve krizin bedelinin çalışanlara ödenmesini protesto etmek amacıyla İstanbul'da miting yapma kararı aldı. TÜRK-İŞ'ten yapılan açıklamaya göre, TÜRK-İŞ, önceki gün yaptığı toplantıda işten çıkartmalar başta olmak üzere krizin bedelinin çalışanlara ödenmesi yaklaşımını protesto etmek amacıyla İstanbul'da miting düzenleme kararı aldı. İstanbul'da 15 Şubat 2009 Pazar günü düzenlenecek geniş kapsamlı bir mitinge ağırlıklı olarak TÜRK-İŞ'e bağlı sendikaların Bursa, Marmara ve Trakya bölgesindeki üyeleri katı-

lacak. Mitinge tüm emek örgütleri de davet edilecek.

- Kamuda çalışan işçilerin ikramiyelerinin ilk yarısı 30 Ocak 2009'da, diğer yarısı da 30 Haziran 2009 tarihinde ödenecek.

Bakanlar Kurulu'nun "6772 Sayılı Kanun Kapsamına Giren Kurumlarda Çalışan İşçilere 2009 Yılında Yapılacak İlave Tediyelemlerinin Sürelerinin Düzenlenmesi Hakkındaki Karar" Resmi Gazetede yayımlandı.

Karara göre, bu kanun kapsamına giren kurumlarda çalışan işçilere bu yıl yapılacak ilave ödemelerin yarısı 30 Ocak'ta, diğer yarısı da 30 Haziranda yapılacak.

Maden işletmelerinin münhasıran yer altı işlerinde çalışanlara yapılacak ilave ödemenin tamamı ise 21 Aralık 2009'da gerçekleştirilecek.

- Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK), veri tabanlarındaki bilgiyi daha doğru ve verimli kullanabilmek amacıyla "Veri Ambarı Sistemi" kurdu.

Alınan bilgiye göre, sistem sayesinde konu, zaman, raporlama kriter ve parametre farklılıkları nedeniyle bilgi kirliliğinin ortadan kaldırılması, ortak dilde kurumsal bütünlüğün sistematik şekilde sağlanması, kullanıcılara sistem üzerinden elektronik ortamda çıktılarının sunumu mümkün olacak.

Veri ambarı sistemiyle zaman ve emek kaybının ortadan kaldırılmasının yanı sıra iş süreçlerinin sağlıklı analiz edilerek sistem performansının yükseltilmesi, tüm kullanıcılara aynı ölçütlerde raporlama sunumu hedefleniyor.

16 Ocak 2009

- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), üçer aylık dönemler itibarıyla her

ay kamuoyuna duyurduğu Hanehalkı İşgücü Anketi'nin "eylül, ekim, kasım" dönemini kapsayan Ekim 2008 sonuçlarını açıkladı. TÜİK 'in rakamlarına göre; Türkiye'deki işsiz sayısı, Ekim 2008 döneminde, bir önceki yılın aynı dönemine göre 385 bin kişi artarak, 2 milyon 687 bin kişi oldu. İşsizlik oranı ise 1.2 puanlık artışla yüzde 10.9 seviyesinde gerçekleşti, "iş aramayıp çalışmaya hazır olanlar" da eklendiğinde işsiz sayısı 554 bin artışla 4 milyon 479 bine, işsizlik oranı da yüzde 15.6'dan yüzde 17'ye çıktı.

■ Maliye Bakanı Unakıtan, küresel krizin Türkiye'ye etkilerini azaltmaya yönelik yeni tedbirler alınacağını söyledi. Unakıtan, iç pazarın canlandırılmasının çok önemli olduğunu, fabrikaların ve diğer işletmelerin işçi çıkarmaması için onlara "işsizlik yardımı" gibi birtakım yardımlar üzerinde çalıştıklarını vurguladı.

■ TUZLA Tersaneler Bölgesi'nde çalışan bir grup işçi, kriz gerekçesiyle işlerine son verilmesi ve 3 aydır ödenmeyen ücretleri nedeniyle TBMM önünde protestoda bulundu. Dernek Başkanı Zeynel Nihadioğlu, iş cinayetlerinin yanı sıra kriz gerekçesiyle 10 bine yakın işçinin işine son verildiğini, ücretlerin büyük oranda düşürüldüğünü, iş sağlığı ve güvenliğine kaynak aktarılmayarak yeni ölümün önünün açıldığını söyledi.

■ Yargıtay 9. Hukuk Dairesi, evleneceği bilinen işçinin çalışma bölgesinin değiştirilmesinin ardından süresinde işe başlamama ve devamsızlık nedeniyle iş sözleşmesinin feshedilmesine yönelik kararı bozdu. Kararda, işverenin yönetim yetkisini kullanırken, keyfi davranmaması ve karar alırken "dürüstlük" kurallarına uyması gerektiği belirtildi.

20 Ocak 2009

■ TÜRK-İŞ Kamu Kesimi Toplu İş Sözleşmeleri Koordinasyon Kurulu toplandı.

TÜRK-İŞ Basın Bürosundan yapılan yazılı açıklamada, "Geçtiğimiz dönemlerde olduğu gibi bu dönemde de birlikte ve kazanılmış haklardan ödün vermeden görüşmelerin sürdürülmesi, bu çerçevede Koordinasyon Kurulu ile Hükümet arasındaki görüşmelerin başlatılması kararı alındığı" ifadesine yer verildi.

Bu yıl yenilenecek toplu iş sözleşmelerinin, yürürlük tarihi ağırlıklı olarak Ocak-Mart olan ve yerel yönetimler hariç Konfederasyona bağlı 27 sendikanın örgütlü olduğu 125 işletme-iş yeri düzeyinde toplam 315 bin işçiyi kapsadığı belirtildi.

25 Ocak 2009

■ Türkiye İşçi Emeklileri Derneği (TİED) Başkanlar Kurulu, elektrik, su, doğalgaz, ulaşım, eğitim ve gıda fiyatlarındaki yüksek oranlı artışların, "enflasyon hesaplamalarıyla bir şekilde düşük gösterildiği" iddiasıyla çalışanları ve emeklileri kapsayan "geçinme endeksi" yapılmasını istedi.

27 Ocak 2009

■ Ergenekon" soruşturması kapsamında gözaltına alındıktan sonra serbest bırakılan TÜRK-İŞ Genel Teşkilatlandırma Sekreteri ve Türk Metal Sendikası Genel Başkan Yardımcısı Pevrul Kavlak, "Toplumsal yapı içinde devletin değerinin korunması gerektiğini, demokratik parlamenter rejimin savunulmasının bir vatandaşlık görevi olduğunu ısrarla ve inatla ifade eden Mustafa Özbek'in bugün devlet tarafından maruz kaldığı muamele gerçekten hem üzücü, hem de düşündürücüdür" dedi.

28 Ocak 2009

■ Hükümet, işçi ve işveren kesiminin temsil edildiği Üçlü Danışma Kurulu toplantısı yapıldı.

Toplantıda, küresel ekonomik krizin istihdama ve ekonomik yaşama etkilerinin değerlendirileceğini ifade eden Bakan Çelik, krizin istihdama yansımalarının minimize edilmesinin bu heyet tarafından ele alınması gereken bir konu olduğunu söyledi.

Bakan Çelik, bu toplantıları 2009'da her ay düzenli olarak yapma kararı aldıklarını bildirdi.

■ Kısa Çalışma Ödeneği ile ilgili çalışma yapan teknik heyet, ödeneğin genel olarak uygulanması, süresinin 6 aya çıkarılması ve miktarının yüzde 50 artırılması konusunda uzlaşmaya vardı.

Kısa Çalışma Ödeneği'nin 3 aydan 6 aya çıkarılmasını kararlaştıran teknik heyet, ödeme miktarı konusunda da artışa gidilmesini uygun buldu. Halen brüt asgari ücretin yüzde 40-80'i oranındaki çalışma ödeneği miktarı yüzde 50 artırılarak ödenecek. Böylece, Kısa Çalışma Ödeneği'nin alt ve üst sınırı brüt asgari ücretin yüzde 60 ile yüzde 120 olarak uygulanacak.

29 Ocak 2009

■ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Faruk Çelik, kısa çalışma ödeneğinin alt sınırını 266 TL'den 400 TL'ye, üst sınırını da 533 TL'den 800 TL'ye çıkaracaklarını bildirdi.

İşsizliğin tüm dünya ülkelerinin sorunu olduğunu ve küresel krizle birlikte daha farklı boyutlara ulaştığını belirten Çelik, AB'de yüzde 7,8'e ulaşan işsizlik oranının Türkiye'de yıl sonu itibarıyla yüzde 10,3-10,5 aralığında gerçekleşmesinin tahmin edildiğini bildirdi.

31 Ocak 2009

- TÜRK-İŞ, ekonomide yaşanan gelişmeleri izleyip, buna göre program ve öneriler geliştirmek üzere bilim adamlarının yer aldığı bir Bilim Kurulu oluşturdu.

TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu, küresel finansal kriz sonrasında ekonomide yaşanan gelişmelerin işçilere yönelik olumsuz etkilerini incelemek amacıyla bilim adamlarının katkısının alınacağı bir çalışma yürütmeyi kararlaştırdı.

3 Şubat 2009

- TÜRK-İŞ Genel Başkanı Mustafa Kumlu, DİSK Genel Başkanı Süleyman Çelebi ve KESK Genel Başkanı Sami Evren, TÜRK-İŞ İstanbul Bölge Temsilciliği'nde, Kadıköy'de 15 Şubatta düzenlenecek "İşsizlik ve Yoksulluğa Karşı Birleşik Mücadeleye-Emek ve Demokrasi Mitingi"ne ilişkin basın toplantısı düzenledi.

Mitingi düzenleyen 3 konfederasyon adına konuşan Mustafa Kumlu, krizin yol açtığı işten çıkarmalar, iş yerlerinin kapatılması ve işsizliğe karşı TÜRK-İŞ, DİSK ve KESK'in güçlerini birleştirdiğini söyledi.

Bu çerçevede, 15 Şubatta Kadıköy'de bir miting düzenleme kararı alındığını anımsatan Kumlu, mitinge tüm emek ve meslek örgütlerini davet etti.

4 Şubat 2009

- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2009-2013 döneminde, çocuk işçiliği ile mücadele kapsamında bir dizi proje uygulamayı planlıyor.

Bakanlık, uzun vadede çocuk işçiliğinin sona erdirilmesi, kısa vadede de en kötü koşullarda çocukların çalıştırılmasının engellenmesi amacıyla izlenecek stra-

tejileri ve yöntemleri saptamak, ülke politikasının oluşturulmasına katkı sağlamak amacıyla 2009-2013 yıllarını kapsayan 5 yıllık dönemde çeşitli çalışmalar yapılmasını öngörüyor.

9 Şubat 2009

- TÜRK-İŞ'e bağlı Liman-İş Sendikası tarafından hazırlanan raporda, işverenlerin, işçilerin sendikalara üye olmasını engellemek amacıyla 41 farklı yöntem kullandığı ifade edildi. Raporda, her yıl ortalama 10 binden fazla işçinin, TÜRK-İŞ ve DİSK'e bağlı sendikalara üye oldukları için işten atıldıkları belirtildi.

Liman-İş Sendikası'nın hazırladığı, "Türkiye'de Sendikalaşma ve Özel Sektörde Sendikal Örgütlenme" başlıklı raporda, özel sektör işverenlerinin, sendikalaşmayı engellemek için başvurdukları yöntemlere yer verildi.

Bu yöntemlerin çoğunluğunun "Hukuk ihlali", bir kısmının ise "Endüstriyel ahlaka aykırılığı" olduğu öne sürülen raporda, Türkiye'de iş yerlerinde yürütülen sendikal örgütlenme sürecinde yaşanan engellemelerin 41 maddelik listesi çıkarıldı.

12 Şubat 2009

- TÜRK-İŞ Bilim Kurulu tarafından hazırlanan raporda, "işçi için iyi olanın, ekonomi için de iyi olduğu" belirtilerek, ekonominin bugünkü koşullarında, işçilerin maliyet unsuru olarak değil, bir harcama unsuru olarak görülmesi ve desteklenmesi gerektiği vurgulandı.

"İstihdamın Korunması ve Geliştirilmesinde Uygulanması Gereken Para ve Maliye Politikaları" isimli raporda, bütün dünyayı etkileyen küresel kriz sürecinde, istihdamı ve ülkenin döviz üretme

yeteneğini artırıcı uzun dönem politikalar ile bunlarla uyumlu kısa dönem politikaların öncelikli olarak ele alınması gerektiği ifade edildi.

- Türkiye Kamu-Sen'in "Yaşanan Ekonomik Sıkıntıların Memurlara Yansıması" anketine göre memurların yüzde 83'ü düzenli borç ödemek zorunda olduğunu belirtiyor.

Konfederasyon'dan yapılan yazılı açıklamada, Araştırma Geliştirme Merkezince ülke genelinde yaşanan ekonomik sıkıntının memurlara yansımasını ortaya koymak amacıyla bir anket çalışması yapıldığı ifade edildi. Ankete göre, memurların yüzde 83'ü sürekli borç ödemek zorunda kalıyor.

- Türkiye İş Kurumuna (İŞKUR) başvuranların sayısı, Ocak ayında geçen yılın aynı ayına göre yüzde 94,11, İşsizlik Sigortası Fonu'ndan işsizlik ödeneği alanların sayısı da yüzde 128 arttı.

13 Şubat 2009

- ATV ve Sabah Gazetesi ile dergi gruplarının bağlı olduğu Turkuva Medya Grubunun Balmumcu iş yerinde grev başladı.

TGS Genel Başkanı Ercan İpekçi, KESK Genel Başkanı Sami Evren, TÜRK-İŞ Genel Sekreteri Mustafa Türkel, Petrol-İş Genel Başkanı Mustafa Öztaşkın ile greve çıkan gazetecilerin de aralarında bulunduğu grup, Sabah Gazetesi ve ATV'nin Balmumcu'daki binası önünde bir araya geldi. Gazeteciler üzerinde "Grev Gözcüsü" yazılı gömlekler giyerek, "Sendika yoksa üretim de yok", "Sendika hakkımız engellenemez", "Yaşasın sınıf dayanışması", "Sendika hakkımız grev silahımız", "Direne direne kazanacağız" şeklinde sloganlar attı.

14 Şubat 2009

- Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (TÜRK-İŞ) Başkanlar Kurulu İstanbul'da toplandı.

Petrol-İş Genel Merkezi'nde düzenlenen toplantıda, Kadıköy İskele Meydanı'nda yapılacak "Krizin Bedelini Ödemeyeceğiz İşsizliğe ve Yoksulluğa Karşı Birleşik Mücadele, Emek ve Demokrasi Mitingi"nin hazırlık çalışmaları ele alındı.

Toplantı öncesi açıklama yapan TÜRK-İŞ Genel Başkanı Mustafa Kumlu, bugün dünyada bir kriz yaşıyorsa, bunun temel nedeninin, sosyal devlet politikalarından uzaklaşılması olduğunu savundu.

Kumlu, "Kriz, 'hep bana, hep bana' anlayışıyla ücretleri düşüren, yoksulların vergilerini artıran, kamu hizmetlerini pahalı hale getiren, kamu yatırımlarını azaltan ve kamuyu üretim alanından çekip, her şeyin özelleştirilmesini savunan ekonomik ve siyasi politikaların sonucu olmuştur" dedi.

15 Şubat 2009

- TÜRK-İŞ, DİSK ile KESK öncülüğünde düzenlenen, "Krizin Bedelini Ödemeyeceğiz: İşsizliğe ve Yoksulluğa Karşı Birleşik Mücadele, Emek ve Demokrasi Mitin-gi" yapıldı.

Kadıköy İskele Meydanı'nda düzenlenen mitingde konuşan TÜRK-İŞ Genel Başkanı Mustafa Kumlu, "Kriz fırsatçılığı yapanlara, krizin emekçileri yüreğinden vurmasına sebep olanlara karşı birleşmeyi tercih ettik" dedi.

17 Şubat 2009

- Türkiye Gazeteciler Sendikası'ndan (TGS) yapılan açıklamada, Turkuvaaz Grubuna bağlı ATV,

Sabah Gazetesi ve dergilerde çalışan ve 5 gündür grevde olan 10 üyenin iş akitlerinin feshedilmesi "kanunsuzluk" olarak nitelendirildi.

18 Şubat 2009

- Türkiye İşçi Emeklileri Derneği (TİED) Genel Başkanı Kazım Ergün, ekonomik krizin en çok işsizleri ve emeklileri vurduğunu belirterek, krizin etkisini hafifletmek için emekli aylıklarında iyileştirme yapılması gerektiğini söyledi. Bu kapsamda sosyal destek ödemesi getirilmelidir.

Ergün, "Zaten kıt kanaat geçinen emeklilerimiz, canlarından kıymetli evlatlarının işsiz kalmalarının acısını yaşarken, evlatlarına ve hatta torunlarına bakmak durumunda kalmıştır" dedi.

- Kocaeli'nin Gebze ilçesinde faaliyet gösteren Procter&Gamble Tüketim Malları AŞ'de grev başladı.

DİSK'e bağlı Türkiye Tüm Kağıt Selüloz Sanayi İşçileri Sendikası Yönetim Kurulu üyesi ve işyeri temsilcisi Ergün Tavşanoğlu, işveren ile Eylül 2008'den itibaren toplu iş sözleşmesi görüşmelerini sürdürdüklerini ancak görüşmelerin anlaşmazlıkla sonuçlandığını söyledi.

22 Şubat 2009

- Ankara Emek ve Meslek Örgütleri Platformu üyeleri, Türkiye Gazeteciler Sendikası (TGS) üye işçilerin Turkuvaaz Medya Grubuna bağlı ATV ile Sabah gazetesinde başlattığı greve destek verdi.

23 Şubat 2009

- Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) Başkanı Fatih Acar, kurumun prim gelirlerinde özellikle son dönemlerde kısmi bir düşüşün

olduğunu söyledi. Fatih Acar, geçen yıl yapılan çalışmalar kapsamında 6 ayda kayıt dışı istihdam olarak belirlenen 250 bin kişinin kayıt altına alındığını belirterek, "Gelecek 2-3 yıl içinde yüzde 40-60 aralığında seyreden kayıt dışı istihdam oranını, yüzde 10'un altına düşürmeyi hedefliyoruz" dedi.

27 Şubat 2009

- Türk Metal Sendikası Ereğli Şube Başkanı Yusuf Ziya Odabaş, grev kararı alınan Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları (ERDEMİR) TAŞ'de, sendika ve işveren arasında anlaşma sağlandığını bildirdi.

- 5 bin 300 işçiyi ilgilendiren ve 2 yılı süreli toplu iş sözleşmesiyle çalışanların saat ücreti seyyanen ilk 16 ay için 60 Kr, kalan 8 ay için de 20 Kr. zam yapıldı. Bayram ve izin ikramiyelerinde yüzde 10, diğer sosyal haklarda da yüzde 15 oranında artış sağlandı.

28 Şubat 2009

- Türk Sağlık-Sen üyeleri, Abdi İpekçi Parkı'nda düzenlenen mitingde; ekonomik, sosyal ve özlük haklarının iyileştirilmesini istedi. Türk Sağlık-Sen Genel Başkanı Önder Kahveci, mitingde yaptığı konuşmada, kamu çalışanlarının yaşadığı sıkıntıların her geçen gün katlanarak arttığını söyledi. Sözleşmeli personelin ise "dram yaşadığını" dile getiren Kahveci, "Sözleşmeli kamu çalışanları, işleri ve eşleri arasında bir tercihe zorlanmışlardır. Çalışanların yüzde 80'inden fazlasının çalışmak için yaşadığı şehri ve ailesini terk etmesi, yaşanan sıkıntıyı anlatmaya yeterlidir" dedi. Türkiye Kamu-Sen Genel Başkanı Bircan Akyıldız da sağlık çalışanlarının bir hak mücadelesi verdiklerini ve eninde sonunda bunda başarıya ulaşacaklarını söyledi.

Dünyadan Sendikal Haberler

Burak EKMEKÇİOĞLU

intdept@turkis.org.tr

Irak'ta Yaklaşan Sendika Seçimleri Saddam Yasalarına göre Gerçekleştirilecek

Uluslararası Sendikalar Konfederasyonu ITUC'a göre Mart ayında Irak'ta yapılması planlanan Sendika seçimleri Saddam rejiminden miras kalan çerçeve dâhilinde olacak. Bilindiği üzere söz konusu rejim uluslararası örgütlenme hakkı yasasını tamamen ihlal etmekteydi. Seçimler kamu sektöründe çalışan işçilerin sendikalaşması ya da bir sendikaya üye olmalarını yasaklayan 52 sayılı Kanuna tabi yapılacak biçimde ayarlanmıştır. Bu nedenle Irak Sendikalar Federasyonuna özel sektörde faaliyet gösteren sadece 6 sendikanın seçime katılmaya hakkı vardır. Irak Sendikalar Federasyonuna üye diğer sendikaların seçime katılma hakkı yoktur.

ITUC'un konu hakkında yaptığı açıklamada, Irak'lı yetkililerin işçi haklarını ileriye götürmeye ilişkin daha çok yol kat etmeleri gerektiği fakat mevcut gidişatın bunun tam tersi yönde olduğu belirtiliyor. Iraklı işçilerin özellikle 87 ve 98 Sayılı ILO Sözleşmelerinde tanımlanan uluslararası normlardan yararlandırılması şarttır.

Japonya'da Kamu İşçilerinin Hakları Halen İnkâr Edilmekte

ITUC'un temel çalışma standartlarına ilişkin raporlarında, Japonya sendikal hak ihlalleri ve ayrımcılık

gibi meseleler açısından her zaman değinilen bir ülke olmuştur.

Japon Ticaret Politikasının değerlendirildiği Dünya Bankası Raporuyla aynı zamana denk gelen bu yıl ki ITUC raporunda özellikle devlet memurları ve kamu sektörü çalışanlarının örgütlenme haklarında halen kısıtlamalar olduğu kaydedildi. Öte yandan toplu pazarlık hakkı konusunda da kısıtlamaların mevcut olduğu belirtiliyor. Sözde hayati bakım hizmetlerinde çalışan özel sektör işçilerinin 10 gün evvelden bildirmek kaydıyla greve gitme hakları varken, kamu sektörü çalışanlarının grev hakları yok.

Bu bağlamda söz konusu ITUC raporunda, Japon Hükümetine mevcut yasayı 87 ile 98 Sayılı ILO Sözleşmeleri ile uygun hale getirmesi, kamu çalışanları için toplu pazarlık ve grev hakkına yönelik kısıtlamaları ortadan kaldırması için çağrıda bulunuluyor.

Raporda ayrıca, istikrarsız biçimde çalıştırılan işçi sayısının artmasından ötürü ülkede örgütlenmenin her geçen gün daha da güçleştiği, çalışma koşulları ile işçi sağlığı ve iş güvenliği konularında sıkıntılar olduğu belirtiliyor. Sendikaların toplu pazarlık girişimleri de, yönetimin kanunen işveren olarak kabul edilmediği, sayıları hızla artan holdingler ve yatırım fonu firmaları tarafından zayıflatılıyor.

Ayrıca yine raporda, nitelsiz yabancı işçilere yönelik eğitim ve burs programlarının işverenler tarafından suiistimal edildiği, bu yüzden birçok işçinin az ücretle çalışmaktan ötürü zararlı çıktığı belirtiliyor. İşçilerin büyük bir bölümü uzun saatler boyunca çalışmaya zorlanıyorlar ve tehlikeli koşullar altında, asgari ücretten daha düşük maaşlarla çalıştırılıyorlar.

Raporda Japonya'da halen çok yaygın olan istihdam ve ödemelerde ayrımcılığa da atıfta bulunuluyor. Eşit muameleye ilişkin yasalara rağmen, kadınlara yönelik dolaylı ayrımcılık ülkede ciddi bir sorun. Özellikle kadınları kalıcı vasıflı yönetici ve uzmanlık pozisyonları ile geçici pozisyonlar olarak üç bölüme ayrılmış büro işlerinde çalışmaya teşvik eden 'çifte kariyer merdiveni' sistemi ödemelerde ve istihdamda var olan ayrımcılığa destek sağlıyor.

Hong Kong'daki İş Dünyası Çin'deki İşçi Haklarına Karşı Lobi Faaliyeti İçerisinde

Çin'de işçilerle ilgili var olan ciddi sorunlara rağmen, bazı Hong Kong firmaları mali krizi bahane etmek suretiyle Çin'deki düşük çalışma standartlarını aynen kendilerine intikal ettirmeye çalışıyor. Uluslararası Sendikalar Konfederasyonu ITUC'dan Hong Kong'lu yetkililere ana kıtanın çalışma koşullarını iyileştirmeye yönelik yaptığı girişimlere destek vermeleri ve durumun tersine dönmemesi için ellerinden geleni yapmaları konusunda bir uyarı gitti.

Hong Kong gelişmiş ekonomiler içerisinde azami çalışma saatleri konusunda herhangi bir mevzuatın olmadığı tek yer. Hong Kong'da haftalık çalışma zamanının 60 saatten fazla olması alışılmamış bir durum değil ve halen sanayileşmiş ülkeler arasında Hong Kong milli gelirden işçilere düşen payın en az olduğu ülke konumunda bulunuyor. Sınırın öbür tarafında yani Çin'de çalışma mevzuatının büyük bir bölümü uygulanmıyor; bu bakımdan Hong Kong hükümetinin en azından Kanun sözünü zikrediyor olması bile Çin'deki işçilere bir koruma sağlayabilir. Çin'de bazı kısımlarının askıya

alındığı yeni Çalışma Mevzuatının destek görmesine yardımcı olabilir. Şu an Hong Kong'da ufak ve orta ölçekli iş yeri sahipleri hükümet yanlısı olan Hong Kong'un Salahiyeti için Demokratik İttifak Partisine katılmış bulunuyorlar.

Çin'de yürürlüğe giren borçlar hukuku kanunun hazırlanışı esnasında kanun tasarısına emek karşıtı bir takım unsurların eklenmesi için Hong Kong ve civarındaki bazı sanayi dernekleri siyasi bir takım lobi faaliyeti yürütmüşlerdi.

Hong Kong'daki iş adamları ve politikacılar şimdi de çalışma yasa-sı ve dünyadaki mali krizin Hong Kong menşeli iş yerlerini iflasın eşiğine getirdiğini iddia ediyorlar. Gerçekte durumun tam tersi olduğu konusunda elde kuvvetli deliller var. Yükselen petrol fiyatları, ulaşım maliyetleri, hammadde fiyatları ve Yuan'ın artması söz konusu işletme-

lerin uçurumun eşiğine gelmesinin esas nedenleri. Dibe vuran küresel talebin sorunu daha da ciddi boyutlara taşınacağı bekleniyor.

Kore'de İşçi Hak İhlalleri Artıyor

Geçtiğimiz haftalarda Kore'de bulunan uluslararası sendikacılar-dan oluşan bir heyet, ülkedeki sendikaların durumunun bozulduğunu ve Kore'nin 1996 yılında OECD'ye katılırken uluslar arası çalışma standartlarına ilişkin yapmış olduğu taahhütlere uymadığı sonucuna vardı.

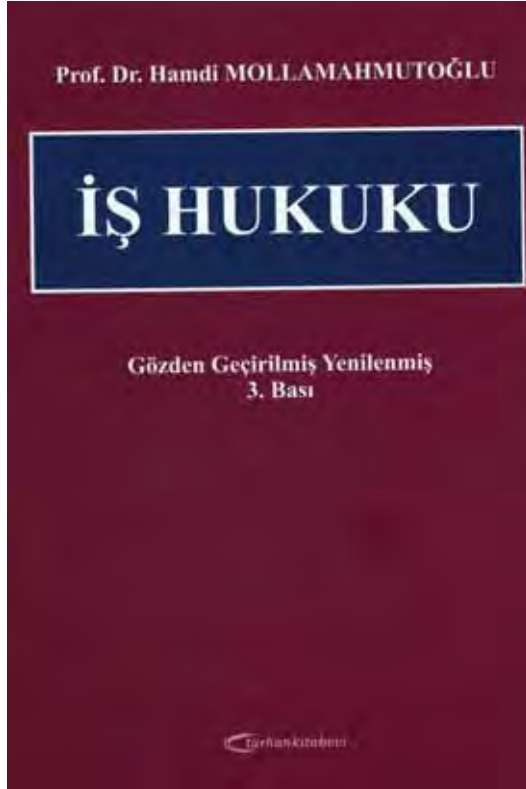
Söz konusu ziyaret Kore Sendikalar Konfederasyonu KCTU'nun talebi üzerine gerçekleştirildi. Bilindiği gibi KCTU'nun eski Genel Başkanı Lee Suk-haeng 2008'de gerçekleştirilen grev sonrası tutuklanıp hapse atılmıştı. Heyetin durumu müzakere etmek üzere Kore Çalışma Bakanına

yapmış olduğu görüşme talebi hükümet tarafından reddedildi. Ayrıca hapisteki eski başkanı ziyaret talebi de Adalet Bakanlığı'nca son dakikada geri çevrildi.

Sendikalarla ilgili meselelerin başında Kore hükümetinin ceza kanunun 314. bölümünde mevcut olan 'işin engellenmesi' başlıklı hükmü kullanıyor olması gelmekte. Söz konusu hüküm ülkedeki yasal sendikal faaliyeti çok ciddi anlamda kısıtlıyor. Heyet, işçi, işveren ve yetkililere yapmış olduğu ziyaretlerde, geçici ve istikrarsız çalışmanın git-tikçe yaygınlaştığını görmüştür. Esnek çalıştırılan işçilerin sürekli bir iş sözleşmesi ile bağlanmalarına ilişkin zorunlu asgari sürenin 2 yıldan 4 yıla çıkarıldığı görülüyor. Ayrıca ekonomik krizin ağırlığını çalışan-ların omzuna yüklemek amacıyla hükümetin asgari ücreti düşürme eğiliminde olduğu kaydedildi.

İŞ HUKUKU

Prof. Dr. Hamdi MOLLAMAHMUTOĞLU

Turhan Kitabevi

Kasım 2008

Çalışma yaşamı kendi dinamizmi içinde sorunlar yaratıyor. Yargı bu sorunlu alanlara çözüm getirirken öğretici de yol gösteriyor. Zaman zaman kanun koyucu kanunlarda değişiklik yapıyor. Bu değişiklikler yeni yorumlara neden oluyor bazen de yeni sorunlar yaratıyor.

Sayın Mollamahmutoğlu'nun iş hukukunun genel kavramları ve bireysel iş ilişkisini içeren eseri 3. basımı ile son kanun değişiklikleri ve yargı kararlarını da içeriyor. Yeni baskıda eskinin yerine masamızın üstünde yerini almalı.

1. ÇALIŞMA YAŞAMI VE İŞ DENETİMİ KONGRESİ

TÜRK-İŞ ve İş Müfettişleri Derneği
Ortak Yayını

Ankara 2008

İş Müfettişleri Derneği tarafından 1-2 Nisan 2006 tarihlerinde gerçekleştirilen "Çalışma Yaşamı ve İş Denetimi Kongresi"nde sunulan tebliğler ve tartışmalar, İş Müfettişleri Derneği ile TÜRK-İŞ tarafından ortaklaşa olarak basıldı. Temasını, "Bireysel İş İlişkilerinde Yeni Düzenlemeler, Uygulama Sorunları ve Çözüm Önerileri" olan kongrede, 4857 sayılı Yasa ile getirilen yeni düzenlemeler, iş müfettişleri, akademisyenler, yargı mensupları ve sosyal taraf temsilcileri ile değerlendirildi. Konfederasyonumuzun katkılarıyla basılan bu yayın, Kongrede sunulan tebliğlerin yanı sıra soru ve cevaplar bölümüyle de mevzuatın uygulanmasına ışık tutacak niteliktedir.

